SENTENTIÆ CICERONIS, DEMOSTINIS, AC TERENTII.

Dogmata Philosophica.

ITEM,

Apophthegmata quædam pia.

OMNIA.

Ex ferè ducentis authoribus, tam Græcis quam Latinis, ad bene beatèque vivendum diligentissimè collecta.

LONDINI:
Ex typographiâ Societatis Stationariorum. 1648.

Cum Privilegio.

SENTENTIÆ
CICERONIS, DE-
MOSTHENIS, AC
TERENTII.

Dogmata Philosophica.

ITEM,

[illegible]

OMNIA.

[illegible] Græcis quam [illegible] diligentissime collecta.

LONDINI,

[illegible]

16[illegible]

Cum Privilegio.

M. T. CICERONIS SENTENTIARUM LIBER. I.

De Deo, ejusque natura.

A Diis immortalibus sunt nobis agendi capienda primordia. 2. de Leg.

Omnium rerum à diis immortalibus principia ducuntur. In Vatinium testem.

Deus est, qui viget, qui sentit, qui meminit, qui providet, qui regit & moderatur, & est æternus. Som. Scip.

Ea est Dei vita, quâ nihil beatius, nihil omnino bonis omnibus affluentius cogitari potest: nihil enim agit, nullis occupationibus est implicatus, nulla opera molitur, suâ potentiâ & virtute gaudet, habet exploratum fore se semper, tum in maximis, tum in æternis voluptatibus. 1. de Nat. Deor.

In Mundo Deus est aliquis, qui regit, qui gubernat, qui cursum astrorum, qui mutationes temporum, rerum vicissitudines ordinesq; conservat, terras & maria contemplans; hominum commoda, vitasque tuetur. De Nat. Deor.

De hominibus nulla gens est neq; tam immansueta, neque tam fera, quæ non, etiamsi ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat, de Leg.

Omnibus innatum est, & in animo quasi insculptum, esse deos. 2. de Nat. Deor.

Quid potest esse tàm apertum tamque perspicuum, quum cœlum suspeximus, cœlestiaque contemplati sumus, quàm esse aliquod nomen præstantissimæ

tissimæ mentis quo hæc regnantur?

Quis est tam vecors, qui cum suspexerit in cœlum, deos esse non sentiat? & ea, quæ tantâ mente fiunt, ut vix quisquam arte ullâ ordinem rerum atque vicissitudinem persequi possit, casu fieri putet? De Resp. Arusp.

Dii semper fuerunt, nati nunquam sunt, æterni sunt futuri, 1. de Nat. Deor.

Deum agnoscimus ex operibus ejus. 1. Tusc.

Commoda quibus utimur, lucem quâ fruimur, spiritum quem ducimus, à Deo nobis dari, & impertiri videmus. Pro Rosc. Amerino.

Diagoras. 3. de Nat. Deor. In Apoph. 31.

Illud videto, ut Deum nôris, etsi ejus ignores & locum & faciem. 1. Tuscul.

Firmissimum hoc adferri videtur, cur deos esse credamus, quod nulla gens tam fera, nemo omnium tam sit immanis, cujus mentem non imbuerit deorum opinio. 1. Tuscul.

Deus ipse qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi nō potest nisi mens soluta quædā, & libera, & segregrata ab ōni concretione mortali, ōnia sentiēs, & movens, ipsaq; prædita motu sēpiterno. 1. Tusc.

Cùm ipsa natura magnam homini facultatē dederit, tamen Deus esse putatur, ut & ipsum, quod est hominum proprium, non partum per nos, sed divinitùs ad nos delatum videatur. 1. de Orat.

Nemo magnus sine aliquo efflatu divino unquam fuit. 2. de Nat. Deor.

Nihil est quod Deus efficere non possit, & quidem sine labore ullo. 3 de Nat. Deor.

Ut hominum membra. 1. de Natura Deor. In Similibus. 17.

Sit hoc à principio persuasū hominibus, dominos esse omnium rerum, ac moderatores deos: eaq; quæ gerantur, eorum geri ditione, ac numine, eosq; optimè de genere, hominum mereri: & qualis-quisque sit, quid agat, quid in se admittat, quâ mente, quâ pietate colat religionem intueri, piorumque & impiorum habere rationem. 2. de Leg.

Thales

Thales, qui ſapientiſſimus, 2. de leg. in Apoph 29.

Deorum providentiâ mundus adminiſtratur, iidemq; conſulunt rebus humanis, neque ſolùm univerſis, verùm etiam ſingulis. 1. de Divin.

Deorum providentiâ mundus adminiſtratur. 2. de Nat. deor.

Mala & impia conſuetudo eſt contra deos diſputandi, ſive ex animo hoc fiat, ſive ſimulatè. 2. De Nat. Deor.

Homini de poteſtate Deorum, timidè & pauca dicenda. Proleg. Manil.

Cùm à Simonide. 1. de Natur. Deor. In Apophtheg. 30.

Nihil eſt illi principi Deo, qui omnem hunc mundùm regit, quod quidem in terris fiat, acceptius, quam concilia, cœtuſque hominum jure ſociati, quæ civitates appellantur. In Somn. Scip.

Obſcurum Deo nihil poteſt eſſe. 3. De Nat. Deor.

Ignorare Deus non poteſt, quâ quiſque mente ſit. 2. de Divin.

Innumerabilia parentibus, omnia diis immortalibus debemus. Poſt red. ad Senat.

Diis immortalibus nos primùm natura conciliat. De reſp. Aruſp.

Prima Officia diis immortalibus debentur, 1. Offic.

Donis impii ne placare audeant deos; Platonem audiant, qui vetat dubitare, quâ ſit mente futurus Deus, cùm vir nemo bonus ab improbo ſe donari velit 2. de Deg.

Cùm multum animus corpori præſtet, &c. 2. de Leg. In piis ſent. 22.

Pietas grata eſt Deo, ſumptus, &c. 2. de Leg. In piis ſent. 19.

Natura dux optima.

NAtura, dux optima, Cato major.

Mater rerum omnium Natura. Parad. 1.

Omnium eſt natura communis. 5. de Finib.

Sita cujuſque animantis natura eſt. 5. de Finib.

Sua cuiq; natura eſt ad vivendũ dux. 5. de Finib.

Multis ſignis natura declarat quid velit, ac quærat, ac deſiderat: obſurdeſcimus tamen, neſci quo modo,

modo, nec ea, quæ ab eâ monemur, audimus. Lælius.

Facilè indicat natura vim ſuam, cùm homines quod facere ipſi non poſſunt, id rectè in altero fieri iudicant. Lælius.

Si tales nos natura genuiſſet, ut eam ipſam intueri & perſpicere, eademq; optima duce curſum vitæ conficere poſſemus: haud erat ſanè quod quiſquam rationem ac doctrinam requireret, cùm natura ſufficeret. Nunc verò parvulos nobis dedit igniculos, quos celeritèr malis moribus opinionibuſque depravatis ſic reſtinguimus, ut nuſquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingeniis noſtris ſemina innata virtutum, quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem ſimul atque editi in lucem & ſuſcepti ſumus, in omni continuò pravitate, & in ſumma opinionum perverſitate verſamur, ut pænè cum lacte nutricis errorem ſuxiſſe videamur. Cùm verò parentibus redditi deinde magiſtris traditi ſumus, tum ita variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipſa cedat. 3. Tuſc.

A naturâ ipsâ deſciſſimus, ut nobis optimam naturam invidiſſe videamur. 3. Tuſc.

Omnes naturâ duce vehimur. 1. de Nat. Deor.

Naturâ duce errare nullo modo poteſt. 1. de Leg.

Homo naturæ obediens, homini nocere non poteſt. 3. Offic.

Naturam ducem ſi ſequamur, nunquam aberrabimus. 1. Offic.

Nos naturam ſequamur & ab omni, quod abhorret ab ipſâ oculorum, auriumq; comprobatione, fugiamus. 1. Offic.

Omnia quæ natura aſpernatur, in malis ſunt: quæ adſciſcet in bonis. 1. Tuſc.

Quicquid homini naturaliter inſitum eſt, eo uti decet: & quicquid agat, agere pro viribus. Cato Maior.

Omnia quæ ſecundùm naturam ſunt, habenda ſunt in bonis. Cato Maior.

Nihil cenſeamus eſſe malum, quod ſit à natura datum hominibus. 1. Tuſc.

Nihil

Nihil in malis ducamus, quod sit vel à diis immortalibus, vel à natura parente omnium constitutum. 1. Tusc.

Nihil est aliud gigantum more pugnare cum diis quàm naturæ repugnare. Cato Maior.

Omnia, bona appetunt, seque & sua diligunt.

SEipsos omnes naturâ diligunt. 3. de Finib.

Omnis natura est diligens sui. 4. de Finib.

Omnis natura est conservatrix sui. 5. de Finib.

Omne animal, simul atque est ortum, applicatur ad se diligendum, estque in se conservando occupatum. 4. de Finibus.

Omne animal ipsum sibi cõmendatum est, ut se & salvũ in suo genere, incolumeq; esse velit. 4. de Fin.

Omne animal seipsum diligit: & simul ac ortum est, id agit, se ut conservet. 5. de Finib.

Omne animal simul ut ortum est, & seipsum, & omnes partes suas diligit. 2. de Finib.

Omnis natura vult esse conservatrix sui, & ut salva sit, & in genere conservetur suo, 4. de Finib.

Principio generi animantium omni est à naturâ tributum, ut se vitam corpusque tueatur, declinetque ea quæ ei nocitura videntur, omniaq; quæ sunt ad vivendum necessaria, inquirit, & paret, ut pastum ac latibula. 1. Offic.

Est non scripta, sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex naturâ ipsâ arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus: ut si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Pro Milone.

Hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, ut omnem semper vim, quacunque ope possent, à corpore, à capite, à vitâ suâ propellarent. Pro Milone.

Naturâ omnes, eâ quæ bona videntur, sequuntur, fugiúntque contraria. 4. Tusc.

Ut bona naturâ appetimus, sic à malis naturâ declinamus. 4. Tusc.

Appetuntur ea quæ secundum naturam sunt, declinanturq; contraria, & omne animal appetit quædam, & fugit à quibusdam. 3. de Nat Deor.

Omnes malunt sibi esse recte quàm alteri

NEmo est tam demens, támque parum de se cogitans, qui alienam vitam magis quàm suam diligat. Orat. in Vat.

Sibi ut quisque malit quod ad vitæ usum pertinet, quàm alteri acquirere, concessum est, non repugnante naturâ. 3. Offic.

Nostræ utilitates nobis omittendæ non sunt, alisque tradendæ. 3. Offic.

Qui multorum custodem se profitetur, eum sapientes sui primùm capitis aiunt custodem esse oportere. Philip. 12.

Nemo ferè est, qui sui periculi judex, non sibi se æquiorem, quàm reo præbeat. Pro Deiot.

Tibi potiùs, quàm cuivis sis amicus. Cicero Dolabellæ, lib. 9. Epist. Famil.

Et nos liberos: & feræ partus suos diligunt. 5

COmmune omnium animantium est, conjunctionis appetitus, procreandi causâ, & cura quædam eorum, quæ procreata sunt. 1. Offic.

A naturâ ipsâ, ut eos quos genuimus, amemus, impellimur. 1. de Finib.

Bestiæ pro suo partu ita propugnant, ut vulnera excipiant, nullos impetus, nullos casus reformident. 5. Tusc.

Feræ partus suos diligunt, & nos in liberos nostros uti debemus indulgentiâ. 2. de Orat.

Id naturâ tributum est, ut ii qui procreati essent, à procreatoribus amarentur. 4. de Finib.

Quid dulcius hominum generi à naturâ datum est, quàm sui cuique liberi? Post. red. ad Quir.

Nihil nobis naturâ jucũdius, nihil charius esse voluit, nihil dignius, in quo õnis nostra diligẽtia, indulgẽtiáq; consumatur. Quare dum habemus liberos parvos, & incertum est quam longa nostrũ cujusque vita

vita futura sit, consulere vivi, ac prospicere debemus ut illorum solitudo, & pueritia quàm firmissimo præsidio munita sit. 3. Actio. in Ver.

Is pater est amens, qui odit eum sine causâ, quem procreavit. Pro Cluent.

Non est boni, neq; liberalis parētis, quē procreavit & eduxerit, eū non vestire & ornare, præsertim cùm se locupletē esse negare non possit. 2. de Orat.

Nullum est nomen amantius, indulgentiusque quàm maternum. Pro Cluent.

Sunt observandi parentes, non violandi.

PArentes charissimos habere debemus, quò ab his vita, patrimonium, libertas, civitas tradita est. Post red ad Senat.

Parentibus nos primùm natura concilliat: quos non alere, nefarium est. de Resp. Arusp.

Cujusmodicunq; mater sit, tamen in judicio filii, de turpitudine parētis dici vix oportet. Pro Cluent.

Non modo reticere homines parentum injurias, sed etiam æquo animo ferre oportet. Pro Cluent.

Magnam vim, magnam necessitatem, magnā possidet religionē paternus, maternusq; sanguis: ex quo siqua macula cōcepta est, nō modo elui non potest, verùm usq; eò permanat ad animum, ut summus furor atque amentia consequatur. Pro. Rosc. Amer.

Vim neque parenti, neque patriæ afferre oportet. Cic Lentulo. Epist. Famil. I.

Peccatum est, parentes violare. 3. de Finib.

Magna est vis humanitatis: multū valet communio sanguinis. Portentum atq; monstrum certissimū est, esse aliquem humanâ specie & figurâ, qui tantā immanitate bestias vicerit, ut propter quos hanc suavissimam lucem aspexerit, eos indignissimè luce privarit: cūm etiam feras inter sese partus, atque educatio, & natura ipsa concilier. Pro Rosc. Amer.

Nullum suppliciū satis acre reperiri potest in eum, qui mortem obtulerit parenti: pro quo mori ipsum, res si postularet, jura divina atque humana postulant. Pro Rosc Amer.

Nemo parricidæ supplicio misericordiâ commovetur. 4. Tusc.

Maiores nostri cum intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod non aliquãdo violaret audacia, suppliciũ in parricidas singulare excogitarunt, ut quos natura ipsa retinere in officio non posset, ii magnitudine pœnæ maleficio submoverentur: insui voluerunt in culeum vivos, atque ità in flumen dejici. Atque videntur hunc hominem ex rerum naturâ sustulisse & eripuisse, cui repentè cœlum, solem, aquam terramq; ademerunt: ut, qui eum necasset unde ipse natus esset, careret iis rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. Noluerũt feris corpus objicere ne bestiis quoque, quæ tantum scelus attigissent, immanioribus uteremur: non sic nudos in flumen dejicere, ne cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cætera quæ violata sunt, expiare putantur. Denique nihil tam vile, neque tam vulgare est, cujus partem ullam reliquerint. Etenim quid tam est commune quàm spiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus ejectis? Ita vivunt dum possunt, ut ducere animam de cœlo non queant: ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat: ita jactantur fluctibus, ut nunquam abluantur; Ita postremò ejiciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant. Pro Rosc. Amer.

Solon cùm interrogaretur. Pro Rosc. Amer. In Apophth. 34.

Omnes discendi studio tenentur. 7

TAntus est innatus in nobis cognitionis amor, & scientiæ, ut nemo dubitare possit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento invitata rapiatur. Videmusne ut pueri ne verberibus quidem à contemplandis rebus, perquirendisque deterreantur, aut pulsi requirant, & aliquid se scire gaudeant, ut aliis narrare gestiant? ut pompa ludis, atque ejusmodi spectaculis teneantur: ob eamque rem vel famem, & sitim perferant: Quid verò qui ingenuis studiis atque artibus delectantur? nonne videmus eos nec valetudinis, nec rei familiaris habere

bere rationem, omniaque perpeti ipsa cognitione & scientia captos? & cum maximis curis, & laboribus compensare eam, quam ex discendo capiant, voluptatem? 5. de Finib.

Est insita quædam, vel potius innata cupiditas scientiæ: natique sumus ad congregationẽ, ad societatẽ, ad cõmunitatemq; generis humani. 4. de Finib.

Omnes trahimur & ducimur ad cognitionis & scientiæ cupiditatem, in qua excellere pulchrum putamus: labi autem, errare, nescire, decipi, & malum, & turpe ducimus. 1 Offic.

Cùm sumus necessariis negotiis curisque vacui, tum avemus aliquid videre, audire, discere: cognitionemq; rerũ aut occultarũ, aut admirabiliũ, ad benè beatéque vivendum necessariam ducimus. 1. Offic.

Fictas fabulas è quibus utilitas nulla duci potest, cum voluptate legimus. Quid volumus nomina eorũ, qui quid gesserunt, nota nobis esse: parentes, patriam, multa præterea non necessaria? Quid? homines infima fortuna, nulla spe rerũ gerendarum opifices denique delectantur historia: maximèque eos videre possumus res gestas audire & legere, velle, qui à spe gerẽdi absunt, confecti senectute. 5. de Fin

In ipsis rebus quæ discuntur & cognoscuntur invitamenta insunt, quibus ad discendum, cognoscendumq; movemur. 5. de Finib.

Nemo est orator, qui se Demostenis similem esse nolit. De gen. opt. Orat.

Optimus & gravissimus quisque confitetur se multa ignorare, & multa sibi etiam atque etiam esse discenda. 3. Tusc.

Omnia scire cujusmodi sint, cupere curiosum est, duci verò majorum rerum contemplatione, summorum virorum est putandum. 5. de Finib.

Tu, quàm sit homo literarum cupidus, quinto de Finibus, leges uberius.

Quàm certa sint sensuum judicia. 8

SEnsuũ ita clara judicia, & certa sunt, ut si optio naturæ nostræ detur, & ab ea Deus aliquis requirat, contentáne sit suis integris incorruptisque

ſibus: an poſtulet melius aliquid, non videam quid quærat amplius. 2. Acad.

Literarum laus utilitas.

ARtes virtutis ſunt magiſtræ. 4. ad Her. 9

Suavitate ſcientiæ, nihil eſt homini jucundius. 3. de Orat.

Scientiâ nulla res eſt præſtantior, 2. de Nat. Deor.

Si ex literis delectatio tantùm peteretur, tamen hanc animadverſionem humaniſſimam & liberaliſſimam judicaremus. Nam cæteræ, neque temporum ſunt, neque ætatum omnium, neque locorum. Hæc ſtudia adoleſcentiam alunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, adverſis perfugium ac ſolatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiſcum, peregrinantur, ruſticantur: quòd ſi ipſi hæc neque attingere, neque ſenſu noſtro guſtare poſſemus, tamen ea mirari deberemus, etiam cùm in aliis videremus. Pro Arch. Poetâ.

Studiis ac literis res ſecundæ ornantur, adverſæ adjuvantur. Ad Luceium. 5. Famil.

An ullum putas fieri poſſe civem egregium, qui non ſit iis eloquentiæ artibus & bonis diſciplinis eruditus? An ulla alia eſſe putas rudimenta, & incunabula virtutis, quibus animi ad gloriæ cupiditatem aluntur? Recr. in Sal.

Ut ager quamvis fertilis. 2. Tuſc. In Sim. 35.

Multi cùm in poteſtate eſſent hoſtium ac tyrannorum, multi cùm in cuſtodiâ, multi in exilio, dolorem ſuum doctrinæ ſtudiis levarunt. 5. de Finib.

Literæ poſteritatis causâ repertæ ſunt, quæ oblivioni ſubſidio eſſe poſſent. Pro Sylla.

Exempla omnia jacerent in tenebris, niſi literarum lumen accederet. Pro Arch. Poëtâ.

Nullus agricola cultu ſtrips tàm diuterna, quàm poëta verſu, ſeminari poteſt. 1. de Leg.

Alexander cùm in Sigæo. Pro Arch. Poëtâ. In Apophth. 78.

Non tàm præclarum eſt ſcire Latinè, quàm turpe neſcire. Orat. ad Brut.

Neſcire quid, antea quàm natus ſis, acciderit, id eſt ſemper

ſemper puerum eſſe. Orat. ad Brut.

Præclarum mihi videtur adeptus es, qui quâ re homines beſtiis præſtant, eâ in re hominibus ipſis antecellas. de Invent.

Plato tum denique, Epiſt. ad Q. fratrem. In Apophtheg. 7.

Bias, cujus cùm patriam. 1. Parad. In Apophth. 65.

Quis in eo ſumme elaborandum non arbitretur, ut quo uno homines beſtiis præſtent, in hoc hominibus ipſis antecellat? 1. de Orat.

Artes conjunctæ.

OMnes artes quæ ad humanitatem pertinent, habent commune quoddam vinculum, & quaſi cognatione quadam inter ſe continentur. Pro Arch. poetâ.

Omnis ingenuarum & humanarum artium doctrina, uno quodam ſocietatis vinculo continetur. 3. de Orat.

Cæteræ artes ſe-ipſæ per ſe tuentur ſingulæ. 2. de Orat.

Non eſt in literis deſperandum. 10

QUibus naturâ minora data ſunt, tamen illud aſſequi poſſunt, ut his quæ habeant, modicè & ſcienter utantur, ut ne dedeceat. 1. de Orat.

Nihil eſt quod quiſquam magnitudinem artium, ex eo quod ſenes eas diſcunt, pertimeſcat: namq; aut ſenes ad eas acceſſerunt, aut uſque ad ſenectutem in ſtudiis detinentur, aut ſunt tardiſſimi. 3. de Orat.

Literæ diſcuntur facilè, ſi & tantum ſumas, quantum opus ſit, & habeas qui docere fideliter poſſit, & ſcias ipſe etiam diſcere: ita ut facilis uſus doctrinam confirmet, mediocris opera tribuatur, memoria ſtudiumque permaneat. 3. de Orat.

Non eſt interdictum aut à rerum naturâ, aut à lege aliquâ atque more, ut ſingulis hominibus ne amplius, quàm ſingulas artes nôſſe liceat. 1. de Orat.

Intereſt magni ejus, qui diſcere vult, utrum unum omnia, an omnia neminem, ſed aliud alium putet conſequi poſſe. Si enim durabit omnia poſſe penes unū conſiſtere,

consistere, ipse quoque ad omnium nitetur facultatem: si is desperabit, in paucis se exercebit: ipsis enim contentus erit. 3. De Orat.

Multi sunt, qui desperatione debilitate, experiri id nolunt, quod se assequi posse differunt: sed par est omnes omnia experiri, qui res magnas, & magnopere expetendas concipiunt. Quòd si quem, aut natura sua aut illa præstantis ingenii vis fortè deficiet, aut minus instructis erit magnarum artium disciplinis: teneat tamen eum cursum quem poterit. Prima enim sequentem, honestum est in secundis tertiisq; consistere. Non enim in poëtis, Homero soli locus est, aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro. Nec vero Aristotelem in Philosophia deterruit à scribendo amplitudo Platonis. Nec ipse Aristoteles, admirabili quadam scientia & copia, cæterorum studia restrinxit: nec solum ab optimis studiis excellentes viri deterriti non sunt, sed ne opifices quidem se artibus suis removerunt, qui aut Jalysi non potuerunt, aut Coæ Veneris pulchritudinem imitati. Nec simulachro Jovis Olympii, aut Doryphori statua deterriti reliqui, minus experti sunt quid efficere, aut quo progredi possent: quorum tanta multitudo fuit, tanta in suo cujusque genere laus, ut cum summa miremur, inferiora tamen probemus. In oratoribus verò, Græcis quidem, admirabili est, quantum inter omnes unus excellat. Attamen cùm esset Demosthenes, multi oratores magni & clari fuerunt, & antea fuerant, nec postea defecerunt. Quare non est cur eorum, qui se studio eloquentiæ dediderunt, spes infringatur, aut languescat industria. Nam neque illud ipsum quod est optimum, desperandum est: & in præstantibus rebus magna sunt ea, quæ sunt optimis proxima. In Orat.

Natura nulla est quæ non habeat in suo genere res complures, dissimiles inter se, quæ tamen consimili laude dignentur. 1. de Orat.

Non dubium est, quin multi cùm ita nati essent, ut quædam contra naturam depravata haberent, restituerentur & corrigerentur à natura, cùm se ipsa revocasset aut arte, aut medicina aut quorum linguæ sic inhærereat, ut eloqui non possent, hæ scalpello resectæ libera-

liberantur. Multi etiam naturæ vitium meditatione atque exercitatione sustulerunt; ut Demosthenem scribit Phalereus, cum dicere nequiret, exercitatione fecisse, ut planissimè diceret. 2. de Divinat.

In Demostene tantum studium fuisse tantusque labor dicitur, ut primùm impedimenta naturæ, industria, diligentiáque superaret: cùmque ita balbus esset, ut ejus ipsius artis, cui studeret, primam literam non posset dicere, perfecit meditando, ut nemo planius eo locutus putaretur. Deinde cùm spiritus ejus esset angustior, tantum continenda anima in dicendo est consequutus, ut una continuatione verborum, binæ ei contentiones vocis, & remissiones continerentur. Quinetiam, ut memoriæ proditum est, conjectis in os calculis, summa voce versus multos uno spiritu pronuntiare consuescebat, neque is consistens in loco, sed inambulans, atque ascensu ingrediens arduo. 1 de Orat.

Nihil est, quod longinquitas temporis efficere non possit. 1. De Divinat.

Quærendi defatigatio turpis est, cùm id quod quæritur, sit pulcherrimum. 2. de Finib.

Non est consentaneum, ullam honestam rem, actionemve, ne solicitus sis, aut non suscipere, aut susceptam deponere. Quod si curam fugimus, virtus fugienda est: quæ necesse est, ut cùm aliqua cura res sibi contrarias aspernetur atque oderit, ut bonitas malitiam, temperantia libidinem, ignaviam fortitudo. Lælius.

Sine studio & ardore quodam amoris, in vitâ nihil quidquam fit egregium. 1. de Orat.

Diligentia in omnibus rebus plurimum valet: hæc præcipuè colenda est nobis, hæc semper adhibenda: hæc nihil est quod non assequatur: quâ unâ virtute omnes reliquæ virtutes continentur. 2. de Orat.

Parum valet doctrina, nisi industria, studio, labore, diligentia comprobetur. 3. ad Heren.

Quæ bona sunt, fieri meliora possunt doctrina: & quæ non optima, acui tamen aliquo modo & corrigi possunt. 1. de Orat.

In omni disciplina, infirma est artis præceptio sine summa assiduitate exercitationis. 3. ad Her.

Nulla,

Nulla ars literis sine interprete, & sine aliquâ exercitatione percipi potest. Cicer Trebatio Fam. Epist. 7.

Studia nihil prosunt perveniendi aliquo, nisi illud, quod eò quò intendas, ferat deducatq; cognoris. 1. de Orat.

Nihil statim absolutum. 11

NIhil est simul & inventum & perfectum. de Clar. Orat.

Nihil est in naturâ rerum omnium, quod se universum profundat, & quod totum repentè evolet: sic omnia quæ fiunt, quæque aguntur acerrimè, levioribus principiis natura ipsa prætexuit. 2. de Orat.

Omnium rerum principia parva sunt, sed suis progressionibus usa, augentur. 5. de Finib.

Nihil in simplici genere omni ex parte perfectum atque beatum natura expolivit, tanquam cæteris non sit habitura quod largitur, si uni omnia concesserit. 1. de Invent.

Nihil refert, quàm cito si sit bene. 12

ETsi utile est subito sæpè dicere, tamen illud utilius sumpto spatio ad cogitandum, paratiùs atque accuratiùs dicere. 1. de Orat.

Non potest in eo esse succus diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem assequutum. 2. de Orat.

Sapientis laus, & sapientiæ commendatio. 13

SApientia, est rerum divinarum & humanarum scientia, cognitioque, quæ cujusque rei causa est: ex quo efficitur, ut divina imitetur, humana omnia inferiora virtute ducat. 4. Tusc.

Mater omnium bonarum artium est sapientia; à cujus amore, Græco verbo Philosophia nomen invenit: quâ nihil a diis immortalibus uberius, nihil florentius, nihil præstabilius hominum generi datum est. Hæc enim una, nos cùm cæteras res omnes, tùm quod est difficillimum, docuit, ut nosmetipsos nosciremus. Cujus præcepti tanta vis, tanta sententia est ut ea non homini cupiam, sed Delphice Deo tribueretur. Nam qui seipsum norit, primùm aliquid se habere sentiet divinũ, ingeniũmq; in se suum, sicut simulachrum aliquod putabit,

tabit, tantoq; munere deorum semper dignum aliquid & faciet, & sentiet : & cum se ipse perspexerit totumq; tentarit, intelliget, quemadmodum à naturâ subornatus in vitam venerit, quantaq; instrumenta habeat ad obtinendam adipiscendamque sapientiam : quoniam principio rerum omnium, quasi adumbratas intelligentias animo ac mente conceperit, quibus illustratus, sapientiâ duce, bonum virum, & ob eam ipsam causam, cernat se beatum fore. 1. de Legib.

Sapientia est rerum divinarum atq; humanarum scientia : in quâ continetur deorum & hominum communitas, & societas inter ipsos. 1. Offic.

Sapientia ars vivendi putanda est. Una est enim quæ mœstitiam pellit ex animis, quæ nos exhorrescere metu non finit : quâ præceptrice, in tranquillitate vivi potest, omnium cupiditatum ardore restincto. 1. de Finib.

Sapientia est sanitas animi. 3. Tusc.

Sapientia sola est, quæ nos à libidinum impetu, & formidinum terrore vindicit, & ipsius fortuna modestè ferre doceat injuriam, & omnes doceat vias, quæ ad quietem, & tranquillitatem ferunt. 1. de Finib.

Sapientia, hominis est custos & procreatrix. 4. de Finib.

Hæc est una omnis sapientia, non arbitrari sese scire quod nesciat : ob eámque rem Socrates ab Apolline omnium sapientissimus est dictus. 1. Academic.

Sapientiâ nihil est optabilius, nihil præstantius, nihil homine dignius. Estque divinarum rerum & humanarum scientia : cujus studium si quis vituperat, haud sanè intelligo quidnam sit, quod laudandum putet. 2. Offic.

Illa est præstans & divina sapientia, perceptas penitus & pertractatas humanas res habere : nihil admirari cùm acciderit ; nihil antequam evenerit, non evenire posse, arbitrari. 3. Tusc.

Sapientia nihil est melius. 2. de Natura Deorum.

Ad rempublicam plurima veniunt commoda, si moderatrix omnium rerum præstò est sapientia : hinc ad ipsos

ipsos qui eam adepti sunt, laus, honor, dignitas consluit. 1. de Invent.

Oculorum, inquit Plato, est in nobis sensus acerrimus, quibus sapientem non cernimus : quàm illa ardentes amores excitaret sui, si videretur. 2. de Finib.

Laudem sapientiæ statuo maximam, non aliunde pendêre, nec extrinsecus aut benè aut malè vivendi suspensas habere rationes. Ad Lucerium. lib. 5. Famil.

Nihil est turpius, quàm sapientis vitam ex insipientium sermone pendere. 2. de Finib.

Qui ex errore imperitæ multitudinis pendet, is in magnis viris non est habendus. 1. Offic.

Ignobilitas, aut humilitas, aut etiam popularis offensio, sapientem esse non prohibet. 5. Tuscul.

Quum sapiens & bonus vir, qualis fuit C. Lælius, suffragiis præteritur, non populus à bono Consule potius, quàm ille à vano populo repulsam fert. 5. Tusc.

Sapientis animus magnitudine consilii, tolerantia rerum humanarum, contemptione fortunæ, virtutibus denique omnibus ut mœnibus septus, vinci aut expugnari non potest. Par. 4.

Sapientis animus nunquam est in vitio, nunquam turgescit, nunquam tumet; nunquàm sapiens irascitur 3. Tuscul.

Est Sapientis, quidquid homini accidere possit, id premeditari, & ferre modicè, si advenerit. Philip 11.

Sapienti nihil potest videri magnum in rebus humanis : cui æternitas omnis totiusq; mundi nota sit magnitudo. Nam quid aut in studiis humanis, aut in tam exiguâ vitæ brevitate magnum sapienti videri potest qui semper animo sic excubat, ut ei nihil improvisum accidere possit, nihil inopinatum, nihil omnino novum, atque idem ita in omnes partes aciem intendit, ut semper videat sedem sibi, & locum sine molestiâ atque angore vivendi : ut quemcunque casum fortuna invexerit, hunc aptè & quietè ferat. 3. Tusc.

Neque lætabitur unquam, atque mœrebit nimis, qui semper in seipso omnem spem reponit sui. 5. Tusc.

Sapientia est una, quæ mœstitiam pellat ex animis, quæ nos exhorrescere metu non sinat: quâ præceptrice, in

in tranquillitate vivi poteſt, omnium cupidiatum ardore reſtincto. 1. de Finib.

Sapienti malum vexare nullum poteſt quod vacat turpitudine: aut ita parum malum, ut id obruatur ſapientia, vixq; appareat, qui nihil opinione affingat, aſſumatq; ad ægritudinem: neq; id putet eſſe rectum ſe quàm maxime excruciari luctuque confici, quo pravius nihil eſſe poteſt. 3. Tuſcal.

Quiſquis eſt, qui moderatione & conſtantiâ polleat, quietus animo eſt, ſibique ipſe placatus ut neq; tabeſcat moleſtiis, neq; frangatur timore, nec ſitientèr quid expectans ardeat deſiderio, nec alacritate futili geſtiens deliqueſcat: is eſt ſapiens. 4. Tuſcul.

Vir temperatus, conſtans ſine metu ſine ægritudine, ſine alacritate ullâ, ſine libidine: is eſt ſapiens. 5. Tuſc.

Omnes qui in rerum contemplatione ſtudia ponebant, ſapientes & habebantur & nominibantur. 5. Tuſcul.

Qui omnibus virtutibus inſtructi & ornati ſunt, tum ſapientes, tum viri boni dicuntur. 5. Tuſcul.

Sapientiſſimus eſt, cui quod opus ſit, ipſi venit in mentem. Pro Cluentio.

Quicquid à ſapiente proficiſcitur, id continuò debet expletum eſſe ſuis partibus. 3. de Finib. nec eſt ſapientis dicere, Non putabam.

Nequicquam ſapere ſapientem qui ipſi ſibi prodeſſe nequiret, dicebat Ennius. Ad Trebat. Famil. 7. 3. Offic. In Apopth 122.

Mihi. Ad Cæſar. Famil. lib. 13. in Apophthegmatib. 87.

De fœlicitate ſapientis plura leges tertio Tuſc. & Paradox, finali & penultimo.

Stultus. 14

SApientiſſimus quiſque æquiſſimo animo moritur, ſtultiſſimus iniquiſſimo. Paradox.

Stulti malorum conſcientia torquentur Sapientes bona præterita renovata, gratâ recordatione delectant. 1. de Finib.

Nullus

Nullus ſtultus beatus, & ſapiens non beatus. 1. de Finibus.

Multa ſunt incommoda in vita, quæ ſapientes commodorum compenſatione leviant, ſtulti nec vitare venientia poſſunt, nec ferre præſentia. 1. de Nat. Deor.

Ut ſtultitia. 5. Tuſc. In Simil. 72.

Tu vide primo de Finibus pleniſſime, quibus curis & angoribus ſtulti conficiantur, & quibus ſapientes perfruantur voluptatibus.

Stultitia. 15

STultitia maius eſt malum, quàm omnia mala & fortunæ & corporis. 3. de Naturâ Deorum.

Omnium malorum ſtultitia eſt mater. De pet. conſ.

Inſipientiâ nullum maius malum eſt. 3. Tuſc.

Miſerius ſtultitiâ quid dicere poſſumus? 1. de Nat. Deorum.

Quid abjectius ſtultitiâ dici poteſt? 1. de Leg.

Omnes ſtulti inſaniunt. 4. Tuſc. & Paradox. 4.

Eſt proprium ſtultitiæ, aliorum vitia cernere, oblivisci ſuorum. 3. Tuſcul.

Stultorum plena ſunt omnia. Cic Papirio Pæto. Famil. 9.

Quarto Parad. & quinto plura legere potes.

Prudentia. 16

PRudentia, eſt rerum expetendarum ſcientia. 1. Offic.

Nihil eſt homini prudentiâ dulcius, aut ſagaci ab bonâ mente melius. 1. Tuſc.

Non poteſt eſſe jucunda vita, à quâ abſit prudentia. 5. Tuſc.

Omnibus artibus volumus attributam eſſe eam, quæ communis appellatur prudentia: quam omnes, qui cuique artificio præſunt, debent habere 5. de Finib.

In prudentiâ, duo vitia vitanda ſunt: Unum, ne incognita pro cognitis habeamus, temerè aſſentiamur. Quod vitium effugere qui volet (omnes autem velle debent)

debent) adhibebit ad considerandas res, & tempus & diligentiam. Alterum est virium, quòd quidam nimis magnum studium, multamque operam in res obscuras atque difficiles conferunt, easdemque non necessarias. 1. Offic.

Ut quisque maximè perspicit, quid in quaque re verissimum sit: quique acutissimè & celerrimè potest & videre, & explicare rationem, is prudentissimus & sapientissimus rite haberi solet. 1. Offic.

Laus Philosophiæ & utilitas. 17

PHilosophandi ratio est, triplex. Una de vitâ & moribus: Altera, de naturâ & rebus occultis: Tertia, de differendo, & quid verum, & quid falsum, quid rectum in oratione, quid pravum, quid consentiens, quid repugnet, judicando. 1. Acad.

Philosophia in tres partes est distributa: in naturæ obscuritatem, in differendi subtilitatem, in vitam atque mores. 1. de Orat.

Cùm tota Philosophia frugifera, & fructuosa, nec ulla pars ejus inculta ac deserta sit: tamen nullus in ea feracior locus est, nec uberior, quàm de officiis, à quibus constanter honesteque vivendi præcepta ducuntur. 3. Offic.

Philosophia, mater omnium bonarum artium, nihil est aliud, nisi, ut Plato ait, donum & inventum deorum. Hæc nos primùm ad deorum cultum, deinde ad jus hominum, quod situm est in generis humani societate, tum ad modestiam, magnitudinemque animi erudivit: eadémque ab animo tamquam ab oculis caliginem dispulit, ut omnia supera, infera, prima, ultima, media videremus. 1. Tusc.

Est laudatarum artium omnium procreatrix quædam, & quasi parens ea quam Philosophiam Greci vocante 1. de Orat.

Philisophia nihil est aliud si rectè interpretari volumus, quàm studium sapientiæ. 2. Offic.

Cultura animi Philosophia est, quæ extrahit vitia radicitus, & præparat animos ad satus accipiendos. 2. Tusc.

Philosophia medetur animis, solicitudines detrahit, cupiditatibus

cupiditatibus liberat, pellit timores. 2. Tusc.

Est animi medicina Philosophia: cujus auxilium, non ut in corporis morbis, petendum est foris: omnibusque opibus, viribusq; ut nosmetipsi nobis mederi possimus, elaborandum est. 3. Tusc.

Philosophia mater est omnium benefactorum, benéque dictorum. De claris Orat.

Vitiorum peccatorumque nostrorum omnis à Philosophiâ petenda est medicina. 5. Tusc.

Sine Philosophiâ fieri non potest, ut sanus sit animus. 3. Tusc.

Ut medici toto corpore curando. 3. Tuscul. In Simil. 36.

Radicem omnium malorum stirpitus Philosophia se extracturam pollicetur; demus ergo huic nos excolendos, patiamurq; nos sanari: ab eâ, si boni & beati volumus esse, omnia adjumenta & auxilia petamus bene beatéque vivendi. 4. Tuscul.

Philosophia virtutes continet, & officii & bene vivendi disciplinam: quam qui profitetur, gravissimam mihi personam sustinere videtur. In Pisonem.

Est Philosophia paucis contenta judicibus, multitudinémque consultò fugiens, eique ipsa & suspecta & invisa, 2. Tusculan.

Nunquam satis dignè poterit laudari Philosophia, cui qui pereat, omne tempus ætatis possit sine molestia degere. Cato Major.

Nullum bonum Philosophiâ optabilius, nullum præstantius, neque datum est mortalium generi, deorum consensu neque dabitur. De Univer.

O vitæ Philosophia dux! ô virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum! quid, nón modo nos, sed omnino vita hominum sine te esse potuisset? Tu urbes perpetisti, tu dissipatos homines in societatem vitæ convocasti. Tu eos inter se, primò domiciliis, deinde conjugiis, tum literarum & vocum communione, junxisti. Tu inventrix legum, tu magistra morum & disciplinæ fuisti. Tu vitæ tranquilitatem largita nobis es, & terrorem mortis sustulisti. 5. Tuscul.

Nihil est dulcius otio literario, his dico literis, qui-

bus infinitatem rerum atq; naturæ, & in hoc ipso mundo, cœlum, terras, maria cognoscimus. 5 Tuscul.

Thales Milesius, ut objurgatores suos convinceret, ostenderetque Philosophum, si ei commodum esset, pecuniam facere posse, omnem oleam antequam plorere cœpisset, in agro Milesio coemisse dicitur, Animadverterat fortasse quadam scientia olearum ubertatem fore. 1. de Divinat.

Qui cæteris rebus pro nihilo habitis rerum naturam studiosè intuentur, & sapientiæ studiosi & Philosophi habentur. 3. Tuscul.

Philosophi, virtutis magistri. 2. Tuscul.

Magistri virtutis, Philosophi. 5. Tuscul.

Non ex singulis vocibus Philosophi spectandi sunt, sed ex perpetuitate & constantiâ: resque spectari oportet, non verba. 5. Tuscul.

In Philosophiâ res spectantur, non verba penduntur. Orat. ad Brutum.

A Philosopho si adferat eloquentiam, non aspernor: si non habeat, non admodum desidero. 1. Tusc.

Sunt qui in rebus contrariis parum sibi constent, voluptatem severissimè contemnant, in dolore sint molliores, gloriam negligant, frangantur infamiâ, 1. Offic.

Ut si Grammaticum professus se quispiam. 2. Tusc. in Simil. 10.

Quotusquisque Philosophorum invenitur, qui sit ita moratus ita animo ac vita constitutus, ut ratio postulat, qui disciplinam, non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putet, quique obtemperet ipse sibi, ac decretis suis pareat? videre licet alios tantâ levitate & jactatione, iis ut fuerit non didicisse melius: alios pecuniæ cupidos, nonnullos gloriæ: multos libidinum servos, ut cum eorum vitâ mirabilitèr pugnet oratio, quod quidem est turpissimum. 2. Tusc.

Eloquentia. 18

Pacis est comes, otiique socia, & jam bene constitutæ civitatis quasi alumna quædam, eloquentia. De claris Orat.

Nemo est qui nesciat, initio genus humanum in montibus ac silvis dissipatum: prudentium consiliis compulsum,

pulsum,& disertorum oratione delinitum, se oppi[dis] mœnibusque sepsisse. 1. de Orat.

Fuit quoddam tempus, cùm in agris homines pass[im] bestiarum more vagabantur, & victu ferino sibi vita[m] propagabant: nec ratione animi quidquam, sed pl[e]raque viribus corporis administrabant. Nemo legiti[]mas viderat nuptias, nemo certos inspexerat liber[os.] Quo tempore quidam, magnus, videlicet vir & sapien[s,] dispersos homines in agris, & in locis silvestribus ab[] ditos, ratione quadam compulit in unum locum, [&] congregavit, & eos ex feris & immanibus mites red[di]dit, & mansuetos. 1. de Invent.

Hoc tempore cùm homines nondum neque natural[i] neque jure civili discripto, fusi per agros, atque di[s]persi vagarentur, tantumque haberent, quantum ma[nu] ac viribus per cædam ac vulnera aut eripere, aut reti[]nere potuissent, extiterunt viri virtute & consilio pr[æ]stanti, qui dissipatos unum in locum congregarunt, eo[s]que ex ferocitate illâ ad justitiam atque mansuetudi[]nem transtulerunt, & invento divino & humano ju[re] eos mœnibus sepserunt. Pro Sestio.

Duæ sunt artes, quæ possunt locare homines in am[]plissimo gradu dignitatis: una imperatoris: altera or[a]toris boni, ab hoc enim pacis ornamenta retinerentu[r,] ab illo belli pericula repelluntur. Pro Muræna.

Gravis est & plena dignitatis dicendi facultas, qu[æ] plurimas gratias, firmissimas amicitias, maxima sæp[e] studia peperit. Pro Muræna.

Eloquentia principibus maximè ornamento est. [] de Finib.

Eloquentia grandis est verbis, sapiens sententiis, ge[]nere toto gravis: manus extrema non accessit ope[ri]bus ejus: præclare inchoata multa, perfecta non pla[ne.] De claris Orat.

Nihil est eloquentiâ laudabilius vel præstantius, v[el] admiratione audientium, vel spe indigentium, vel [eo]rum qui defensi sunt gratiâ. 2. Offic.

Nihil est tam inhumanum, quàm eloquentiam à na[]turâ ad salutem & conservationem datam, ad bono[]rum pestem perniciemque convertere. 2. Offic.

Nih[il]

Nihil est tam incredibile, quod non dicendo fiat probabile. Nihil tam horridum, tam incultum, quod non splendescat oratione, & tanquam excolatur. Parad.

Ut hominis decus est ingenium, sic ingenii lumen est eloquentia. De claris orator.

Eloquens & disertus. 19

ELoquens hoc vel maximè differt à diserto. Disertus est enim, qui potest satis acutè atque dilucidè, apud mediocres homines, ex communi quâdam hominum opinione discere. Eloquens verò, qui mirabilius & magnificentius augere potest, atque ornare quæ vult; omnesque omnium rerum, quæ ad dicendum pertinent, fontes animo ac memoriâ continet. 1. de Orat.

Si de laudibus eloquentiæ, delectatione & artis difficultate, plura cupias, evolve diligenter librum de Oratore, & amplius quod desideres, nihil erit.

Orat. 20

NOmine oratoris & docti, ornandus est, qui scelus fraudemque nocentis possit dicendo subiicere odio civium, supplicioq; constringere, idemq; ingenii præsidio innocentiam judiciorum pœnâ liberare: idemque languentem labentemque populum, aut ad decus excitare, aut ab errore deducere, aut inflammare in improbos; aut incitatum in bonos mitigare: qui denique, quemcunque in animis hominum motum res & causa postulet, eum dicendo vel excitare possit, vel sedare. 1. de Orat.

Dialectica & Rhetorica, quædam differentia. 21

ZEno Rhetoricam palmæ, Dialecticam pugno similem esse dicebat: quòd latius loquerentur Rhetores, Dialectici autem compressius. 2. de Finib.

Zeno ille, à quo disciplina Stoicorum est, manu demonstrare solebat, quid inter Dialecticam & Rhetoricam interesset. Nàm cùm compresserat digitos, pugnumq; fecerat, Dialecticam aiebat ejusmodi esse: cùm autem diduxerat, & manum dilatauerat, palmæ illius

similem Eloquentiam esse dicebat. Hocque uno, ait Aristoteles, inter se differunt, quòd hæc ratio dicendi, latior sit; illa loquendi contractior. Orat. ad Brut.

Docti quid maxime sit proprium. 22

ERuditus oportet semper aliquid ex se promat, qd. alios delectet, aut seipsum laudib. illustret. L. Lucerius ad Ciceronem, Fam. lib. 5.

Docti non solùm vivi ac præsentes, studiosos discēdi erudiunt atque docent, sed hoc idem etiam post mortem monumentis literarum assequuntur. 1. Offic.

Ingeniosus laboriosissimè docet. 23

QUo quisque est solertior & ingeniosior, hoc docet iracundius & laboriosius: quod enim ipse celeriter arripuit, id quum tardè percipi videt, discruciatur. Pro Rosc. Consc.

Doctus invisus, nisi probus. 24

QUo quis versutior & callidior, hoc invisior & suspectior, detractâ opinione probitatis. 2. de Offic.

Si quis, omissis honestissimis studiis rationis & officii, consumit omnem operam in exercitatione dicendi, is, inutilis sibi perniciosus civis patriæ alitur: qui verò ita se armat eloquentiâ, ut non oppugnare commoda patriæ, verùm pro iis pugnare possit, is mihi vir & suis, & publicis rationibus utilissimus atque amicissimus civis fore videtur. 1. de Invent.

Scientia, quæ est. 2. Offic. in Apophth. 12.

Ars militari. 25

REi militaris virtus præstat cæteris omnibus. Omnes urbanæ res, omnia nostra studia, & hæc forensis laus & industria latent in tutelâ ac præsidio bellicæ virtutis: & simul atque increpuit suspicio tumultus, artes illico nostræ conticescunt. Omnia denique quæ sunt in imperio, & in statu civitatis, ab iis defendi, & firmari putantur, qui militari virtute antecellunt. Pro Muræna.

Multò plus adfert dignitatis res militaris, quàm juris civilis gloria. Vigilas tu de nocte, ut tuis cōsultoribus respondeas: Ille verò ut quò intendit, maturè cum exercitu perveniat. Te gallorum, illum buccinarum cantus

cantus exsuscitat. Tu actionem instituis, ille aciem instruit. Tu caves ne tui consultores, ille ne urbes aut castra capiantur. Ille tenet & scit ut hostium copiæ: tu ut aquæ pluviæ arceantur. Ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis. Pro Muræna.

Duæ sunt artes. Supra nu. 18. in cap. de Eloquentia, pro Muræna.

Consilium & prudentia, armis & rebus bellicis præferantur. 26

MInuenda est horum opinio, qui arbitrantur, res bellicas majores esse, quàm urbanas: Quamvis enim Themistocles jure laudetur, & sit ejus nomen quàm Solonis illustrius: citeturq; Salamis clarissimæ testis victoriæ, quæ anteponatur consilio Solonis, ei quo primum constituit Areopagitas: non minus præclarum hoc, quàm illud judicandũ est. Illud enim semel profuit, hoc semper proderit civitati. 1. Offic.

Non minorem utilitatem adferunt, qui togati reip. præsunt, quàm qui bellum gerunt. Itaq; eorum consilio sæpe, aut non suscepta, aut confecta bella sunt, nonnunquam etiam illata. Quare expetenda magis est decernendi ratio quàm decertandi fortitudo: temerè enim in acie versari & manu cum hoste confligere, immane quiddam est & belluarum simile. 1. Offic.

Considerati hominis est jure decertare, armis non contendere. Pro Cecin.

Cedant arma togæ, concedat laurea linguæ. 1. Off.

Honestum efficitur, animi, non corporis viribus. 1. Offic.

Parva sunt foris arma, nisi est consilium domi. 1. Offic.

Non viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum res magnæ geruntur, sed consilio, & auctoritate, & sententiã. Cato Maior.

Maximæ respublicæ per adolescentulos labefactatæ, à senibus sustentatæ & restitutæ sunt. Cùm enim ad gubernacula reipublicæ temerarii atque audaces homines accedunt, maxima ac miserrima naufragia fiunt. Cato Major.

Dux ille Græciæ nunquam optat, ut Ajacis similes decem habeat; at ut Nestoris quandoque. Quod si acciderit, non dubitat quia Troja brevi sit peritura. Cato Major.

Temeritas cum sapientiâ non commiscetur. Pro. Mur.

Hæc plenius disputantur, prim Officio. cap. Sed compleri sque: quæ nos consulto omisimus.

Consilium rem præcurrat. 27

IN rebus magnis, memoriâque dignis, consilia primùm, deinde acta, postea eventus spectantur. 2. de Orat.

Benè præcipiunt, qui vetant quicquam agere quod dubites, æquum sit an iniquum. 1. Offic.

Non debemus quidquam agere cujus non possimus causam probabilem reddere. 1. Offic.

Ad rem gerendam qui accedit, caveat, ne id modò consideret, quàm illa res honesta sit, sed etiam, ut habeat efficiendi facultatem : in quo ipso considerandum est ille, ne aut temerè desperet propter ignaviam aut minis confidat propter cupiditatem. In omnibus autem negotiis priusquàm aggrediare, abhibenda est preparatio diligens. 1. Offic.

Suum quisque noscat ingenium, acremque se & vitiorum, & bonorum suorum judicem præbeat : ne scenici plusquàm nos, videantur habere prudentiæ ; neve histrio videat in scenâ, quod non videat sapiens in vitâ. 1. Offic.

Non est incommodum ex aliis judicare ; ut si quid dedeceat in aliis, vitemus & ipsi: sit enim, nescio quo modo, ut magis in aliis cernamus, quam in nobismet ipsis, si quid delinquitur. 1. Offic.

Ut pictores, & ii qui signa fabricantur. 1. Offic. in similib. 90.

Ad ea eligenda, quæ dubitationum afferunt, adhibere homines doctos debemus, vel etiam usu peritos, & quid iis de uno quoq; officii genere placeat, exquirere. 1. Offic.

Non est satis judicare quid faciendum, non faciendùmve

dùmve ſit, ſed ſtare etiam oportet in eo quod ſit judicatum. 1. de Finib.

Melius curantur ea, quæ conſilio geruntur, quàm quæ ſine conſilio adminiſtrantur. 1. de Invent.

Domus ea quæ ratione geritur, omnibus inſtructior eſt rebus, & apparatior, quàm ea quæ temerè, & nullo conſilio adminiſtratur. 1. de Invent.

Exercitus is cui præpoſitus eſt ſapiens, & callidus imperator, omnibus partibus commodius regitur, quàm is qui ſtultitiâ & temeritate alicujus adminiſtratur. 1. de Invent.

Siniſtrum quorundam conſilium.

HOc plerumque facimus, ut conſilia eventis ponderemus, & cui bene quid proceſſerit, multum illum prævidiſſe: cui ſecus nihil ſenſiſſe dicamus. Pro C. Rabir. Poſthum.

Ne dum hominum humilium, ſed etiam ampliſſimorum virorum conſilia ex eventu, non ex voluntate à pleriſque probari ſolent. Lib. 9. ad Attic. Epiſt. 10.

Princeps. 29

MAgnum eſt, perſonam in republicâ tueri principis: qui non animis ſolùm debet, ſed oculis ſervire civium. Philip. 8.

Nimis multa audire coguntur, neque aliter facere poſſunt, quibus tota commiſſa eſt reſpublica. Pro Milone.

Si quis de contentione principatus laborat (quæ nulla eſſe debet) ſtultiſſimè facit, ſi vitiis cum virtute contendit: ut enim curſus curſu, ſic in viris fortibus, virtus virtute ſuperatur. Philip. 14.

Regium eſt ita vivere. Pro Sylla. Vide Appetit. 51.

Ut cupiditatibus principum. 3. de Legi. in Simil. 15.

Quales in repub. principes. Lent Famil. 1. In Apophth. 9.

Non tantum mali eſt peccare principes (quanquam eſt hoc magnum per ſeipſum malum) quantum illud, quòd permulti etiam imitatores principum exiſtunt. Nam licet videre, quæcunque mutatio morum in prin-

cipibus extiterit, eandem in populo secutam. Nobilium enim vita, victuque mutato, mores civitatis mutari solent. Nec solùm vitia concipiunt ipsi principes, sed ea infundunt in civitatem: neque solùm obsunt, quòd illi ipsi corrumpuntur, sed etiam quòd corrumpunt: plusque exemplo, quàm peccato nocent. Pauci enim, atque admodum pauci, honore & gloria amplificati, vel corrumpere mores civitatis, vel corrigere possunt. 3. de Legibus.

Studiosè plerique facta principum imitantur. 1. Offic.

Turpe est, eum ex quo pudoris pudicitiæq; petuntur exempla, eundem in aliquo libidinis crimine comprehendi. Pro Deior.

Imperator. 30

IMperatores appellandi sunt, quorum virtute & consilii felicitate, maximis periculis servitutis atque interitus liberati sumus. 14. Philip.

In summo imperatore, quatuor hæ virtutes inesse debent: scientia rei militaris, virtus, auctoritas, felicitas. Pro Lege Manil.

Hæ sunt virtutes imperatoriæ, labor in negotiis, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in providendo. Pro lege Man.

Non solùm bellandi virtus in summo atq; perfecto Imperatore quærenda est, sed multæ sunt artes eximiæ, huius administræ, comitesque virtutis. Primùm quantâ innocentiâ, quantâ deinde omnibus in rebus temperantiâ, fide, felicitate, ingenio, & humanitate, Imperatores esse debent? Pro lege Manil.

Refrænet primùm libidines, iracundiam teneat, spernat voluptates, coërceat avaritiam, cæteras animi labes repellat: tum incipiat aliis imperare, cùm ipse improbissimus dominis dedecori & turpitudini parere desierit. Parad. 5.

Non poteſt exercitum is continere Imperator, qui seipsum non continet: frugi hominē dici, non multum laudis habet in Rege: fortem, iustum, severum, gravem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, & mansuetum,

manſuetum, hæ ſunt regiæ laudes. Pro lege Man. Pro lege Deiot.

Magiſtratus. 31

MAgiſtratus lex eſt loquens. 3. de Legib.

Magiſtratibus opus eſt, ſine quorum prudentiâ ac diligentiâ civitas eſſe non poteſt, quorum deſcriptione omnis Reipub. moderatio continetur: neque iis ſolùm præſcribendus eſt imperandi, ſed etiam civibus obtemperandi modus. Nam & qui benè imperat, paruerit aliquando neceſſe eſt, & qui modeſtè paret, videtur, qui aliquando imperet, dignus eſſe. 3. de Leg.

Omnino qui Reipublicæ præſunt, duo Platonis præcepta teneant. Unum, ut utilitatem civium ſic tueantur, ut quidquid agant, ad eam referant, obliti commodorum ſuorum. Alterum, ut totum corpus Reipublicæ curent, ne dum partem aliquam tuentur, reliquas deſerant. Ut enim tutela, ſic procuratio Reip. ad utilitatem eorum qui commiſſi ſunt; non ad eorum quibus commiſſa eſt, gerenda eſt. 1. Offic.

Huc omnia ſunt referenda ab iis, qui præſunt aliis, ut qui eorum in imperio erunt, ſint quam beatiſſimi: eſtque ejus non modò qui ſociis & civibus, ſed etiam ejus qui ſervis, qui mutis pecudibus præſit, eorum quibus præſit commodis, utilitatique ſervire. Ad Quint. frat. Epiſt. 1.

Sudandum eſt iis, qui magiſtratum gerunt, pro communibus commodis: adeundæ inimicitiæ, ſubeundæ ſæpe pro Republicâ tempeſtates: cum multis audacibus, improbis, nonnunquam etiam potentibus dimicandum. Pro Seſt.

Eſt boni magiſtratus, cùm auxilia Reipublicæ labefactari, convellique videat, ferre opem patriæ, ſuccurrere ſaluti fortuniſq; communibus: ſuam ſalutem poſteriorem ſaluti communi ducere; intercludere omnes ſeditionum vias. Pro Caio Rabir.

Si populo conſulis, remove te à ſuſpicione alicujus tui commodi: fac fidem, te nihil niſi populi utilitatem &

& fructum quærere. De lege Agrar. ad Pop.

Nullâ re conciliare facilius benevolentiam multitudinis possunt ii qui reipub. præsunt, quàm abstinentiâ, & continentiâ. 2. Offic.

Est boni magistratûs, commoda civium defendere, non divellere: atque omnes æquitate eâdem continere. 2. Offic.

Est proprium munus magistratûs, intelligere, se gerere personam civitatis, debereque ejus dignitatem, & decus sustinere, servare leges, jura describere, & ea fidei suæ commissa meminesse. 1. Offic.

Hi qui rempublicam tuebuntur, in primis operam dabunt, ut juris & judiciorum æquitate suum quisque teneat: ut neque tenuiores propter imbecilitatem circumveniantur, neque locupletibus ad sua vel tuenda, vel recuperanda, obsit invidia. 2. Offic.

In primis videndum est ei qui Rempub. administrabit, ut suum quisque teneat: & earum rerum sit copia, quæ sunt necessariæ. 2. Offic.

Magistratus, non obedientem, & noxium civem mulctâ, vinculis, verberibusque coërceat: ni par majorve potestas, populusve prohibeat. 3. de Ligib.

Qui Reipublicæ præsunt, legum similes sint, qui ad puniendum: non iracundiâ, sed æquitate ducuntur. 1. Offic.

Munus eorum esse debet, resistere & levitati multitudinis, & perditorum temeritati. Pro Milone.

Est ei, cui respublica commissa est, necessaria oratio & sapientia, quâ regat populos, quâ stabiliat leges, quâ castiget improbos, quâ tueatur bonos, quâ laudet claros viros, quâ precepta laudis & salutis aptè ad persuadendum edat suis civibus: quâ hortari ad decus, revocare à flagitio, consolari possit afflictos, factaq; & consulta fortium & sapientum, cum improborum ignominiâ, sempiternis monumentis prodere. Plerique tamen ad honores adipiscendos, & ad Rempublicam gerendam nudi veniunt, & inermes, nullâ cognitione rerum, nullâ scientiâ ornati. 1. de Legib.

Est boni magistratûs: non solùm videre quid agatur, verùm etiam prævidere quid futurum sit. Pro Muræna.

Bono

Bono viro non minori cura eſt, qualis Reſpublica poſt mortem ſuam futura ſit, quàm qualis hodie ſit. In Lælio.

Caput eſt in omni procuratione negotii & muneris publici, ut avaritiæ pellatur vel minima ſuſpicio. 2. Offic.

Nullum eſt vitium tetrius quàm avaritia: præſertim in principibus, & Rempublicam gubernantibus: habere enim quæſtui Rempublicam, non modò turpe eſt, ſed ſceleratum & nefarium. 2. Offic.

Senatorius ordo vitio careat, cæteris ſpecimen ſit: nec veniat quidem in eum ordinem quiſquam vitii particeps. 3. de Leg.

Imitemur noſtros Brutos, Camillos, Halas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, & Æmilios, quos in Deorum immortalium cœtu ac numero repono. Amemus patriam, conſulamus bonis, præſenteis fructus negligamus, poſteritati & gloriæ ſerviamus. Id eſſe optimū putemus, quod erit rectiſſimum. Speremus quod volumus: ſed quòd acciderit feramus. Cogitemus denique: corpus virorum fortium magnorumque hominum eſſe mortale: animi verò motus, & virtutis gloriam ſempiternam. Pro Seſt.

O conditiones miſeras adminiſtrandarum civitatum & provinciarum: in quibus diligentia plena ſimultatum eſt, negligentia vituperationum; ubi ſeveritas periculoſa eſt, liberalitas ingrata, ſermo inſidioſus, aſſentatio pernicioſa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundiæ occultæ, blanditiæ apertæ; venientes prætores expectant, præſentibus inſerviunt, abeuntes deſerunt. Pro Planco.

Sunt qui quod ſentiunt, etiamſi optimum eſt, invidiæ metu non audent dicere. 1. Offic.

Lex. 32

Lex eſt ratio ſumma, inſita in naturâ, quæ jubet ea quæ facienda ſunt; prohibetque contraria. 1. de Legib. Vide 2. de Legib.

Lex nihil eſt aliud niſi recta, & à numine deorum tracta ratio, imperans honeſta, prohibenſque contraria. Philip 11.

Legibus proposita sunt supplicia vitiis, præmia virtutibus. 2 de Orat.

Vitiorum emendatricem legem esse oportet, commendatricemque virtutum: ab eâ enim vivendi doctrina ducitur. 1 de Legib.

Docemur auctoritate nutuque legum domitas habere libidines, coërcere omnes cupiditates, nostra tueri: ab alienis mentes, oculos, manus abstinere. 1 de Orat.

Leges sunt inventæ, quæ cum omnibus unâ atque eâdem voce loquerentur. 2 Offic.

A majoribus nostris nullâ aliâ de causâ leges sunt inventæ, nisi ut suos cives incolumes conservarent. In Vatin.

Ad salutem civium, civitatumque incolumitatem, vitamque hominum & quietam & beatam, conditæ sunt leges. 1 de Legib.

Ea virtute & sapientiâ majores nostri fuerunt, ut in legibus scribendis, nihil sibi nisi saluetm, atque utilitatem reipublicæ proponerent. Neque enim ipsi quod obesset, scribere volebant: & si scripsissent, cum esset intellectum, repudiatum iri legem intelligebant. 1 de Invent.

Nihil est tam aptum ad jus, conditionémque naturæ, quàm lex: sine quâ nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest. 3 de Leg.

Fundamentum libertatis, fons æquitatis, mens & animus, & consilium: sententia civitatis, posita est in legibus. Pro Cluent.

Ut membra. 3 Offic. in Similib. 17.

Jus amitti non potest sine magno incommodo civitatis. Pro Cæcin.

Omnia sunt incerta, cùm à jure discessum est. Ad Pap. Pætum. lib. Famil. 9.

Major hæreditas venit unicuique nostrûm à jure, & legibus, quàm ab iis, à quibus illa bona relicta sunt. Nam ut perveniat ad nos fundus, testamento alicujus fieri potest: ut retineamus quod nostrum factum est, sine jure civili non potest. Pro Cæcin.

Hoc

Hoc ſpectant leges, hoc volunt, incolumen eſſe civium conjunctionem: quam qui dirimunt, eos morte, exilio, vinculis, damno coërcent. 3 Offic.

Legis eſt perſuadere, nō omnino vi ac minis cogere. 2 de Legib.

Si eſſet iſta cognitio juris magna ac difficilis, tamen utilitatis magnitudo deberet homines ad ſuſcipiendum diſcendi laborem impellere. 1 de Orat.

Domus juriſconſulti, eſt totius oraculum civitatis. Omnia judicia, aut diſtrahendarum controverſiarum aut puniendorum maleficiorum cauſâ reperta ſunt. 1 de Orat.

Jus civile. 33

JUris civilis ſummo ſemper in honore fuit cognitio atque interpretatio. 2 Offic.

Nihil eſt in civitate tā diligenter, quàm jus civile retinendum. Etenim hoc ſublato, nihil eſt, quare exploratum cuique poſſit eſſe, quid ſuum aut quid alienum ſit. Nihil eſt quod æquabile inter omnes, atque unum omnibus eſſe poſſit. Pro Cæcin.

Jus civile ejuſmodi eſſe debet, quod neque inflecti gratiâ, neque perfringi potentiâ, neq; adulterari pecuniâ poſſit. Quodſi non modò oppreſſum, ſed etiam deſertum, aut negligentius adſervatum erit, nihil eſt quod quiſquam ſe habere certum, aut à patre acceptu-rum, aut relicturum liberis arbitretur. Pro Cæcin.

Qui jus civile contemnendum putat, is vincula revellit non modò judiciorū, ſed etiam utilitatis, vitæque communis. Qui autem interpretes juris vituperant, ſi imperitos juris eſſe dicit, de hominibus, non de jure civili detrahit: Sin peritis non putat eſſe obtemperandum, non homines lædit, ſed leges & jura labefactat. Pro Cæcin.

Veri juris, germanæque juſtitiæ ſolidam & expreſſam imaginem nullam tenemus, umbrâ, & imaginibus utimur. 2 Offic.

Tu de juris civilis commendatione leges plenissime apud Ciceronem in oratione pro A. Cæcina.

Arma

Arma legibus contraria. 34

NIhil est equitati tàm contrarium, atq; infestum, quàm convocari, armatique homines : nihil juri tàm inimicum, quàm vis. Pro Cæcin.

Nihil est exitiosius civitatibus, nihil tàm contrarium juri & legibus, nihil minus civile & humanum, quàm constitutâ & compositâ Republicâ, quidquam agi per vim. 3. de Legib.

Silent leges inter arma, nec se expectari jubent : cùm ei qui expectare velit, ante injusta pœna luenda sit quàm justa repetenda. Pro Milone.

Iudex, & quæ sint ejus partes. 35

IUdex est is quem non minus benè de nobis existimare, quàm secundum nos judicare velimus. Pro Rosc. Com.

Semper iniquus est Judex, qui aut invidet, aut favet: debetque in judicio imbecillis esse invidea. Pro Planc.

Abducuntur nonnunquam judices ab institutis suis magnitudine pecuniæ. 6 Act. in Ver.

Ingentes divitiæ, judiciorum religionem, veritatemque solent perfringere. 2 Act. in Ver.

Plura judicant homines, aut amore, aut cupiditate, aut iracundiâ, aut dolore, aut lætitiâ, aut spe, aut timore, aut errore, aut aliquâ promotione mentis; quàm veritate, aut præscripto, aut juris normâ aliquâ, aut judicii formulâ, aut legibus. 3. de Orat.

Est sapientis judicis, meminisse se hominem; cogitare sibi tantum esse permissum, quantum commissum sit & creditum. Et non solùm sibi soli potestatem esse datam, verùm etiam fidem habitam esse meminisse: posse quem oderit, absolvere; quem non oderit, condemnare : & semper non quæ velit ipse, sed quid lex & religio cogat, cogitare : Animadvertere, quâ lege reus citetur, de quo reo cognoscat, quæ res in quæstione versetur. Cùm hæc sunt videnda : tum illud est, hominis magni, judicis atque sapientis, habere in consilio legem fidem, religionem, æquitatem : libidinem autem & invidiam, merum cupiditates omnes amovere: maxime estimare conscientiam mentis suæ, quam à Diis immortalibus

mortalibus accepimus, quæ à nobis divelli non potest. Pro Cluent.

Cùm judici, dicenda sententia est, meminerit se Deum habere testem, id est, mentem suam, quâ nihil homini dedit ipse Deus divinius. 3. Offic.

Est sapientia judicis in hoc, ut non solùm quid possit, sed etiam quid debeat ponderit: nec quantum sibi permissum meminerit, sed etiam quatenus commissum sit. Pro Rabir. Posth.

Magnopere liborare debent judices, non modò quid dicant pro testimonio, sed etiã quibus verbis utantur; ne quod minus moderarè positum, ne qd. ab aliquâ cupiditate prolapsum verbum esse videatur. Vultu denique laborare, ne quâ significari possit suspicio cupiditatis; ut & cum prodeunt, existimatio sit quedã tacita de illis pudoris ac religionis: & cum discedunt ea diligenter conservata ac retenta videatur. Pro Pont.

Neque contra Rempublicam, neq; contra jusjurandum ac fidem amici causâ vir bonus faciet; ne si judex quidem erit de ipso amico: ponit enim personam amici, cùm induit judicis. Nam si omnia facienda sint, quæ amici velint; non amicitiæ tales, sed conjurationes putandæ sunt. 3. Offic.

Judicis est semper in causis verum sequi. 2. Offic.

Est boni judicis, parvis ex rebus conjecturam facere uniuscujusque, & cupiditatis & incontinentiæ. 6. in Ver.

Judex bonus nemo esse potest, qui suspicione certâ non movetur. 7. Act in Ver.

Scriptum sequi calumniatoris est: boni verò judicis, voluntatem scriptoris, auctoritatemque defendere. Quæ lex enim, quod senatusconsultum, quod magistratus edictum, quod testamentum non infirmari aut convelli potest, si ad verba rem deflectere velimus? consilium autem eorum, qui scripserunt, & rationem, & auctoritatem relinquamus. Non enim ex verbis totum pendet jus, sed verba serviunt hominem consiliis & auctoritatibus: nec verba veniunt in judicium; sed ea res, cujus causâ verba in leges conjecta sunt. Pro Cæcin.

Dubium

Dubium non eſt quin omnes omnium pecuniæ poſitæ ſint in eorum poteſtate, qui judicia dant, & eorum qui judicant, quum nemo noſtrum poſſit ædes ſuas, nemo fundum, nemo bona patriæ obtinere, cùm ad judicandum detur judex nequam, & levis, qui de iis judicet. 5 Act. in Verr.

Præceptores.

36 NUllum munus Reip. afferre majus, meliúſve poſſumus, quàm ſi doceamus atque erudiamus juventutem, iis præſertim moribus atque temporibus, quibus ita prolapſa eſt, ut omnium opibus refrænanda atque coërcenda ſit. 3 de Divinat.

Nulli bonarum artium magiſtri non beati putandi, quamvis conſenuerint vires atque defecerint. Cato Major.

Pædagogi negligendi non ſunt, ſed quodammodo colendi. Lælius.

Nemo eſt noſtrûm liberaliter educatus, cui non educatores, cui non magiſtri ſui atque doctores, cui non locus ille mutus, ubi ipſe alitus aut doctus eſt, cum gratâ recordatione in mente verſetur. Pro Planc.

Iidem erant antiquitus vivendi præceptores, atque dicendi. 3 de Orat.

Civitas.

37 CIvitas in ſeditione non poteſt eſſe beata. 1 de Finib.

Proprium eſt civitatis atque Urbis, ut ſit libera, & non ſolicita ſuæ rei cujuſque cuſtodia. 2 de Offi.

Milies perire eſt melius, quàm in ſuâ civitate ſine armorum præſidio non poſſe vivere. Præſidium charitate & benevolentiâ civium ſeptum oportet eſſe, non armis. 2 Philip.

Non eſt illa tùm civitas, cùm leges in eâ nihil valent, cùm judicia jacent, cùm mos occidit patrius. Parad. 4.

In hoc vel maximè vitioſa eſt civitas, quæ largitione interpoſitâ, virtutis & dignitatis oblivisci ſolet. De Perit. Conſul.

Civil.

Civis. 38

QUi periculum non timet, propoſitâ invidiâ, morte, pœnâ, qui nihilo ſegnius Remp. defendit, is vir verè, & civis putandus eſt. Pro Mil.

Civis eſt is, qni patriam ſuam diligit, ac bonos omnes ſalvos incolumeſque deſiderat. In Vat.

Ab omnibus hujuſmodi civis laudandus ac diligendus eſt, qui non ſolùm Reip. civem improbum removet, verum etiam ſeipſum ejuſmodi fore profitetur, ac præſtat: ut ſibi non modò communi voluntate virtutis atque officii, ſed etiam ut quâdam magis neceſſariâ ratione, rectè ſit honeſtéque vivendum. 5 Act in Ver.

Civem oportet æquo & pari cum civibus jure vivere, neque ſubmiſſum, & abjectum, neque ſeſe efferentem: tum in Reipub. ea velle, quæ tranquilla & honeſta ſint. 1 Offic.

Nihil viro bono & quieto, & bono civi magis convenit, quàm abeſſe à civilibus controverſiis. Ad Attic. 9. lib. epiſt.

Civis non eſt habendus, qui civile bellum concupiſcit. Philip. 13.

Ingratus eſt, injuſtúſque civis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum. Pro Marc.

Civem ab hoſte non naturâ ac loco, ſed animo, factiſque diſtinguimus. Parad. 4.

Hi & audaces, & mali, & pernicioſi cives putantur, qui incitant populi animos ad ſeditionem: aut qui largitione cæcant mentes imperitorum; aut qui fortes & claros viros, & benè de Rep. meritos, in aliquam vocant invidiam. Qui verò ſceleratorum impetus & conatus repreſſerunt, qui auctoritate, qui fide, qui magnitudine animi conſiliis audacium reſtiterunt, ii boni cives ſemper habiti ſunt. Pro Seſt.

Reſpublica & Patria. 39

REſpublica nomen univerſæ civitatis eſt: pro quâ mori, & cui nos totos dare, & in quâ omnia noſtra ponere, & quaſi conſecrare debemus, 2 de Leg.

Eò omnis vitæ noſtræ ratio tranſmittenda eſt, ut magnam

magnam nominis nostri famam, ex maximis in Rempub. meritis collatis, posteris relinquamus. In Var. Bono viro. Lælius in Magist. 31.

Omnibus bonis expedit salvam esse Rempublicam. Phil. 13.

Laudandus est is, qui mortem oppetit pro Reb. qui doceat, chariorem esse patriam nobis, quàm nosmet-ipsos. Estque illa vox inhumana & scelerata eorum, qui negant se recusare, quominus ipsis mortuis terrarum omnium deflagratio consequatur. 3. de Finib.

Qui pro republicâ vitam reddiderunt, nunquam mehercule eos mortem potius, quam immortalitatem assecutos putavi. Pro Planc.

Nihil est ex omnibus rebus humanis præclarius aut præstantius, quam de Republicâ benè mereri. Ad Planc. Famil. 10.

Omni timore deposito, debemus liberè Reip. consulere. Brut. ad Cic. Fam. 11.

Imitemur nostros Brutos. Pro Sest de Magist 31.

Majores nostri iis qui ob Remp. mortem obierant, pro brevi vitâ diuturnâ memoriâ reddiderunt. Phi.9.

Duo hæc moriens opto. Phil. 2. in Apophth 130.

Non potest cuiquam malè de Repub. merenti, justa esse causa de Resp. Arusp.

Magnus est in Repub. campus, multis apertus cursus ad laudem. Phil. 14.

Patria est communis omnium nostrûm parens. 1 Invect. in Catil.

Non potest cognatio ulla propior esse, quàm patriæ. 1. de Orat.

Ipsa patria dici vix potest, quid charitatis, quid voluptatis habeat. Phil. 5.

Patria nihil dulcius, nihil charius in vita esse debet. Ad Quir. post Red.

Est patriæ charitas maxima. In Vat.

Commune patriæ solum, & charum est, & jucundum, & delectabile. Cicero Caio Cassio, Famil. 12.

Nullus locus est domesticâ sede jucundior 4. in Cat.

Nullus locus nobis dulcior esse debet patriâ. Ad Mart. Famil. 4.

Nostra

Noſtra nos patria delectat: cujus rei tanta eſt vis, ac tanta natura, ut Ithacam illam in aſperrimis ſaxulis tanquàm nidulum affixam, ſapientiſſimus vir immortalitati anteponat. 1. de Orat.

Chari ſunt liberi, propinqui, familiares; ſed omnes omnium charitates patria una complexa eſt, pro quâ quis bonus dubitet mortem oppetere, ſi ei ſit profuturus? 1. Offic.

Patriæ nos primùm natura conciliat. De Reſponſ. Aruſp.

Patria eſt. 3. Tuſc. In Apophth. 82.

Si contentio quædam & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum ſit officii, principes ſunt patria & parentes: quorum beneficiis maximè obligati ſumus. 1 Offic.

Sapientis eſt carere patriâ: duri, non deſiderare. Ad Marcel. Famil. 4.

Malo ſine periculo domi meæ eſſe, quàm cum periculo alienæ. Ad Marc. Famil. 4.

Pro patriâ, & in patriâ mori, præclarum. Ad Atti. 8.

Nemo eſt tàm ingratus, tam impius, tamque nullius humanitatis, qui ſi patriæ merita reſumere velit, non eam magis, quam ſeipſum diligat. In Vatin.

Nullus eſt caſus pro dignitate & libertate patriæ, non ferendus. Philip. 13.

Omnia quæ à nobis geruntur, non ad noſtrum utilitatem & commodum, ſed ad patriæ ſalutem conferre debemus. In Vat.

Non ſolùm nobis nati ſumus. 1 Offic. in Apoph. 11.

Nullum tantum eſt periculum, quod ſapiens pro ſalute patriæ vitandum arbitretur: hæc enim ſecum loquitur: Non mihi ſoli, ſed etiam, atq; adeo multò potius, natus, ſum patriæ. Vita que fato debetur, ſaluti patriæ potiſſimùm ſolvatur. 4. ad Herennium.

Nihil eſt præſtabilius viro quàm periculis patriam liberare: beatiq; ſunt hi, quibus ea res honori fuerit. Pro Mil.

Pericula, labores, dolorem etiam, optimus quiſque pro patriâ & pro ſuis ſuſcipit: dolores deniq; ſuſcipere mavult, quam deſerere ullam officii partem. 1. de Fin.

Quoniam sunt omnia commoda à patriâ accepta, nullum incommodum pro patriâ grave putandum est. At qui patriæ pericula suo expetunt, hi sapientes putandi sunt; quum & eum quem debent honorem Reip. reddunt, & pro multis perire malunt, quàm cum multis. Etenim vehementer est iniquum, vitam quam à naturâ acceptam propter patriam conservaveris, naturæ, cum cogat, reddere; patriæ, cùm roget, non dare: & cum possis cum summâ virtute & honore pro patriâ interire, malle per dedecus & ignaviam vivere: & quum pro amicis & parentibus & cæteris necessariis adire periculum velis: pro Republicâ, in quâ & hoc & illud sanctissimum nomen patriæ continetur, nolle in discrimen venire. 4 ad Herennium.

Cùm dies & noctes omnia nos undique fata circumstent, non est dubitandum, eum spiritum, quem naturæ quisque debere, patriæ reddare. Philip. 10.

O fortunata mors, quæ naturæ debita, pro patriâ potissimum est reddita! Philip. 4.

Quum omnibus definita sit mors, optandum est magis ut vita, quæ necessitate debetur, patriæ potius donata, quàm reservata naturæ videatur. Pro Sestio.

Debemus gratâ eorum virtutem memoria prosequi, qui pro patriâ vitam profunderunt. Philip. 14.

Omnibus qui patriam conservarerint, adjuverint, auxerint, certus est in cœlo & definitus locus, ubi beati ævo sempiterno fruantur. In Som. Scip.

Perigrinatio.

OMnis peregrinatio obscura & sordida est iis, quorum industria in patriâ potest esse illustris. Ad Marc. Cæl. Famil. lib. 2.

Omnibus peregrinantibus gratum est, minimarum quoque rerum, quæ domi gerantur, fieri certiores. Cælius ad Ciceronem. Famil. lib. 8.

In externis locis, minor est ad facinus verecundia. Ad Marc. Famil. lib. 4.

Multi suam rem benè gessere, & publicam, patriâ procul. Ad Trebatium, Famil. lib. 7.

Gloria.

GLoria est illustris & pervagata multorum, & magnorum, vel in suos cives, vel in patriam, vel in omne genus hominū, fama meritorū. Pro Marc.

Gloria est solida quædam res & expressa, non adumbrata ea est consentiens laus bonorum, incorrupta vox benè judicantium de excellenti virtute : ea virtuti resonat, tanquā imago gloriæ : quæ, quia rectè factorū plerunq; comes est, non est à bonis viris repudianda. Illa autem quæ se ejus imitatricem esse vult, temeraria atq; inconsiderata, & plerunq; peccatorū, vitiorumq; laudatrix fama popularis, simulatione honestatis, formam ejus, pulchritudinémque corrumpit. 3 Tusc.

Quæ habent speciem gloriæ, collecta ex inanissimis splendoris insignibus, contemne : brevia, fugacia, & caduca existima. Cic. Planc. Fam. lib. 10.

Vera gloria radices agit, atque etiam propagatur : ficta omnia tanquam flosculi celeritèr decidunt : nec simulatum quicquam potest esse diuturnum. 2 Offic.

Honos est præmium virtutis, judicio studióque civium delatum ad aliquem. Qui eum sententiis, qui suffragiis adeptus est, is mihi & honestus & honoratus videtur. De Clar. Orat. ad Brutum.

Is verus triumphus est, cùm benè de Republica meritis testimonium à consensu civitatis datur. Phil. 14

Is verè honos videri solet, qui non propter spem futuri beneficii, sed propter magna merita claris viris defertur & datur: estq; non invitamentum ad tempus, sed perpetuæ virtutis præmium. Ad Planc. Fam. lib. 10.

Ea est profectò jucunda laus, quæ ab his proficiscitur, qui ipsi in laude vixerunt. Ad Mar. Cat. Fam. li. 25

Is mihi videtur amplissimus, qui suâ virtute in altiorem locum pervenit, non qui ascendit per alterius incommodum & calamitatem. Pro Rosc. Amer.

Suscepit vita. 2 de Nat. deor. de Virtute 45.

Quæ melior in genere hominum natura, quàm eorum qui se natos ad homines juvandos, tutandos, conservandos arbitrantur ? Abiit ad deos Hercules : nunquam abiisset, nisi, cùm inter homines esset, eam sibi viam munisset. 1 Tusc.

Eo

Eo omnes vitæ nostræ ratio. In Vatin. de repub.
Actum præclarè cum iis est, quorum virtus; nec oblivione eorum qui sunt, nec reticentiâ posteriorum sepulta esse poterit. Philip. 14.
Brevis vita data est, at memoria benè reditæ vitæ sempiterna: quæ si non esset longior, quàm hæc vita, quis esset tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad summam laudem, gloriamque contenderet? Philip. 14.
Exiguum nobis vitæ cuticulum natura circumscripsit; immensum gloriæ. Pro C. Rab.
Vitæ brevis est gloriæ, cursus sempiternus. Pro Sest.
Breve tempus ætatis, satis est longum ad benè vivendum. 1. Tusc.
Honos alit artes, omnesque incendimur ad studia gloriâ: jacentq; ea semper quæ apud quosque improbantur. 1. Tusc.
Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisque maximè gloriâ ducitur. Ipsi illi philosophi etiam in illis libellis, quos de contemnendâ gloriâ scribunt, nomen suum inscribunt: ac in eò ipsò in quò prædicationem & nobilitatem despiciunt, prædicari se, ac nominari volunt. Pro Arch. Poëtâ.
Opifices etiã post mortem nobilitari volunt. Quid enim Phidias sui similem speciem inclusit in clypeo Minervæ, cum inscribere non liceret: Quid nostri philosophi: nonne in his ipsis libris, quos scribũt de contemnendâ gloriâ, sua nomina inscribunt? 1. Tusc.
Nemo est tam adversus à musis, qui non mandari versibus æternum suorum laborum facile præconium patiatur. Pro Arch. Poetâ.
Themistocles in Illum. In Apophth. 3.
Poëtæ post mortem nobilitari volunt, unde illud
Aspicite, ô cives, senis Ennii imaginis urnam:
Hic vestrûm finxit maxima facta patrum.
Mercedem gloriæ efflagitat ab his, quorum patres afficerat gloria: idemque:
Nemo me lachrimis decoret, nec funera fletu.
Faxit: Cur? Volito docta per ora virûm. 1 Tusc.
Vix invenitur, qui laboribus susceptis, periculisque
aditis

dictis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. 1. Offic.

Nemo unquam sine magnâ spe immortalitatis se pro patriâ offert ad mortem. 1. Tusc.

Perfecti homines & excellentibus ingeniis præditi, excitantur spe gloriæ, quæ habet formam honestatis, & similitudinem. Cato Maior.

Nemo nostrûm in reipub. periculis cum laude ac virtute versatur, quin spe posteritatis fructuque ducatur. Pro C. Rabir.

Quum optimus quisque maximè posteritati serviat, esse aliquid verisimile est, cujus is post mortem sensum sit habiturus. 1. Tusc.

Licuit esse otioso Themistocli licuit Epaminondæ: sed nescio quomodo inhæret in mentibus, quasi seculorum quoddam augurium futurorum: quo quidem exempto quis tàm esset amens, qui semper in laboribus & periculis viveret? 1. Tusc.

Pueri efferuntur lætitiâ cùm vicerint, & pudet victos. Ut se accusari nolunt, quam cupiunt laudari! quos illi labores non perferunt, ut equalium principes sint. 5. de Fin.

Quis tantos labores diutinos, nocturnósq; domi, militiæq; susciperet, si iisdem finibus gloriam suam, quibus vitâ, esset terminaturus? sed optimi cujusq; animus maximè ad immortalem gloriam nititur. Cato Maior.

Est angusti animi, atque demissi, triumphi honorem atque dignitatem contemnere. Nam ut levitatis est. In Piso. In Simil. 75.

Præstantes viri, nunquam tanta conati essent, quæ ad posteritatis memoriam pertinerent, nisi animo vidissent posteritatem ad se pertinere posse. Nonne melius multò fuisset otiosam ætatem & quietam sine ullo labore & contentione traducere? Sed nescio quo modo animus erigens se, posteritatem semper ita prospicit, quasi cùm excesserit è vitâ, tum denique victurus sit. Cato Major.

Sapiens virtutis honorem, præmium, haud prædam petit. 3. de Orat.

Nullam virtus aliam mercedem laborum, periculorumque

lorumque desiderat, præter hanc laudis & gloriæ : qu
quidem detractâ, judices, quid est quod in hoc tàm ex
igno vitæ curriculo, & tam brevi, tantis nos in labori
bus exerceamus ? Certè si nihil animus præsentiret i
posterum, & si quibus regionibus vitæ spatium circum
scriptum est, eiisdem omnes cogitationes terminar
suas, nec tantis se laboribus frangeret, neq; tot cur
vigiliisq; angeretur, nec toties de vitâ ipsâ dimicare
Nunc insidet quædam in optimo quoque virtus, qu
noctes & dies animum gloriæ stimulis concitat, atq
admonet, non cum vitæ tempore esse dimittenda
commemorationem nominis nostri, sed cum omni po
steritate adæquandam. Pro Archia Poëta.

Nullam mercedem tantam virtus præter hanc laud
& gloriæ desiderat : quâ etiamsi careat, tamen e
seipsa contenta : quanquam in memoriâ gratoru
hominum, tanquam in luce posita, lætetur. Philip. 5.

Ex omnibus præmiis virtutis, amplissimum est pr
mium gloria : quæ vitæ brevitatem, posteritatis me
moria consolatur : quæ efficit ut absentes adsimu
mortui vivamus : cujus gradibus etiam homines i
cœlum videntur ascendere. Pro Milone.

Non vita hæc dicenda est, quæ corpore & spirit
continetur : illa, inquam, illa vita est, quæ viget me
moriâ seculorum omnium, quam posteritas alit, qua
ipsa æternitas semper intuetur. Pro Marc.

Vestra quæ dicitur vita, mors est. Somn. Scip.

Nihil est verâ gloriâ dulcius. Philip. 5.

Natura nihil præstatius habet, nihil quod mag
expetat, quàm honestatem, quàm laudem, quàm dig
nitatem, quàm decus. 2 Tusc.

Antiquior sit possessionibus gloria. 1 de Divina

Verum decus in virtute positum est. Cic. ad Plan
cum, Famil. lib. 10.

De Morte. 4

OMniũ rerũ mors est extremum. Ad Torq. Fam.

Mors est discessus animæ à corpore. 1 Tusc.

Mors somno similis est. 1 Tusc.

Mori nihil est tam simile, quàm somnus. Cat. Ma
jor.

Somnu

Somnus imago mortis. 1 Tusc.

Mors quasi saxum Tantalo semper impendet. 1 de Fin.

Moriendum certè est, & id incertum an eò ipso die. Cato Major.

Nemini exploratum potest esse, quomodo, sese habiturum sit corpus, non dico ad annum, sed ad vesperum. 2 de Finib.

Quis est, quamvis sit adolescens, cui sit exploratum, se ad vesperum esse victurum? Cato Major.

Mors omibus est parata. 4 invect. in Catil.

Omnibus definita est mors. Pro Sestio.

Mortem omnibus natura proposuit. Philip. 4

Necesse est mori. 2 Tusc.

Moriendum est omnibus: estque finis miseriæ in morte. 2 Tusc.

Commorandi nobis natura diversorium, non habitandi dedit. Cato Major.

Ex vitâ discedendum est, tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo. Cato Major.

Si hoc tempore diem tuum non abieris, paucis post diebus est tibi moriendum, quoniam homo natus es. Sulpitius ad Ciceron. Famil. lib. 4.

Hoc meditatum ab adolescentia debet esse, mortem ut negligamus: sine quâ meditatione, tranquillo esse animo quis non potest. Cato Major.

Mortem omnibus horis impendentem timens, quis tranquillo animo possit consistere? Cato Major.

Qui id quod vitari non potest metuit, is vivere animo quieto nullo modo potest. 2 Tusc.

Quæ potest esse in vitâ jucunditas, cùm dies & noctes cogitandum sit, jamjam esse moriendum. 1 Tusc.

Qui mortem non timet, magnum is sibi præsidium ad beatam vitam comparavit. 2 Tusc.

Non deterret sapientem mors, quæ propter incertos casus quotidiè imminet, & propter brevitatem vitæ nunquam longè potest abesse. 1 Tusc.

Utrum vivere, an mori sit melius, dii immortales sciunt: hominum quidem scire arbitror neminem. 1 Tusc.

A malis mors abducit, non à bonis. 1. Tusc.

Ipse animi discessus à corpore fit sine dolore, & fi plerúmque sine sensu, nonnunquam etiam cum voluptate: totum hoc leve est, qualecunque sit: fit enim ad punctum temporis. 1. Tusc.

Tunc erimus beati quum corporibus relictis, cupiditatum, & emulationum erimus expertes. 1. Tusc.

Pellantur istæ ineptiæ penè aniles, ante tempus mori miserum esse. Quod tandem tempus? naturæne? At ea quidem dedit usuram vitæ tanquam pecuniæ, nulli præstitutâ die. Quid est igitur quod querare, si repetit quum vult? ea enim conditione acceperas. Quæ vero ætas longa est? aut quid omninò homini longum? Nonne modò pueros, modo adolescentes in cursu à tergo insequens, nec opinantes assecuta est senectus? Omnia ista perinde ut cuique data sunt, pro ratâ parte, aut longa aut brevia dicuntur. 1. Tusc.

Mors terribilis est iis quorum cum vita omnia extinguuntur, non iis quorum laus emori non potest. Paradox. 2.

Honesta mors nunquam est fugienda, sæpè etiam appetenda. Martius ad Cic. Famil. lib. 11.

Vetat dominans in nobis Deus. 1. Tusc. in piis Sentent. 68.

Non est injussu imperatoris. Cato Major. in piis sent. 70.

Nos, si quid tale accederit. 1. Tusc. in piis sent. 7[illegible]

Tibi & piis omnibus. Som. Scip. in piis sent. 69.

Nisi Deus. Som. Scip. in piis Sent. 71.

Sunt qui se gratum mortuis facere, si graviter eos jugeant, arbitrantur. Accedit superstitio muliebris quædam: existimant enim diis immortalibus se facilius satisfacturos, si eorum plagâ percursi, afflictos & stratos esse fateantur. 3. Tusc.

Motuorum corpora nihil sentiunt in sepultura. Quantum autem consuitudini, famæque dandum sit, id curent vivi; sed ita ut intelligant nihil ad mortuos pertinere. 1. Tusc.

Quum ab amicis rogaretur Diogenes. 1. Tuscul. in Apophth. 37.

M.vi bonum sit an malum plenissime primo Tuscul. n.rum leges: & in Dialogo qui Cato Major inscribitur.

Mors: in contemnenda. 43

QVis est, aut quotusquisque, cui mors cum appropinquet, non refugiat timido sanguine, atque exalbescat metu? 5 de Finib.

Emori nolo. 1 Apophth. 43.

Virtutis qua sit vis & commend.tio. 44

VIrtus est per se ipsa laudabilis, & sine quâ nihil laudari potest. 2 de Orat.

Virtus nihil est aliud quàm in se perfecta, & ad summum perducta natura. 1 de Leg.

Virtus est affectio animi constans, conveniensque, laudabiles efficiens eos in quibus est: & ipsa est per se suâ sponte, separatâ tamen utilitate, laudabilis: ex eâ proficiscuntur honestæ voluntates, sententiæ, actiones, omnisque recta actio. 4 Tusc.

Virtutis multæ definitiones consulte à nobis omittuntur.

Honestum. 45

HOnestum esse dicitur aliquid, nô ob eam causam, quia laudetur à multis, sed quia tale sit, ut, vel si ignorarent id homines, vel si obmutuissent, pulchritudine suâ tamen esset specieq; laudabile. 2 de Fin.

Honestum, etiamsi nobilitatum non sit, aut etiamsi à nemine laudetur, tamen laudabile est naturâ: quod si oculis cerneretur, mirabiles amores excitaret sapientiæ. 1 Offic.

Honestum est, quod detractâ omni utilitate, sine ullis præmiis fructibusve, possit ipsum propter se jure laudari. 2 de Finib.

Si non ipso honesto movemur, ut viri boni sumus, sed utilitate aliquâ atque fructu, calidi sumus, non boni. Nam quid facit is in tenebris, qui nihil timet nisi testem vel judicem? quid in deserto loco, nactus quem

multo auro spoliare possit, imbecillum atque solum? 1 de Legib.

Si emolumentis, non suâpte naturâ virtus expetitur, una erit virtus quæ malitia rectissimè dicetur. Nam qui virtutem pretio metiuntur, nullam virtutem, nisi malitiam putant. 1 de Leg.

Nulla potest esse virtus nisi gratuita. Nam quæ voluptate, quasi mercede aliquâ ad officium impellitur, ea non virtus, sed fallax est imitatio, simulatioque virtutis. 5 Tusc.

Quicquid præter id quod honestum sit, expetendum esse duxeris, in bonisque numeraveris, & honestum ipsum quasi virtutis lumen extinxeris, & virtutem penitùs everteris. 3 de Finib.

Difficile est hominibus persuadere, honestum propter seipsum eligendum esse. C. Cassius Ciceroni, Fam. lib. 15.

Si ipsam honestatem undique perfectam, & absolutam, rem unam præclarissimam omnium maximéque laudandam penitus videremus: quoniam gaudio compleremur, quum tantopere ejus adumbrata opinione lætemur. 5 de Finib.

Sumus naturâ studiosissimi, appetentissimique honestatis, cujus si quasi lumen aliquod aspexerimus, nihil est quod ut eo potiamur, non parati simus & ferre, & perpeti. 2 Tusc.

Nihil est Virtute amabilius, quam qui adeptus erit, ubicunque erit gentium, à nobis diligetur. 1 de Nat. Deor

Virtutem necessariò gloria sequitur. 1 Tusc.

Gloria virtutem tanquam umbra, sequitur. 1 Tusc.

Nihil est virtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. 1 de Nat. Deor.

Nihil est amabilius virtute, nihil quod magis alliciat homines ad diligendum, quippe cùm propter virtutem & probitatem eos etiam quos nunquam vidimus, quodammodo diligamus. Cujus ea est vis, ut eam (quod majus est) in hoste etiam diligamus. In Lælio.

Animi hominum moventur ad diligendum, cùm eorum, quibuscum usu conjuncti sunt, virtutem & bonitatem

nitatem perspiciunt. In Lælio.

Conciliantur animi hominum dignitate hominis, rebus gestis, æstimatione vitæ: alienanturque ab iis, in quibus hæc non sunt. 1 de Orat.

Suscepit vita, consuetudoque communis, ut beneficiis excellentes viros in cœlum famâ ac voluntate tollamus. 2 de Nat. Deor.

Quæ natio non comitatem, non benevolentiam, non gratum animum, & beneficii memorem diligit. Quæ superbos, quæ maleficos, quæ crudeles, quæ ingratos, non aspernatur, non odit? 1 de Legib.

Eos viros nos suspicimus maximisque efferimus laudibus, in quibus existimamus nos, excellentes, quasdã & singulares virtutes perspicere. Despicimus autem eos & contemnimus, in quibus nihil virtutis, nihil animi, nihil nervorum putamus. Quamobrem contemnuntur ii, qui nec sibi, nec alteri prosunt, ut dicitur, in quibus nullus labor, nulla industria, nulla cura est. Admiratione autem quadam afficiuntur ii, qui anteire cæteris virtute putantur. 2 Offic.

Illud honestum, quod in alio cernimus, nos movet: atque illi, in quo id inesse videtur, amicos facit. Omnis enim virtus nos ad se allicit; facitque ut eos diligamus in quibus ipsa inesse videtur. 1 Offic.

Quis est tàm dissimilis homini, qui non moveatur & offensione turpitudinis & comprobatione honestatis. Quis est qui non oderit libidinosam, protervam adolescentiam? Quis contra, in illâ ætate pudorem, constantiam, etiamsi sua nihil intersit, non tamen diligat? An obliviscimur quantoperè, in audiendo in legendoque moveamur, cùm piè, cùm amicè, cùm magno animo, aliquid factum cognoscimus? 5 de Finib.

Quæ magno animo & claro fortitèr & excellentèr gesta sunt, ea nescio quo modo quasi pleno ore laudamus. 1 Offic.

Cùm aliquid clementèr, mansuetè, justè, rectè, moderatè, sapienter factum, aut legimus, aut audimus: quo studio incendimur, non modò in gistis rebus, sed etiam in fictis, ut eos sæpè, quos nùnquam vidimus, diligamus? Pro Marcel.

Quis est qui non admiretur splendorem pulchritudinemque virtutis? 2 Offic.

Conciliatrix amicitiæ est virtutis opinio. In Lælio

Habet hoc virtus, ut viros fortes species ejus & pulchritudo etiam in hoste posita delectat. In Pisonem.

Est proprium virtutis conciliare sibi animos hominum, & ad usus suos adjungere. 2 Offic.

Virtus conciliat amicitias atque conservat, in eâ enim est convenientia rerum, in eâ est stabilitas, in eâ constantia: quæ cùm se extulit, & lumen suũ ostendit & [illegible] aspexit, agnovitque in alio, ad id se admovet: vicissimque accipit illud quod in altero est: ex quô eorum exardescit sive amor, sive amicitia. In Læl.

Propter virtutem jure laudamur, & in virtute rectè gloriamur. 3 De Nat. Deor.

Vera laus veræ virtuti debetur. 1 de Orat.

Nihil quidquam sine virtute laudabile. 1 Tusc.

Quibus gradibus Romulus ascendit in cœlum? rebus gestis atque virtutibus. Parad. 1.

Bonus vir propriè & copiosè laudari sine virtutum cognitione non potest. 2 de Orat.

Eos, quorum vita perspecta est in rebus honestis, atque magnis, & benè de Republicâ sentientes, aut aliquo honore & imperio affectos observare & colere solemus. 1 Offic.

Vehementèr amor multitudinis commovetur ipsâ famâ & opinione liberalitatis, beneficentiæ, justitiæ, fidei, omniumque earum virtutum, quæ pertinent ad mansuetudinem ac facilitatem: eósque in quibus eas virtutes inesse videmus, à naturâ ipsâ diligere cogimur. 3 Offic.

Ea virtus videtur præstantis viri, quæ est fructuosa aliis, sibi autem laboriosa, aut periculosa, aut certè gratuita. 2 de Orat.

Si quod optimum maximúmque est id volumus adipisci, virtuti opera danda est, sine quâ nullam rem expetendam consequi possumus. In Lælio.

Verum decus in virtute positum est. Cic. ad Planc. Famil. lib. 10.

Digna est virtus gloriatione: tantúmque præstat cæteris

teris rebus, ut dici vix possit quid intersit. 4 de Finib.

Nesciunt multi, nesciunt quantas vires virtus habeat: nomen virtutis tantum usurpant; quid ipsa valeat, ignorant. Parad. 2.

Non sunt isti audiendi, qui virtutem duram & quasi ferream esse volunt. In Lælio.

Non est inhumana virtus, neque immanis, neque superba, quæ populos universos tueri, eisque optimè consulere soleat: quod non faceret profectò, si à vulgi charitate abhorreret. In Lælio.

Virtus, quam sequitur charitas, minimè repudianda est. In Lælio.

Virtus altissimum locum in homine, & maximè excellentem tenet. Cum autem assumpta est ratio, tantò in dominatu locatur, ut omnia prima naturâ hujus tutelæ subjiciantur. 4 de Finib.

Virtus omnia quæ cadere in hominem possunt, subter se habet, eaque despiciens, casus contemnit humanos: culpâque omni carens, præter seipsam, nihil censet ad se pertinere. 5 Tusc.

Optimè virtus se ipsa novit & quàm amibilis sit, intelligit. In Lælio.

Virtutis tanta est vis, ut non possit unquam esse vir bonus non beatus. In Pison.

In virtute satis est præsidii ad benè vivendum, satis etiam ad beatè, satis ut fortitèr vivamus, etiam ut magno animo, & quidem ut nullâ re unquam egeamus, semperque simus invicti: sequitur, ut nihil pœniteat, nihil desit, nihil obstet. 5 Tusc.

Præsidii ad vivendum in virtute satis est. 5 Tusc.

Virtus ad beatè vivendum seipsa contenta est. 5 de Finib.

Cùm fateamur satis magnam vim esse in vitiis ad miseram vitam: nonnè fatendum est, eandem vim in virtute esse ad beatam vitam? Contrariorum enim contraria sunt consequentia. 5 Tusc.

Quanti est æstimanda virtus, quæ nec eripi, nec surripi potest unquam: nec naufragio nec incendio amittitur, nec tempestatûm, nec temporum permutatione mutatur? quâ præditi qui sunt, soli sunt divites: soli

enim possident res & fructuosas & sempiternas: soli-que (quod est proprium divitiarum) contenti sunt rebus suis. Satis esse putant quod est; nihil appetunt, nullâ re egent, nihil sibi deesse sentiunt, nihil requi-runt. Parad. ult.

Virtus in tempestate sævâ quieta est, & lucet in te-nebris, & pulsa, loco manet tamen, atque hæret in in patriâ, splendetque per se semper, neque alienis unquam sordibus obsolescit. Pro Sestio.

Amitti virtus non potest. 2 Tusc.

Virtus est altissimis defixa radicibus quæ nunquam ulla vi labefactari potest, nunquam dimoveri loco. Philip. 4.

Et non multùm potest obesse fortuna, qui sibi fir-mius in virtute, quàm in casu præsidium collocavit. 4 ad Heren.

Omnes benè vivendi rationes in virtute sunt collo-candæ propterea quod sola virtus in suâ potestate est. Omnia præter eam, subjecta sunt fortunæ dominationi. 4 ad Heren.

Major est virtutis jucunditas, quàm voluptas, quæ percipitur ex libidine & cupiditate. 3 Act. in Ver.

Tu plura si desideres, evolve diligenter quintum Tuscula-narum: nos enim ea tantum quæ videbantur graviora, selegimus, ne potius ex integro librum transcrip-sisse, quam ex præcipuis præcipua selegisse videamur.

Expetendarum rerum tria genera. 46

RErum experendarum tria sunt genera. Nam est quiddam quod suâ vi nos alliceat ad sese, non emolumento captans aliquò, sed trahens suâ dig-nitate: quod genus, virtus, scientia, veritas est. Aliud autem non propter vim suam & naturam, sed propter fructum atque utilitatem petendum: quod pecunia est. Tertium est, ex horum partibus junctum, quod & suâ vi, & dignitate nos inductos ducit, & præ se gerit quandam utilitatem quò magis expetatur: ut amici-tia, bona existimatio. 2 de Invent.

Vitis

Vitia virtutis speciem plerumque induunt. 47

CErnenda sunt diligenter, ne ea nos fallant vitia, quæ virtutem videntur imitari. Nam & prudentiam malitia, & temperantiam immanitas in voluptatibus aspernandis, & magnitudinem animi superbia in animis extollendis, & despicientia in contemnendis honoribus, & liberalitatem effusio, & fortitudinem audacia imitatur, & justiciam acerbitas, & religionem superstitio: studiisque bonis similia videntur ea, quæ sunt in eodem genere nimia. In Part.

Austutiæ tollendæ sunt, eaque malitia, quæ vult quidem videri se esse prudentiã; sed abest ab eã, distatq; plurimum: nec ulla pernicies vitæ major inveniri potest, quam cùm in malitiâ inest simulatio. 3. Offic.

Omnibus veris falsa quædam adjuncta sunt tantâ similitudine, ut nulla insit judicandi & assentiendi nota. 1. de Nat. Deor.

Finitima sunt falsa veris. 4. Academ.

Voluptas. 48

IMitatrix est boni voluptas, malorum mater omnium: cujus blanditiis corrumpuntur quæ naturâ bona sunt. 1. de Leg.

Malorum esca, voluptas: quâ homines capiuntur, ut hamo pisces. Cato Major.

Voluptate capimur omnes. 1. de Leg.

Voluptates blandissimæ dominæ, sæpe majores partes animæ à virtute detorquent. 2. Offic.

Maximas virtutes jacere oportet, voluptate dominante. Ad Attic. lib. 5.

In voluptatis regno non potest virtus consistere. Cato Major.

Qui voluptati deditus est, huic omnia sensu, non ratione sunt judicanda: eaque dicenda optima, quæ sunt suavissima. 2. de Finib.

Impedit consilium voluptas rationi inimica, ac mentis, ut ita dicam, perstringit oculos, nec habet ullum cum virtute commercium. Cato Major.

Semovenda est voluptas, non solum ut recta sequamur, sed etiam ut loqui deceat frugaliter. 2. de Finib.

Voluptas quò est major, eò magis mentem à suâ sede

& statu idmovet. Parad. 1.

Non est necesse, tanquam meretricem. 2 de Finib. In simil. 46.

Non est dignus nomine hominis, qui unum diem totum velit esse in voluptate. 2 de Finib.

Non est ejus, qui dolore summum malum metiatur, mentionem facere virtutis. 3 Tusc.

Qui voluptatibus ducuntur, & se vitiorum illecebris, & cupiditatum lenociniis dediderunt, missos faciant honores, nec attingant Rempublicam; patiantur viros fortes labore, se otiô suo perfrui. Pro Sest.

Nihil altum, nihil magnificum ac divinum suscipere possunt, qui suas omnes cogitationes abjecerunt in rem tàm humilem, tàm contemptam. In Lælio.

Fieri non potuit, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimiâ, copiâ, inopiâ etiam nonnunquam impeditus literis operam dare possit. Nec est alia causa ulla, cur in tantis præmiis eloquentiæ, tantâ voluptate dicendi, tantâ laude, tantâ gloriâ, tantâ honore, tam sint pauci semperque fuerint, qui in hoc labore versarentur. Omittendæ enim sunt omnes voluptates, relinquenda studia delectationis, ludus, jocus, convivium: sermo etiam penè omnium familiarium deserendus: quæ res in hoc genere homines à labore studióque deterret. Pro M. Cælio.

Multa nobis blandimenta natura ipsa genuit, quibus sopita virtus conviveret: & multarum rerum jucundissimarum varietatem dedit, quibus non modò prima ætas, sed etiam jam corroborata caperetur. Pro M. Cælio.

Plerique propter voluptatem & parvam & non necessariam, tum in morbos graves tum in damna, tum in dedecora incurrunt: sæpe etiam legum judiciorumque pœnis obligantur. 1 de Finib.

Nulla capitalior pestis, quàm corporis voluptas, hominibus à naturâ data est. Cato Major.

Vitium ventris & gutturis, non modo minuit ætatem hominibus, sed etiam aufert. Pro M. Cælio.

Voluptatem dimittamus; & suis se finibus tenere jubeamus: ne blanditiis ejus illecebrisque capiatur animi

animi voluptas. 3 de Finib.

Amores & deliciæ maturè & celeritèr deflorescunt. Pro M. Cælio.

Fluit voluptas, & prima quæque evolat: sæpiúsque relinquit causas pœnitendi, quàm recordandi. 2 de Finib.

Unà cum satietate moritur memoria voluptatis. 2 Offic.

Omnibus in rebus, voluptatibus maximis fastidium finitimum est. 2 de Orat.

Nos omnes voluptate quemadmodum natura cupimur: plura primo de Finibus.

Animus. 49

OPus est te animo valere, ut corpore possis. Caio. Tironi, Famil. 16.

Ex animâ constamus & corpore. 4 de Finib.

Constamus ex animo & corpore. 3 Tusc.

Animus est rationis compos & particeps: quò nihil ab optimo & sapientissimo genitore melius est procreatum. De Univers.

Mente nihil homini dedit Deus ipse, divinius. 3 Offic.

Nobis Deus, sive mater rerum omnium Natura dedit animum, quò nihil est præstantius neque divinius. Parad. 1.

Animus est ingeneratus à Deo. 1 de Legib. in Piis Sent. 35.

Est animus cœlestis. Cato Maior. in Piis 36.

Dii immortales. Cato Major in Piis 26.

Humanus animus decerptus est ex mente divinâ. 5 Tusc.

Animùs cùm est secum. 1 Tusc. in Piis 5.

Nulla est celeritas. 1 Tusc. in Piis 38.

Duæ sunt viæ. 1 Tusc. in Piis 60.

Oportet ut ipsa se mens. 5 Tusc. in Piis 39.

Eorum animi. Som. Scip. in Piis 61.

Animus solus nec cùm adest, nec cùm discedit apperet. Cato Major.

Omnium animi immortales ſunt: ſed bonorum, fortiumque divini. 2. de Legib.

Bonorum virorum mentes mihi divinæ atq; æternæ videntur, & ex hominum vitâ, ad deorum religionem ſanctimoniámque demigrare. Pro Caio Rabirio.

Sic habeto, te non eſſe mortalem, ſed corpus hoc. Som. Scip.

Corpus hoc eſt mortale, animi verò motus ſempiterni. Pro Seſtio.

Nihil intereſt, motu animi ſublato, non dico inter pecudem & hominem: ſed inter hominem & ſaxum, aut truncum, aut quidvis generis ejuſdem. In Lælio.

Duplex eſt vis animorum: una pars in appetitu poſita: altera in ratione, quæ docet & explanat quid faciendum, fugiendúmve ſit: ita fit ut ratio præſit, appetitus verò obtemperet. 1 Offic.

Eſt animorum ingeniorúmque noſtrorum naturale quaſi quoddam pabulum, conſideratio, contemplatioque naturæ: doctóque homini & erudito, cogitare, eſt vivere. Sapientis enim cogitatio non ſirmè ad inveſtigandum adhibet oculos advocatos. 5 Tuſc.

Animus perturbatus & incitatus, nec cohibere ſe poteſt, nec quo loco vult, conſiſtere omnino. 4 Tuſc.

Animus æger. 3 Tuſc. in Apophth. 124.

Quemadmodum animus conturbatus. 3 Tuſc. in Simil. 33.

Animi morbi ſunt cupiditates immenſæ & inanes, divitiarum, gloriæ, dominationis, libidinoſarum etiam voluptatum, accedunt ægritudines, moleſtiæ, mœrores, qui animos exedunt, conficiuntque curis. 1 de Finibus.

Ægris corporibus ſimilima eſt animi ægritudo. 1 de Finib.

Æquè animo dolemus, dùm corpore dolemus. 3 de Offic.

Errat qui ullum aut corporis, aut fortunæ vitium animi vitiis gravius exiſtimat. 3 Tuſc.

Morbi perniciofiores pluréſque ſunt animi quàm corpori. 3 Tuſc.

S Corpora

Corpora curari possunt: animorum nulla medicina est. 3 Tusc.

Animi lineamenta sunt pulchriora, quàm corporis. Rectè sapiens solus liber, nec dominationi cujusquam parens, neque obediens cupiditati. Rectè invictus, cujus etiamsi corpus constringatur, animo tamen vincula injici nulla possunt. 3 de Finib.

Corpori tantùm præstat mentis excellens perfectio, ut vix possit cogitari quid intersit. 5 de Finib.

Deus & ortu & virtute antiquiorem genuit animum: eumque ut dominum atque imperantem obedienti præfecit corpori. De Univers.

Ut multò majora sunt opera animi, quàm corporis: sic eæ res, quas persequimur ingenio ac ratione, gratiores sunt, quàm hæ quas viribus. 2 Offic.

Quo major est vis animi, quàm corporis: hoc sunt majora ea quæ concipiuntur animo, quàm illa quæ corpore. Phil. 11.

Quum multum animus corpori præstet. 2 de Legib. in Piis Sent. 22.

Non viribus. Cato Major, Consilium a6.

Major est animi voluptas, quàm corporis, 2 de Fin.

Voluptate animi, nulla potest esse major. Cato Major.

Corpore nihil nisi præsens & quod adest, sentire possumus: animo autem & præterita & futura. 1 de Finibus.

Corpus tamdiu gaudet, dum præsentem sentit voluptatem: animus & præsentem percipit pariter cum corpore, & prospicit venientem, nec præteritam præterfluere sinit. 5 Tusc.

Corpus est quasi vas animi, aut aliquod receptaculum. 1 Tusc.

Deus animum conclusit in corpore. De Universitat.

Exercendum est corpus, & ita efficiendum, ut obedire consilio, rationique possit in exequendis negotiis, & in labore tolerando. 1 Offic.

Redditur terræ corpus. 2 de Leg.

Formæ dignitas, aut morbo deflorescit, aut vetustate extinguitur. 4 ad Heren.

Ratio. 50

MUnus animi est ratione uti. 3 Tusc.

Nihil est, non dicam in homine, sed in omni cælo atque terrâ, ratione divinius quæ quum adolevit atque perfecta est, nominatur ritè sapientia. 1 de Legib.

Domina omnium, & regina est ratio : quæ connexa per se, & progressa longius, fit perfecta virtus : hæc ut imperet illi parti animi quæ obedire debet, id videndum est viro : Quonam modo, inquies ? velut servo dominus, velut Imperator militi, velut parens filio. 2 Tusc.

Benè adhibita cernit ratio, quid optimum sit : neglecta, multis implicatur erroribus. 4 Tusc.

Societatis humanæ vinculum, est ratio & oratio ; quæ dicendo, communicando, disceptando, judicando, conciliat inter se homines, conjungitque naturali quâdam societate. Neque ullâ re aliâ longiùs absumus à naturâ ferarum. 1 Offic. de homine, 119.

Ratione præstamus beluis. 1 de Leg.

Ut patrimonium homini ab homine relinquitur, sic ratio homini à Deo. 3 de Nat. Deor.

Nihil potest esse æquabile, quod non à certâ ratione proficiscitur. 2 Tusc.

Nihil per se amplum est, nisi in quo judicii ratio extat. Ad Brut. 16.

Plus apud nos vera ratio valeat, quam vulgi opinio. Parad. 1.

Gravior & validior est decem virorum bonorum sententia, quàm totius multitudinis imperitæ. Pro Planco.

Sunt homines qui rationem bono consilio à diis immortalibus datam, in fraudem maliciamque convertunt. 5 de nat. Deor.

Appetitus rationi obediant. 51

APpetitus omnes contrahendi, sedandique sunt, excitandaque est animadversio & diligentia, ut ne quid temerè ac fortuitò, inconsideratè, negligentérque agamus. 1 Offic.

Efficiendum est ut appetitus rationi obediant, eámque

que neque præcurrant, nec propter pigritiam aut ignaviam deserant, sint que tranquilli, atque omni perturbatione animi careant ex quo elucebit omnis constantia, omnisque moderatio. 1 Offic.

Tu in hanc sententiam plura lege Primo Offic. Cap. Duplex est enim.

Moderari & animo & orationi, cùm sis iratus, aut etiam tacere & tenere in suâ potestate motum animi & dolorem, etsi non est perfectæ sapientiæ tamen non est mediocris ingenii. Ad Quint Frat Epist. 1.

Animum vincere, Iracundiam cohibere, victoriam temperare, adversarium non modo extollere jacentem, sed etiam amplificare ejus pristinam dignitatem, præclarum est. Hæc qui faciat non ego cum summis viris comparo, sed simillimum Deo judico. Pro Mar.

Si quis hoc robore animi est, atque hâc indole virtutis ac continentiæ ut respuat omnes voluptates omnémque vitæ suæ cursum in labore corporis, atque in animi contentione conficiat; quem non quies non remissio, non æqualium studia non ludi, non convivia delectent; nihil in vitâ expetendum putet, nisi quod est cum laude & honore & cum dignitate conjunctum: hunc meâ sententiâ divinis quibusdam bonis instructum atque ornatum puto. Pro M. Cælio.

Regium est ita vivere, ut non modò non homini, sed ne cupiditati quidem ulli servias, contemnere omnes libidines: non auri, non argenti, non cæterarum rerum indigere: populi utilitati magis consulere, quàm voluntati: nemini cedere, multis obsistere, pro Syll.

Refrænet primùm libidines. Par. pen. Imperator. 30.

Esse abstinentem, continere omnes cupiditates, præclarum magis est, quàm difficilè. Ad Quintum Frat. Epist. 1.

Quum præcipitur, ut nobismet ipsis imperemus, hoc præcipitur, ut ratio coërceat temeritatem. 2. Tusc.

Cupiditates sunt insatiabiles, quæ non modò singulos homines, sed universas familias evertunt, totum etiam labefactant Remp. Ex cupiditatibus odia, dissidia, discordiæ,

discordiæ, seditiones, bella nascuntur. Nec hæ sese foris solùm jactant, nec tantum in alios cæco impetu incurrunt, sed intus etiam animis inclusæ inter se dissident atque discordant. 1 de Finib.

Semper manendum in officio. 52

Nulla vitæ pars, neq; publicis, neq; privatis, neque forensibus, neque domesticis in rebus, neque si tecum agas quid, neq; si cum altero contrahas, vacare officio debet. In eoque excolendo sita est vitæ honestas omnis, & in negligendo turpitudo. 1 Offic.

Nec pretio, nec gratiâ, nec periculo, nec simultate à viâ rectâ nos ostendimus oportere deduci: nec ab ulla re honestâ, periculi, aut laboris magnitudine. 3 ad Heren.

Nullo casu arbitror hoc constanti homini posse contingere, ut ulla intermissio fiat officii. In Lælio.

Nulla lassitudo impedire officium, & fidem debet. Cic. Cornific. Famil. 12.

Pericula, labores, dolores, etiam optimus quisque suscipere mavult, quàm deserere ullam officii partem, 1 de Finib.

Artium studio à rebus agendis abduci, contra officium est. 1 Offic.

Siquis omissis. 1 de Invent. Vide Doctus invisus. 24

Et bene & honeste vivendum. 53

Optima vivendi ratio est eligenda: eam jucundam consuetudo reddet. 4 ad Her.

Omnis nostra cura debet in hoc versari semper si possimus, ut boni aliquid efficiamus: Sin minus ut certè nihil mali. 2 de Orat.

Semper ita vivamus, ut rationem nobis reddendam arbitremur. 4 Act. in Verrem.

Non ob ea solùm incommoda. 1. de Finib. Vide Impii 111.

Si impietas. 3 de Finib. Vide Impii 111.

A rectâ conscientiâ transversum unguem non oportet quenquam in omni vitâ suâ discedere. Cic. Attic. lib. 13.

Nobis persuasum esse debet, si deos, hominésq; celare possimus, nihil tamen avarè, nihil injustè, nihil libidinosè,

dinosè,

diosè, nihil incontinenter esse faciendum: honesta bonis, non occulta quaruntur. 3 Offic.

Improbum est relinquere honestatem propter utilitatis magnitudinem. 3 de Offic.

Tu honestatem utilitati præferendam esse disces ex tertio Officiorum.

Sobrie vivendum. 54

Esse oportet ut vivas, vivere non ut edas. 4 ad Heren.

Victus, cultúsque corporis, ad valetudinem referantur, & ad vires, non ad voluptatem. 1 Offic.

Tantum cibi & potionis adhibendum est, ut reficiantur vires, non opprimantur. Cato Major.

Jucunditas victus est in desiderio, & non in satietate. 5 Tusc.

Cibi condimentum est fames; potionis, sitis. 2 de Finib.

Darius. 5 Tusc. in Apophth. 59.

*Ptolemæo. 5 Tusc. in Apophth. 60.

Timotheus. 5 Tusc. in Apophth. 58.

Quum Dionysius. 5 Tusc. in Apophth. 61.

Non intelligunt homines, quàm magnum vectigal sit parsimonia. Parad. 6.

Quæritur in re domesticâ continentiæ laus: in publicâ, dignitatis. Pro Flacco.

Omnium perturbationum fons est intemperantia, quæ est à totâ mente, etiam à rectâ ratione defectio, sic aversa à præscriptione rationis, ut nullo modo appetitiones animi nec regi, nec contineri queant. 4 Tusc.

Mente rectè uti non possumus, multo cibo & potione completi. 5 Tusc.

Quæ virum forma deceat, & qui victus esse debeat, primo Officiorum lege, capite, Quum autem.

Turpitudo

Turpitudo fugienda. 55

NIhil est tàm teterum, nihil tàm aspernandum, nihil homine indignius, quàm turpitudo. 2 Tusc.

Nihil est tàm contra naturam, quàm turpitudo. 3 Offic.

Nihil est detestabilius dedecore. Phil. 3.

Periculum minùs fugiendum est, quàm turpitudo. Philip. 7.

Ne turpitudo suscipiatur vitæ cupiditate. Phil. 13.

Nihil est malum, nisi quod turpe aut vitiosum est. 2. Tusc.

Si unum in locum collata sint omnia mala, cum turpitudinis mala non erunt comparanda. 2 Tusc.

Misera est ignominia judiciorum publicorum. Et cujus bona ex edicto possidentur, hujus omnis fama & æstimatio cum bonis simul possidetur. Pro Quint.

Nemo est tam agrestis. In Parad. vide ignominiâ.

Non peccandum. 56

PEccare, est tanquam transilire lineas, Paradox. 2.

Peccare certè licet nemini. Parad. 3.

Accipere præstat, quàm facere injuriam. 5 Tusc.

Peccati dolor, & maximus, & æternus est. Ad Attic. 11.

Quæ parva videntur esse delicta, neque à multis intelligi possunt; ab iis etiam diligentiùs est declinandum. 1 Offic.

Temperantia. 57

TEmperantia est moderatrix omnium commotionum. 5 de Finib.

Est temperantia, libidinum inimica. 3 Offic.

Temperantia est, quæ in rebus aut expetendis, aut fugiendis, ut rationem sequamur, monet: quæ animis pacem affert, & eos quasi quâdam concordiâ placat ac lenit. 1 de Finib.

Nihil reperiri potest tàm eximium, aut tàm expetendum, quàm istam virtutem, moderatricem animi, temperantiam, non latere in tenebris, neque esse abditam;

ditam, sed in luce esse positam. Ad Quint. Frat. Epist 1.

Quemadmodum temperantia. 4 Tuscul. in Simili. 38.

Frugalitatis esse videtur proprium, motus animi appetentes regere & sedare, semperque adversantem libidini, moderatam in omni reservare constantiam. 3 Tusc.

Eas tres virtutis, fortitudinem, justiciam, prudentiam, frugalitas est complexa. 3 Tusc.

Non potest temperantiam laudare is, qui ponit summum bonum in voluptate, est enim temperantia, libidinum inimica. 3 Offic.

Qui voluptatem summum bonum statuit, esse temperans nullo modo potest. 1 Offic.

Quæ laus, quod decus erit tanti, quod adipisci cum dolore corporis velit, qui dolorem summum malum sibi esse persuaserit? 2 Tusc.

Mediocritatis optima regula. 58

NIhil est quod tàm deceat, quàm in re omni servare constantiam. 1 Offic.

His rebus quæ tractantur in vitâ, modum quendam & ordinem adhibentes, honestatem & decus conservabimus. 2 Offic.

Mediocritas ad omnem usum, cultúmque vitæ referenda est. In omnibus rebus mediocritas est optima. 1 Offic.

Modus est optimus, decus ipsum tenere, nec progredi longius. Orat. ad Brut.

Suus cuique modus est: tamen magis offendit nimium, quàm parum. 1 de Orat.

Tu quæ sint in omni actione servanda, lege primo Offic. c. p. In omni autem actione.

Verecundia. 59

CUstos virtutem omnium, dedecus fugiens, & laudem maximam consequens, verecundia est. Part. Orat.

Moderator cupiditatis est pudor. 2 de Finib.

Sine

Sine verecundiâ nihil rectum esse potest, nihil honestum. 1 Offic.

Maximum amicitiæ ornamentum tollit, qui ex ea tollit verecundiam. Itaque in iis perniciosus est error, qui existimant libidinum, peccatorumque omnium patere in amicitiâ licentiam. In Lælio.

Sæpe videmus fractos pudore, qui nullâ ratione vincerentur. 2 Offic.

Pudor in bello est maximè periculosus. Plancus Ciceroni, Famil. 10.

Grave est homini pudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo se benè meritum putet; ne id quod petit, exigere magis, quàm rogare, & in mercedis potius, quam beneficii loco numerare videatur. Cic Curioni, Famil. 2.

Iustitia.

IUstitia virtus omnium est domina & regina virtutum. 3 Offic.

Justitia omnium virtutum causa atque sentina est. 1 de Leg.

Excellentissima virtus, justitia. 1 de Nat. Deor.

Justitia sine prudentiâ plurimum poterit: sine justitiâ nihil valebit prudentia. 2 Offic.

Fundamentum perpetuæ commendationis & famæ est Justitia, sine quâ nihil esse potest laudabile. 1 Officiorum.

Justitiæ inest splendor virtutis maximus, ex quâ boni viri nominantur: cujus primum munus est, ut ne cui quis noceat, nisi lacessitus injuriâ: deinde ut communibus pro communibus utatur: privatis autem, ut suis. 1 Offic.

Justitia, ex quâ unâ virtute viri boni appellantur, mirifica quædam res multitudini videtur, nec injuriâ, quis est enim qui non admiretur splendorem pulchritudinémque virtutis? 2 Offic.

Solitario homini, atq; in agro vitam degenti, opinio justitiæ necessaria est. Atque iis etiam qui vendunt, emunt, conducunt, locant, contrahendisque negotiis implicantur, justitia ad rem gerendam necessaria est cujus tanta vis est, ut nec illi quidem qui maleficio & scelere

lere pascuntur, possint sine ulla particula justitiæ vivere. 2 Offic.

Justitiæ partes sunt, non violare homines. 1 Offic.

Totius justitiæ nulla est capitalior pestis, quàm eorum qui tum, dum maximè fallunt, id agunt ut boni viri videantur. 1 Offic.

Omne officium quod ad conjunctionem hominum, & ad societatem tuendam valet, anteponendum est illi officio, quod cognitione & scientiâ continetur: officiisque scientiæ anteponenda sunt officia justitiæ: consideratè enim agere pluris est, quàm cogitare prudentèr. 1 Officiorum.

Tu quæ dicantur propriè justitia, & officia, & munera, leges plenissimè apud Ciceronem in libris Officiorum.

Pietas. 61

PIetas est fundamentum omnium virtutum, parentem ut Deum vereri, atque non multò secùs ac parentes, liberos amare debemus. Pro Planco.

Pietati summa tribuenda laus est. 2 de Orat.

Omnibus est amori pietas. Cic. C. Cas. Fam. 15.

Pietate adversus deos sublatâ, fides etiam, & societas generis humani, & una excellentissima virtus justitia tollatur necesse est. 1 de Nat. deor.

Pietas grata est Deo. 2 de Leg. de Deo. 1.

Pietas maximè & religio. 2 de Leg. in Apophth. 64.

Humanitas & clementia. 62

HOmines ad Deos nulla re propius accedunt, quam salutem hominibus dando. Pro Ligar.

Nihil est tàm regium, tam liberale, tàmque munificum, quàm opem ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis homines. 1 de Orat.

Nihil est tàm deforme, quàm ad summum imperium, acerbitatem naturæ adjungere. Ad Quint. Frat. Epist. 1.

Rectè præcipere videntur, qui monent, quantò superiores

tiores simus, tantò nos summissius geramus. 1 Offic.

Qui plus, propter virtutem, nobilitatémque; possunt, eò minùs quantum possint, debent ostendere. Pro Quint.

In bonis fortunæ summa laus est, non extulisse se in potestate, non fuisse insolentem in pecuniâ, non se prætulisse aliis propter abundantiam fortunæ: ut opes & copiæ, non superbiæ videantur ac libidini, sed bonitati ac moderationi facultatem ac materiam dedisse. 2 de Orat.

Nihil est laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius, placabilitate & clementiâ; quæ ita probanda est, ut adhibeatur, Reipublicæ causâ severitas, sine qua administrari civitas non potest. 1 Offic.

In rebus prosperis, & ad voluptatem nostram fluentibus, superbiam magnoperè, fastidium, arrogantiámque fugiamus. Nam ut adversas, sic secundas res immoderatè ferre, levitatis est: præclaráque est æquabilitas in omni vitâ, & idem semper vultus, eadémque frons. 1 Offic.

Omnibus est odio crudelitas, & amori pietas & clementia. Cic. C. Cassio, Famil. lib. 15.

Est hominum naturæ maximè inimica crudelitas. 3 Offic.

Satis est homines imprudentiâ lapsos non erigere: urgere vero jacentes, aut præcipitantes impellere, certè est inhumanum. Pro Rabir. Posthum.

Amor & amicitia. 63

Amicitia nihil aliud est nisi omnium divinarum humanarúmque rerum cum benevolentiâ & charitate summa consensio: quâ quidem haud scio, an (exceptâ sapientiâ) quidquam melius homini sit à diis immortalibus datum. In Lælio.

Amicitiam omnibus rebus humanis anteponamus. Nihil est enim tam naturæ aptum, tàm conveniens ad res vel secundas, vel adversas. In Lælio.

Quæ videntur utilia, honores, divitiæ, voluptates, & cætera generis ejusdem, hæc amicitiæ nunquam anteponenda sunt. In Lælio.

Amicitia plurimas res continet: quoquò te verteris

præstò

præstò est, nullo loco excluditur: nunquam intempestiva, nunquam molesta est. Itáque non aquâ, non igni, non aëre, ut ajunt, pluribus locis utimur, quàm amicitiâ. Nam & secundas res splendidiores facit amicitia & adversas partiens, communicansque leviores. Nec debilitari animos, aut cadere patitur: verumetiam qui amicum qui intuetur, tantum exemplar aliquod intuetur sui. Quocirca & absentes adsunt, & egentes abundant, & imbecilles valent, & (quod dictu difficilius) mortui vivunt. In Lælio.

In amicitiâ omnia insunt quæ putant homines expetenda, honestas, gloria, tranquilitas animi, atque jucunditas; ut cùm hæc adsint, beata vita sit, & sine iis esse non possit. In Lælio.

De amicitiâ omnes ad unum idem sentiunt, & ii qui ad Rempublicam se contulerunt, & ii qui rerum cognitione, doctrinâque delectantur & ii qui suum negotium gerunt otiosè: postremò, ii qui se totos tradiderunt voluptatibus, sine amicitiâ vitam esse nullam sentiunt si modo velint aliquâ ex parte liberalitèr vivere. Serpit enim, nescio quomodo, per omnium vitam amicitia, nec ullam ætatis degendæ rationem patitur esse expertem sui. In Lælio.

Laus & charitas sunt vitæ sine metu degendæ præsidia firmissima. 1 de Finib.

Amicitiæ præsidium est firmissimum. 1 de Finib.

Rerum omnium nec aptius est quidquam ad opes tuendas ac tenendas, quàm diligi: nec alienius, quàm timeri. 2 Offic.

Charum esse civem, benè de Repub. mereri, laudari, coli, diligi gloriosum est: metui verò & in odio esse, invidiosum, detestabile, imbecillum, caducum 1 Philip.

Diligi, & charum esse, jucundum: propterea quòd tutiorem vitam, & voluptatem efficit pleniorem. 1 de Finibus.

Sine amicorum benevolentiâ, neque in adversâ, neque in secundâ fortunâ quisquam vivere potest. Marcel. Cic. Famil. lib. 4.

Amicitia colenda est, quòd sine eâ tutò, & sine metu

tu vivi non possit, nè jucundè quidem. 2 de Finibus.

Nulla potest esse jucunditas, sublatâ amicitiâ. Pro Planco.

¶ Quis est, prô deûm fidem atque hominum, qui velit ut neque diligat, quemquam, nec ipse ab ullo diligatur: circumfluere omnibus copiis, atque in omnium rerum abundantiâ vivere? Hæc enim est tyrannorum vita, nimirum in quâ nulla fides, nulla charitas, nulla stabilis benevolentiæ potest esse fiducia: omnia semper suspecta atque solicita sunt, nullus locus est amicitiæ. In Lælio.

Omnis ratio & institutio vitæ adjumenta hominum desiderat. In primisque ut habeas quibuscum familiares conferre possis sermones. 2 Offic.

Nullo modo sine amicitiâ firmam & perpetuam jucunditatem vitæ tenere possumus: nec verò ipsam amicitiam tueri, nisi æquè amicos, ac nosmetipsos diligamus. 1 de Finib.

Nullius opes tantæ fuerunt, aut tantæ esse possunt, quæ sine multorum amicorum officiis stare possint. Pro Planco.

Omnium rerum, quas ad beatè vivendum natura paravit, nihil est majus amicitiâ, nihil uberius, nihil jucundius; quum solitudo, & vita sine amicis insidiarum & metus plena sit. Ratio ipsa monet amicitias comparare: quibus partis, conservatur animus, & à spe pariendarum voluptatum sejungi non potest. 1 de Finib.

Maximum est bonum amicitia: plurimæ sunt delectationes in eâ. 1 de Invent.

Amicitiâ nihil est uberius. Cic. Appio Pulchro Famil. 3.

Hæc est una via & laudis & honoris, & dignitatis à bonis viris & sapientibus, & bene à naturâ constitutis laudari & diligi. Pro Sestio.

Violari amicitiam, apud majores nostros nefas erat. Cic. Appio Pulch. Famil. lib. 3.

Violare amicitiam, hoc gravissimum crimen judico. Philip. 2.

Quibus

Quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his opera nostræ vicaria fides amicorum supponitur, quam qui lædit, oppugnat commune omnium præsidium, & quantum in ipso est disturbat vitæ societatem; non enim possumus per nos omnia agere. Alius in aliâ re est magis utilis. Idcirco amicitiæ comparantur, ut commune commodum mutuis officiis gubernetur. Pro Roscio Amerin.

Quoniam res humanæ fragiles, caducæque sunt, semper aliqui acquirendi sunt quos diligamus & à quibus diligamur. Charitate enim, benevolentiâque sublata, omnis est è vita sublata jucunditas. In Lælio.

Ea est jucundissima amicitia, quam similitudo morum conjugavit. I Offic.

Omnium societatum nulla præstantior est, nulla firmior, quàm cùm viri boni moribus similes sunt familiaritate conjuncti. Nihil enim amabilius, nec copulatius, quàm morum similitudo bonorum. I Offic.

Nihil est aptius vitæ, nihil ad beatè vivendũ accommodatius, quàm cùm viris bonis, jucundis, amantibus nostris vivere. M. Cicer. Pa. Pæto. Famil. lib. 9. 14

In quibus sunt eadem studia, eædem voluntates in his fit, ut æquè quisque altero delectetur, ac seipso: efficiturque id quod Pythagoras vult in amicitiâ, ut unus fiat ex pluribus. I Offic.

Nihil minus hominis esse videtur, quàm non respondere in amore iis, à quibus provocere. Cicero. ad Brut.

Benevolentiam, non adolescentulorum more, ardore quodam amoris, sed stabilitate potius & constantiâ judicemus. I Offic.

Eodem modo erga amicum affecti simus, quo erga nosmetipsos: & nostra in amicos benevolentia, illorum erga nos benevolentiæ pariter, æqualiterque respondeat. In Lælio.

Est in amicitiâ necessarium, ut alter nihilo sese plus quàm alterum diligat: quòd si tantillum interfit, jam amicitiæ nomen occiderit: cujus est ea vis, ut simulátque sibi aliquid, quàm alteri maluerit, nulla sit. I de Legibus.

Vetus

Vetus est lex illa justæ veræque amicitiæ, ut idem amici semper velint; neque est ullum certius amicitiæ vinculum, quàm consensus & societas consiliorum & voluntatum. Pro Planc.

Non est sancta amicitia, nisi ipse amicus per se ametur toto pectore, ut dicitur: qui quidem amandus est, desperatis emolumentis & fructibus. 1 de Leg.

Amicorum bona communia. 1 Offic.

Confirmatâ amicitiâ & perspectâ fide, commemoratio officiorum supervacanea est. C. Ap. Pulch. Fam. lib. 3.

Odiosum est sanè genus hominum, officia exprobrantium; quæ meminisse debet is, in quem collata sunt, non commemorare qui contulit. In Lælio.

Qui fortunis alicujus inducti amicitiam ejus sequuti sunt, hi simulatque fortuna elapsa est, devolant omnes. Cùm enim recessit res ea, quæ fuit consuetudinis causa, nihil superest, quare possint in amicitiâ retineri. 4 ad Meren.

Ut hirundines. 4 ad Heren. In Simil. 93.

Non facilè dijudicatur amor verus, & fictus, nisi aliquod incidat ejusmodi tempus, ut quasi aurum igne sic benevolentia fidelis periculo aliquo perspici possit: cætera sunt signa communia. Cic. Pap. Pæto Famil. lib. 9.

Amicus certus in re incertâ cernitur. In Lælio.

Amare, nihil aliud est, nisi eum ipsum diligere quem ames, nullâ indigentiâ, nullâ utilitate quæsitâ. In Lælio.

Nihil est aliud amare, à quo amicitiæ nomen ductum est, nisi velle bonis aliquem affici quamplurimis, etiamsi ad se ex iis nihil redeat. 2 de Finib.

Charum ipsum verbum est amoris, ex quo amicitiæ nomen est ductum: quam, si ad fructum nostrum referemus, non ad illius commoda quem diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura quædam utilitatum suarum. Prata, & arva, & pecudum greges diliguntur isto modo, quòd fructus ex iis capiuntur: hominum charitas & amicitia gratuita est. 1 de Natur. Deorum.

Etiam-

Etiamsi nulla sit utilitas ex amicitiâ, tamen ipsi amici propter seipsos amentur. Etenim si loca, si phana, si urbes, si gymnasia, si campum, si canes, si equos, si ludicra exercendi aut venandi consuetudine adamare solemus, quantò id in hominum consuetudine facilius fieri poterit, & justius? 1 de Finib.

Meipsum ames oportet, non mea, si veri amici futuri simus. 1 de Finibus.

Si fructibus & emolumentis & utilitatibus amicitias colemus, si nulla charitas erit quæ faciat amicitiam ipsam suâ sponte, vi suâ, ex se, & propter se expetendam, non dubium est quin fundos & insulas amicis anteponamus. 2 de Finib.

Amicitia non sub dubiâ utilitatis ratione effici solet, sed ipsa ex se oritur, & suâ sponte nascitur. 2 de Finibus

Plerique in rebus humanis, nihil quidquam bonum norunt, nisi quod fructuosum sit: & amicos tanquam pecudes, eos potissimum diligunt, ex quibus sperant se maximum fructum esse capturos. Itaque pulcherrimâ illâ & maximè naturali carent amicitiâ: nec sibi ipsi exemplo sunt, hæc vis amicitiæ qualis & quanta sit. Ipse enim se quisque diligit, non ut aliquam à seipso mercedem exigat charitatis suæ, sed quòd per se sibi quisque charus est, quod nisi idem in amicitiam transferatur, verus amicus nunquam reperietur. In Lælio.

Est honestius de amicorum pecuniâ laborare, quàm de suâ. Cic. ad Brut. Fam. lib. 13.

Multi suam vitam neglexerunt, ut eos, qui iis chariores, quàm ipsi sibi essent, liberarent. Part. Orat.

In omnibus novis conjunctionibus interest, qualis primus additus sit, & quâ commendatione, quasi amicitiæ fores aperiantur. Cic. Bruit Famil. lib. 13.

Cùm in amicitiâ, quæ honesta non sunt, postulantur, religio & fides anteponatur amicitiæ. 3 Offic.

Si in hominibus eligendis nos spes amicitiæ fefellerit; ut vindicemus, missos faciamus. 4 Act. in Ver.

Amicitias, quæ minùs delectant, & minùs probantur, magis decere censeat sapientes sensim dissuere, quàm repente præscindere. Cavendum erit igitur, ne

 non

non solùm amicitiæ depositæ, sed inimicitiæ etiam susceptæ videantur. Nihil est enim turpius quàm cum eo bellum gerere, quocum familiariter vixeris. 1. Offic.

Una ista sit cautio, atque una provisio in amicitiâ, ut ne nimis citò diligere incipiamus, néve non dignos. Digni autem sunt amicitiâ, quibus in ipsis inest causa, cur diligantur. In Lælio.

Nihil est quod studio & benevolentiâ, vel amore potius, effici non possit. C. Rut. Famil. 13.

Sine studio & ardore quôdam amoris, in vitâ nihil quidquam fit egregium. 1 de Orat.

Tu de amicitia, amicorumque officiis plura lege apud Ciceronem in dialogo, qui Lælius inscribitur: est enim Cicero in ejus laudibus multus.

Adulatio. 64

NUlla in amicitiis pestis est major, quàm assentatio, blanditia, adulatio. In Lælio.

Simulatio amicitiæ repugnat maximè: delet enim veritatem, sine quâ nomen amicitiæ valere non potest. In Lælio.

Semper auget assentatio id, quod is, cuius ad voluptatem dicitur, vult esse magnum. In Lælio.

Cavendum est, ne assentatoribus patefaciamus aures, nec adulari nos sinamus, in quo falli facile est: tales enim nos esse putamus, ut jure laudemur. In Lælio.

Assentatio quamvis perniciosa sit, nocere tamen nemini potest, nisi ei, qui eam recipit, atque eâ delectatur. Ita fit, ut is assentatoribus patefaciat aures suas maximè, qui ipse sibi assentetur, & se maximè ipse delectet. In Lælio.

In obsequio comitas adsit: assentatio, vitiorum adjutrix, procul amoveatur, quæ non modò amico, sed ne libero quidem digna est. In Lælio.

Turpis est assentatio. Ad Attic. lib. 13.

Blanditia cùm vitiosa sit ac turpis in cæterâ vitâ, tamen in petitione magistratus est necessaria: benevolentiam

lentiam tamen civium blanditiis & assentationibus colligere turpe est. De petitione Cons.

Mihi hæreditates non honestæ videntur, si sunt blanditiis officiorum, non veritate, sed simulatione acquisitæ. 3 Offic.

Liberalitas. 65

Liberalitate nihil est naturæ hominis accommodatius: sed habet multas cautiones. Videndum est enim primum, nè obsit benignitas, & iis ipsis quibus benignè videbitur fieri, & cæteris: nam qui aliis nocent, ut in alios liberales sint; non benefici, neque liberales sed perniciosi judicandi sunt. Deinde ne major sit benignitas, quàm facultas: nam qui benigniores esse volunt, quàm res patitur, primùm in eo peccant, quod injuriosi sunt in proximos. Videre etiam licet plerosque non tàm naturâ liberales, quàm quâdam gloriâ ductos ut benefici videantur, facere multa, quæ videntur magis proficisci ab ostentatione, quàm à voluntate. Tum illud unum considerandum est, ut pro dignitate cuiq; tribuatur: in quo mores erunt spectandi ejus, in quem beneficium conferetur. 1 Offic.

Danda est opera, ut eos beneficiis quàm plurimis afficiamus, quorum liberis posterisque prodatur memoria. 2 Offic.

Liberalitate qui utuntur, benevolentiam sibi conciliant, & (quod aptissimum est ad quietè vivendum) charitatem. 1 de Finib.

Beneficium & gratia, vincula sunt concordiæ. 2 de Finib.

Ea liberalitas est probanda, quæ sine periculo existimationis est. 4 Act. in Verr.

Non ita claudenda est res familiares, ut eam benignitas aperire non possit: nec ita reseranda, ut pateat omnibus. Sequuntur enim largitionem rapinæ. Cum enim dando egere cœperint homines, alienis bonis manum afferre coguntur: nec tanta studia assequuntur eorum, quibus dederunt, quanta odia eorum, quibus ademerunt. 2 Offic.

Cui res erepta est, est inimicus; cui data est, etiam dissimulat se accipere voluisse. 2 Offic.

Benè præcipit Ennius, ut quicquid sine detrimento possit commodari, id tribuatur vel ignoto. Ex quo sunt illa communia: Non prohibere aquam profluentem: Pati ab igne ignem capere: Si quis velit concilium fidele deliberanti dare quæ sunt iis utilia qui accipiunt, danti non molesta Cujus versus non pudebit subscribere.

Homo qui erranti comiter monstrat viam, quasi lumen de suo lumine accendat, facit, ut nihilo-minus ipsi luceat, cum illi accenderit 1 Offic.

Sunt multi splendoris & gloriæ cupidi, qui eripiunt aliis quod aliis largiuntur, iiq; arbitrantur se beneficos in suos amicos visum iri, si locupletent eos quacunq; ratione. Id autem tantum abest ab officio, ut nihil magis officio possit esse contrarium. 1 Offic.

Propensior benignitas esse debet in calamitosos, nisi fortè erunt digni calamitate. Nam præclarè Ennius: Benefacta, male locata, malefacta arbitror. 2 Offic.

Melius apud bonos, quàm apud fortunatos beneficium collocari puto. 2 Offic.

Liberalis est, qui suis facultatibus aut captos à prædonibus redimit, aut æs alienum suscipit amicorum causâ, aut in filiarum collocatione adjuvat, aut opitulatur vel in re quærendâ, vel augendâ. 2 Offic.

Tu si quid requiris amplius, leges primum & secundum Officiorum.

Prodigus. 66

PRodigi sunt qui pecunias profundunt in eas res, quorum memoriam aut brevem, aut nullam sint relicturi omnino. 2 Offic.

Largitio fundum non habet. 2 Offic.

Multi patrimonia sua effuderunt inconsultè largiendo. 2 Offic.

Sequuntur largitionem rapinæ. 2 Offic.

Nè eos fideles tibi putes. 2 Offic. In Apophtegma 72.

In referendi gratia quales esse debemus. 67

IN collocando beneficio, & in referendâ gratiâ, hoc maximè officii est, ut quisque opis maximè indigeat, ita ei potissimum opitulari: quod contrà fit à plerisq; à quo enim plurimùm sperant, etiamsi ille iis non egeret, tamen ei potissimùm inserviunt. 1 Offic.

Quis est qui inopis & optimi viri causâ. 2 Offic. Vide corrupti mores 114.

Acceptorum beneficiorum sunt delectus habendi, & in primis, quo quisq; animo, studio, benevolentiâ fecerit, ponderandum est. Multi enim multa faciunt temeritate quâdam, sine judicio vel modo in omnes, vel repentino quodam impetu animi, quasi vento incitati: quæ beneficia, æquè magna non sunt habenda, atq; ea quæ judicio considerate constanterque delata sunt. 1 Offic.

In referendâ gratiâ, si modò Hesiodo credimus, debemus imitari agros fertiles, qui plus multo adferunt, quàm acceperunt. Etenim si in eos, quos speramus nobis profuturos, non dubitamus officia conferre, quales in eos esse debemus qui jam profuerunt? 1 Offic.

Hesiodium illud laudatur à doctis, quod eâdem mensurâ reddere jubet, quâ acceperis, aut etiam cumulatiore, si possis. De claris Orat.

Leve est onus, beneficii gratia. Pro Planc.

Sera gratulatio reprehendi non solet, præsertim si nulla negligentia prætermissa est. Cic. Curioni. Fam. 2

Non est æquum, tempore & die memoriam beneficii definiri. Ad Quirites post red.

Ulciscendæ injuriæ facilior ratio est, quàm beneficii remunerandi: propterea quòd superiorem esse contra improbos, minus est negotii, quàm bonis exæquari: tum etiam ne tam necessarium quidem est, malè meritis, quàm optimè meritis referre quod debeas. Ad Quirit. Post red.

Aliud pecuniam debere, aliud gratiam. 68

IN officio persolvendo dissimilis ratio est & pecuniâ debita: propterea quòd pecuniam qui retinet, non dissolvit: qui reddidit, non habet: gratiâ & qui retulit, habet: & qui habet, dissolvit. Ad Quir. post red.

Dissimilis est pecuniæ debitio & gratiæ. Nam qui pecuniam dissoluit, statim non habet id quod reddidit: qui autem debet, is retinet alienum. Gratiam autem & qui refert, habet: & qui habet in eo ipso quod habet, refert. Pro Planc.

Commodè dixit, quicunque dixit, pecuniam qui habeat, non redidisse: & qui reddiderit, non jam habere. Gratiam autem & qui retulerit, habere: & qui habeat, retulisse. 2 Offic.

Ingratus. 69

NEmo gratiarum immemor, est gratus inventus, Post reditum ad Sanat.

Omnes, immemores beneficii oderunt. 2 Offic.

In ingratitudine, nihil mali non inest. Ad Attic. 8.

Nihil est tàm inhumanum, tàm immane, tàm ferùm, quàm committere ut beneficio, non dicam indignus, sed victus esse videare. Pro Planc.

Non solùm gratus debet esse qui accipit beneficium, verùm etiam is cui potestas accipiendi fuit. De Provinc. Consul.

Cùm gratia referri non potest quanta debetur, habenda tamen est quantam maximam animi nostri capere possunt. Philip. 3.

Fortitudo & magnanimitas. 70

VIri propria maximè est fortitudo, cujus munera duo maxima sunt, mortis dolorisque contemptio. 2 Tuscul.

Est fortitudinis proprium & magnitudinis animi, nihil extimescere, omnia humana despicere, nihil quod homini accidere possit, intollerandum putare. 3 Offic.

Fortitudo, est scientia perferendarum rerum, vel affectio animi in patiendo & perferendo summæ legi parens sine timore. 4 Tusc.

Fortitudo est virtus, pugnans pro æquitate. 1 Offic.

Fortes & magnanimi sunt habendi, non qui faciunt, sed qui propulsant injuriam. 1 Offic.

Nemo poterit esse celsus & electus, & ea, quæ homini accidere possunt, omnia parvi ducere, nisi omnia bona sibi in se posita censebit. 5 Tusc.

Fortes

Fortes viri, non tàm premia sequi solent rectè factorum, quàm ipsa rectè facta. Pro Milone.

Est virorum fortium, virtute præstare tantum, ut possint fortunæ culpam non extimescere. Phil. 13.

Magna laus & admirabilis videri solet, tulisse casus sapientèr adversos : non fractum esse fortunâ : retinuisse in rebus asperis dignitatem. 2 Orat.

Est viri fortis, ne suppliciis quidem moveri, ut fortiter fecisse pœniteat. Pro Milone.

Qui magno animo est atque forti, omnia, quæ cadere in hominem possunt, despicit, & pro nihilo putat: atq; iste vir altus & excellens magno animo, verè fortis, infra se omnia humana ducit. 3 de Finib.

Homines magno animo erectoque viventes, semper sunt beati, qui omneis motus fortunæ, mutationesque rerum & temporũ leves & imbecilles fore intelligant, si in virtutis certamen venerint. 5 de Finib.

Est situm in nobis, ut & adversâ quasi perpetuâ oblivione obruamus, & secunda jucundè ac suaviter meminerimus. 2 de Finib

Ea quæ eximia plerisque & præclara videntur, parva ducere eaque ratione stabili firmáque contemnere, fortis animi magnique ducendum est : & ea quæ videnter acerba, ita ferre ut nihil à statu naturæ discedas, nihil a dignitate sapientis, robusti animi est, magnæque constantiæ. 1 Offic.

Si qui inducant animum, illa quorum splendore capiuntur, vires valetudinem, pulchritudinem, divitias, honores, opes contemnere, eaq; quæ iis contrario sunt, pro nihilo ducere: tum poterunt clarissimâ voce confiteri se neque fortunæ impetu, nec multitudinis opinione, nec dolore, nec paupertate terreri, omniaque sibi in sese esse posita, neque esse quidquam extra suam potestatem quod ducant in bonis. 5 Tusc.

Robustus animus & excelsus omni est liber curâ & angore, cùm & mortem contemnit, & ad dolores ita paratus est, ut meminerit maximos luctus morte finiri, parvos multa habere intervalla requieis, mediocrium nos esse dominos, ut si tolerabiles sint, feramus : sin minus, æquo animo è vitâ, quum ea non placent,

 tanquam

tanquam ex theatro exeamus. 2 de Finib.

Divitias contemnere, & pro nihilo ducere, magni animi & excelsi est. 3 Offic.

Nihil est tam angusti animi támque parvi, quàm amare divitias. Nihil est honestius, magnificentiúsque, quàm pecuniam contemnere, si nos habeas, si habeas, ad beneficentiam, liberalitatemque conferre. 1 Offic.

Maximè admiramur eum, qui pecuniâ non movetur: quod in quo viro perspectum sit, hunc dignum spectatu arbitramur, quòd eas res spernit & negligit, ad quas plerique inflammati aviditate rapiuntur. 1 Offic.

Tu plura Offic. primo, & de Orat. tertio.

Contemptores divitiarum. 71

MUlti divitias despiciunt, quos parvo contentos tenuis victus cultúsque delectat. Honores verò, quorum cupiditate quidam inflammantur, quàm multi ita contemnunt ut nihil ananius esse, nihil levius existiment? Item cætera, quæ quibusdam admirabilia videntur, permulti sunt, qui pro nihilo putent. In Lælio.

Caduca semper & mobilia hæc esse duxi, non virtutis atque ingenii, sed fortunæ ac temporum munera, quorum ego non tàm facultatem unquam & copiam expetendam putavi, quàm & in utendo rationem, & in carendo patientiam. Pro domo suâ.

Ambitio. 72

MIserrima est omnino ambitio, honorúmque contentio. 1 Offic.

Maximè adducuntur plerique ut eos justitiæ capiat oblivio, cùm in imperiorum, honorum, gloriæve cupiditatem inciderint. 1 Offic.

Quicquid est hujusmodi, in quo non possunt plures excellere, in eo plerunque fit tanta contentio, ut difficilimum sit sanctam servare societatem: difficile est enim, quum præstare cæteris concupiveris, servare æquitatem. 1 Offic.

Multi iniqui. 3 Offic. In Apophth. 81.

Nulla sancta societas. 1 Offic. in Apophth.

Pestis

Pestis major esse nulla in amicitiis potest, quàm in quibusdam honoris certamen & gloriæ: ex quo inimicitiæ maximæ sæpe inter amicissimos extiterunt. In Lælio.

Facilimè ad res injustas impellitur, ut quisque est altissimo animo & gloriæ cupido. 1 Offic.

Complures se scelere contaminarunt imperii cupiditate. 3 Offic.

In liberis civitatibus regnandi cupiditate nihil tetrius nihil fœdius excogitari potest. 3 Offic.

Cavenda est gloriæ cupiditas, eripit enim libertatem pro quâ magnanimis viris omnis debet esse contentio. 1 Offic.

Timida est ambitio, & solicita cupiditas magistratûs: omnia non modò quæ reprehendi palàm, sed etiam quæ obscurè cogitari possunt, timemus: rumorem, fabulam fictam falsam perhorrescimus: ora omnium atque oculos intuemur. Nihil enim est tàm molle, tàm tenerum, tàm aut fragile, aut flexibile, quàm voluntas erga nos, sensusque civium: qui non modò improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam in rectè factis sæpe fastidiunt. 1 Pro Milone.

Arrogantia. 73

EX copiâ, atque rerum omnium affluentiâ, primò arrogantia nata est. De lege Agr. ad Pop. contra Rullum.

Deforme est de seipso prædicare, falsa præsertim, & cum irrisione audientium imitari militem gloriosum. 1 Offic.

Quum omnis arrogantia odiosa est, tum illa ingenii atque eloquentiæ multo molestissima. Divin. in Verr.

Est minimè inepti hominis, & ejusdem etiam faceti, cùm de sapientiâ disceptetur, hanc sibi ipsam detrahere, eis tribuere illudentem, qui eam sibi arrogant, ut apud Platonem, Socrates in cœlum effert laudibus Protagoram, Hyppiam, Prodicum, Gorgiam, cæterosque se autem omnium rerum inscium fingit & rudem. De Clar. Orat.

Temeritas & pertinacia. 71

OMnis actio vacare debet temeritate & negligentiâ. 1 Offic.

Nihil est temeritate turpius: nec quidquam tàm indignum sapientis gravitate & constantiâ, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit & cognitum, sine ullâ dubitatione defendere. 1 de Nat. Deor.

Nihil est gravitate sapientis errore, levitate, temeritate disjunctius. 4 Acad.

Nihil sentire est melius, quàm prava sentire. Pro Cluent.

Ut hoc pulcherrimum est, vera videre: sic pro veris probare falsa, turpissimum est. 4 Acad.

Satius est idipsum de quo ambigitur, concedere, quàm impudentèr resistere. 1 de Nat. Deor.

Quid est tam futile, quàm quidquam approbare non cognitum? 1 Acad.

Insignis est temeritas, cùm aut falsa, aut incognita res approbatur: nec hoc quidquam est turpius, quàm cognitioni & perceptioni assertionem approbationemque præcurrere. 1 Acad.

Quid est stultius, quâm incerta pro certis habere ac falsa pro veris? Cato Major.

In parum cognitis stultè, & diu perseverare, turpe est. 2 de Invent.

Ne cui rei temerè aut arrogantèr assenserimus. 2 de Invent.

Ipsa consuetudo assentiendi periculosa esse videtur & lubrica. 1 Offic.

Temerè affirmare de altero, est periculosum propter occultas hominum voluntates, multiplicesque naturas. Cicer. Bruto.

Cavendum est, ne incògnita pro cognitis habeamus, iisque temere assentiamus: sed adhibeamns ad considerandas res & tempus & diligentiam. 1 Offic.

Nos refelli, redarguiq; patiamur, quod hi ferūt animo iniquo, qui certis quibusdam, destinatisque sententiis quasi addicti & consecrati sunt: eâque necessitate constricti, ut etiam quæ non probare soleant, eo cogantur

gantur constantiæ causâ defendere. 2 Tusc.

Plerique errare malunt, eámque sententiam quam adamaverunt, pugnacissimè defendere, quam sine pertinaciâ, quod constantissimè dicatur, exquirere Lucul.

Ut necesse est lancem in librâ. 4 Acad in Sim. 68.

Sæpe nulla ratione quorundam tantum opinione & autoritate nitimur. 75

ID ratum habent homines, quod ab eo quem probant, judicatum vident. 1 de Nat. Deor.

Tuemur ea, quæ dicta sunt ab iis quos probamus. 2 de Finib.

Non tàm autoritatis in disputando quàm rationis momenta quærenda sunt. Quinetiam obest plerunque iis qui discere volunt, autoritas eorum qui se docere profitentur. Desinunt enim suum judicium adhibere: id habent ratum, quod ab éo quem probant, judicatum vident. Nec vero probare soleo id, quod de Pythagoreis accepimus; quos ferunt, siquid affimarint in disputando, quum ex iis quæreretur quare ita esset respondere solitos: Ipse dixit. 1 de Nat Deor.

Concepta semel opinio vix deponitur. 76

IMpetrari non potest, quin quale quidque videatur ei, talem qui que de illo opinionem habeat. Cic. Bruto.

Difficile est mutare animum, & si quid est penitus insitum moribus, ad subitò evellere. Cicero Quint. Fratri.

Similitudo & exemplum homines plurimum promovere solent. 77

DUo illa nos maxime movent, similitudo & exemplum. 3 de Orat.

Quod exemplo fit, id etiam jure fieri putant homines. C. Servio Sulp. Famil. 4.

Populus. 78

MAximus magister, populus. 3 Tusc.

Populus sine comparatione probat, esse melius non sentit: illud quod est, qualecunque est; probat. De clar. Orat.

Sic

Sic est vulgus : ex veritate pauca, ex opinione multa æstimat. Pro Rosc. Com.

Homines opinione non minùs famæ, quàm aliquâ certâ ratione commoveri solent. Pro Lege Manil.

Fama, & multitudinis judicio moventur homines, ut id honestum putent, quod à plerisque laudetur. 2 Tuscul.

In imperitâ multitudine est varietas & inconstantia, & crebra tanquam tempestatum, sic sententiarum commutatio. Pro domo suâ.

Qui in oculis est multitudinis, tamen illius judicio stare nolit : nec quod illa putat, idem putet pulcherrimum. 3 Tusc.

Nos opinionibus vulgi rapimur in errorem, nec vera cernimus. 2 de Leg.

Plus apud nos ratio valeat, quam vulgi opinio. 1 Parad.

Gravior & validior est decem virorum bonorum sententia, quàm totius multitudinis imperitæ. Pro Planc.

Non comitiis judicat semper populus, sed movetur plerumque gratiâ, cedit precibus : facit eos, à quibus est maximè, ambitus : denique si judicat, non delectu aliquò aut sapientiâ ducitur ad judicandum, sed impetu nonnunquam & quâdam etiam temeritate. Non est enim consilium in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia : sempérque sapientes ea, quæ populus fecisset, ferenda, non semper laudanda, duxerunt. Pro Planc.

Nullum fretum : nullus Euripus, tot motus, tantas, tàm varias habet agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos æstus habet ratio comitiorum. Dies intermissus unus, aut nox interposita sæpè perturbat omnia : & totam opinionem parva nonnunquàm commutat aura rumoris. Sæpe etiam sine ullâ apertâ causâ fit aliud atque existimamus, ut nonnunquam ita factum esse etiam populus admiretur, quasi verò non ipse fecerit. Pro Muræna.

Timida est. Pro Milone. Ambitio 72.

Libertas

Libertas.

79

LIbertas est potestas vivendi ut velis. Is vivit ut vult, qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui vivenda via considerata atque provisa est: qui legibus quidem non propter metum paret, sed eas sequitur atque colit, quia id salutare maximè esse judicat: qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, nisi liberitèr ac liberè, cujus omnia consilia, resque omnes quas gerit, ac ipso proficiscuntur, eodémque referuntur: nec est ulla res, quæ plus apud eum polleat, quàm ipsius voluntas, atque judicium. Cui quidem etiam fortuna ipsa cedit. Parad. Penult.

Liber est is æstimandus, qui nulli turpitudini servit. 4 ad Heren.

Libertatis proprium est, sic vivere ut velit. 1 Offic.

Ille mihi non videtur liber, cui mulier imperat, cui lex imponit, præscribit, jubet, vetat quod videtur: qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet. Poscit? dandum est: Vocat? veniendum: Ejicit? abeundum: Minatur? extimescendum. Parad. penult.

Ita præclara est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit in repetendâ libertate fugienda. Philip. 10.

Bestiæ, quas delectationis causâ concludimus, cùm copiosiùs alantur, quàm si essent liberæ, non facilè tamen patiuntur sese contineri. 5 de Finib.

Tu plenius vide qui proprie liberi sunt. Parad. penultimo.

Servitus.

80

SErvitus est obedientia fracti animi & abjecti, arbitrio carentis suo. Parad. penult.

Omnibus grave servitutis jugum esse debet in libertate educatis. Antequam iret in exilium.

Nemini animus benè informatus à naturâ parere debet, nisi præcipienti, aut docenti, aut utilitatis causâ justè & legitimè imperanti: ex quo animi magnitudo existit, humanarúmque rerum contemptio. 1 Offic.

Omnis est misera servitus. Philip. 10.

Nihil

Nihil est fœdius servitute ; ad decus & libertatem nati sumus. Philip 12.

Cùm omnis servitus est misera, tum verò intolerabile est servire impuro impudico, effæminato. Phil. 3.

Mors est servitute potior. Philip. 10.

Mors servituti, turpitudiniq; anteponenda. 1 Offic.

Exilium. 81

EXilium est scelerum pœna. Parad. 4.

Exilium ibi est, ubi virtuti non est locus. Pro Milone.

Omnes scelerati & impii quos leges exilio affici volunt, exules sunt, etiamsi solum non mutant. Paradox. 4.

Exilium terribile est iis, quibus quasi conscriptus est habitandi locus, non iis qui omnem orbem terrarum unam urbem esse ducunt. Parod. 2.

Si abesse à patriâ miserum est plenæ miserorum sunt provinciæ, ex quibus admodum pauci in patriam revertuntur. 5 Tusc.

Ad omnem rationem Teucri vox accommodari potest : Patria est, ubicunque es bene. 5 Tusc.

Exilium, non supplicium est, sed profugium, portusq; supplicii : nã qui volunt pœnam aliquam subterfugere aut calamitatem, eo solum vertunt, hoc est, sedem ac locum mutant : qui si in civitate legis vim subire vellent, non prius civitatem quam vitam amitterent : quia nolunt, non adimitur iis civitas, sed ab iis relinquitur atque deponitur. Pro Cæcin.

Exilium id quod fit propter alienam, & offensam populi voluntatem, malum est. 1 Tusc.

Fama serviendum. 82

NOn est res ulla tanti, aut commodum ullum aut expetendum, ut viri boni & splendorem & nomen amittas. 3 Offic.

Non est negligenda fama : nec mediocri telum ad res gerendas existimare oportet benevolentiam civium. In Lælio.

Negligere quid de se quisque sentiat, non solùm arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti 1 Offic.

Perditissima est ratio diligere formã, negligere, famã. 4 ad Heren.

Ex ſententiis hominum noſtra fama pendet. In Piſo.
Eſt hominis ingenui & liberalitèr educati, velle bene audire à parentibus, à propinquis, à bonis etiam viris: & futuræ poſt mortem famæ, propter rem, etiam detracto uſu, conſulendum eſt. 3 de Finib.
Bona exiſtimatio pecuniis præſtat. 2 de Orat.
Antiquior ſit poſſeſſionibus gloria. 1 de Divin.
Danda eſt diligenter opera, ut hominum aures optimo de nobis ſermone compleantur. Noſtrum.

Veritas. 83

TAntam ſemper potentiam veritas habuit, ut nullis machinis, aut cujuſquam hominis ingenio, aut arte ſubverti potuerit. Et licet in cauſis nullum patronum aut defenſorem obtineat, tamen per ſe ipſa defenditur. Ex orat. in Vatin.
O magna vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, ſolertiam, contraque fictas omnium inſidias, facilè ſe per ſeipſam defendat! Pro M. Cœlio.
Multorum improbitate depreſſa veritas emergit, & innocentiæ defenſio intercluſa reſpirat. Pro Cluent.
Eſt interdum ita perſpicua veritas, ut eam infirmare nulla res poſſit: tamen eſt adhibenda interdum vis veritati, ut eruatur. Pro Quintio.
Homini eſt propria veri inquiſitio atque inveſtigatio. 1 Offic.
Quod verum, ſimplex ſincerumque eſt, id eſt naturæ hominis accommodatiſſimum. 1 Offic.
Veritas odium parit. In Lælio.

Quæ valeant ad fidem faciendam, & quibus maximè credamus. 84

IN ſuadendo nihil eſt optabilius, quàm dignitas. de Orat.
Genus hoc ſermonum poſitum in hominum veterum autoritate, & eorum illuſtrium, plus neſcio quo pacto videtur habere gravitatis. In Lælio.
Opulentos homines, & ætatis ſpacio probatos, dignos, quibus credatur, putamus, non rectè fortaſſe, ſed vulgi opinio vix mutari poteſt. In Top.

A qui-

A quibus verum auditur. 85

PUeritia, somnus, imprudentia, violentia, insania, ejus generis sunt, ex quibus sæpissimè verum auditur. In Top.

Multi finguntur, ut eis tanquam rebus gestis moveamur. 86

FIt plerúmque, ut ii, qui boni aliquid volunt afferre, effingant aliquid, quo facient id quod nuntiant lætus. Philip. 1.

Conficta sunt multa à Poëtis, ut effictos nostros mores in alienis personis, expressámque imaginem vitæ quotidianæ videremus. Pro Rosc. Amor.

Mendacium. 87

TOllendum est ex rebus contrahendis omne mendacium. 3 Offic.

In virum bonum non cadit mentiri emolumenti sui causâ. 3 Offic.

Quum judici. 3 Offic. Vide Index 35.

Nihil est turpius vanitate. 1 Offic.

Sordidi putantur, qui mercantur à mercatoribus quod statim vendant: nihil enim proficiunt, nisi admodum mentiantur. 1 Offic.

Mendacio & mendaci nulla fides. 88

QUi semel à veritate deflexit, hic non majore religione ad perjurium, quàm ad mendacium perduci consuevit. Et quæ pœna à diis immortalibus perjuro, hæc eadem mendaci constituta est. Non enim ex pactione verborum, quibus jusiurandum comprehenditur, sed ex perfidiâ ac malitiâ, per quam insidiæ tenduntur alicui, dii immortales hominibus irasci ac succensere consueverunt. Pro Rosc. Com.

Ubi quis semel pejerârit, ei credi postea, etiamsi per plures deos juret, non convenit. Pro C. Rab. Post.

Non ex libidine aut simultate, aut levitate testium causæ honestorum hominum ponderari debent. Pro Sylla.

Ementiuntur sæpe homines in eos quos oderunt. In Par. Orat.

Si qui ob emolumentum suum, cupidius aliquid dicere videntur, iis credere non convenit. Pro Font.

Authoritatem

Authoritatem nullam debemus, nec fidem commentitiis rebus adjungere. 2. de Divin.

Non verbis, sed facto probamur 89

OMnis virtus in actione consistit. 1 Offic.

Non paranda nobis solùm, sed fruenda etiam sapientia est. 1 de Finib.

Non procacitate linguæ vitæ sordes eluuntur. Cic. in Salust.

Non ex singulis vocibus Philosophi spectandi sunt, sed ex perpetuitate atque constantiâ: resque spectari oportet non verba. 5 Tusc.

Virtus, integritas, probitas in homine, non linguæ volubilitas, non ars, non scientia requiri solet. Pro Planco.

Ea magna voluptas est, æqualem ac parem verbis vitam agere: atque ita vivere, ut omnis oratio moribus consonet. Cic. in Sal.

Misera est senectus, quæ se oratione duntaxat defendit. Cato Major.

Ita vivunt quidam, ut eorum vitâ refellatur oratio. atque cæteri existimantur dicere melius, quàm facere quum sit melius facere, quàm dicere. 2 de Finib.

Sunt qui quum populi non solùm commoda, verùm etiam salutem oppugnent & impediant, oratione assequi volunt, ut populares esse videantur: ut C. Gracchus, quum largitiones maximas fecisset, & effudisset ærarium, verbis defendebat ærarium. 3 Tusc.

Epicurus tantummodo induit personam Philosophi, & sibi hoc ipse nomen inscripsit, cum non multû differret à judicio ferarum, præsertim quum omne malum dolore definiat, bonum voluptate. 5 Tusc.

Cum Philosophorum vitâ miserabilitèr pugnat oratio. 2 Tusc.

In Philosophiâ. Orat. ad Brut. Vide Philosophia 17.

Non est satis judicare. 1 de Finib. Vide consilium rem præcurrat. 27.

Plus in negotiis gerendis res, quàm verba prosunt. 4 Acad.

Sunt facta verbis difficiliora. Cic. ad Q. Frat.

Est alienum viro, quod alteri præceperit, id ipsum facere.

facere non possit. 3 Offic.

Quid verba audiam, cùm facta videam? 3 Tusc.

Qui suos casus aliter ferunt, atque ut aliis authores ipsi fuerunt, non sunt vitiosiores, quàm ferè plerique, qui avari avaros, gloriæ cupidos gloriosi reprehendunt. 3 Tusc.

Noli imitari malos medicos, qui in alienis morbis profitentur se tenere medicinæ scientiam, ipsi se curare non possunt. Sed potius quæ aliis tute præcipere soles, ea tute tibi subjice, atque apud animum propone. Servius Sulp. Cic. Famil. 4.

Tu qualis es talem te esse existimes: ut quantum à rerum turpitudine abes, tantum te à verborum libertate sejungas. Deinde ut ea in alterum ne dicas, quæ cùm tibi falso responsa sint, erubescas. Pro M. Cælio.

Non ætas in homine, sed virtus consideranda. 90

NOn cani, non rugæ repentè autoritatem afferre possunt, sed honestè acta superior ætas fructus autoritatis præbet extremos. Cato Major.

Virtutis, quam ætatis, cursus celerior. Philip. 5.

Sermo & Oratio. 91

VErba inventa sunt; non quæ impedirent, sed quæ indicarent voluntatem. Pro A. Cæcin.

Interpres mentis est oratio, verbis discrepans, sententiis congruens. 1 de Leg.

Sermone eo debemus uti, qui notus est nobis. 1 Of.

Inprimis provideamus, ne sermo vitium aliquod indicet in esse moribus: quod maximè tum solet evenire, cùm studiosè de absentibus detrahendi causâ, aut per ridiculum, aut severè, aut maledicè, contumeliosèque dicitur. 1 Offic.

Quoties aliquid aut dicimus, aut loquimur, toties de nobis judicatur. 1 de Orat.

Moderari animo & orationi. Cic. ad Q. Frat. Vide Appetitus. 15

Diligentissimè linguam continere, mihi virtus interdum non minor videtur, quàm omnino non irasci. Cic. ad Q. Frat.

Idipsum dicere nunquam est non ineptum, nisi quum

quum est necessarium, 1 de Orat.

Habent suum modum quæcunque oportunè dicuntur. 3 de Finib.

Tacere noli ubi non oportet. Pro Rosc. Comæd.

Non est necesse omnium flagitia proferre. Pro Milone.

Sæpe graviùs offendunt animos auditorum, qui aliena flagitia apertè dicunt, quàm qui committunt. Cic. In Salust.

Homines notissimos sumere odiosum est, cùm & illud in certum sit, velint ne hi sese nominari. Pro Rosc. Amer.

Debemus considerare. Orat. ad Brut. Vide Circumstantia. 122.

Alia fori est ratio. Pro M. Cœlio. Vide Circumstantia. 122.

Cavendum est, ne quid agendo, faciendóve facias, cujus imitatio videatur. De Clar. Orat.

Fit nescio quo pacto. 1 Offic. Vide, Aliena & videmus. 146.

Oratio debet esse ornatior sententiis, quam verbis, Part. Orat.

Non tam copia, quàm modus in dicendo quærendus est, Pro Leg. Manil.

Decorus est sermo senis, quietus, & remissus, faciatq; persæpe ipsa sibi audientiam diserti senis compta oratio & mitis. Cato Major.

Difficile est dictu, quantoperè conciliet animos hominum comitas, affabilitasque sermonis. 2 Offic.

Sermo familiaris quatenus moderandus sit, lege plenius primo Offic. Cap. Et quoniam, cum sequent.

De nobis moderate loquendum. 92

MInimè sibi quisque notus est, & difficillimè de se quisq; judicare ac sentire potest. 2 de Orat.

Nemo de se, satis honestè, ac sine multorum invidiâ, loqui potest. Cic. in Vatin.

Ut verecundiùs ipsi de se omnes scribant, necesse est, si

si quid est laudandum, & prætereant, siquid fortè reprehendendum est: accedit etiam, ut minor sit fides, minor authoritas. Cicer. L. Luk. Famil. 5.

Multis doctrina non deest, sed oratio. 93

Fieri potest ut rectè quis sentiat, & id quod sentit, politè eloqui non possit. 1 Tusc.

Pudeat, si qui ita se literis abdiderunt, ut nihil possint ex his neque ad communem afferre fructum neque in aspectum, lucémque proferre. Pro Archia Poetâ.

Sunt quidam aut itâ linguâ hæsitantes, aut ita voce absoni, aut ita vultu, motúque corporis vasti atque agrestes, ut etiamsi ingeniis atque arte valeant, tamen in doctorum numerum venire non possint. Sunt autem quidam, ita naturæ muneribus in iisdem rebus habiles, ita ornati, ut non nati, sed ab aliquo Deo ficti esse videantur. 1 de Orat.

Sinistri quidam laudatores 94

Sunt qui nihil laudant, nisi quod se imitari posse confidunt. 2 Tusc.

Nunc tantum quisque laudat, quantum se posse sperat imitari. Orat. ad Brut.

Est iniqua, in omne re accusanda, prætermissis bonis; malorum enumeratio, vitiorumque selectio. 3 de Leg.

Est liberum, alterum laudare: de quo quidquid detrahas, necesse est aut infirmitati, aut invidiæ assignetur. Cæcinna Ciceroni, Famil. 6.

Invidia. 95

Invidentia, est ægritudo ex alterius rebus secundis. 3 Tuscul.

Virtutis comes invidia plerúmque bonos insectatur. 4 Ad Heren.

Latè patet hoc vitium, & est in multis, invidere scilicet. Cic. Appio Pulch. Famil. 5.

Mos est hominum, ut nolint eundem pluribus rebus excellere. De Clar. Orat.

Plerique sunt invidi, maximéque est hoc commune vitium & pervagatum: invidetur autem præstanti, florentique fortunæ. 2 de Orat.

Invident

Invident homines maximè paribus aut inferioribus, cum ſe relictos ſentiunt, illos autem dolent evolaſſe: ſed etiam ſuperioribus invidetur ſæpè vehementèr, & eò magis ſi intolerantiùs ſe jactant, & æquabilitatem communis juris, præſtantiâ dignitatis aut fortunæ ſuæ tranſeunt. 2 de Orat.

In judiciis invidia imbecillis eſſe debet: nihilque homini eſt tam timendum quàm invidia: nihil innocenti ſuſceptâ invidiâ tàm optandum, quàm æquum judicium. Pro Cluent.

Invidiâ ſummus ordo caret. 3 de Leg.

Invidia virtute parta, gloria, non invidia putanda eſt. 1 Invect. in Catil.

Ira. 95

IRa, ut inquit Ennius: eſt initium inſaniæ. 4 Tuſc.

Prohibenda eſt maximè ira in puniendo. Nunquam enim iratus, qui accedet ad pœnam, mediocritatem illam tenebit, quæ eſt inter nimium & parum: cavendum eſt igitur, ne major ſit pœna, quàm culpa. 1 Offic.

Omnis animadverſio & caſtigatio contumeliâ vacare debet. 1 Offic.

Monitio acerbitate, & objurgatio contumeliâ careat. In Lælio.

Non ſunt audiendi, qui graviter iràſcendum inimicis putant. 1 Offic.

Objurgationes etiam nonnunquam incidunt neceſſariæ, in quibus utendum eſt fortaſſe & vocis contentione majore, & verborum gravitate acriore: atq; etiam illud ipſum quod acerbitatis habet objurgatio, ſignificandum eſt ipſius id cauſa, qui objurgetur, ſuſceptum eſſe. Id agendum etiam eſt, ut ne ea facere videamur irati: ſed ut ad urendum & ſecandum, ſic ad hoc genus caſtigandi raro invitique veniemus: nec unquam niſi neceſſario, ſi nulla reperietur alia medicina. Sed tamen ira procul abſit, cum quâ nihil rectè fieri, nihil conſideratè poteſt. 1 Offic.

Semper ira procul abſit, cum quâ nihil rectè, nihil conſideratè fieri poteſt. Quæ enim cum aliquâ perturbatione fiunt, ea nec conſtanter fieri poſſunt, neq; iis qui

qui adſunt probari. 1 Offic.

Proprium eſt irati, cupere à quo læſus videatur, ei quàm maximum dolorem inurere. 1 Offic.

Non eſt in noſtrâ poteſtate fodicantibus iis rebus, quas malas eſſe opinamur, diſſimulatio vel opinio. 1 Tuſcul.

Difficile eſt tacere, cùm doleas. Pro Sylla.

Omnes læſi dolent, irati efferuntur. Pro M. Cæl.

Habet quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes ac boni viri difficillime poſſunt. Ex 5 Act. in Verr.

Doloris magnitudo vim quandam nobis dicendi dat & tribuit. Ad Attic. lib. 4.

☞ Leviora ſunt ea quæ repentino aliquo motu accidunt, quàm ea quæ præmeditata atque præparata inferuntur. 1 Offic.

Tu plura in eo libro, quæ ad hanc ſententiam pertinent, leges.

Timor, & metus.

Rerum omnium nec aptius eſt quidquam. 2 Offic. Vide Amicitia. 63.

Charum eſſe civem. Philip. 1. Vide Amic. 63.

Benevolentiæ vis eſt maxima, metus imbecillis. 2 Offic.

Nulla vis imperii tanta eſt, quæ premente metu poſſit eſſe diuturna. 2 Offic.

Multorum odiis nullæ opes poſſunt obſiſtere. 1 Of.

Quem metuunt, oderunt: quem quiſque odit, periiſſe expetit. 2 Offic.

Oderunt, dum metuunt. Philip. 1.

Timor, non diuturni magiſter eſt officii. Phil 2.

Malus eſt cuſtos diuturnitatis, metus: contràque benevolentia fidelis eſt vel ad perpetuitatem: id igitur amplectamur, ut metus abſit; charitas retineatur. 2 Offic.

Millies perire eſt melius, quàm in ſuâ civitate ſine armorum præſidio non poſſe vivere: præſidium charitate & benevolentiâ civium ſeptum oportet eſſe, non armis. Philip. 1.

Tu plenissime secundo Offic. cap. Rerum autem omnium. 98

Gravior est plerumque metus & gravius afficit, quam res ipsa quæ timetur. 98

PLus in metuendo est mali, quam in eo ipso quod timetur. Cic. A Torq. Famil. lib. 6.

Maior est ea vis, quæ periculo mortis injecto, formidine animum perterritum loco sæpe, & certo de statu dimovet, quàm quæ ad corpus nostrum vitamq; pervenit. Itaque saucii sæpe homines cum corpore debilitantur, animo tamen non cedunt neque cum relinquunt locum, quem statuerunt defendere. Atque alii pelluntur integri: ut non dubium sit quin major adhibita vis ei sit, cujus animus sit perterritus, quàm illi, cujus corpus vulneratum sit. Pro A Cæcin.

Exercitus maximi sæpe pulsi ac fugati sunt terrore ipso, impetuque hostium, sine cujusquam non modò morte, verùm etiam vulnere. Pro Cæcin.

Magna est stultitia, id ipsum quod verearis ita cavere, ut cum vitare fortasse potueris ultro accersas & attrahas. Cic. Bruto.

Omnes quorum in alterius manu vita posita est, sæpius illud cogitant quid possit is cujus in ditione ac potestate sunt, quàm quid debeat facere. Pro Lege Manil.

Nos omnia tum venientia metu augentes, tum mœrore præsentia, rerum naturam, quàm errorem nostrum damnare malumus. 5 Tusc.

Quod futurum est vitari non potest. 99

EFfugere nemo potest quod futurum est. Et sæpe utile est non scire quod futurum sit. Miserum est enim nihil proficientem angi. 3 de Nat. Deor.

Nihil est procerto futurum quod possit aliquâ procuratione accidere, ne fiat. 2 de Divin.

Factum, infectum esse non potest. 100

QUod semel admissum est, coërceri, reprimique non potest. 1 de Finib.

Præterita mutare non possumus. In Pis.

Non potest dies esse sæpius, qui semel fuit. 2 de Fin.

De

De præteritis non eſt quærendum. Cic Curio. Famil. lib. 7.

Quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt. 101

ETſi optabilius eſt vitæ curſum conficere ſine dolore & injuriâ, tamen ad immortalitatem gloriæ plus affert. Deſideratum eſſe à ſuis civibus, quam omnino nunquam fuiſſe violatum. Pro domo ſuâ.

Habet præteriti doloris ſecura recordatio delectationem. Cic. Luceio, Famil. lib. 5.

Jucunda eſt memoria prætetitorum malorum. 2 de Finib.

Suavis eſt præteritorum malorum memoria. 2 de Finib.

Jucundi ſunt acti labores. 2 de Finib.

Non tam cumulus bonorum jucundus eſſe poteſt, quàm moleſta deceſſio. 1 Tuſc.

Ullum vix laborem ſubimus, niſi propoſito præmio, aut gloria. 102

NEmo noſtrûm in Republica periculis cum laude ac virtute verſatur, quin ſpe poſteritatis, fructuque ducatur. Pro Caio Rabir.

Vix invenitur qui laboribus ſuſceptis, periculiſque aditis, non quaſi mercedem rerum geſtarum deſideret gloriam. 1 Offic.

Pro ſuâ patriâ pauci, poſt genus hominum nati, reperti ſunt, qui nullis præmiis propoſitis, vitam ſuam hoſtium telis objicerent. Pro Caio Rabir.

Omnes utilitate moventur. 103

OMnes expetimus utilitatem, ad eamque rapimur, nec facere aliter ullo modo poſſumus. Nam quis eſt qui utilia fugiat? aut quis potius quiete non ſtudioſiſſimè perſequatur? 3 Offic.

Cùm aliqua ſpecies utilitatis objecta eſt, nos commoveri neceſſe eſt. 3 Offic.

Nemo eſt quin putet expetendam maximè dignitatem, ſed vincit utilitas plerunque, cum ſubeſt ille timor: eâ neglectâ, ne dignitatem quidem poſſe retineri. 3 de Orat.

Ci

Cum utilitas ad se rapere, honestas contra revocare ad se videtur, fit ut distrahatur deliberando animus afferatque ancipitem curam cogitandi. 1 de Orat.

Hæc res plus proficit, si proponatur spes utilitatis futuræ, quàm præteriti beneficii recordatio. 1 de Orat.

Alterum ne læseris, tibi ut prosis. 104

QVi alteri exitium parat, cum scire oportet sibi paratam pestem, ut participet parem. 2 Tusc.

Quod cuique obtigerit, id quisque teneat: eo si quis plus appetet, violabit jus humanæ societatis. 1 Offic.

Animadvertamus cùm alios juvare velimus, ne quos offendamus. Sæpè enim aut eos lædimus, quos non debemus, aut eos quos non expedit. Si imprudenter, negligentiæ est: si scienter, temeritatis. 2 Offic.

Res familiaris quæri debet iis rebus, à quibus abest turpitudo: conservari autem diligentia & parsimonia: iisdem etiam rebus augeri. 2 Offic.

Nostræ utilitates nobis omittendæ non sunt, aliisque tradendæ, cùm iis ipsis egeamus: sed suæ cuiq; utilitati, quod sine alterius injuriâ fiat, serviendum est, 2 Offic.

Alienum est à justitiâ, ad quam nati esse videmur, detrahere quid de aliquo quod sibi assumat. 3 de Finib.

Non est permissum, ut impunè nobis liceat, quod, alicui eripuerimus, id alteri tradere. 4 Acc. in Verr.

Ut si unum quodque membrum. 3 Offic. In Sim. 5.

Suum cuiquam incommodum ferendum est potius, quàm de alterius commodis detrahendum. 3 Offic.

Rei familiaris amplificatio nemini nocens, non est vituperanda sed fugienda semper injuria.

Detrahere aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ possunt, aut corpori accidere, aut rebus externis. Illud enim natura non patitur, ut aliorū spoliis nostras facultates, copias, opes augeamus. Neq; verò hoc solùm naturâ, id est, iure gentium, sed etiam legibus populorū, quibus in singulis civitatibus Resp.

continetur, eodem modo constitutum est. Ut non liceat sui commodi causâ nocere alteri. Hoc enim spectant leges, hoc volunt, incolumen esse civium conjunctionem. 3 Offic.

Tuplenissime leges tertio Officiorum quatenus commodis propriis sit inserviendum.

Promissa servanda. 105

PActa semper & promissa servanda sunt, quæ nec vi, nec dolo malo facta sunt: illa servanda non sunt, quæ non sunt iis ipsis utilia, quibus illa promiseris. 3 Offic.

Illis promissis standum non est, quæ coactus quis metu, aut deceptus dolo promiserit. 1 Offic.

Promissa non sunt servanda, iis quibus promiseris inutilia si sint: nec si tibi plus noceant, quàm illi prosint cui promiseris. 1 Offic.

Scelerum promissio, & iis qui expectant, perniciosa est, & iis qui promittunt. Philip. 8.

Semper in fide, quid senseris, non quid dixeris, cogitandum est. 1 Offic.

Quod affirmativè, quasi Deo teste promiseris, id tenendum est. 3 Offic.

Quod ex animi tui sententiâ juraveris, id non facere, perjurium est. 3 Offic.

Quod ita juratum est, ut mens conciperet fieri oportere, id servandum est: quod aliter, id si nón feceris, nullum perjurium est. 3 Offic.

Conscientia. 10

COnscienria, grave pondus. 3 de Natur. Deor. Nullum theatrum virtuti conscientiâ majus est. 2 Tusc.

Conscientiam à Diis immortalibus accepimus, quæ à nobis avelli non potest. Pro Cluent.

Si optimorum consiliorum atque factorum testis in omni vitâ nobis conscientia fuerit, sine ullo metu summâ cum honestate vivemus. Pro Cluent.

Conscientia rectæ voluntatis, maxima consolati

est rerum incommodarum. Cicero A. Torquato. Famil, lib. 6.

Vacare culpâ, maximum est solatium Cic. M. Mario. Famil. 7.

Nihil est melius, quàm memoria rectè factorum: & libertate contentum, negligere humana. Cic. Brut.

Conscientia, benè actæ vitæ, multorumq; benefactorum recordatio, jucundissima est. Cato Major.

Magna est vis conscientiæ in utrámque partem: ut neque timeant qui nihil commiserint, & pœnam semper ante oculos versari putent qui peccaverint. Pro Milone.

Ego semper hac opinione tractus fui, ut eum qui nihil commiserit, sibi nullam pœnam timere existimarem. In Vatin.

Bonum. 107

QUod rectum, & honestum, & cum virtute est, id solùm opinor bonum. Parad. 1.

Tria sunt genera bonorum: maxima, animi: secunda, corporis: externa, tertia. 3 Tusc.

Alia sunt in homine optanda, alia laudanda. Genus, forma, vires, opes, divitiæ, cæteráque, quæ fortuna dat, aut extrinsecus, aut corpori, non habent in se veram laudem, quæ deberi uni solùm virtuti putatur: sed tantùm quòd ipsa virtus in earum rerum usu ac moderatione maximè cernitur. 2 de Orat.

Nihil bonum, nisi quod honestum; nihil malum, nisi quod turpe. Cic. Attic. lib. 10.

Quicquid est quod bonum sit, id expetendum est: quod autem expetendum, id certè approbandum: quod verò approbatur, id gratum, acceptumque habendum. 5 Tusc.

Non sunt dicenda bona illa, quibus abundantem licet esse miserrimum. Parad. 1.

Bona non sunt quæ quis habeat, & miserrimus esse possit. 5 Tusc.

Nec bonum est illud, quod aut cupias ardenter; aut adeptus, te efferas insolenter. 4 Tusc.

Divitias, quia quivis, quamvis indignus, habere potest, in bonis non numero. 2 Tusc.

Neque pecuniæ, neque tecta magnifica, neque opes, neque imperia, neque eæ, quibus maximè astricti sunt, voluptates, in bonis rebus aut expetendis numerandæ sunt; quippe homines his rebus circumfluentes, ea desiderant maximè quibus abundant. Parad. 1.

Bias, Parad. 1. In Apophth 65.

Plura primo Academicarum, tertio Tusculanarum, primo Paradox & in lib. de Finibus bonorum & malorum, legere potes.

Vir bonus. 101

Vir bonus est, qui prodest quibus potest, nocet autem nemini. 3 Offic.

Vir bonus non modò facere, sed ne cogitare quidem quidquam audebit, quod non audeat prædicare. 3 Offic.

Homo frugi omnia rectè facit. 4 Tuscul.

Fas nec est, nec unquam fuit quidquam nisi pulcherrimum facere eum, qui esset optimus. De Univers.

Vir bonus, nihil cuiquam, quod in se transferat, detrahet. Itaque in virum bonum non cadit, mentiri emolumenti sui causâ, criminari, præripere, fallere 3 Offic.

Non est res ulla tanti, aut commodum ullum tam expetendum, ut viri boni & splendorem & nomen amittas. 3 Offic.

Neque contra Remp. 3 Offic. Vide de Judice. 35.

Probus invidet nemini. De Univers.

Ut quisque est vir optimus, ita difficillimè esse alios improbos suspicatur. Cic. ad Q. Frat.

Omnes boni, beati. 3 de Finib.

Quum sapiens, & bonus vir. 5 Tuscul. De Sapientiâ. 13.

Nec bono qnidquam mali evenire potest, nec vivo nec mortuo: nec unquam ejus res à diis immortalibus negligentur. 5 Tuscul.

Qui omnibus bonis instructi sunt & ornati, tum sapientes, tum viri boni dicuntur. 3 Tusc.

Bo

Boni nullo emolumento impelluntur in fraudem: impii sæpe parvo. Pro Milone.

Sancti viri, & religionem colentes sunt, qui meritum diis immortalibus, gratiam justis honoribus & meritis & memori mente persolvunt. Pro Planc.

Omnes viri boni æquitatem & jus ipsum amant. Nec est viri boni errare, & diligere quod per se non sit diligendum & colendum. 1 de Legib.

Nemo est omnino negligendus, in quo aliqua virtutis significatio appareat. 2 Offic.

Beatus. 109

Beatus esse sine virtute nemo potest. 1 de Natura Deorum.

Tunc erimus beati. 1 Tuscul. In piis sententiis. 66.

Is est beatus, cui nihil humanarum rerum, aut intolerabile ad demittendum animum, aut minus lætabile ad efferendum videri potest. 4 Tusc.

Beati dicuntur, qui sunt id bonis, nullo adjuncto malo. 5 Tusc.

Beati sunt quos nulli metus terrent, nullæ ægritudines exedunt, nullæ libidines cruciant, nullæ futiles lætitiæ exultantes languidis liquefaciunt voluptatibus. 5 Tusc.

Vir temperans, constans, sine metu, sine ægritudine, sine alacritate ullâ, sine libidine, is est beatus. 5 Tusc.

Nemo potest non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, quiq; in se uno sua ponit omnia. Cui autem spes omnis, & ratio, & cogitatio pendet ex fortunâ, huic nihil potest esse certi; nihilq; quod exploratum habeat, permansurum sibi, ne unum quidem diem. In Parad. 2.

Nisi stabili, & fixo, & permanente bono beatus esse nemo potest, nihil enim inveterascere nihil extingui, nihil cadere debet eorum, quæ in vitâ beatâ consistunt. Nam qui timebit ne quid ex his deperdat, beatus esse non poterit. 5 Tusc.

Qui beatus est, non intelligo quid requirat ut sit beatior: si est enim quiddam quod desit, ne beatus quidem est, 5 Tusc.

Beatus esse in maximarum rerum timore nemo po-

test: Nemo igitur esse beatus potest: neque enim in aliquâ parte, sed in perpetuitate temporis vita beata duci solet. Nec appellatur omnino vita beata, nisi confecta atque absoluta: nec enim potest quisquam aliàs beatus esse, aliàs miser. Qui enim existimabit posse se miserum esse, beatus non erit. Nam cùm semel est suscepta beata vita, tam permanet, quàm ipsa illa effectrix beatæ vitæ sapientia: neque expectat ultimum tempus ætatis, quod Crœso scribit Herodotus præceptum esse à Solone. 2 de Finib.

Est verè fortunatus ille, cujus ex salute non minor penè ad omnes, quàm ad illum, cui ventura sit lætitia pervenerit. Pro M. Marc.

Omne beatum est, cui nihil deest: & quod in suo genere expletum atque cumulatum est: idq; virtutis est proprium. 5 Tusc.

Reliqua tu lege secundo Paradox, & Tusculanarum libro quinto.

Miser. 110

PRæstans valetudine, viribus, formâ, acerrimis integerrimisque sensibus; etiam (si libet) velocitatem da, divitias, honores, imperia, opes, gloriam: si fuerit is qui hæc habeat, injustus, intemperans, timidus, hebeti ingenio, atq; nullo, is erit profecto miserrimus. 5 Tusc.

Beatus est nemo, qui eâ lege vivit, ut non modo impunè, sed etiam cum summâ interfectoris gloriâ interfici possit. Philip. 1.

Cui vita potest esse utilis, quum ejus vitæ conditio sit, ut qui illam eripuerit, in maximâ gratiâ futurus sit & gloriâ? 3 Offic.

Ita vivere, ut non sit vivendum, miserrimum est. Cic. Caio Mario. Famil. 7.

Impii semper cruciantur. 111

SUa quemque fraus, & suus error maximè vexat: suum quemque scelus agitat, amentiâque afficit: suæ malæ cogitationes conscientiæque animi terrent. Hæ sunt impiis assiduæ, domesticæq; furiæ, quæ dies

dies noctesque pœnas à sceleratissimis repetunt. Pro Rosc. Amer.

Sua quemque fraus, suum facinus, suum scelus, sua audacia, de sanitate ac mente deturbat. In Pisonem.

Non ob ea solum incommoda, quæ eveniunt improbis fugienda improbitas est : sed multò etiam magis, quòd cujus in animo versatur, nunquam sinit eum respirare, nunquàm acquiescere. 1 de Finib.

Si qui satis opibus hominum contra conscientiam septi esse & muniti videntur, deorum tamen numen horrent : easque ipsas solicitudines, quibus eorum animi noctesque diesque exeduntur, à diis immortalibus supplicii causâ importari putant. 8 de Finib.

Morte, aut dolere corporis, aut luctu animi, aut offensione judicii, hominum miserias ponderamus : quæ fateor humana esse, & multis bonis viris accidisse : Sceleris autem pœna tristis ; & præter eos eventus, qui sequuntur, per se ipsa maxima est. 2 de Legibus.

Animi conscientiâ improbi semper cruciantur, tum etiam pœnæ timore : quâ aut afficiuntur, aut semper sunt in metu, ne afficiantur aliquando. 2 de Finib.

Si impietas improbè molita quidpiam est, quamvis occultè fecerit, nunquam tamen confidet id fore occultum semper. Plerumq; enim improborum facta primò suspicio insequitur : deinde sermo atque fama : tum accusator : tum judex : multi etiam ipsi se indicant. 1 de Finib.

Omnibus, quorum mens abhorret à ratione, semper aliquis talis terror impendet. 4 Tusc.

Eorum animi qui se corporis voluptatibus dediderunt. Som. Scip. in Piis sententiis. 61.

Improbo nemini benè potest esse. Parad. 2.

Empii pœnas luunt, non tam judiciis (quæ quondam nusquam erant, hodiè multifariam nulla sunt) quàm angore conscientiæ, fraudisque cruciatu. de Leg. In Piis sententiis. 76.

Impiis apud inferos sunt pœnæ præparatæ. 2 de Inventione.

Impii apud inferos pœnas luunt. Philip. 14.

Tu plenissime lege, Paradoxo secundo, quibus curis scelerati conficiantur.

Scelerstorum & latronum beneficium. 112

NUllum est aliud latronum beneficium, nisi ut commemorare possint, iis se vitam dedisse quibus non ademerunt Phil. 2.

Impius merito & Tyrannus jure pereuti occidique possunt. 113

INsidiatori & latroni non potest afferri injusta nex. Pro Milone.

Non se obstrinxit scelere, si quis tyrannum occidit quamvis familiarem. 3 Offic.

Quem discordiæ, quem cædes civium, quem bellum civile delectat, eum ex numero hominum ejiciendum, ex finibus humanæ naturæ censeo exterminandum. Phil. 13.

Nulla nobis cum tyrannis societas est, sed summa potius distractio: neque est contra naturam spoliare eum, quem honestum est necare. 5 Tusc.

Corrupti mores. 114

A Multis ipsa virtus contemnitur, & venditatio quædam, atq; ostentatio esse dicitur. Phil. 13.

Justitia vacillat, vel jacet potius, omnesque hæ virtutes, quæ in communitate cernuntur, & in societate generis humani. 3 Offic.

Virtuti & gloriæ maximè invideri solet. 2 de Orat.

Jam pudori, probitati, virtuti, rectis studiis, bonis artibus nihil est loci. Cic. Titio Fam. 5.

Est hujus seculi labes quædam, & macula, virtuti invidere, velle ipsum florem dignitatis effringere. Pro Cor. Balbo.

Durior est conditio spectatæ virtutis, quàm incognitæ. Brut. Cic.

Cujus est spectata multis magnisq; rebus singularis integritas, minus admirabilem facit honestissimi facti gloriam. Philip. 3.

Sapientia & magnitudo animi, quâ omnes res humanæ geruntur, tenues, & pro nihilo putentur. 2 de Orat.

Videmus.

Videmus quantâ sit in invidiâ, quantoque in odio apud quosdam homines nobiles, novorum hominum virtus & industria: si tantulum oculos dejecerimus, præsto esse insidias: si ullum locū aperuerimus suspicioni aut crimini, accipiendum esse statim vulnus: esse nobis semper vigilandum; semper laborandū videmus. Inimicitiæ sunt? subeantur: labores? suscipiantur. Etenim tacitæ magis & occultæ inimicitiæ timendæ sunt quàm indictæ & apertæ. Hominū nobilium non ferè quisquam nostræ industriæ favet: nullis nostris officiis benevolentiam illorum allicere possumus: quasi naturâ & genere disjuncti sint, ita dissident à nominis animo ac voluntate. 7 Accu: in Verr.

Vigilandum est semper: multæ insidiæ sunt bonis. Pro Planc.

Ad multorum amicitiam faciliorem aditum habet nequitia & audacia, quàm cujusquam virtus & integritas. 3 Ac. in Verr.

Quis est qui inopis & optimi viri causæ non anteponat in operâ dandâ gratiam fortunati & potentis? A quo enim expeditior & celerior remuneratio fore videtur, in eum fere est voluntas nostra propensior. 2 Offic.

Fraudis atque insidiarum & perfidiæ plena sunt omnia. de Petit Conf.

Largitione corrupta sunt suffragia. 3 de Leg.

Ingentes divitiæ. 2 Ac. in Verr. Vide Judex. 35.

Malè se res habet, cum id quod virtute effici debet, id tentatur pecuniâ. 2 Offic.

Qui opibus plus valent, etiam authoritate plus possunt. Cic. Lentulo. Famil. 1.

Hoc tempore obsequium amicos, veritas odium parit. In Lælio.

Omnes qui in paupertate sunt, malunt maleficio parare divitias, quā officio paupertatē tueri. 2 ad Heren.

Qui pauperes sunt, iis antiquior officio pecunia est. 1 de Invent.

Sunt homines, qui rationem bono consilio à diis immortalibus datam, in fraudem, malitiamque convertunt, 3 de Nat. Deor.

Sunt homines quos libidinis, infamiæque suæ neque tædeat, neque pudeat: qui quasi de industriâ in odium offensionemque populi irruere videantur. 2 Act. in Verr.

Sunt quidam non re, sed nomine homines. 1 Offic.

O superbiam inauditam in facinore gloriari Cicer. Bruto Fam. 11.

Est in quibusdam tanta perversitas, ut inventis frugibus glande vescantur. Orat. ad Brut.

Quidam habent aures tàm inhumanas, tàmq; agrestes, ut ne doctissimorum quidem virorum eos movere possit authoritas. Orat. ad Brut.

Consuetudo. 115

MAxima est vis vetustatis & consuetudinis: non modo in hoc quod est animal, sed in iis etiam, quæ sunt inanima, consuetudo valet, cum locis etiam ipsis montuosis delectemur & sylvestribus, in quibus diutiùs commorati sumus. In Lælio.

Consuetudinis magna vis est: pernoctant venatores in nive, in montibus uri se patiuntur. 2 Tusc.

Consuetudo laborum perpessionem dolorum efficit faciliorem. Nam ferre laborem, contemnere vulnus, consuetudo docet. 2 Tusc.

Qui multa sunt sæpe perpessi, faciliùs ferunt quidquid accidit, obdurisseque sese contra fortunas arbitrantur. Ut ille apud Euripidem.

Si mihi nunc tristis primùm illuxisset dies,
Nec tam ærumnoso navigassem salo:
Esset dolendi causâ, ut injecto equales
Fræno, repentè tactu exagitantur novo.
Sed jam subjectus miseriis obtorpui. 3 Tusc.

Corruptela malæ consuetudinis, igniculi extinguuntur à naturâ dati, exoriunturque & confirmantur vitia contraria. 1 de Leg.

Non ingenerantur hominibus mores tàm à stirpe generis & seminis, quàm ex iis rebus quæ ab ipsâ naturâ loci, & vitæ consuetudine suppeditantur. De Legib. Agr. ad Pop. contra. Rul.

O consuetudo peccandi, quantam habes jucunditatem in improbis & audacibus, cùm pœna abfuit & licentia

centia con secuta est! 5 Act in Verr.

Magna est illecebra peccandi, impunitatis spes. Pro Mil.

Consuetudo peccandi, maleficii suscipiendi removet dubitationem. 2 ad Heren.

Quotusquisque reperitur, qui impunitate & ignoratione omnium proposità, abstinere possit injurià? 3 Offic.

Omnes religione moventur, & deos patrios, quos à majoribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendos arbitrantur. 6 Act in Ver.

Repentina graviora 116

VIdentur omnia repentina graviora.

Nam præmeditatio futurorum malorum lenit eorum adventum, quæ venientia longè ancè videris. 3 Tusc.

Nam, qui hæc audita à docto meminissem viro. 3 Tusc. in Apoph. 129.

Non est dubium, quin omnia, quæ mala putantur, sint improvisa graviora. 3 Tusc.

Quoniam multum potest animi provisio & præparatio ad minuendum dolorem, sint semper omnia homini humana præmeditata. 3 Tusc.

Quod possit accidere diu cogitare oportet: hæc cogitatio una maxime omnes molestias extenuat & diluit. 3 Tusc.

Hostium repentinus adventus magis aliquando conturbat, quàm expectatus: & maris subita tempestas quàm antè provisa, terret navigantes vehementius.

Tu plura tertio Tusc. legere potes.

Sæpe bonum est ignorare quid futurum est. 117

SÆpe utile est non scire quid futurum sit: miserum est enim nihil proficientem angi. 3 de Nat. Deorum.

At hoc ne homines quidem probi faciunt, ut amicis impendentes calamitates prædicant: quas illi nullo modo effugere possunt. 2 de Divin.

Rem

Rem, carendo magis quàm fruendo quid valeat cognoscimus. 118

GRavitas morbi facit, ut medicinâ egeamus: eaque nunc appareat, cujus vim non sentiebamus, quum valebamus. Cic. Varr. Fam. 9.

Amicitiæ, consuetudines, vicinitates, quid habeant voluptatis, carendo magis intelligimus, quàm fruendo. Ad Quir. post Red.

Homo. 119

HOmines mortales sunt. 1 de Nat. Deor.

Omnia aliorum causâ sunt generata: ut fruges atque fructus, quos terra gignit animantium causâ; animantes autem hominum, ut equum vehendi causâ, arandi bovem, venandi & custodiendi canem. Ipse autem homo ortus est ad mundum contemplandum, & imitandum. 2 de Nat. Deor.

Homines hominum causâ sunt generati, ut ipsi inter se alii aliis prodesse possent. 1 Offic.

Proximè & secundum Deum, homines hominibus maximè utiles esse possunt. 2 Offic.

Hoc natura præscribit, ut homo homini, quicunque sit, ob eam ipsam causam tantùm quòd is homo sit, consultum velit. 3 Offic.

Sic nos nati videmur, ut inter omnes esset societas quædam. In Lælio.

Homo naturæ obediens, homini nocere non potest. 3 Offic.

Oportet hominem ab homine, ob hoc ipsum quòd homo sit, non alienum videri. 3 de Finib.

Impellimur naturâ, ut prodesse velimus quàm plurimis, inprimisq; docendo, rationibusq; prudentiæ tradendis. Itaq; non facile est invenire, qui quod sciat ipse non tradat alteri. Ita non solùm ad discendum propensi simus, verùm etiam ad docendum. 2 de Finib.

Ut magnas utilitates adipiscimur conspiratione hominum atq; consensu: sic nulla tam detestabilis pestis, quæ non homini ab homine nascatur. 2 Offic.

Duplex est natura generis humani, sed præstantius genus est eorum qui sunt viri. de Univers.

Hominum duo sunt genera alterum indoctum & agreste

gressae, quod antefert semper utilitatem honestati: alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponat. Itaq; huic generi laus, honos, gloria, fides, justitia omnisq; virtus: illi autem alteri, quaestus, emolumentum, fructusque proponitur; atque etiam voluptas, quae est maxima inimica virtuti, boniq; naturam fallaciter imitando adulterat: quam immanissimus quisque acerrime sequitur, neque solùm honestis rebus, sed etiam necessariis anteponit. In Par. Orat.

Hoc solum animal (homo) natum est pudoris ac verecundiae particeps: appetens conjunctionem hominum ac societatem, animadvertensque in omnibus rebus quas ageret aut diceret, ne quid ab eo fieret, nisi honestè & decore. 4 de Finib.

Nihil est unum uni tàm simile tàm par, quàm omnes inter nosmetipsos sumus. Quodsi depravatio consuetudinum, si opinionum varietas, non imbecillitatem animorum torqueret, & flecteret quocunque coepisset: sui nemo ipse tam similis esset, quàm omnes essent omnium. Itaque quaecunq; est hominis definitio, una in omnes valet: quod argumenti satis est, nullam dissimilitudinem esse in genere: quae si esset, non una omnes definitio contineret. 1 de Leg.

Hominum similitudo non ex corporis forma, sed animorum quarondam est.

Homini natura praescripsit, ut nihil pulchrius quàm hominem putaret: est enim vis tanta naturae, ut homo nemo velit nisi homini similis esse, & quidem formica formicae. 1 de Nat. Deor.

Omnium animantium formam vincit hominis figura. 1 de Nat. Deor.

Nullum est animal praeter hominem, quod habeat aliquam notitiam Dei. 1 de Leg.

Est homini cum Deo rationis societas. 1 de Leg.

Deus animal unum aspectabile, hominem, in quo omnia animalia continerentur, effecit. De Univers.

Sunt è terrâ homines, non ut incolae atq; habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum atque coelestium: quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet. Sensus autem interpretes ac nuntii rerum in capite tanquam in arte, mirificè ad usus necessarios & facti & collocati sunt. Non oculi tan-

tum

quam speculatores, altissimum locum obtinent: ex quo plurima conspiciētes fungantur suo munere. Et aures cùm sonum percipere debeant, qui naturâ in sublime fertur, rectè in altis corporū partibus collocatæ sunt. Itemque nares, eò quòd omnis odor ad superiora fertur, rectè sursum sunt: & quòd cibi & potionis judicii magnum earum est, non sine causâ vicinitatem oris secutæ sunt. Jam gustatus, qui sentire eorum, quibus vescimus genera deberet, habitat in eâ parte oris, quâ esculentis & poculentis iter natura patefecit. Tactus autem toto corpore æquabilitèr fusus est, ut omnes ictus omnesquè nimios & frigoris & caloris appulsus sentire possimus. Atq; ut in edificiis architecti avertunt ab oculis naribusq; dominorum, ea quæ profluentia necessariò tetri essent aliquid habitura sic natura res similes procul amādavit à sensibus. Adde, quòd ipsa natura primùm oculos membranis tenuissimis vestivit, & sepsit, quas primū per lucidas fecit, ut per eas cerni possit: firmas autem, ut continerentur. Sed lubricos oculos fecit & mobiles, ut & declinarent si quid noceret & aspectum, quò vellent, facilè converterent, &c. Nasus ita locatus est, ut quasi murus oculos interjectus esse videatur. Auditus autem semper patet: ejus enim sensu etiam dormientes egemus: à quo quum sonus est acceptus, etiam à somno excitamur. Flexuosum iter habet, nequid intrare possit, si simplex & directum pateret. Provisum etiam, ut siqua minima bestiola conaretur irrumpere, in sordibus aurium tanquam in visco inhæresceret, &c. Quàm vero aptas manus, quamque multarum rerum ministras natura homini dedit? &c. 2 de Nat. Deor.

Principio corporis nostri magnam natura ipsa videtur habuisse rationem: quæ formam nostram, reliquamque figuram, in quâ esset species honesta, eam posuit in promptu: quæ autem partes corporis ad naturæ necessitatem datæ, aspectum essent deformem habituræ, atque turpem, eas contexit atque abdidit. Hanc naturæ tàm diligentem fabricam imitata est hominum verecundia. Quæ enim natura occultavit, eadem omnes, qui sanâ mente sunt, removent ab oculis: ipsiq; necessitati

ſitati dant operam, ut quàm occultiſſimè pareant; quarumque partium corporis uſus ſunt neceſſarii eas neq; partes, neque earum uſus ſuis nominibus appellant: quodque facere turpe non eſt, modò occultè, id dicere obſcœnum eſt. 1 Offic.

Ipſum hominem eadem natura non ſolùm celeritatè mentis ornavit, ſed etiam ſenſus tanquàm ſatellites attribuit ac nuntios, & rerum plurimarũ obſcuras & neceſſarias intelligentias enudavit, quaſi fundamenta quædam ſcientiæ: figuramq; corporis habilem & aptam ingenio humano dedit. Nam cùm cæteras animantes abjeciſſet ad paſtum, ſolum hominum erexit: & ad cœli quaſi cognitionis, domicilii que priſtini conſpectum exitavit. Tum ſpeciem ita formavit oris, ut in eâ penitùs reconditos mores effingeret. Nam & oculi nimis arguti, quemadmodum animo affecti ſimus loquuntur: & is, qui appellatur Vultus, qui nullo in animante eſſe, præter hominem, poteſt, indicat mores, 1 de Leg.

Natura corpus hominis ſic & formavit & genuit, ut alia in primo ortu perficeret, alia progrediente ætate fingeret: neque ſane multùm adjumentis externis, & adventitiis uteretur. Animum autem reliquis rebus ita perfecit, ut corpus: ſenſibus enim ornavit ad res percipiendas idoneis, ut nihil aut non multùm adjumento ullo ad ſuam confirmationem indigeret. 5 de Finibus.

Parvi primo ortu ſic jacent, tanquam omnino ſine animo ſint. Quum autem paulum firmitatis acceſſerit, & animo utuntur & ſenſibus connituntur que ut ſeſe erigant, & manibus utuntur, & eos cognoſcunt à quibus educantur: deinde æqualibus delectantur, libenterq; ſe, cum his congregant dantq; ſe ad ludendum, fabellarumque auditione ducuntur! denique eo quòd ipſis ſuperat aliis gratificari volunt animadvertuntq; ea quæ domi fiunt curioſius, incipiuntque commentari aliquid & diſcere: & eorum quos vident, volunt non ignorare nomina: quibuſque rebus cum æqualibus decertant ſi vincunt, efferunt ſe lætitia: victi debilitantur, animoſque demittunt. 5 de Finib.

Pueri

Pueri efferuntur. 5 de Finib. Vide Gloria 41.

Semper in promptu habere debemus, quantum natura hominis pecudibus, reliquisque bestiis antecellat. Illæ enim nihil sentiunt nisi voluptatem, ad eamque feruntur toto impetu. Hominis autem mens discendo alitur, & cogitando semper aliquid aut inquirit, aut agit, videndiq; aut audiendi delectatione ducitur. 1 Of.

Si considerare volemus, quæ sit in naturâ hominis excellentia & dignitas, intelligemus quā sit turpe diffluere luxuriâ & delicatè ac molliter vivere: quamq; honestum, parcè, continentèr, severè, sobriè. 1 Offic.

Quum dispicere cœperimus, & sentire quid simus, & quid ab animantibus cæteris differamus, tum ea insequi incipiemus, ad quæ nati sumus. 5 de Finib.

Si nihil haberet aliud hominis animus, nisi ut appeteret aut refugeret: id quoque ei esset commune cum bestiis. Habet primùm memoriam, & eam infinitam rerum innumerabilium, quam quidem Plato recordationem esse vult. 1 Tusc.

Hoc unum animal (homo) sentit quid sit ordo, quid sit quod deceat: in factis dictisque qui sit modus. Itaq; eorum ipsorum, quæ aspectu sentiuntur, nullum aliud animal pulchritudinem, venustatem, & convenientiam partium sentit: cavétque ne quid indecorè effœminateve faciat: tum in omnibus & opinionibus & factis, ne quis libidinosè aut faciat aut cogitet. 1 Offic.

Est naturâ sic generata vis hominis, ut ad omnem virtutem percipiendam facta videatur: ob eamque causam parvi virtutum simulachris, quarum in se habent semina, sine doctrinâ moventur. 1 de Finibus.

Nec figura corporis, nec ratio excellens ingenii humani significat, ad hanc unam rem natum hominem, ut frueretur voluptatibus. 2 de Finib.

Nemo est dignus nomine hominis, qui unum diem velit esse in voluptate. 2 de Finib.

Hominem, nihil nisi quod honestum, decorumque sit, aut admirari, aut optare, aut expetere oportet: nullique neque homini, neque perturbationi animi, nec fortunæ, succumbere. 1 Offic.

Nobis personam imposuit ipsa natura, cum excellentiâ, præstantiâque animantium reliquarum. 1 Offic.

Homo cæteris animantibus longè præstat. 2 de Fin.

Hoc uno præstamus vel maxime feris, quòd colloquimur inter nos, & quòd exprimere dicendo sensu possumus. 1 de Orat. *Sermo hominis est maximè proprius.*

Ratione præstamus beluis per quam conjectura valemus, argumentamur, refellimus, disserimus, conficimus, & concludimus. 1 de Legib.

Inter hominem & beluam hoc maximè interest, quòd hæc tantum, quantùm sensu movetur ad id solum quod adest quodque præsens est, se accommodat, paululùm admodum sentiens præteritum aut futurum. Homo autem qui rationis est particeps, per quam consequentia cernit, principia & causas rerum videt, earumq; progressus, & quasi antecessiones non ignorat: similitudines comparat, rebusque præsentibus adjungit, atque annectit futuras: facilè totius vitæ cursum videt, ad eamque degendam præparat res necessarias, &c. 1 Offic.

Homines cùm multis rebus humiliores & infirmiores sunt, videntur hac re maximè bestiis præstare, quòd loqui possunt. Quare præclarum mihi videtur adeptus is, qui quâ re homines bestiis præstent, eâ in re hominibus ipsis antecellat. 1. Offic.

Nullâ re longius quàm ratione, absumus à naturâ ferarum quibus inesse fortitudinem sæpe dicimus, ut in equis, in leonibus: justitiam, æquitatem, bonitatem non dicimus, sunt enim rationis & orationis expertes. 1 Offic.

Homines, etsi multis aliis, tamen hoc uno à bestiis plurimum differunt, quòd rationem habeant à naturâ menti datam, mentemque & acrem & vigentem celerrimeque multa simul agitantem, & (ut ita dicam) sagacem, quæ & causas rerum & consecutiones videat, & similitudines transferat & disjuncta conjungat, & cùm præsentibus futura copulet, omnemq; complectatur vitæ consequentis statum. Eademq; ratio facit hominem hominum appetentem, cumq; iis naturâ & sermone & usu congruentem, ut profectus à charitate domesticorum

rum ac suorum, currat longius, & se implicet primùm civium, deinde omnium mortalium societate atque, ut ad Architam scripsit Plato, non sibi se solùm natum meminerit, sed patriæ, sed suis, ut perexigua pars ipsi relinquatur. Et quoniam eadem natura cupiditatem ingenuit homini veri inveniendi (quod facillimè apparet, cùm vacui curis, etiam quid in cœlo fiat, scire avemus) his initiis ducti omnia vera diligimus, id est fidelia simplicia, constantia: tum vana, falsa, fallentia odimus, ut fraudem, perjurium, malitiam, injuriam. Eadem ratio habet in se quiddam amplum atque magnificum ad imperandum magis, quàm ad parendum accommodatum: Omnia humana non tolerabilia solùm, sed etiam levia ducens, altum quiddam & excelsum nihil timens, nemini cedens, semper invictum. 2 de Finib.

Et, ut Chremes Terrentianus, nil humani à se alienū putabat, quod homo esset.

Videndum est ne quid humile, ne quid summissum, molle, effœminatum, fractū, abjectū faciamus. 4 Tusc.

In dolore maximè est providendum ne quid abjectè, ne quid timidè, ne quid ignavè, ne quid molliter, ne quid serviliter, muliebriterve faciamus. 2 Tusc.

Turpe, nec viro dignum videtur gemere, ejulare, lamentari, frangi, dibilitari dolore. 2 Tusc.

Turpe est viro debilitari dolore, frangi, succumbere. 2 de Finib.

Ingemiscere nonnunquam viro concessum est, idque rarò ejulatus ne mulieri quidem. Sin erit ille gemitus lamentabiles, si imbecillus, si abjectus, si flebilis, ei qui se dederit, vix eum virum dixerim: nihil est enim fletu muliebri viro turpius. 2 Tusc.

Duæ sunt vera fortitudinis partes, nō frangi dolore in rebus adversis & nō insolescere in secundis.

Cùm tibi sive Deus, sive mater rerum omnium natura dederit animum, quo nihil est præstantius, neque divinius: sic te ipse abiicies atque prosternes, ut nihil inter te atque inter quadrupidem aliquem putes interesse? 1 Parad.

Nihil est aut nequius, aut turpius effœminato viro. 3 Tusc.

Nos ita liquescimus fluimusque mollitia, ut apis aculeum sine clamore ferre non possumus. 2 Tusc.

Nos ita leves, atque inconstantes sumus, ut si mures corrose

corroserint aliquid, quorum est opus, hoc unum monstrum putemus. 2 de Divin.

Tu de forma hominis, membrorumque ordine & compositione, secundo de Nat deo. vide latius : & quam virum dedeceat mollities, Offic. primo Cap Sed pertinet ad omnem officii quaestionem, lege copiosius.

Diversa hominum studia, & judicia. 120

NOn est una omnium facies. 1 de Nat. Deor. Quot homines, tot sententiæ. 1 de Finib. Diversa sunt hominum studia. Cic. Att. lib. 2.

Suo quisque studio maximè ducitur. 5 de Finib.

Multæ in naturis hominum dissimilitudines sunt, ut alios dulcia, alios subamara delectenr. Alii libidinosi, alii iracundi, aut crudeles, aut superbi sint : alii à talibus abhorreant. de Fato.

Non in omnes omnia conveniunt Pro Rosc. Amerino

Alii gloriæ serviunt, alii pecuniæ: rari sunt qui cæteris omnibus pro nihilo habitis rerum naturam studiose intueantur : quod qui faciunt, & sapientiæ studiosi, & philosophi habentur. 5 Tusc.

Suum cuique pulchrum est : adhuc neminem cognovi poëtam, qui sibi non optimus videretur : sic res habet, te tua, me delectant mea. 5 Tusc.

Nemo unquam neq; poëta, neq; orator fuit, qui quenquā meliorem, quàm se arbitraretur. Cic. Attic. lib. 14.

In omni re difficillimum est formam (quod χαρακτὴρ Græce dicitur) exponere optimè, quod aliud aliis videtur optimum. Varia enim sunt judicia : nec facilis explicatio, quæ forma maximè excellat. Orat. ad Brut.

Ut in corporibus. 1 Offic. in Simil. 45.

Alii dolore moventur, alii cupiditate, iracundiâ etiam multi efferuntur : & quum in mala scientes ruunt tamen se optimè sibi consulere arbitrantur. Itaque dicunt, nec dubitant : Mihi sic est usus ; tibi ut opus est facto, face : eorum est hæc querela qui sibi chari sunt, seseque diligunt. 5 de Finib.

Sua cuique civitati religio est, nostra nobis : officia non

non eadem disparibus ætatibus tribuuntur: aliaq; sunt juvenum alia seniorum, alia constantis ætatis: sunt & extrema quædam studia senectutis. Cato Major.

Ut natura alius. 4 Tusc. In Simil. 44.

Quisque id sequitur, ad quod natura magis est compositus. 121

QUam quisque norit artem, in ea se exerceat. 1 Tusc.

Suum quisque noscat ingenium. 1 Offic.

Quisque ad id quod facere potest, detrudendus est. 1 de Orat.

Diligentissimè hoc est eis, qui instituunt aliquos, atque erudiunt, videndum, quò suâ quenque naturâ maximè ferre videatur. 3 de Orat.

Natura primùm, atque ingenium, ad discendum vim affert maximam. 1 de Orat.

Ad quas artes aptissimi erimus, in iis potissimùm elaborabimus: sin aliquando necessitas nos ad ea detruserit, quæ nostri ingenii non erunt, omnis adhibēda erit cura, meditatio, diligentia, ut ea si non decore, at quàm minimè indecorè facere possimus. Nec tam nobis enitendum est, ut bona quæ nobis data non sunt, sequamur, quàm ut vitia fugiamus. 1 Offic.

Quem potissimum vitæ cursum sequi velimus, in hac deliberatione ad suam cujusque naturam, consilium omne est revocandum. 1 Offic.

Tuenda sunt sua cuique non vitiosa, sed propria, quæ contemplantes expendere oportebit quid quisque habeat sui, eaque moderari, nec velle experiri quam aliena deceant: id enim maximè quenque decet, quod est suum cujusque maximè. 1 Offic.

Naturæ non attinet repugnare, nec quicquam sequi quod assequi non queas, quòd nihil decet invitâ, ut aiunt, Minervâ: id est, repugnante & adversante naturâ. 1 Offic.

Hoc generi hominum propè naturâ datum, ut qui in familiâ laus aliqua fortè floruerit, hanc fere qui sunt ejus stirpis (quòd sermo hominum ad memoriam patrum virtute celebretur) cupidissimè persequantur. Pro C. Rab. Posthum.

[Tr

Tu primo Offic. legito quæ ad hunc locum pertinent, cap. Intelligendum.

Circumstantiæ. 122

SÆpe tempore fit, ut quod plerumque turpe haberi soleat, inveniatur non esse turpe. 3 Offic.

Tempore commutatur officium, ut non semper sit idem. 1 Offic.

Temporibus quibusdam, aut officiis debitis, aut rerum necessitatibus sæpe evenit, ut & voluptates repudiandæ sint, & molestiæ non recusandæ; itaque earum sic tenetur à sapiente delectus, aut ut rejiciendis voluptatibus majores alias consequatur, aut perferendis doloribus asperiores repellat. 1 de Finib.

Debemus considerare in omni re, quid aptum sit, & consentaneum tempori & personæ, tum quid in dictis factisque dedeceat. Quod si Poëta fugit, ut maximum vitium, qui peccat etiam cùm probam orationem affingit improbo, stultóve sapientis: si denique Pictor ille vidit cùm immolanda Iphigenia, tristis Calchas esset mœstior Ulysses, mœreret Menelaus, obvolvendum caput Agamemnonis esse, quoniam summum illum luctu penicillo non posset imitari: si denique histrio quid deceat quærit: quid faciendum Oratori putemus? Orat. ad Brut.

In omnibus quid tempora petant, aut quid personis dignum sit semper considerandum est. 2 de Invent.

Habenda est ratio hominum, rei, & temporis. 2 de Orat.

Turpe est, valdeque vitiosum, in re severâ convivio dignum aut delicatum aliquem inferre sermonem. 1 Offic.

Tanta vis est loci & temporis, ut si quis, cùm causam sit acturus, in itinere, aut in ambulatione secum ipse meditetur; aut siquid aliud attentiùs cogitet, non reprehendatur: at hoc idem si in convivio faceat, inhumanus videatur, inscitia temporis. 1 Offic.

Pericles. 1 Offic. In Apophth 55.

Alia fori vis est, alia triclinii, alia subselliorũ ratio, alia lectorum: non idem judicium, commissatorumq; conspectus:

conſpectus : lux denique longè alia eſt ſolis & lychnorum. Pro M. Cœlio.

Nec iiſdem de rebus, nec in omni tempore, nec ſimiliter omnes delectantur. 1 Offic.

Non omnis fortuna, non omnis honos, non omnis authoritas, non omnis ætas, nec verò locus, aut tempus, aut auditor omnis, eodem aut verborum genere tractandus eſt, aut ſentiarum : ſemperque in omni parte orationis, ut vitæ, quid deceat eſt conſiderandum: quod & in re de quâ agitur, poſitum eſt, & in perſonis eorum qui dicunt, & eorum qui audiunt. Orat. ad Brut.

Inconſtantis non puto, ſententiam aliquam tanquam aliquod navigium ex Reipublicæ tempeſtate moderati. Pro Cor. Bal.

Nunquam præſtantibus in Repub. gubernandâ viris laudata eſt, in unâ ſententiâ perpetua permanſio. M. Cic. Lentulo. Famil. 1.

Tempori cedere, id eſt, neceſſitati, parêre, ſemper ſapientis habitum eſt. Cic. Marcel. Famil. 4.

Temporibus parêre omnes politici præcipiunt. Cic. Attic. 12.

Eſt non modò liberale, paululùm nonnunquam de ſuo jure decedere, ſed interdum etiam fructuoſum. 2 Offic.

Epiſtolæ offendunt non loco redditæ. Cic. Brut. Famil. 11.

Multa quæ rectè committi ſervis fidelibus poſſunt, tamen ſermonis & vituperationis vitandæ causâ committenda non ſunt. Cic. ad Quint. Frat.

Plurima ad alieni ſenſus conjecturam, non ad ſuum judicium ſcribuntur. Cæcin Cic. Fam. 6.

Qui aut tempus quid poſtulat, non videt, aut plura loquitur, aut ſe oſtentat, aut eorum quibuſcum eſt, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet : aut denique in aliquo genere aut inconcinnus, aut multus eſt, is ineptus dicitur. 2 de Orat.

Tu, ſi voles, videto quid, quo loco & tempore deceat, Offic. lib. 1 cap. Talis eſt igitur.

Ea facillimè ludentur, quæ neque magno odio, nec miſeri-

misericordiâ maximâ digna sunt. 2 de Orat.

Parcendum est maximè charitati hominum, nec temerè in eos dicas qui diliguntur. 2 de Orat.

Facilè multitudo à tristitiâ & sæpe acerbitate, commodè ac breviter, & acutè, & hilari dicto deducitur. 1 de Orat.

Orator tristitiam ac severitatem mitigat ac relaxat: odiosasque res sæpe, quas argumentis dilui non facile est joco, risuq; dissolvit. 2 de Orat:

Tu de duplici jocandi genere vide primum Offic. secundum etiam de Orat.

Verba oportuna aliquando loquitur Olitor 123

SÆpe est etiam sub palliolo sordido sapientia. 3 Tusc.

Summi gubernatores in magnis nonnunquam tempestatibus, à victoribus admoneri solent. Phil. 2.

Nihil perpetuum, nihilque non miserum & calamitosum. 124

ABeunt omnia unde orta sunt. Cato Major.

Infra lunam nihil est non mortale & caducum, præter animos hominum, Deorum munere datos. Som. Scip.

Cœlestia semper spectato, humana illa contemnito. Som. Scip.

Contemnendæ sunt humanæ res. 4 Tusc.

Conferto nostram longissimam ætatem cum æternitate, sic brevissima reperietur. 1 Tusc.

Quid ei potest videri magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiusque mundi nota sit magnitudo? 4 Tusc.

Altè spectare si voles, atque hanc sedem & æternam domum contueri: neque sermonibus vulgi dederis te, neque in præmiis humanis spem posueris rerum tuarum: suis te illicebris oportet ipsa virtus trahat ad verum decus. Som. Scip.

Cogitantes supra. 4. Acad. In Piis sent. 44.

Regna, imperia, honores, nobilitas, divitiæ, opes, eaque

que quæ sunt iis contraria, in casu sita, temporibus gubernantur. 1 Offic.

Nihil est opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & consumat vetustas. Pro Marc.

O dii boni, quid est in hominis vitâ diù, mihi ne diuturnum quidem quicquam videtur, in quo est aliquid extremum. Cùm enim id advenerit, tunc illud quod præteriit, effluxit: tantum remanet, quod virtute & rectè factis sis consecutus. Cato. Major.

Non est omnino hoc ipsum diu in quo est aliquid extremum: quod cum venerit, omnis voluptas pro nihilo est habenda, quia postea nulla futura est. Pro M. Marcel.

Quæ ætas longa est, aut quid omnino homini longum? Nonne modò pueros, modò adolescentes in cursu è tergo insequentes, nec opinantes assecuta est senectus? Omnia ista, perindè ut cuique data sunt, pro ratâ parte; aut longa aut brevia dicuntur. 1 Tusc.

Horæ cedunt & dies menses & anni; nec præteritum tempus unquam revertitur, nec quid sequatur sciri potest. Cato Major.

Quis est, quamvis sit adolescens, cui sit exploratum se ad vesperum esse victurum? Cato Major.

Nulla est tanta vis, tantaque copia, quæ non ferro ac viribus debilitari frangique possit. Pro M. Marc.

Nihil semper suo statu manet. 1 de Nat Deor.

Nihil semper floret: ætas succedit ætati, Phil. ...

Volat ætas. 1 Tusc.

Formæ dignitas aut morbo deflorescit, aut vetustate. 4 ad Heren.

Nemo confidat, semper sibi illud stabile & firmum permansurum, quod fragile & caducum sit. 2 Tusc.

Sensim sine sensu ætas senescit, nec subitò frangitur, sed diuturnitate extinguitur. Cato Major.

Ita ratio comparata est vitæ, naturæque nostræ, ut alia ætas oriatur ex aliâ. In Lælio.

Cursus est certus ætatis, & via una naturæ, eaque simplex sua cuique parti tempestivitas est data. Cato Major.

Quæ potest esse in vitâ jucunditas, cùm dies ac no-

des cogitandum sit, jam iam esse moriendum? 2 Tusc.

Nemini exploratum potest esse, quomodo habiturum sit corpus, non dico ad annum, sed ad vesperum. 2 de Finib.

In vitâ nihil est, nisi propagatio miserrimi temporis. Cic. Luceo Famil. 5.

Quid habet vita commodi? quid non potius laboris? Cato Major.

Nemo non miser. 1 Tusc.

Mortalis nemo est. 3 Tusc. In Apophth. 86.

Namque nimis. 3 Tusc. in Apophth 60.

Non Nasci, homini longè optimum est. 1 Tusc.

Quæ oppida quodam tempore florentissima fuerunt nunc prostrata ac diruta ante oculos jacent Ser. Sulp. Cicer. Famil. 4.

Durum à prospera, fœlicique fortuna in adversam cadere: & talium miseremur facillime. 125

NIhil est tam miserabile, quàm ex beato effici miserum. Part. Orat.

Hoc natura adfert, ut eis faveamus, qui eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediuntur. Pro Murænâ.

Regum afflictæ fortunæ facile multorum opes alliciunt ad misericordiam maxime eorum, qui aut reges sunt, aut vivunt in regno, ut regale iis nomen magnum & sanctum esse videatur. Pro lege Manil.

Fortuna. 126

FOrtuna, est rerum omnium domina. Pro Marcello.

Fortuna est rerum externarum, & ad corpus pertinentium. 5 Tusc.

Fortunam insanam esse, & cæcam, & brutam perhibent philosophi. Cæcam ob eam rem, quia nihil cernat quo sese applicet. Insanam autem aiunt, quia ferox, incerta, instabilisque sit. Brutam, quia multis incommodis conflictatur, proper immensam pecuniæ cupiditatem. 2 ad Heren.

Varia est vitæ commutabilisque ratio vaga, volubilisque fortuna. Pro Milone.

Non solùm ipsa fortuna cæca est : sed eos etiam plerumque efficit cæcos, quos complexa est. Itaque illi efferuntur fastidio ferè & contumaciâ : neque quicquam insipiente fortunato intolerabilius fieri potest. Atque hoc quidem videre licet, eos qui antea commodis fuerunt moribus, imperio, potestate, prosperis, rebus immutari, sperníque ab iis veteres amicitias & indulgeri novas. In Lælio.

O fallacem hominum spem, fragilemque fortunam, & inanes nostras contentiones, quæ in medio spatio sæpe, franguntur, & corruunt : & antè, in ipso portu obruuntur, quàm portum conspicere potuerint! 3 de Orat.

Vita regitur fortunâ, non sapientiâ. 5 Tusc.

O Volucrem fortunam, quàm citò omnia ex lætitia & voluptate ad luctū & lacrimas recidunt ! Pro Syl.

O misera vitæ ratio, quæ tandiù resides in voluptate, quamdiù fortunæ possit libido. Antequam iret in exilium.

Fortunam vitare nemo potest. Cic. Dol. Fam. 9.

Fors in armis plus quam ratio potest. Cicer. Attic. lib. 14.

Nihil est tam contrarium rationi & constantiæ, quàm fortuna. 2 de Divin.

Non sunt omnia committenda fortunæ, ne magnam nimis in nos habeat dominationem. 4. ad Herennium.

Fortunam laudare, est stultitia, & vituperare, superbia est. Animi autem laus & honesta est, & vituperatio vehemens. 1 de Invent.

Ei non multùm potest obesse fortuna, qui sibi firmius in virtute, quàm in casu præsidium collocavit. 4 ad Herennium.

Occupavi, inquit, te fortuna. 5 Tusc. in Apophth. 83.

Magna vis est in fortunâ in utranque partem : vel secundas ad res, vel adversas. Nam & cùm prospero flatu ejus utimur, ad optatos exitus provehimur : & cùm reflavit, affligimur. 2 Offic.

Fortitudini fortuna adjumento solet esse. 3 ad Herennium.

Fortes fortuna adjuvat, 2 Tusc.

HUmana ferenda sunt. Cic. Attic. lib. 15.

Nobis hominum ineptiæ ac stultitiæ devorandæ sunt. De Clar. Orat.

Homines nos esse meminerimus, eâ lege natos, ut omnibus telis fortunæ proposita sit vita nostra: neque esse recusandum, quò minus eâ, quâ nati sumus conditione vivamus: neve tàm graviter eos casus feramus, quos nullo consilio vitare possumus: eventisque aliorum memoriâ repetendis, nihil accidisse nobis novi cogitemus. Cic. Titio, Fam. 5.

Simus eâ mente, quam & veritas & ratio præscribit, ut nihil in vitâ nobis præstandum præter culpam putemus: eâque cum careamus, omnia humana placatè & moderatè feramus. Cic. A. Tor. Famil. 6.

Præter culpam & peccatum homini accidere nihil potest, quod sit horribile aut pertimescendum. Cic. Messinio, Famil. 5.

Ferenda est fortuna, præsertim quæ abest â culpâ Cic. A. Torq; Famil. 8.

Eversis rebus omnibus, quum consilio profici nihil possit, una ratio videtur, quicquid evenerit, ferre moderatè. Cic. Torq. Famil. 6.

Perditis rebus omnibus, tamen ipsa virtus se sustentare posse videtur. Cic. Torq. Famil. 6.

Magna vis est in virtutibus: eas excita, si forte dormiunt: jam tibi aderit princeps fortitudo, quæ te animo tanto esse coget, ut omnia quæ possint homini evenire, contemnas, & pro nihilo putes. 3 Tusculanar.

Ratio in consulendo plurimum valere debet. Cic. Curioni. Fam. 2.

Summa est stultitia, frustra confici dolore, cùm intelligas nihil posse proficí. 3 Tusc.

Nobis quidquid acciderit, fortiter & sapienter feramus & accidisse hominibus meminerimus. Cic. Attic. lib. 14.

Communem, incertumq; casum, quem neque vitare quisquam nostrûm, neque præstare ullo pacto potest, sapienter feramus. Cic. P. Sestio, Famil. 5.

Ut multa secunda moderatè tulimus : sic non solùm adversam, sed etiam funditus eversam fortunam fortiter ferre debemus. Cic. Messinio. Fam. 5.

Nihil est præcipue cuiquam dolendum in eo, quod accidat universis. Cic. Torq. Fam. 5.

Necessitas ferendæ conditionis humanæ, quasi cùm Deo pugnare prohibet, admonetque esse hominem; quæ cogitatio magnoperè luctum levat. 3 Tusc.

Nihil est quod plus valeat ponendum laborem, quàm cùm est intellectum : nihil profici, & frustra esse susceptum. 3 Tusc.

Quando præstitimus quod debemus, moderatè quod evenit, feramus. Cic. Torq. Fam. 6.

Est etiam in nobis, ut & adversa quasi perpetuâ oblivione obruamus, & secunda jucunde ac suavitèr meminerimus. 1 de Finib.

Lævat dolorem communis quasi legis & humanæ conditionis recordatio. Cic. Cæcin. Fam. 6.

Levis est tamen consolatio ex miseriis aliorum. Cic. Torq. Fam. 6.

Eorum, qui graviùs ferunt, luctus, aliorum exemplis leniuntur. Sic perpessio cæterorum facit, ut ea quæ acciderint, multo minora, quàm quanta sunt existimata, videantur. 3 Tusc.

Ipsa ægritudo lenitur, cùm objicimus mœrentibus imbecillitatem animi effœminati, cumque eorum gravitatem, constantiamque laudamus, qui non turbulenter humana patiuntur. 5 Tusc.

Motus animi, sollicitudines, ægritudinesque oblivione leniuntur, traductis animis ad voluptatem. 3 Tusc.

Omnibus modis fulciendi sunt qui coruunt, nec cohærere possunt, propter magnitudinem ægritudinis. 5 Tusc.

Hæc sunt officia consolantium, tollere ægritudinem funditus, aut sedare, aut detrahere quàm plurimum, aut supprimere, nec pati manere longiùs, aut ad alia traducere : aut quod Chrisippus caput esse censet in consolando, detrahere illam opinionem mærenti, si se officio fungi putet justo atque debito. Sunt enim qui gratum se mortuis facere, si graviter eos lugeant, arbitrantur

trantur. Accedit superstitio muliebris quædam. Existimant enim Diis immortalibus se faciliùs satisfacturos, si eorum plagâ perculsi, afflictos se & stratos esse fateantur. 3 Tusc.

Sunt qui consolationem respuant: sed refert quo modo adhibeatur. Ut enim tulerit quisque eorum qui sapienter tulerunt, non quo quisque incommodo affectus sit prædicandum est. 3 Tusc.

Ut in causis. 3 Tusc. Vide in Simil. 41.

Nihil hoc fieri turpius, aut dici potest, quàm eum, qui hanc personam susceperit, ut amicorum controversias causasque tueatur, laborantibus succurrat, ægris mediatur, afflictos excitet; hunc in minimis, tenuissimisque rebus ita labi, ut aliis miserandus, aliis irridendus esse videatur. 1 de Orat.

Dies dolorem minuit. 128

Consolationum multæ sunt viæ: sed illud rectissima impetret ratio, quod dies impetratura est. Cic Attic. lib. 12.

Sensim & pedetentim progrediens dolor extenuatur: non quod ipsa res immutari soleat aut possit, sed id quod ratio debuerat usus docet, minora esse ea quæ sunt visa majora. 3 Tuscul.

Cùm constet ægritudinem vetustate tolli, hæc vis non est in die posita, sed in cogitatione diuturnâ. Ipsa enim cogitatio, nihil esse in re mali, dolori medetur; non ipsa diuturnitas. 3 Tusc.

Error stultis extenuatur die, ut cùm eadem res maneat, aliter ferant inveterata: aliter recentia. 4 Tusc.

Quod allatura est ipsa diuturnitas, quæ maximos luctus vetustate tollit, id nos præripere consilio, prudentiaque debemus: neque expectare temporis medicinam, quam repræsentare ratione possimus. Cic. Titio. Famil. 5.

Est in tuâ potestate abjicere dolorem, cùm velis tempori servientem. 3 Tusc.

Dies stultis mederi solet. Cicero Curioni. Famil. 7.

Dolor in longinquitate levis, in brevitate gravior esse solet: ut ejus magnitudinem celeritas, diuturnitatem allevatio consoletur. 1 de Fin.

Nullus dolor est, quem non longniquitas temporis minuat atque molliat. Ser. Sulpis, Ciceroni, Fam. 4

Est tarda illa quidem medicina, sed tamen magna quam adfert longinquitas & dies. 3 Tusc.

Cæteri dolores mitigantur vetustate. Cic. Attic. lib. 3

Non nobis solum nati sumus, sed Reipublicæ & posteris. 129

NOn solùm nobis divites esse volumus, sed liberis, propinquis, amicis, maximeque Reip. 1 Offic.

Bono viro non minor cura est, qualis Respublica post mortem suam futura sit, quàm qualis hodie sit. In Lælio.

Non solùm nobis nati sumus. 1 Offic. In Apophtheg. 11

Ut ad Archieam scribit Plato, non sibi soli se natum homo meminerit, sed patriæ, sed suis : ut per exigua pars illi relinquatur. 2 de Finib.

Non dubitat agricola, quamvis senex, quærenti cui serat, respondere, diis immortalibus, qui me non accipere tantummodo hæc à majoribus voluerunt, sed etiam posteris tradere. Iidemque agricolæ laborant in eis, quæ sciunt nihil ad se omnino pertinere : serunt arbores, quæ alteri seculo prosint. Cato Major.

Nec parentes, nec amici negligendi, etiamsi ad amplissimam dignitatem perveneris. 130

HOc faciendum omnibus, ut si quam præstantiam virtutis, ingenii, fortunæ, consecuti sunt, impartiant eam suis, communicentque cum proximis : ut si parentibus nati sunt humilibus, si propinquos habeant imbecilliores, vel animo vel fortunâ, eorum augeant opes, eisque honori sint & dignitati : ut in fabulis, qui aliquandiu propter ignorantiam stirpis & generis in famulatu fuerint, cùm cogniti sunt, & aut deorum, aut regum filii inventi, retinent tamen charitatem in pastores, quos patres per multos annos esse duxerunt. In Lælio.

Mores

Mores crescunt cum ætate. 131

CUupiditas agendi aliquid adolescit unà cum ætate. 5 de Finib.

Habenda est ratio diligenter, quos imitemur, quorum similes velimus esse. 1 de Orat.

Magni interest quos quisque audiat quotidiè domi, quibuscum loquatur à puero, quemadmodum patres, pædagogi, matres etiam loquantur. de Clar. Orat.

Quæ acciderunt in pueritiâ, meminimus optimè sæpe. 1 ad Heren.

Id est difficile, quod cùm spe magnâ sis ingressus, id non exequi usque ad extremum. Pro C. Rab. Posth.

Ut superior ætas, sic & posterior esse solet. 132

STudia quæ sunt in adolescentiâ tanquam in herbis, significant quæ virtutis maturitas, & quantæ fruges industriæ sunt futuræ. Pro Cælio.

Adolescentia significat, ostenditque fructus futuros: reliqua tempora de metendis fructibus, aut percipiendis accommodata sunt. Cato Major.

Facilè in optimam partem cognoscuntur adolescentes, qui se ad claros & sapientes viros benè consulentes reipublicæ, contulerunt: quibuscum si frequentes sint, opinionem afferunt, populo, eorum fore se similes, quos sibi ipsi delegerunt ad imitandum. 1 Offic.

Quis ullum ullius boni spem habebit in eo, cujus optimum tempus ætatis palàm fuerit ad omnes libidines divulgatum? Ad Sen. post red.

Perindè ut est opinio de cujusque moribus, ita quid ab eo factum sit, & non factum, facilè existimari potest. Pro Cluent.

Omnibus in rebus, quæ graviores, majoresque sunt, quid quisque voluerit, cogitarit, admiserit, non ex crimine, sed ex moribus ejus qui arguitur, est ponderandum. Neque enim potest quisquam nostrûm subito fingi, neque cujusquam vita mutari, aut natura converti. Pro Sylla.

Libidinosa & intemperans adolescentia effœtum

corpus tradit senectuti. Cato Major.

Est quietè & purè, & eleganter acta ætatis placida ac lenis senectus. Cato Major.

Acta ætas honestè ac splendidè, tantam adfert consolationem, ut eos qui ita vixerint, aut non tangat ægritudo, aut leviter pungat animi dolor. 3 Tusc.

Qui adolescentum peccatis ignosci putant oportere, falluntur: propterea quòd ætas illa non est impedimento bonis studiis. At hi sapienter faciunt, qui adolescentes maximè castigant: ut quibus virtutibus omnem vitam tueri possunt, in ætate maturissimâ velint comparare. 4 ad Heren.

Multi à voluptate ad virtutem se receperunt. 133

Multos vidi & audivi, non modò qui primoribus labris gustassent genus hoc vitæ voluptuariæ, & extremis, ut dicitur, digitis attigissent; sed qui totam adolescentiam voluptatibus dedidissent, emersisse aliquando, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse, gravesque homines & illustres fuisse. Datur enim concessu omnium, &c. Pro M. Cœlio. Vide juven. 134.

Multi & nostrâ & patrum majorumque memoriâ summi homines & clarissimi cives fuerunt, quorum cùm adolescentiæ cupiditates deferbuissent, eximiæ virtutes firmatâ jam ætate, extiterunt. Pro M. Cœlio.

Juventuti ludus quidam & voluptas interdum aliqua permittatur. 134

Cùm juvenes relaxare animos, & dare se jucunditati volent, caveant intemperantiam, meminerint verecundiæ. 1 Offic.

Ludendi est quidam modus retinendus: ut ne nimis omnia profundamus, elatique voluptate, in aliquam turpitudinem dilabamur. 1 Offic.

Ludo & joco uti illis quidem licet, sed sicut somno & quietibus cæteris tùm, quum gravibus seriisque rebus satisfecerimus. Ipsumque genus jocandi ingenui facetum esse decet, non profusum, nec immodestum. Et semper in ipso joco aliquod probi ingenii lumen eluceat. 1 Offic.

Pueris

Pueris non omnem licentiam ludendi damus, sed eam quæ ab honestatis actionibus non sit aliena. 1 Offic.

Datur concessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpunt ut nullius vitam labefactent, nullius domum evertant, faciles & tolerabiles haberi solent. Pro M. Cœlio.

Detur aliquid ætati, sit adolescentia liberior, non omnia voluptatibus denegentur: non semper superet vera & directa ratio, vincat aliquando cupiditas, voluptasque rationem dummodo illa in hoc genere præscriptio moderatioque teneatur parcat juventus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne fœnere trucidetur, ne incurrat in alterius damnum atque famam, ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat: ne quem interimat, ne intersit insidiis, scelere careat: postremò, cùm paruerit voluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis atq; ad inanes hasce adolescentiæ cupiditates: revocet se aliquando ad curam rei domesticæ, rei forensis, Reipub. ut ea, quæ ratione antea non perspexerat: satietate abjecisse, experiendo contempsisse videatur. Pro M. Cælio.

Tempus juventutis sua sponte infirmum, aliorum libidine infectum est. Pro M. Cælio.

Voluptate & deliciis facilè juventus intercipitur. In Vatinium.

Semper magno ingenio, adolescentes, refrænandi potius à gloriâ, quàm incitandi sunt. Amputanda plura sunt illi ætati, siquidem efflorescit ingenii laudibus, quàm inferenda. Pro. M. Cælio.

Tu plura in oratione pro M. Cælio.

Iuventus senum prudentiâ nitatur, & regatur. 135

Est adolescentis majores natu vereri ex hisq; deligere optimos, & probatissimos, quorum consilio & authoritate nitatur: ineuntis enim ætatis inscitia,

tia, senum constituenda & regenda prudentiâ est. Maximè autem hæc ætas à libidinibus arcenda est, exercendaque in labore patientiâque & animi & corporis: ut eorum & in bellicis & in civilibus officiis vigeat industria. 1 Offic.

Tribuere plurimum senectuti debemus. 1 Offic.

Eum nos qui ætate anteit, tanquam superiorem colere debemus. In Lælio.

Non est rectum, minori parere majorem. De Univers.

Imitandi sunt majores: sed illud exceptum sit, ne vitia sint imitanda. 1 Offic.

Senectutis id est proprium, ut adolescentulos doceat, instituat, ad omne officii genus instruat. Cato Major.

Senectus. 126

NIhil est præclarius, quàm honoribus & Reipublicæ muneribus perfunctum senem posse suo jure dicere id quod apud Ennium dicit ille Pythius Apollo: se esse eum, undè sibi, si non populi & Reges, aut omnes, sui tamen cives consilium expeterent. 1 de Orat.

Omnium ætatum certus est terminus; senectutis autem nullus certus est terminus; rectèque in eâ vivitur, quoad munus officii exequi & tueri possit. Cato Major.

Misera est senectus, quæ se oratione duntaxat defendit. Non cani, non rugæ repentè authoritatem afferre possunt: sed honestè acta superior ætas fructus authoritati præbet extremos. Cato Major.

Senibus labores corporis minuendi, exercitationes animi etiam augendæ videntur. 1 Offic.

Nihil magis cavendum est senectuti, quàm ne languori se, desidiæq; dedat: luxuria verò cùm omni ætati turpis, tùm senectuti fœdissima est: duplex enim inde malum est quòd & ipsa senectus concipit dedecus, & facit adolescentum impudentiorem intemperantiam.

Studiosè & diligenter evolves dialogum, qui Cato Major inscribitur: ubi in senectutis laudibus multus, immo etiam totus est Cicero.

Relaxetur

Relaxetur oportet aliquando animus. 137

HOmines, quamvis in rebus turbidis, tamen si modo homines sint, interdum animis relaxantur. 2 Phil.

Otii non minus, quàm negotii ratio extare debet. Pro Planc.

Contentio probanda. 138

COntentio tamdiu sapiens est, quam diu aut proficit aliquid : aut si non proficit, non obest. Pro Cœl.

Male parta, male pereunt. 139

Malè parta, malè dilabuntur. 2 Phil.

Quibus facilè ignoscitur. 140

ILlis facilè ignoscitur, qui non perseverare, sed ab errato se revocare moliuntur. In Vatin.

Cujusvis est hominis errare: nullius nisi insipientis perseverare in errore. Phil. 12.

Optimus est portus pœnitenti, mutatio consilii Philip. 12.

Sit erranti medicina confessio. Cic. ad Q. Frat.

Humanum est errare, sed ferinum perseverare in errore. Nostrum.

Voluntas puniatur etiamsi non impleatur. 141

IN ipsâ deliberatione facinus inest, etiamsi ad id non pervenerit. 3 Offic.

Non exitus rerum solùm sed & hominum consilia legibus vindicantur : minus quidem dolendum est, re non perfectâ; sed puniendum certè nihilominus. Pro Milon.

Multa simulationes, nec fronti ulla fides. 142

IN animis hominum multæ sunt latibræ, & multus recessus. Pro M. Marcel.

Multis simulationum involucris tegitur, & quasi velit quibusdã obtenditur uniuscujusq; natura: frons oculi, vultus persæpè mentiuntur. Cic. ad Q. Frat.

Temerè affirmare de altero est periculosum propter occultas hominum voluntates multiplicesque naturas. Cic. ad Brut.

Fronte atque vultu, simulatio facillimè sustinetur. Cic. Lent. Famil. 1.

Nullus

Nullus ad nocendum efficacior, quam domesticus inimicus. 143

NUllæ sunt occultiores insidiæ, quàm quæ latent in simulatione officii, aut in aliquo necessitudinis nomine. Nam eum qui palàm est adversarius, facilè cavendo vitare possis: hoc verò occultum, intestinum ac domesticum malum non modò existit, verùm etiam opprimit, antequam prospicere atque explorare potueris. Acc. 3 in Verr.

Tacitæ magis & occultæ inimicitiæ timendæ sunt, quàm indictæ & apertæ. Acc. 7 in Verr.

Vultus animum deteget. 144

VUltus ac frons, animi est janua, quæ significat voluntatem abditam ac retrusam. De Per. Cons.

Omnis motus animi suum quendam à naturâ habet vultû, & sonum, & gestum. Animi imago, vultus est: Judices, oculi. Nam hæc est una pars corporis, quæ quot animi motus sunt, tot significationes & commutationes possit efficere. Oculi enim sunt, quorum tum intentione, tum convictu, tum hilaritate motus animorum significemus aptè. Nam oculos natura nobis ut equo & leoni setas caudam, aures, ad motus animorum declarandos dedit. 3 de Orat.

Ex oculorum obtutu, ex superciliorum aut remissione, aut contractione, facilè judicamus, quantus sit in homine dolor, aut metus, aut deniq; tristitia. 1 Offic.

Ex conjecturâ multa discuntur. 145

PErinde ut est opinio de cujusque moribus ita quid ab eo factum sit, & non factum, existimari potest. Pro Cluent.

De futuris rebus etsi difficile est dicere, tamen interdum possis conjecturâ propius accedere, quum res est ejusmodi, cujus exitus prævideri potest. Cic. Torq. Famil.

Facilè in optimam partem. 1 Offic. Vide, Ut superior ætas, 132.

Artibus ipsis si in dicendo non utimur, tamen apparet atque extat utrum simus earum rerum rudes an didicerimus. 2 de Orat.

Aliena

Aliena & videmus & cernimus nostra non cernimus. 146

Fit nescio quo pacto, ut magis in aliis cernamus, si quid delinquitur, quàm in nobismetipsis. 1 Offic.

Aliorum patroni, nostra tenere, tueriq; non possumus. 3 de Orat.

Satis superque sit cuique suarum rerum cura: aliegis nimis implicari, molestum est. In Lælio.

Alterum alterius auxilio eget. 147

Nullum est genus rerum, quod aut avulsum à cæteris, per seipsum constare; aut quo cætera si careant, vim suam atque æternitatem conservare possint. 3 de Orat.

Quæ vicinitas probanda. 148

Laudanda est, vel etiam amanda vicinitas, retinens veterem illum officii morem, non infuscata malevolentiâ, non assueta mendaciis, non fucata, non fallax, non erudita artificio simulationis, vel suburbano, vel etiam urbano. Pro Planc.

Similitudo amicitiam parit, & odium dissimilitudo contrahit. 149

Magnam vim habet ad conjungendas amicitias studiorum ac naturæ similitudo. Pro Cluent.

Pares cum paribus facillime congregantur. Cato Major.

Nihil est quod tam attrahat & aliciat ad amicitiam, quàm similitudo; quâ fit ut bonos boni diligant, asciscantque sibi quasi propinquitate conjunctos, atque naturâ: nihil est enim appetentius similium sui, nihil rapacius, quàm natura. Hinc constat, bonis inter bonos quasi necessariam benevolentiam esse. In Lælio.

Dispares mores disparia studia sequuntur: nec ob aliam causam ullam boni improbis amici esse non possunt, nisi quod tanta est inter eos, quanta maximè potest esse, morum studiorumque distantia. In Lælio.

Natura, quàm doctrina, utilior. 150

Multi sine ullâ doctrinâ naturam ipsum sequuti, multa laudabilia fecerunt. 3 de Finib.

Sæpius ad laudem, atque virtutem natura si-

ne doctrinâ, quàm sine naturâ valuit doctrina. Pro Archia Poëta.

Omnes tacito quodam sensu, sine ullâ arte aut ratione, quæ sunt in artibus ac rationibus recta, ac prava, dijudicant. 3 de Orat.

Meliora sunt ea quæ naturâ, quàm quæ arte perfecta sunt. 1 de Nat. Deor.

Nulla ars imitari naturæ solertiam potest. 1 de Nat. Deor.

Omnis natura artificiosa est, & habet quasi viam quandam & sectam, quam sequatur. 2 de Nat. Deor.

Ars quàm natura, certior. 151

SIne doctrinâ si quid benè dicitur, adjuvante naturâ, tamen id quia fortuitò fit, semper paratum esse non potest. 1 de Clar. Orat.

Etsi ingeniis magnis præditi quidam dicendi copiam sine ratione consequuntur, ars tamen èst dux certior, quàm natura. Aliud est enim poëtarum more verba fundere: aliud ea quæ dicas ratione & arte distinguere. 4 de Finib.

Quæ bona sunt, fieri meliora possunt doctrinâ: & quæ non optima, aliquo modo acui tamen & corrigi possunt. 1 de Orat.

Nemo scribit, nisi doctè. 152

VIdetur quicquid literis mandatur, id commendari omnium eruditorum lectione decere. Lectionem sine ullâ delectatiòne neglіgo. 2 Tusc.

Mandare quenquam literis cogitationes suas qui eas nec disponere nec illustrare possit, nec delectatione aliquâ allicere lectorem, hominis est intemperanter abutentis & otio & literis. 1 Tusc.

Memoria. 153

MEmoria, est signatarum rerum in mente vestigium. 1 Tusc.

Memoria minuitur, nisi exerceeas eam: nunquam tamen quenquam senum audivi oblitum, quo loco thesaurum obruisset. Cato Maior.

Rerum omnium thesaurus, memoria: quæ nisi custos inventis cogitatisq; rebus & verbis adhibeatur, intelligimus

pitius omnia, etiamsi præclarissima fuerunt, in orator c
peritura. 1 de Orat.

Memoria non modò Philosophiam, sed omnis vitæ usum, omnesque artes una maximè continet. 2 Acad.

Principium. 154

PRincipii nulla est origo. Nam ex principio oriuntur omnia. 1 Tusc. & in Som. Scip.

Omnium rerum principia parva sunt, sed suis progressionibus usu augentur. 5 de Finib.

Principiis cognitis, multo faciliùs extrema intelliguntur. Pro Cluent.

Usus. 155

NEc medici, nec imperatores, nec oratores, quamvis artis præcepta perceperint quicquam magnâ laude dignum, sine usu & exercitatione consequi possunt. 1 Offic.

Usus, magister est optimus. Pro C. Rabirio Posthumo.

Usus frequens, omnium magistrorum præcepta superat. 1 de Orat.

Stylus est optimus & præstantissimus dicendi effector ac magister, 1 de Orat.

Addit interdum nos nihil ipsi patria, & locus ad ingenium. 156

ACutiora sunt ingenia, & ad intelligendum aptiora eorum, qui terras incolunt eas, in quibus aër sit purus ac tenuis, quàm illorum qui utuntur crasso cœlo atque concreto: quin etiam cibo quo utaris interest aliquid ad mentis aciem. 2 de Nat. Deor. Themistoclem. Cato Maior. In Apophth. 6.

Præclara rara, atque difficilia. 157

OMnia præclara, rara: nec quidquam difficilius, quàm reperire quod sit omni ex parte in suo genere perfectum. In Lælio.

In omni arte vel studio, vel quavis scientiâ optimum quidque rarissimum. 2 de Finib.

Quod præclarum, idem arduum. 3 Tusc.

Quò quid difficilius, hoc præclarius. 1 Offic.

Quæ rara, atque ardua sunt, ea ex principio pulchra & jucunda hominibus videri solent. 2 de Invent.

Rebus maximis difficultatem ipsa natura proposuit. Nostrum.

Difficile in dicendo omnibus suspicere 158

MAgnum opus est atque munus, suspicere ac profiteri, sese omnibus silentibus unum, maximis de rebus, magno in conventu hominum, audiendum: Adest enim fere nemo, quin accutius, atq; acriùs vitia in dicente, quàm recta videat. Ita quicquid est in quo offenditur, id etiam illa quæ laudanda sunt, obruit: & quoties dicimus, toties de nobis judicatur: nec quicquam est tam insigne, nec tam ad diuturnitatem memoriæ stabile, quàm id in quo deliqueris. 1 de Nat. Deor.

Quæ sit causa pr[a]ecitatis Oratorum, & quibus de causis in dicendo timeamus, primo de Oratore ostenditur.

Nos vitiorum magis, quam virtutum meminimus 159

NOn tam ea quæ recta sunt probantur: quàm quæ prava sunt, fastidiis adhærent. 1 de Orat.

Nihil est tàm insigne, nec tàm ad diuturnitatis memoriam stabile, quàm id in quo aliquid offenderis. 1 de Orat.

Multò acrior, est memoria improborum, quàm bonorum. Pro Flacco.

Homines imperiti, facilius quod stultè dixeris, reprehendere, quàm quod sapienter tacueris, probare possunt. 2 de Orat.

Qui citandi ex historiis. 160

EX annalium monumentis testes excitamus eos, quorum omnis vita consumpta est in laboribus gloriosis. 2 de Finib.

Exempla ex vetere memoriâ & monumentis ac literis, plena dignitatis, plena antiquitatis, hæc plurimum solent & authoritatis habere ad probandum, & jucunditatis ad audiendum. 5 Acc. in Verr.

Cujus prædicatio omnibus nondum grata est, hunc memoria

memoriæ potius, quàm vocis testimonia confirmemus. Philip. 1.

Videndum est, ne quos ob beneficia diligi volumus, eorum laudem atque gloriam, cui maximè invideri solet, nimis efferre videamur. 2 de Orat.

Accusator vacet omni crimine: veniatque accusandum, non studio ductus, sed officio. 161

CArere debet omni vitio, qui paratus est in alterum dicere: is demum maledicit, qui non potest verum ab altero audire. Recr. in Salust.

Nulla salus Reipub. major est, quàm eos qui alterũ accusant, non minùs de laude, de honore & famâ suâ, quàm illos qui accusantur, de capite ac fortunis suis pertimescere. Itaque semper hi diligentissimè laboriosissimeq; accusarunt, qui seipsos in discrimen existimationis venire arbitrati sunt. Ex Divin. in Verr.

Multa esse oportet in eo qui alterum accusat, primum integritatem atque innocentiam. Nihil est enim quod minus ferendum sit, quàm rationem ab altero vitæ reposcere eum, qui non possit suæ reddere. Accusare enim debent ii, qui nullo suo peccato impediuntur quò faciliùs alterius peccata demonstrare possint. Ex Divin. in Verr.

Omnes qui alterum in judicium vocant, providere debent non solùm quid oneris in præsentiâ tollant, sed etiam quantum in omnem vitam negotii suscipere conentur. Legem enim sibi indicant innocentiæ, continentiæ virtutumque omnium, qui ab altero rationem vitæ reposcunt; atque eò magis, si id faciant nullâ re commoti aliâ, nisi utilitate communi. Nam qui sibi hoc sumpsit, ut mores corrigat aliorum, ac peccata reprehendat, quis huic ignoscat, si quâ in re ipse à religione officii declinârit? 5 Acc. in Verr.

Postulatur ab omnibus, ut ab iis se abstineant maximè vitiis, in quibus alterum reprehenderunt. Furem aliquem aut rapacem accusaris? vitanda tibi semper erit omnis avaritiæ suspicio. Maleficum quempiam adduxuris, aut crudelem? cavendũ erit semper ne quâ in re asperior, aut inhumanior fuisse videare. Corruptorem,

rem, adulterum? providendum diligenter, ne quod in vitâ vestigium libidinis appareat. Omnia postremò quæ vindecaveris in altero, tibi ipsi vehementer fugienda sunt. Etenim non modò accusator, sed ne objurgator quidem ferendus est is, qui quod in altero vitii reprehendit, in eo ipso deprehenditur. 5 Acc. in Verr.

Nihil est tam inhumanum, quàm eloquentia, &c. 2 Offic. Vide Eloquentia. 18.

Nihil est tam alienum ab eo, qui alterum conjurationis accuset, quàm videri conjuratorum pœnam, mortemque lugere. Pro Sylla.

Sine summo scelere non potes, quod maleficium in aliis vindicaris, idem in illorum socio, cùm scires, defendere. Pro Sylla.

Danda est opera, ne quid contra æquitatem contendas, ne quid pro injuriâ. 2 Offic.

Hoc præceptum officii diligenter tenendum est, ne unquam innocentem judicio capitis accersas. Id enim sine scelere fieri nullo pacto potest. 2 Offic.

Accusatores multos esse. Pro Rosc. Amerin. Vide Præmio & pœnâ Resp. continetur 162.

Innocens si accusatus sit, absolvi potest: nocens, nisi accusatus fuerit, condemnari non potest.

Utilius est absolvi nocentem, quàm innocentem causam non dicere. Pro Rosc. Amer.

Impediri bonam rem est melius, quàm concedi malæ. 3 de Leg.

Tu & quam vero, & quatenus accusandum sit secundo Offic. legito 3. capite. Prima igitur.

Præmio & Pœna Respublica continetur. 162

NEc domus, nec Resp. stare potest, si in eâ nec rectè factis præmia extent ulla, nec supplicia peccatis. 3 de Nat. Deor.

Regibus, præmia proposita sunt virtutibus, & supplicia vitiis. 1 de Orat.

Verus, justus, atque honestus labor, honoribus, præmiis, ac splendore decoratur: vitia autem hominum atque fraudes, damnis, ignominiis, vinculis, verberibus, exiliis, morte mulctantur. 1 de Orat.

Improbis

Improbis pœna statuenda est : nec minor verò iis, qui secuti erunt alterum, quàm iis qui ipsi fuerint impietatis duces. In Lælio.

Quos ipsa natura retinere in officio non potest, ii magnitudine pœnæ maleficio submoveri debent. Pro Rosc. Amer.

Quotusquisque reperietur, qui impunitate propositâ abstinere possit injuriâ? Impunitas peccandi maxima est illecebra. 3 Offic.

Non satis est eum qui lacesserit, injuriæ suæ pœnitere, ut ipse ne quid tale posthac committat, & cæteri sint ad injuriam tardiores. 1 Offic.

Est utilius, unius improbi supplicio multorum improbitatem coërcere, quàm propter multos improbos uni parcere. 5 Acc. in Verr.

Accusatores multos esse in civitate utile est, ut metu contineatur audacia. Veruntamen hoc ita utile, ut ne planè illudamur ab accusatoribus. Pro Rosc. Amer.

Ut medici membrum sæpe putrefactum. In Vatin. In Simil. 18.

In corpore si quid est. Philip. 8. In Simil. 19.

Ut membra quædam amputantur. 3 Offic. In Simil. 17.

Rebus prosperis, consulendum est adversis. 163

OMnes cùm secundæ res sunt maximæ, tum maximè meditari secum oportet, quo pacto adversam ærumnam ferant. 3 Tusc.

Sapienter cogitant, qui temporibus secundis casus adversos reformidant. 4 ad Heren.

Socius, & ejus officia. 164

SOcii putandi sunt, quos inter res communicata est, 5 Acc. in Verr.

In rebus etiam minimis socium fallere, turpissimum est, propterea quod auxilium sibi se putat adjunxisse, qui cum altero rem communicavit. Pro Rosc. Amer.

Nemo ferè credit, nisi ei quem fidelem putat. Perditissimi est igitur hominis simul & amicitiã dissolvere,

re, & fallere eum, qui læsus non esset, nisi credidisset. Pro Rosc. Amer.

Literas ad se ab amico missas, offensione aliquâ interpositâ, in medium proferre, palamque recitare, nihil est aliud, quàm tollere è vitâ vitæ societatem, tollere amicorum colloquia absentium: multa enim joca solent esse in epistolis, quæ prolata si sint, inepta esse videantur: & multa seria; neque tamen ullo modo divulganda. Philip 2.

Æquè perfidiosum ac nefarium est fidem frangere, quæ continet vitam: & pupillum fraudare, qui in tutelam pervenit; & socium fallere, qui se in negotio conjunxit. Pro Rosc. Com.

Necesse est, qui socium famâ & fortunis spoliare conatus est, vanum se, & perfidiosum, & impium esse fateatur. Pro Quint.

Tecti esse non ad alienos possumus: socium verò cavere qui possumus? quem etiamsi metuimus, jus officii lædimus. Rectè igitur majores, eum qui socium fefellisset in virorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. Pro Rosc. Amer.

Nihil præter laudem, bonis atque innocentibus à sociis reportandum est. 3 de Leg.

Agricultura. 165

Omnium rerum, ex quibus aliquid exquiritur, nihil est agriculturâ melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. 1 Offic.

Vita rustica, quam nos agrestem vocamus, parsimoniæ, diligentiæ, justitiæ magistra est. Pro Rosc. Amer.

Vita rustica maximè disjuncta est à cupiditate, & cum officio conjuncta. Pro Rosc. Amer.

Agricolæ semper ita vivunt, ut quæstum noscant nullum: fructum autem eum solùm, quem labore pepererint. Pro Rosc. Amer.

Haud scio, agricolatione an ulla vita beatior esse possit: neque solùm officio, quo hominum generi universo cultura agrorũ est salutaris, sed & delectatione, & saturitate, copiâque rerum omnium, quæ ad victum hominum & cultum etiam pertinent. Cato Major.

Ipsa ratio arandi, spe magis & jucunditate quadam, quàm

quàm fructu atque emolumento tenetur. Etenim ad incertum casum, & eventum certus quotannis labor, & certus sumptus impenditur. Annona porrò pretium, nisi in calamitate fructuum, non habet. Si autem ubertas in percipiendis fructibus fuit, consequitur vilitas in vendendis: ut aut malè vendendum intelligas, si processit; aut malè perceptos fructus, si rectè licet vendere. Totæ autem res rusticæ ejusmodi sunt, ut eas non ratio, neque labor; sed res incertissimæ, venti, tempestatesque moderentur. 5 Acc. in Verr.

Tu plenius legito, quibus perfruantur voluptatibus boni senes agricolæ, in libello: Cic. qui Cato Major dicitur.

Serviendum est valetudini. 166

VBique moderatio virium adsit, & tantum quantum quisque potest, nitatur. Cato Major.

Non modo quod non possumus, sed ne quantum possumus, quidem cogimur. Cato Major.

Habenda est ratio valetudinis: utendum exercitationibus modicis. Cato Major. Vide, Sobriè vivendum. 55.

Amor publicus præferatur privato. 167

TAntum fraterno amori dandum non arbitror, ut quisquam de salute suorum consulat, communem relinquat. Pro Sylla.

Non possunt una in civitate multi rem atque fortunas amittere, ut non plures secum in eandem calamitatem trahant. Pro lege Manil.

Non est magis vituperandus proditor patriæ, quàm communis utilitatis aut salutis desertor propter suam utilitatem aut salutem. 3 de Finib.

Ex multis meliora. 168

E Variis sumendum est optimum. 1 de Leg.

Non solùm ex malis minima oportet eligere, sed etiam excerpere ex his ipsis, si quid insit boni. 3 Offic.

In duobus malis fugiendum majus, levius est eligendum. Cic. ad Quint. Frat.

In

In cæteris studiis è multis eligere homines commodissimum quodque solent. 2 de Invent.

Ex minimis sæpe maxima. 169

IN minimis rebus sæpè res magnæ deprehenduntur. Pro Flacco.

Minimis momentis maximæ temporum inclinationes fiunt. Philip. 5.

Dies affert & hora magnas sæpe clades. Phil. 3.

Maledictum emissum per omnium aures statim funditur. 170

NIhil est tam volucrè, quàm maledictum: nihil faciliùs emittitur, nihil latiùs dissipatur. Pro Plancio.

Nemo in re sua testis. 171

MOre majorum comparatum est, ut in minimis rebus homines amplissimi testimonium de suâ re non dicerent. Pro Rosc. Amer.

Noluerunt majores nostri (quid judicabant) hanc patere inimicitiis viam, ut quem quisque odisset, eum testimonio possit tollere. Ementiuntur enim sæpe accusatores in eos quos oderunt. Pro Fonteio.

Nemo eo quod habet contentus. 172

SUæ quemque fortunæ pœnitet. Cic. Torq. Fam. 6.

Suam quisque condicionem misertimam putat. Cic. Torq. Fam. 6.

Quod cuique. 1 Offic. Vide Alterum ne læseris. 104

Contentum esse. Parad. Ult. Vide, Dives.

Dives. 173

OMnes sunt divites (dicunt Stoici) qui cælo & terrâ frui possunt. 3 Offic.

Eum intelligimus divitem, cui tanta possessio est, ut ad liberaliter vivendum, facilè contentus sit: qui nihil quærat, nihil appetat, nihil optet amplius. Paradoxo ultimo.

Contentum suis rebus esse, maximæ sunt certissimæque divitiæ. Parad. ult.

Pauper. 174

EGens est, qui non satis habet, & is cui nihil satis potest esse. 4 ad Heren.

Improbi & avari, quoniam incertas, atque in casu

rasu positas possessiones habent, & plus semper appetunt; nec eorum quisquam adhuc inventus est, cui quod haberet, esse satis; non modo non copiosi ac divites, sed etiam inopes ac pauperes existimandi sunt. Parad. ultimo.

Tu, qui dives, vel vere pauper dicatur, lege ultimo Ciceronis Paradoxo.

Dives vix bonus 175

DIfficile est virtutes eum revereri, qui semper secundâ fortunâ sit usus. 4 ad Heren.

Pecunia & divitiæ. 176

EXpetuntur divitiæ, tum ad vitæ usus necessarios, tum ad perfruendas voluptates. 1 Offic.

Pecuniæ quærendæ non solùm ratio est, sed etiam collocandæ: quæ perpetuos sumptus suppeditet, nec solùm necessarios, sed etiam liberales. 2 Offic.

Pecunia effectrix multarum & magnarum voluptatum; pecuniâ voluptates pariuntur maximæ. 2 de Fin.

Omnia pecuniâ effici possunt. 5 Acc. in Verr.

Avaritia. 177

DUæ res sunt, quæ maximè homines ad maleficium impellunt, luxuries & avaritia. 2 ad Her.

Corrupti sunt, depravatique mores admiratione divitiarum. 2 Offic.

Nihil est tam sanctum, quod non violare: nihil tam munitum, quod non expugnari pecuniâ possit. 2 Acc. in Verr.

Nullum est officium tam sanctum atque solenne, quod non avaritia comminuere atque violare soleat. Pro Quint.

Nemo tam firmum habuit præsidium, quod avaritia non infregerit atque debilitaverit. In Vatin.

Avaritia, est opinio vehemens de pecuniâ. 4 Tusc.

Illi morbo qui permanat in venas, & inhæret in visceribus, nec inveteratus evelli potest, nomen est Avaritia. 7 Tusc.

Magno

Magno malo est hominibus avaritia, idcirco quod homines magnis & multis incommodis conflictantur propter immensam pecuniæ cupiditatem. 2 ad Heren.

In quibusdam neque pecuniæ modus est, neque cupiditatum, quos nulla præda unquam improbè partum minuit, sed auget potius atque inflammat. 1 de Finib.

Nunquam expletur, nec satiatur cupiditatis sitis: neque ea solùm quæ habent, libidine augendi cruciantur, sed etiam amittendi metu. Parad. 1.

Avaritia insatiabilis, immensa & incredibilia potest. Ita enim hominum mentes obstrictas tenet, ut eas nullo tempore respirare permittat. In Vatin.

Nullum est vitium tetrius, quàm avaritia, præsertim in principibus, & rempub. gubernantibus: habere enim quæstui Rempub. non modò turpe est, sed sceleratum etiam & nefarium. 2 Offic.

Quid fœdius avaritiâ? 1 de Leg.

Avaritia senilis vituperanda est maximè. Potest enim quidquam esse absurdius, quàm quo minùs viæ restat, eò plus viatici quærere? Cato Major.

Multi pauperes. 178

COpiæ parvæ singulorum sunt: Eorum autem qui iis egeant, infinita multitudo. 1 Offic.

Singulorum opes sæpe sunt tenues & infirmæ ad gratiam referendam, ut opitulari bene merentibus non queant, si maximè cupiant. Antequàm iret in exilium.

Quæ sit liberis à patribus relinquenda hæreditas. 179

OPtima hæreditas, quæ à patribus traditur liberis omni patrimonio præstantior, est gloria virtutis, rerumque gestarum: cui dedecori esse, nefas & vitium judicandum est. 1 Offic.

Licet patri apud filium gloriari, ad quem & hæreditas suæ hujus gloriæ, & factorum imitatio pertinet. 1 Offic.

Nullum monumentum pater clarius relinquire potest, quàm effigiem morum suorum, virtutis, constantiæ, pietatis, ingenii, filium. Philip. 9.

Quid

Quid propriè nostrum. 180

NIhil neque meum est, neque cujusquam, quod auferri, quod eripi, quod amitti potest. Parad. 4.

Id cujusque est proprium, quo quisque fruitur, atque utitur. Cic. Curio. Famil. 7.

Oculi augent dolorem. 181

QUocunque in loco quisquis est, idem est ei sensus & eadem: acerbitas ex interitu rerum, & publicarum & suarum: tamen oculi augent dolorem, qui ea, quæ cæteri audiunt, intueri coguntur, nec avertere à miseriis cogitationem sinunt. Cic. Torq. Famil. 6.

Acerba audire tolerabilius est, quàm videre. Cic. Curio. Famil. 7.

Faciliùs ad ea quæ visa sunt, quàm ad ea quæ audita sunt, oculi mentis feruntur. 3 de Orat.

A consuetudine oculorum animum abducere difficillimum est. 2 de Nat. Deor.

Nihil est difficilius, quam à consuetudine oculorum mentis aciem abducere. 2 de Nat. Deor.

Non audire, vel quod audis non intelligere, utrumque juxta existimo. 182

IN his linguis, quas non intelligimus, surdi profectò sumus. 5 Tusc.

Verba neminem movent, nisi eum, qui ejusdem linguæ societate conjunctus est. 3 de Orat.

Varietas grata. 183

AD aures nostras, & sermonis suavitatem, nihil est vicissitudine, varietate, & commutatione aptius, 3 de Orat.

Nihil est aptius ad delectationem lectoris, quàm temporum varietates, fortunæque vicissitudines: quæ etsi nobis optabiles in experiendo non fuerint, in legendo tamen sunt jucundæ. Cic. Lucio. Famil. 5.

Mulieres diutius quàm viri, antiquitatem retinent. 184

FAciliùs mulieres incorruptam antiquitatem conservant, quòd multorum sermonis expertes, ea tenent semper quæ prima didicerunt. 3 de Orat.

Mulierum famam, multorum oculis lux clara custodiat. 2 de Leg.

Durum est, filium patris delicta impediri. 185

EST acerbum, parentum scelera filiorum pœnis lui. Cic. Bruto.

Plerique frustra rogantur. 186

QUi malevolo sunt animo, deteriores sunt rogati. Cic. Curioni Famil. 2.

Frustra eos appellamus, quorum auris atque animus à nobis abhorret. Cic. Q. Frat.

Proprium animi ingenui. 187

ESt animi ingenui, cui multum debeat, eidem plurimum velle debere. Cic. Curio. Famil. lib. 2.

Necessitas. 188

NEcessitas cogit, quod non habeas, aliunde sumere. 3 de Orat.

Furtum turpissimum. 189

NIhil est turpius ingenuo, nihil minùs libero dignum, quàm in conventu maximo cogi à magistratu furtum reddere. 4. Acc. in Verr.

Carè emitur quod precebus impetratur. 190

MAlo emere, quam rogare. 6 Acc. in Verr.

Est ei serendum qui cupiat colligere. 191

ESt liberale officium, serere beneficium, ut metere possis fructum. Antequam iret in exil.

Secunda fortuna ab homine maxime expetitur. 192

HOmini nihil est magis optandum, quàm prospera æquabilis, perpetuaque fortuna secundo vitæ sine ullâ offensione cursu. Ad Quir. post reditum.

Etsi optabilius est vitæ cursum conficere sine dolore & sine injuria, tamen ad immortalitatem gloriæ plus affert, desideratum esse à suis civibus, quam omnino nunquam esse violatum. Pro domo suâ.

In

In omni vitâ nihil est ad laudem illustrius, quàm ipsa calamitas. Pro domo suâ.

Favendum nobilitati. 193

OMnes boni semper nobilitati favemus, & quia utile est Republicæ. Nobiles esse homines dignos majoribus suis, & quia valere debet apud nos clarorum hominum senex de Repub. meritorum memoria, etiam mortuorum. Pro Sestio.

Non minus debemus iis, a quibus conservamur, quam a quibus nascimur. 194

NOn minus jucundi atque illustres sunt hi dies quibus conservâmur, quàm illi quibus nascimur: quòd salutis certa lætitia est, nascendi incerta conditio; & quòd sine sensu nascimur, cum voluptate conservamur. 2 Invest. in Cat.

Onus dici non debet, quod sponte suscipias. 195

ONus non est appellandum, quod cum lætitiâ feras ac voluptate. 5 Acc. in Verr.

Multi, etsi de eadem re contendant, unus tantum vincere potest. 196

QUum multi pares dignitate sint, unus tamen primum locum solus potest obtinere. Pro Murænâ.

Quidquid est ejusmodi. 1 Officiorum. Vide Ambitio. 72.

Pax. 197

PAx, est tranquilla libertas. Philip. 2.

Dulce est nomen pacis: res verò ipsa, tum jucunda, tum salutaris. Philip. 13.

Nihil est tàm populare quàm pax: quâ non modò ii quibus sensum natura dedit, sed etiam tecta atque agri mihi lætari videntur. Pro Leg. Agrâria, contra Pop.

Nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris. Philip. 2.

Paci, quæ nihil habet insidiarum, semper est consulendum. 2 Offic.

Pax eſt repudianda, ſi ſub ejus nomine latiet bellum. Philip. 12.

Leges aut judicia eſſe non poſſunt pace ſublatâ. Philip. 8.

Bellum. 198

SUſcipienda bella ſunt, ut in pace ſine injuriâ vivatur. 1 Offic.

Non ſolùm adventus belli, ſed metus ipſe affert calamitatem. Nam cum hoſtium copiæ non longè abſunt, etiamſi irruptio facta nulla ſit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deſeritur, mercatorum navigatio conquieſcit. Pro lege Manil.

Incerti ſunt exitus pugnarum, Marſque eſt communis: qui ſæpe ſpoliantem jam & exultantem avertit, & perculit ab abjecto. Pro Milone.

Incertus eſt exitus & anceps fortuna belli. Pro M. Marcello.

Incerti ſunt exitus belli, Mars communis, Phil. 10.

Incertus eſt belli exitus. Philip. 13.

Omnium bellorum exitus incerti ſunt. Cic. Torq. Famil. lib. 6.

Omnis belli Mars eſt communis, & ſemper incerti exitus præliorum ſunt. Cic. Torq. Famil. lib. 6.

Armorum exitus ſemper incerti & timendi. Cicer. Attic. lib. 7.

Bellum civile. 199

CIvile bellum pernicioſiſſimum. Cic. Attic. lib. 8.

Omnia ſunt miſera in bellis civilibus, ſed miſerius nihil, quàm ipſa victoria: quæ etiamſi ad meliores venit, tamen eos ipſos ferociores, impotentioreſque reddit; ut etiamſi naturâ tales non ſint, neceſſitate tamen eſſe cogantur. Multa enim victori eorum arbitrio per quos vicit, etiam invito facienda ſunt. Cic. Marcello. Famil. lib. 4.

Bellorum civilium hi ſemper exitus ſunt, ut non ea ſolùm fiant quæ velit victor, ſed etiam ut iis mos gerendus ſit, quibus adjutoribus parta ſit victoria. Cic. Cornificio. Famil. lib. 12.

Nihil viro bono & quieto, & bono civi magis convenit,

venit, quàm abesse à civilibus controversiis. Cic. Attic. lib. 9.

Victoria. 200

VIctoria est semper insolens. Cic. Serv. Sulp. Famil. lib. 4.

Victoria, naturæ & insolens & superba. Pro Marcello.

Facilis victoria si repugnet nemo. 201

FAcilè est vincere non repugnantem. 1 Tusc.

Nulla est laus, ibi esse integrum, ubi nemo est qui aut possit, aut conetur corrumpere. 2 Acc. in Verr.

Vetus odium vix occidet. 202

HOc naturâ est insitum, ut quem timueris, quicum de vitâ fortunisque contenderis, cujus ex insidiis evaseris hunc semper oderis. Pro Sylla.

Spes. 203

SOla spes hominem in miseriis consolari solet. Invect. 4. In Catil.

Non desinit quis esse medicus, etiamsi non curetur ægrotus. 204

ÆGri quia non omnes convalescunt, non idcirco nulla medicina est. 2 de Nat. Deor.

Non domo dominus, sed domino domus commendari debet. 205

NOn domo dominus, sed domino domus honestanda. 2 de Div.

Qui laude non ducitur, nec metu quoque movebitur. 205

SI laus allicere nos ad rectè faciendum non potest, nec metus quidem à fœdissimis factis potest avocare. Pro Milone.

Omnes non tam gloria moventur, quam ignominia. 207

QUis honorem, quis gloriam, quis laudem, quis ullum decus tam unquam expetit, quàm ut ignominiam, infamam, contumeliam, dedecus fugiat? Partit. Orat.

Nemo est tam agrestis, quem si non ipsa honestas, contumelia tamen & dedecus magnopere moveat. Partit. Orat.

APOPH.

APOPHTHEGMATA ALIQUOT, SEU GRAVES multorum sententiæ, ex M.T. CICERONE.

LIB. II.

Themistocles. 1

APud Græcos fertur incredibili quadam magnitudine consilii, atque ingenii Atheniensis ille fuisse Themistocles: ad quem quidam doctus homo, atque inprimis eruditus accessisse dicitur, eique artem memoriæ, quæ tum primùm proferebatur, pollicitum esse se traditurum. Cùm ille quæsisset, quidnam illa ars efficere posset? dixisse illum doctorem, Ut omnia meminisset: Et ei Themistoclem respondisse, gratius sibi illum esse facturum, si se oblivisci quæ vellet, quàm si meminisse docuisset. Cujus responsi, his verbis & eleganter & ingeniosè Cicero meminit? Non sum tanto ego ingenio quanto Themistocles fuit, ut oblivionis artem quàm memoriæ malim: gratiamque habeo Simonidi illi Chio, quem primùm ferunt artem memoriæ protulisse. Dicunt enim cùm cænaret Granone, &c. 2 de Orat. 2

Inv... tor arti... me... mor... Si... nid...

Themistocli cùm Simonides, aut quis alius, artem memoriæ polliceretur: Oblivionis, inquit, mallem. Nam memini eorum quæ nolo, oblivisci non possum, quæ volo. 4 de Finib. & 4 Acad. 3

Themistoclem illum summum Athenis virum di-

xisse aiunt, cùm ex eo quereretur, quod acroama (id est, dictum) aut cujus vocem libentissimè audiret? Ejus à quo sua virtus optimè prædicaretur. Pro Arch. Poëta. 4

Themistocles, cùm consuleretur, utrum bono viro pauperi, an minùs probato diviti filiam collocaret? Ego (inquit) malo virum qui pecuniâ egeat, quàm pecuniam quæ viro. 2 Offic. 5

Noctu ambulabat in publico Themistocles, quòd somnum capere non posset: quærentibusque respondebat. Milciadis trophæis se è somno suscitari. 4 Tusc. 6

Themistoclem ferunt, Seriphio cuidam in jurgio respondisse, cùm ille dixisset, non cum suâ, sed patriæ gloriâ splendorem assecutum: Nec hercle (inquit) si ego Seriphius essem, ignobilis essem; nec tu, si Atheniensis esses, clarus unquam fuisses. Cato Major.

Plato. 7

PLato tum denique fore beatas Respublicas putavit, si aut docti, aut sapientes homines eas regere cœpissent: aut qui regerent, omne suum studium in doctrinâ ac sapientiâ collocassent. Cic. Quint. Frat. 8

Vir nemo probus ab improbo se donari vult. Donis impii ne placare quidem audeant deos. 2 Leg. 9

Quales in Repub. principes sunt, tales reliqui solent esse cives. Cic. Lent. Famil. 1. 10

Beatus est, cui in senectute contigerit, ut sapientiam verasque opiniones assequi possit. 5 Finib. 11

Non solùm nobis nati sumus: ortusque nostri partem patria vendicat, partem parentes, partem amici. 1 Offic. 12

Scientia quæ est remota à justitiâ, calliditas potius, quàm sapientia est appellanda. 1 Tusc. 13

Oculorum, inquit Plato, est in nobis sensus acerrimus, quibus sapientiam non cernimus, quàm illa ardenteis amores excitaret sui, si videretur? 2 de Finibus. 14

Honestum ipsum si oculis cerneretur, mirabiles amores excitaret sapientiæ.

Socrates. 15

DUæ sunt viæ, duplicesque cursus animorum e corpore exeuntium. Nam qui se humanis vitiis contaminârunt, & se totos libidinibus tradiderunt; iis devium quoddam iter est, seclusum à concilio deorum: qui autem se integros castosque servarunt, quibusque fuit minima cum corporibus contagio, suntque in corporibus humanis vitam imitati deorum; iis ad illos à quibus sunt profecti, reditus facilis patet. 1 Tusc. 16

Socrates, ut est apud Platonem, cùm jam morte se mulctatum videret. Magna me, inquit, spes tenet (Judices) benè mihi evenire, quod mittar ad mortem: sed tempus est jam hinc abire me, ut moriar; vos, ut vitam agatis. Utrum autem sit melius, Dii immortales sciunt. 2 Tusc. 17

Socrates interrogatus à judicibus, quam (quasi pœnæ) æstimationem commeruisse se maximè confiteretur: respondit, sese meruisse, ut amplissimis honoribus & præmiis decoraretur, & ut ei victus quotidianus in Prytaneo publicè præberetur (qui honos apud Græcos maximus habebatur.) Cujus responso sic Judices exarserunt, ut capitis hominem innocentissimum condemnarent. 1 de Orat. 18

Cum Socrati scriptam orationem disertissimus orator Lysias attulisset, quam si ei videretur, edisceret, ut eâ pro se in judicio uteretur; non invitus legit, & commodè scriptam esse dixit: Sed, inquit, ut si mihi calceos Scicionios attulisses, non uterer, quamvis essent habiles & apti ad pedem, quia non essent viriles: sic illam orationem disertam sibi & oratoriam videri, fortem & virilem non videri. 1 de Orat. 19

Socrates rogatus à Critone, quemadmodum sepeliri vellet? Multam verò, inquit, operam (amici) frustra consumpsi. Critoni enim nostro non persuasi, me hinc avolaturum, neque quidquam mei relicturum. Veruntamen Crito, si me assequi potueris, aut sicubi nactus eris, ut tibi videbitur, sepelito. Sed mihi crede, nemo me vestrum, cum hinc excessero, consequetur. 1 Tuscul. 20

Cùm esset ex Socrate quæsitum. Archelaum Perdiccæ filium, qui tum fortunatissimus habebatur, nonne Beatum putaret? Haud scio, inquit: nunquam enim cum eo locutus sum. An tu aliter id scire non potes? Nullo modo. Tu igitur ne de Persarûm quidem Rege magno potes dicere, beatus ne sit? An ego possum, cùm ignorem, quàm sit vir bonus? Quid? tu in eo sitam vitam beatam putas? Ita prorsus existimo, bonos, beatos; improbos, miseros. Miser ergo Archelaus? Certè, si injustus. 5 Tusc. 21

Socratem ferunt, quum usque ad vesperum contentiùs ambularet, quæsitumque esset ex eo, quare id faceret? respondisse: Se, quo meliùs cœnaret, opsonare ambulando famem. 5 Tusc. 22

Qualis cujusque animi affectus esset, talem esse hominem, Socrates disserebat: qualis autem homo ipse esset, talem ejus esse orationem: orationi autem facta simillima: factis vitam. 5 Tusc. 23

Cum multa in conventu vitia collegisset in Socratem Zopyrus, qui se naturam cujusque ex formâ perspicere, profitebatur; derisus est à cæteris, qui illa in Socrate vitia non agnoscerent. Ab ipso autem Socrate sublevatus est, quum illa sibi vitia inesse, sed ratione à se dejecta diceret. 4 Tusc. 24

Socrates cum rogaretur, cujatem se esse diceret: Mundanum, inquit; totius enim mundi se incolam & civem arbitrabatur. 5 Tusc. 25

Socrates hanc viam ad gloriam proximam, & quasi compendiariam dicebat: Si quisque id ageret, ut qualis haberi vellet, talis esse. 2 Offic. 26

Cibi condimentum est fames; potionis, sitis. 5 Tusc.

Apollo Pythius. 27

E Variis sumendum optimum. 2 de Leg.

Nosce teipsum. 1 de Leg. 28

Thales Milesius. 29

THales, qui sapientissimus inter septem fuit, dicebat homines existimare oportere, Deos omnia cernere, deorumque omnia esse plena: & fore omnes

omnes castiores, veluti quo infans esset maximè religiosus. 2 de Leg.

Simonides. 30

QVum à Simonide quæsivisset tyrannus Hiero, quid, aut quale esset Deus? Deliberandi causâ sibi unum diem postulavit. Quum idem ex eo postridie quæreret: biduum petit. Quum sæpius duplicaret numerum dierum, admiransque Hiero, quæreret cur ita faceret? Quia quantò (inquit) diutius considero tantò mihi res videtur obscurior. 1 de Nat. Deor.

Diagoras. 31

DIagoras quum Samothraciam venisset (Atheos ille qui dicitur) atque ei quidam amicus: Tu qui Deos putas humana negligere, nonne animadvertis ex tot tabellis pictis, quàm multi votis vim tempestatis effugerint, in portumq; saluti pervenerint? Ita fit inquit: illi enim nusquam picti sunt, qui naufragium fecerunt in marique perierunt. Idemque cùm ei naviganti: vectores adversâ tempestate timidi & perteriti dicerent. Non injuriâ sibi illud accidere, qui illum in eandem navem recipissent: ostendit eis in eodem cursu multas alias laborantes, quæsivitque num etiam in navibus Diagoram vehi crederent? 3 de Nat. Deor.

Solon. 32

SOlon gloriari solebat, se aliquid quotidie addiscentem, senem fieri. Cato Major. 33

Pisistrato tyranno à Solone quærenti, quâ tandem spe fretus sibi tàm audacter obsisteret? respondit: Senectute. Cato Major. 34

Solon quum interrogaretur, cur nullum supplicium constituisset in eum, qui parentem necasset? respondit, se id neminem facturum putasse. Sapienter fecisse dicitur quùm de eo nihil sanxerit, quod antea commissum non erat; ne non tàm prohibere, quàm admonere videretur. Pro Rosc. Amer. 35

Solon Rempublicam duabus rebus contineri dicebat: præmio & pœnâ. Cic. Brut.

Diog-

Diogenes. 36

DIogenes Cynicus, Alexandro roganti ut diceret, si quid ei opus esset? Nunc quidem paululum, inquit, à sole abscis: officiebat videlicet appropinquanti. Et hic quidem disputare solebat, quanto Regem Persarum vitâ, fortunâque superaret: sibi nihil deesse, illi nihil satis unquam fore: se ejus voluptates non desiderare, quibus ille nunquam satiari posset, suas cum consequi nullo modo posse. 5 Tusc. 37

Cùm ab amicis rogaretur Diogenes ubi vellet inhumari? Proijcite me, inquit, inhumatum. Tum amici: Volucribusne & feris? Minimè verò inquit, sed bacillum prope me, quo abigam ponitote. Qui poteris? illi non enim senties. Quid igitur mihi ferarum laniatus oberit, nihil sentienti? 2 Tusc.

Anaxagoras. 38

ANaxagoras cùm Lampsaci moreretur, quærentibus amicis, velletne Clazomenas in patriam si quid accidisset, referri? Nihil necesse esse inquit: undique enim ad inferos tantundem est viæ. 1 Tusc. 39

Ferunt Anaxagoram, nuntiatâ filii morte, dixisse: Sciebam me genuisse mortalem. Quæ vox declarat, iis esse hæc acerba, à quibus non fuerunt cogitata. 3 Tuscul.

Leonidas. 40

DUx Leonidas, animans suos milites, solebat dicere: Prandete animo forti (Lacedemonii) hodie apud inferos fortasse cœnabimus. 1 Tusc.

Lacedemonii cujusdam celebre dictum. 41

LAcedæmonius quidam, cujus ne nomen quidem proditum est, mortem tantopere contempsit, ut quum ad eum duceretur, damnatus ab Ephoris, & esset vultu hilari atque læto, dixissetque ei quidam inimicus: Contemnisne leges Lycurgi? respondit: Ego verò illi maximam gratiam habeo, quòd me eâ pœnâ mulctaverit, quam sine mutuatione, & sine versurâ possem dissolvere. 1 Tusc.

Cujusdam

Cujusdam Lacaenae. 42

LAcaena, quum filium in praelium misisset, & interfectum audisset: Idcirco, inquit, genueram, ut esset qui pro patria mortem non dubitaret occumbere. 1 Tusc.

Epicharmus. 43

EMori nolo, Sed me esse mortuum, nihil aestimo. 1 Tusc.

Cyreneus Theodorus. 44

CYrenaeo Theodoro, cùm Lysimachus rex crucem minaretur: Istis quaeso, inquit, ista horribilia minitare purpuratis tuis; Theodori quidem nihil interest, humine, an sublimè, putrescat. 1 Tuscul.

45 Theodorus Lysimacho mortem minitanti: Magnum verò, inquit, ejecisti, si cantharidis vim consecutus es. 5 Tusc.

Theramenes. 46

THeramenes, quum conjectus in carcerem, triginta jussu tyrannorum venenum ut sitiens obbibisset, reliquum sic è poculo ejecit, ut id resonaret: quo sonitu reddito, ridens; Propono, inquit hoc pulchro Critiae (qui in eum fuerat teterrimus.) Lusit vir egregius extremo spiritu, quum jam praecordiis conceptam mortem contineret. 1 Tusc.

Telamon. 47

EGo quum genui te, moriturum scivi. Tertio. Tuscul.

Theophrastus. 48

THeophrastus moriens, accusasse naturam dicitur, quòd corvis & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset; hominibus quorum maximè interfuisset, tam exiguam vitam dedisset; quorum si aetas potuisset esse longuinquior, futurum fuisse, ut omnibus perfectis artibus, omni doctrinâ hominum vita erudiretur. 3 Tusc.

Leontinus.

Leontinus Gorgias. 49

CUm ex Leontino Gorgiâ quæreretur, cur tam diu esse vellet in vitâ? Nihil habeo, inquit, quod incusem senectutem. Cato Major.

Sophocles. 50

CUm ex Sophocle quidam jam confectâ ætate quæreret, uteretur ne rebus venereis: Dii meliora, inquit; libenter verò istinc tanquam à domino agresti & furioso profugi. Cupidis enim talium rerum, odiosum & molestum est fortasse carere: satiatis verò & expletis jucundius est carere, quàm frui. Cato Maior.

Antipater Cyrenaicus. 51

ILlud Antipatri Cyrenaici est quidem paulò obscœnius, sed non absurda sententia est: cujus cœcitatem quum mulierculæ lamentarentur: Quid agitis? inquit: an vobis nulla videtur voluptas esse nocturna? 5 Tusc.

Asclepiades. 52

ASclepiadem ferunt, non ignobilem, nec inexercitum philosophum, quum quidam quæreret, quid ei cæcitas attulisset, respondisse: Puero ut uno esset comitatior. 5 Tusc.

Demosthenes. 53

DOlere se aiebat Demosthenes, si quando opificum antelucana victus esset industria. 4 Tusc. 54

Leviculus sanè noster Demosthenes, qui illo susurro delectari se dicebat aquam ferentis mulierculæ, insusurrantisque alteri: Hic est ille Demosthenes. Quid hoc levius? At quantus orator? sed apud alios loqui videlicet didicerat; non multum ipse secum. 5 Tusc.

Pericles. 55

PEricles quum haberet collegam in Præturâ Sophoclem poëtam, hique de communi officio convenissent, & casu formosus puer præteriret, dixissetque Sophocles: O puerum pulchrum, Pericle! ait: At enim Prætorem (Sophocle) decet non solum manus, sed etiam oculos abstinentes habere. 1 Offic.

Xenocrates

Xenocrates. 56

QVum ad Xenocratem legati ab Alexandro quinquaginta ei talenta attulissent, adduxit legatos ad cœnam in Academiam : his apposuit tantum quod satis esset, nullo apparatu. Cùm postridie rogarent eum, cui numerari juberet? Quid? vos hesternâ, inquit, cœnulâ non intellexistis, me pecuniâ non egere? quos cùm tristiores vidisset, triginta minas accepit, ne aspernari Regis liberalitatem videretur. 5 Tusc.

Curius. 57

CUrio ad focum sedenti, magnum auri pondus Samnites quum attulissent, repudiati ab eo sunt. Non enim aurum habere præclarum sibi videri dixit : sed eis, qui haberent aurum, imperare. Cato Major.

Timotheus Atheniensis. 58

TImotheum clarum hominem Athenis, & Principem civitatis ferunt, quum cœnavisset apud Platonem, eoque convivio admodùm delectatus esset, vidissetque eum postridie, dixisse. Vestræ quidem cœnæ non solum in præsentiâ, sed etiam postero die jucundæ sunt. 5 Tusc.

Darius. 59

DArius in fugâ, quum aquam turbidam, & cadaveribus inquinatam bibisset, negavit unquam se bibisse jucundius : nunquam videlicet sitiens biberat. 5 Tusc.

Ptolemaus 60

PTolemæo peragranti Ægyptum, comitibus non consecutis, quum cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est illo pane jucundius. 5 Tusc.

Dionysius. 61

CUm tyrannus cœnavisset Dionisius, negavit se jure illo nigro, quod cœnæ caput erat, delectatum. Tum is, qui illud coxerat, Minimè mirum, inquit condimenta enim defuerunt. Quæ tandem inquit ille : Labor in venatu, sudor, cursus ab Eurotâ, fames, sitis. His enim rebus Lacedæmoniorum epulæ condiuntur. 5 Tusc.

Dionysius, cùm quidam ex ejus assentatoribus, Damocles, commemoraret in sermone copias ejus, opes, majestatem, dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam ædium regiarum, negaretque unquam beatiorem quenquam fuisse. Vis ne igitur (inquit) ô Damocle quoniam hæc te vita delectat, ipse eandem degustare, & fortunam experiri meam? Quum se ille cupere dixisset, collocari jussit hominem in aureo lecto strato pulcherrimè, textili stragulo, magnificis operibus picto; abacosque complures ornavit argento, auroque cælato: tum ad mensam eximiâ formâ pueros delectos jussit consistere, eosque ad nutum illius intuentes diligenter ministrare. Aderant unguenta, coronæ, incendebantur odores; mensæ conquisitissimis epulis extruebantur: fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc medio apparatu, fulgentem gladium è lacunari setâ equinâ appensum demitti jussit, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pulchros illos ministratores adspiciebat, nec plenum artis argentum, nec manum porrigebat in mensam; jam ipsæ defluebant coronæ. Denique exoravit tyrannum, ut abire liceret, quod jam beatus nollet esse. Satis ne videtur declarasse Dionysius: nihil esse ei beatum, cui semper aliquis terror impendeat? 5 Tusc.

De ejus sacrilegio, plenissimè apud Ciceronem, lib. de Nat. Deor. 3 legas.

Pythagoras. 63

NOn est injussu Imperatoris id est Dei de præsidio & statione vitæ decedendum. Cato Major. 64

Pietas & religio tũ maximè versatur in animis nostris, cùm rebus divinis operam damus. 2 de Leg.

Bias. 65

BIas, cujus cùm patriam Prienem cepisset hostis, cæterique ita fugerunt, ut multa de suis rebus secum asportarent, quum esset admonitus à quodam, ut idem ipse faceret: Ego verò (inquit) facio: nam omnia mea mecum porto. Ille hæc ludibria fortunæ, ne sua quidem putavit, quæ nos appellamus etiam bona. Parad. 1.

Isocrates

Isocrates. 66

DIcebat Isocrates doctor singularis, se calcaribus in Ephoro, contrà autem in Theopompo frænis uti solere. Alterum enim exultantem verborum audaciâ reprimebat, alterum cunctantem & quasi verecundantem incitabat. 3 de Orat.

Zeno. 67

ZEno Rhetoricam palmæ, Dialecticam pugno similem esse dicebat: quod latius loquerentur Rhetores, Dialectici autem compressiùs. 2 de Finibus.

68

Zeno ille, à quo disciplina Stoicorum est, manu demonstrare solebat, quid inter Rhetoricam & dialecticam interesset. Nam quum compresserat digitos, pugnumque fecerat, Dialecticam aiebat ejusmodi esse: quùm autem diduxerat, & manum dilataverat, palmæ illius similem Eloquentiam esse dicebat: hocque uno ait Aristoteles, differre inter se; quòd hæc ratio dicendi latior sit, illa loquendi contractior. Orat. ad Brut.

Archytas Tarentinus 69

ARchytas, quum villico factus esset iratior: Quo te, *inquit*, modo accepissem, nisi iratus essem. 4 Tusc.

70

Nulla capitalior pestis, quàm corporis voluptas hominibus à naturâ data est: hinc patriæ proditiones, hinc rerum publicarum eversiones, hinc cum hostibus clandestina colloquia nascuntur. Nullum denique scelus, nullum magnum facinus est, ad quod suscipiendum non libido voluptatis impellat: stupra verò, adulteria, & omne tale flagitium, nullis aliis illecebris excitantur, nisi voluptate. Et menti nihil est tam inimicum, quàm voluptas: nec libidine dominante, temperantiæ locus est omnino: nec in voluptatis regno potest virtus consistere. Quocirca nihil est tam detestabile, tamque pestiferum quàm voluptas: siquidem ea cùm major est atque longior, omne animi lumen extinguit. Cato Major.

Æschines. 71

ESchines, cùm propter ignominiam judicii cessisset Athenis, & se Rhodum contulisset, rogatus à Rho-

à Rhodiis, legisse fertur orationem illam egregiam quam in Ctesiphontem contra Demosthenem dixerat: quâ perlectâ, petitum est ab eo postridie, ut legeret illum etiam quæ erat contrà, à Demosthene pro Ctesiphonte edita. Quam quum suavissimâ & maximâ voce legisset admirantibus omnibus: quanto inquit magis admiraremini, si audissetis ipsum. Ex quo satis significavit, quantum esset in actione, qui orationem eandem aliam esse putarent authore mutato. 3 de Orat.

Philippus Macedo ad filium. 72

NE eos tibi fideles fore putes, quos pecuniâ corruperis. Fit enim deterior qui accipit, atque ad idem semper expectandum paratior. Hoc ille filio: sed præceptum putemus omnibus. 2 Offic.

Hannibal. 73

REx Prusias, cùm Hannibali apud eum exulanti pugnare placeret negabat se audere, quòd exta prohiberent. An tu, inquit, carunculæ vitulinæ mavis, quam imperatori veteri credere? 2 de Divin.

Silenus. 74

SIlenus cùm à Midâ captus esset, hoc ei muneris pro suâ missione dedisse scribitur. Nôn nasci, homini longè optimum est, proximum autem, quamprimùm mori. 1 Tusc.

Cyrus major moriens, apud Xenophontem. 75

NOlite arbitrari, ô mihi charissimi filii, me, quum à vobis discessero, nusquam, aut nullum fore: nec enim dum eram vobiscum, animum meum videbatis; sed eam esse in hoc corpore, ex iis rebus quas gerebam, intelligibatis. Eundem igitur esse credi tote, etiamsi nullum videbitis. Cato Major.

Cyrus minor. 76

SOcrates scribit, Cyrum minorem, Persarum regem, præstantem ingenio atque imperii gloriâ, quum Lysander Lacedæmonius, vir summæ virtutis, venisset ad eum Sardis, eique dona à sociis attulisset, & cæteris in rebus comem erga Lysandrum atque humanum fuisse, & ei quendam conseptum agrum diligenter

ligenter consitum ostendisse. Quum autem admiraretur Lysander & proceritates arborum, & directos in quincuncem ordines, & humum subactam, atque puram, & suavitatem odorum, qui afflarentur è floribus; tum eum dixisse. Mirari se non modò diligentiam, sed etiam solertiam ejus, à quo essent illa dimensa atque descripta: & ei Cyrum respondisse: Atqui ego ista sum omnia dimensus, mei sunt ordines: mea descriptio: multæ etiam istarum arborum meâ manu sunt satæ. Tum Lysandrum intuentem ejus purpuram & nitorem corporis, ornatúq; Persicũ multo auro, multisq; gemmis, dixisse. Rectè verò te (Cyre) beatũ ferũt quoniam virtuti tuæ fortuna conjuncta est. Cato Major.

Quidam Lacedæmonius. 77

ATheniensés sciunt quæ recta sunt, sed facere nolunt. Cato Major.

Alexander. 78

ALexander magnus ille, cùm in Sigæo ad Achillis tumulum adstitisset: O fortunate (inquit) adolescens, qui tuæ virtutis Homerum præconem inveneris. Et verè: nam nisi Ilias illa extitisset, idem tumulus, qui corpus ejus contexerat, nomen etiam obruisset. Pro Arch. Poëtâ.

Callicratides. 79

CAllicratides, cùm Lacedæmoniorum Dux fuisset Peloponnesiaco bello, eique consulerent, ut classem ab Argivis removeret, nec cum Atheniensibus dimicaret, ille respondit: Lacedæmonios, classe illâ amissâ, aliam parare posse; se fugere, sine suo dedecore non posse. 2 Offic.

Hector Nævianus. 80

LÆtus sum, laudari me abs te, (pater) à laudato viro. Cic. Luccio. Famil. 5.

Accius. 81

MUlti iniqui, atque infideles regno: pauci sunt boni. 3 Offic.

Teucer. 82

Patria est, ubicunque est bene. 5 Tusc.

Metrodorus

Metrodorus.

OCcupavi (inquit) te fortuna, atque cepi, omnes aditus tuos interclusi, ut ad me adspirare non possis. 5 Tusc.

Cæcilius.

SÆpe est etiam sub palliolo sordido sapientia. Tusc.

Euripides.

IUravi linguâ, mentem injuratam gero. 3 Offic.

Mortalis nemo est, quem non attingat dolor,
Morbusque: multi sunt humandi liberi,
Rursum creandi: morsque est finis omnibus,
Quæ generi humano angorem ne quidquam afferunt.
Reddenda est terræ terra: tum vita omnibus
Metenda, ut fruges: sic jubet necessitas. 3 Tusc. 87

Μισῶ σοφιστήν, ὅστις οὐκ αὑτῷ σοφός. Cic. C. Cæsari Famil. lib. 13.

Hesiodus. 88

Τῇ δ' ἀμείνε ἰσῶ. Cic. Letæ, Fam. 6 89

Hesiodium illud laudatur à doctis, quòd eadem mensurâ reddere jubet, quâ acceperis, aut etiam cumulatiore si possis. De claris Orat.

Homerus. 90

NAmque nimis multos, atque omni luce carentes
Cernimus, ut nemo possit mœrore vacare:
Quò magis est æquum, tumulis mandare peremptos,
Firmo animo, & luctum lachrymis, finire diurnis?
3 Tusc.

Statius Cecilius 91

ÆDepol senectus si nihil quicquam aliud vitii apportet secum, quum advenerit, unum id est satis: Quod diu vivendo, multa quæ non vult, videt. Tum etiam in senectu hoc deputo miserrimum: Sentire eâ ætate esse odiosum se alteri. Cato Major.

Antimachus. 92

ANtimachus Clarius poëta, cùm convocatis auditoribus, legeret eis magnum volumen suum, & cum legentem omnes præter Platonem reliquissent

quissent; Legam, inquit, nihilominus: Plato enim mihi unus instar est omnium. De Claris Orat.

Antigenidas. 93

Tibicen Antigenidas discipulo cùm frigeret ad foculum dicebat: Mihi cane & Musis. De Clar. Orat.

Marcus Antonius. 94

MArcus Antonius, cui vel primas eloquentiæ patrum nostrorum tribuebat ætas, vir naturâ peracutus & prudens. Disertos se vidisse multos, eloquentem omnino neminem aiebat, insidebat videlicet in ejus mente species eloquentiæ, quam cernebat animo, re ipsâ non videbat. Orat. ad Brut.

Scipio Aphricanus. 95

PUblius Scipio (is qui primus Aphricanus appellatus est) dicere solebat, nunquam se minùs otiosum esse, quàm quum otiosus; nec minùs solum, quàm quum solus esset. 3 Offic. 96

Aphricanus Socraticum Xenophontem in manibus semper habebat, cujus in primis laudabat illud, quòd diceret: Eosdem labores non esse æquè graves imperatori ac militi, quòd ipse honos laborem leviorem faceret imperatorum. 2 Tusc. 97

Sicut equos, propter crebras contentiones præliorum ferocitate exultantes, domitoribus tradere solēt, ut iis facilioribus possint uti: sic homines secundis rebus effrænatos, sibique præfidentes, tanquam in gyrum rationis & doctrinæ duci oportet, ut prospiciant, rerum humanarum imbecillitatem, varietatemque fortunæ. 1 Offic. 98

Cum dissolutus filius, Heu me miserum! dixisset; tùm severus pater: Dummodo doleat aliquid, doleat quod lubet: Morderi est optimum conscientiâ post commissum facinus. 4 Tusc. 99

Cùm ab Aphricano quidam vetus assectator ex numero amicorum, non impetraret, ut se præfectum in Aphricam duceret; & id ferret molestè. Noli (inquit) mirari, si tu à me hoc non impetras ego jampridem ab eo, cui meam existimationem charam fore arbitror

peto

peto ut mecum præfectus proficiſcatur,& adhuc impetrare non poſſum. 4 Acc. in Verr.

Cùm Aphricanus Cenſor, movebat eum Centurionem, qui in Pauli pugnâ non affuerat; cùm ille ſe cuſtodiæ causâ diceret in caſtris remanſiſſe, quæreretque cur ab eo notaretur. Non amo (inquit) nimium diligentes. 2 de Orat.

Fabius Maximus. 101

SAlinatori, qui amiſſo Tarento fugerat in arcem, glorianti atque ita dicenti: Mea opera (Quinte Fabi) Tarentum recepiſti; Certè, inquit, ridens nam niſi tu amiſiſſes, nunquam recepiſſem. Cato Major. 102

Salinatori,cum Tarento amiſſo arcem tamen Livius retinuiſſet, multaq; ex eâ præliâ præclara feciſſet,cùm aliquot poſt annos Maximus id oppidum recipiſſet rogaretq; eum Salinator,ut meminiſſet operâ ſuâ ſe Tarentum recepiſſe: Quid ni, inquit, meminerim, nunquam ego recepiſſem, niſi tu perdidiſſes. 2 de Orat

Cato Cenſorius. 103

VEtus illud Catonis admodum ſcitum eſt,qui mirari ſe aiebat,quod non rideret aruſpex, aruſpicem cùm vidiſſet. Quota enim res quæq; evenit prædicta ab iſtis? aut ſi evenit quippiam, quid afferri poteſt, cur non caſu id evenerit? 2 de Divin. 104

Cùm ex Catone quæreretur, quid maximè in re familiari expediret: reſpondit, Benè paſcere. Quid ſecundum: Satis bene paſcere. Quid tertium: Bene veſtire. Quid quartum: Arare. Et cùm ille qui quæſierat, dixiſſet. Quid fœnerari? Tum Cato, Quid hominem, inquit, occidere? 2 Offic. 105

Amicitiæ quæ non placent, diſſuendæ magis, quàm diſcindendæ ſunt. Lelius.

Scipio Minor. 106

SCipio negabat ullam vocem inimiciorem amicitiæ potuiſſe reperiri, quàm ejus qui dixiſſet: Ita amare oportere, ut aliquando eſſet oſurus. Nec verò ſe adduci poſſe,ut hoc (quemadmodũ putaretur) à Biante dictum eſſe crederet, qui ſapiens habitus eſt unus è ſeptem: ſed impuri cujuſdam & ambitioſi, aut

omnia

omnia ad suam potentiam revocantis, esse sententiam. Quonam enim modo quisquam amicus ejus esse poterit, cujus se putabit inimicum esse posse? In Lælio. 107

Nihil est difficilius, quam amicitiam usque ad extremum vitæ diem permanere. Mutantur enim mores hominum sæpe, aliàs adversis rebus, aliàs ingravescente ætate: aut dirimuntur amores interdum contentione, vel luxuriæ conditione, vel commodi alicujus, quod idem adipisci uterque non possit. In Lælio. 108

Querebatur Scipio, quòd in omnibus rebus homines diligentiores essent: capras & oves quot quisque haberet dicere posse: amicos quot haberet, non posse dicere: & in illis quidem parandis curam adhibere; in amicis eligendis negligentes esse. In Lælio.

Scipio Nasica. 109

SCipio Nasica cùm ad poëtam Ennium venisset, eique ab ostio quærenti Ennium, ancilla dixisset domi non esse; Nasica sensit illam domini jussu dixisse & illum intus esse. Paucis post diebus cum ad Nasicam venisset Ennius, & eum à janua quæreret, exclamat Nasica se domi non esse. Tum Ennius, Quid? ego non cognosco vocem, inquit, tuam? Hic Nasica: Homo es impudens egó cū te quærerē, ancillæ tuæ credidi te domi nō esse, tu mihi non credes ipsi? 2 de Orat.

C. Lælius. 110

CAius Lælius, cum ei quidam malo genere natus diceret indignum esse, suis majoribus: At Hercule, inquit, tu tuis dignus. 2 de Orat.

C. Pontius Samnis. 111

VTinam (inquit C. Pontius Samnis) ad illa tempora fortuna me servasset, & tunc essem natus quando Romani dona accipere cœpissent: non essem passus diutius eos imparare. 2 Offic.

M. Crassus orator. 112

LUcius Helvius Lamia deformis, ut nostis, cum interpellaret odiose Crassum. Audiamus, inquit Crassus pulchellum puerum. Cum esset arrisum: Non potui mihi, inquit Lamia, formam ipse fingere, ingenium potui. Tunc hic audiamus, inquit disertum: multo etiam arrisum est vehementius. 2 de Orat. 113

M. Crassus

M. Crassus in oratione quam contra collegam Censor habuit, dicebat: Quæ naturâ aut fortunâ darentur hominibus, in iis se vinci posse animo æquo pati. Quæ autem ipsi sibi homines parare possent, in iis rebus pati vinci non posse. 2 de Orat.

M. Crassus dives. 11

M. Crassus, qui ditissimus est habitus, negabat ullam satis magnam pecuniam esse ei, qui in Repub. princeps vellet esse, cujus fructibus exercitum alere non posset. 1 Offic. & Parad. 6.

C. Lucilius. 11

CAjus Lucilius homo doctus & perurbanus, dicere solebat, ea quæ scriberet, neque ab indoctissimis, neque à doctissimis legi velle; quòd alteri nihil intelligerent, alteri plus fortasse quàm ipse de se. 2 de Orat.

Catulus. 11

CAtulus, cùm vidisset quendam ex judicibus, quos pecuniâ Clodius corruperat, Quid vos, inquit, à nobis præsidium, postulabatis? an, ne nummi vobis eriperentur, timebatis? Cic. Attic. lib. 1. 11

Catulus cuidam oratori malo, qui cùm in epilogo misericordiam se movisse putaret, postquam assedit, rogavit hunc, videretur ne misericordiam movisse. Ac magnam quidem, inquit, neminem enim puto esse tam durum, cui non oratio tua miseranda visa sit. 2 de Orat.

Siculi cujusdam jocus. 11

CUm Siculo (nescio cui) familiaris quidam quereretur, quòd diceret uxorem suam suspendisse se de ficu: Amabò te (inquit) da mihi ex istâ arbore, quos seram surculos. 2 de Orat.

Scævola. 11

SCævola Septumeleio illi Anagnino, cui pro C. Gracchi capite erat aurum repensum, roganti, ut se in Asiam præfectum duceret: Quid tibi vis, inquit, insane? tanta malorum est multitudo civium, ut tibi ego hoc confirmem: Si Romæ manseris, te paucis annis ad maximas pecunias esse venturum. 2 de Orat.

Ennius. 120

BEnefacta malè locata, malefacta arbitror. 2 Offic. 121

Quicquid sine detrimento potest commodari, id tribuatur vel ignoto. Ex quo sunt illa communia: Non prohibere aquâ profluentem: Pati ab igne capere ignem: Si quis velit consilium fidele deliberanti dare: Quæ sint iis utilia qui accipiunt, danti non molesta.

Homo, qui erranti comiter monstrat viam.
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit:
Ut nihilominus ipsi luceat, quum illi accenderit.
1 Offic. 122

Nequicquam sapit ille sapiens, qui ipse sibi prodesse nequit. 3 Offic. 123

Flagitii principium est, nudare inter cives corpora. 4 Tusc. 124

Animus æger neque pati, neque perpeti potest: cupere nunquam desinit. 3 Tusc. 125

Quem metuunt, oderunt:
Quem quisque odit, periisse cupit 2 Offic. 126

Amicus certus in re incertâ cernitur. In Lælio.

Terentius. 127

OBsequium amicos, veritas odium parit. In Lelio. 128

Omnes, cùm secundæ res sunt maximæ, tum maximè
Meditari secum oportet, quo pacto adversam ærumnam ferant:
Pericla damna, exilia Peregrè rediens sēper cogitet.
Aut filii peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ.
Communia esse hæc: fieri posse, ut ne quid animo sit novum:
Quicquid præter spem evenit, id deputandum esse in lucro. 3 Tusc.

Theseus apud Euripidem. 129

NAm qui hæc audita à docto meminissem viro,
Futuras mecum commentabar miserias:
Aut mentem acerbam, aut exilii mœstam fugam.
Aut semper aliquam molem meditabar mali:

Ut si qua invecta diritas casu foret.
Ne me imparatum cura laceraret repens. 3 Tusc.

M. Cicero. 130

DUo tantùm hæc opto : Unum, ut moriens populum Romanum liberum relinquam : hoc mihi majus à diis immortalibus dari nihil potest. Alterum, ut ita cuique eveniat, ut de Repub. quisque mereatur. Philip. 2.

Idem. 131

IS mihi propriè, & solus honos videtur, quem sis neque majorum commendatione, neque per alterius calamitatem assecutus. Pro Rosc. Amer.

HUMA-

HVMANISS. VIRIS BERENGARIO FERNANDO, ET FRANCISCO FERREO Legum Doctoribus, atque Præceptoribus suis, Petrus Lagnerius S.

TAnta sunt vestra in me vel studia, vel officia, viri humanissimi, partim ut pudeat totius habere gratiam, partim ut nova mihi forma non occurrat quà id faciam. Ego enim vos hactenus habui, cui charus aque fui semper ac perjucundus, ac si vestrum utrique essem vel frater vel filius: itaque ab eo tempore, quo me in familiaritatem vestram & amicitiam contuli, memoria teneo, mihi summam vestram benevolentiam & favorem nullo loco defuisse, sed sæpius etiam recusanti & pudenti officium vestrum obtrusisse. Nunc *autem quum maxime cupiam aliquo officii genere testatiorem animum meum apud vos relinquere, nihil mihi in mentem venit, quo possim quod cupio, commode perficere, nisi illud unum quod vobis omnium credo fore gratissimum. Faciam ut beneficia vestra, quibus respondere non possum, grata recordatione & memoria colam: majora sunt enim & illustriora, quam solvendo iis esse possit tenuis & angusta supellex nostra: nisi hoc nobis forte tribuatur, de quo satis confidimus, ut nos gratiam retulisse, cum habuerimus, existimemur. Quod si nobis detur, haudquaquam vereor quin magna ex parte reponatur quod debemus, cum eo vos natos ingenio & eo iudicio esse intelligam ut ab iis beneficium accepisse existimetis, quos insigni alioqui beneficio ornaveritis. Qua nos opinione recreatis, non dubitamus quin similia hac nostra, & parabola quibus vos admodum oblectamini, à vobis probentur Quæ si pari candore, & eo quo à vobis, omnia solent animo accipiantur: fructum iam nos laboris nostri maximum atque uberem percepimus. Valete, Tholosæ, nono Calendas Sept. M. D. XLI.*

M. T. CICERONIS PARABOLÆ ALIQUOT ET SIMILIA.

LIB. III.

T hominum membra, nulla contentione, mente ipsâ ac voluntate moventur : sic numine Deorum omnia finguntur, moventur, mutanturque. 3 de Nat. Deorum. 2

Ut corpora nostra sine mente, sic civitas sine lege, suis partibus & nervis ac sanguine, & membris uti non potest. Pro Clu. 3

Ut nec domus, nec Respublica ratione quadam & disciplinâ designata videatur, si in eâ nec rectè factis præmia extent ulla, nec supplicia peccatis : sic mundi divina in homines moderatio profectò nulla est, si in eâ discrimen nullum sit bonorum & malorum. 3 de Nat. Deorum. 4

Ut tutela, sic procuratio Reip. ad utilitatem eorum qui commissi sunt, non ad eorum quibus commissa est, gerenda est. 1 Offic. 5

Ut, si unumquodque membrum sensum hunc haberet, ut posse putare se valere, si proximi membri valetudinem ad se traduxisset, debilitari & interire totum corpus necesse esset: sic unusquisq; nostrûm rapiat ad se commoda aliorum, detrahatque quod cuique possit, emolumenti sui gratiâ, societas hominum communitasque evertatur necesse est. 3 Offic. 6

Ut contemnendus est qui in navigando se, quàm navim

vim

vim mavult incolumen: ita vituperandus, qui in Reipub. discrimine suæ plus, quàm communi saluti consulit. 4 ad Heren. 7

Ut tauris naturâ datum est, ut pro vitulis contra leones summâ vi impetuque contendant: sic ii qui valēt opibus, atque id facere possunt, ad servandum genus humanum naturâ incitantur. 3 de Finib. 8

Ut leges omnium salutem, singulorum saluti anteponunt: sic vir bonus & sapiens, & legibus parens, & civilis officii non ignarus, utilitati omnium plus, quā unius alicujus saluti consulit. 3 de Finib. 9

Ut in membris alia sunt tanquam sibi nata, ut oculi, ut aures; aliqua etiam cæterorum membrorum usum adjuvant, ut crura, ut manus: sic immanes quædam bestiæ sibi solùm natæ sunt. 3 de Finib. 10

Ut in navigando tempestati obsequi artis est, etiamsi portum tenere nequeas; cùm verò id possis mutatâ velificatione assequi stultū est, tum tenere cum periculo cursum, quē cœperis, potius quàm eo commutato, quò velis tandem pervenire: sic cùm omnibus modis in administrandâ Reip. propositum esse debeat (id quod à me sæpissimè dictum est) cum dignitate ornari, non idem semper dicere, sed idem semper spectare debemus. Cic. Lent. Famil. lib. 1. 11

Ut ex medicinâ nihil oportet putâre proficisci; nisi quod ad corporis utilitatē spectat, quoniam ejus causâ est instituta: sic à legibus nihil convenit arbitrari, nisi quod Reipublicæ conducat, proficisci, quoniam ejus causà sunt comparatæ. 1 de Invent. 12

Non quemadmodum in palæstrâ, qui tædas candentes accipit, celerior est in cursu continuo, quàm ille qui tradit: ita melior Imperator novus, qui accipit exercitum, quàm ille qui decedit; propterea quòd defatigatus cursor integro facem hic peritus Imperator imperito exercitum tradit. 4 ad Heren. 13

Ut nec Medici, nec Imperatores, nec Oratores, quamvis artis præcepta perceperint, quidquam magnâ laude dignum sine usu & exercitatione consequi possunt: sic officii conservandi præcepta traduntur (illa quidem, ut faciamus ipsi) sed rei magnitudo usum

quoque exercitationemque desideretat. 1 Offic. 14

Uti citharœdus, cùm prodierit optimè vestitus, pallâ inauratâ indutus, cùm chlamyde purpureâ coloribus variis intextâ, & cum coronâ aureâ magnis fulgentibus gemmis illuminatâ, citharam tenens exornatissimam auro, & ebore distinctam; ipse præterea formâ & specie sit, & staturâ appositâ ad dignitatem: si cùm magnam populo commoverit his rebus expectationem repente silentio facto vocem emittat acerbissimam, cum turpissimo corporis motu; quo melius ornatus, & magis fuerit expectatus, eò magis derisus & contemptus ejicitur: Ita si quis in excelso loco, & in magnis ac locupletibus copiis collocatus, fortunæ muneribus, & naturæ commodis omnibus abundabit, si virtutis & artium (quæ virtutis magistræ sunt) egebit; quò magis cæteris rebus erit copiosus, & illustris, & expectatus, eo vehementiùs derisus & contemptus, ex omni conventu bonorum ejicitur. 4 ad Heren. 15

Ut cupiditatibus Principum & vitiis infici solet civitas: sic emendari & corrigi continentiâ. 3 de Leg. 16

In corpore si quid ejusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri secarique patimur, ut membrorum aliquod potius, quàm totum corpus intereat: sic in Reipublicæ corpore, ut totum salvum sit, quidquid est pestiferum amputetur. Philip. 8. 17

Ut membra quædam amputantur, si & ipsa sanguine, & tanquam spiritu carere cœperunt, & nocent reliquis partibus corporis: sic ista in figurâ hominis feritas & immanitas belluæ, à communi tanquam humanitate corporis segreganda est. 3 Offic. 18

Ut medici membrum sæpe putrefactum incidunt, atque in totum eradicant, ne aliam corporis partem labefactare aut corrumpere possit: sic necesse est, si Rempub. salvam esse volumus, ut perditissimos homines ex urbe penitus extirpemus, ne corruptus integro, violatus casto, labem infringat. In Vatin. 19

Ut si medicus sciat eum ægrotum, cui jussisset vinum sumere, meraciùs sumpturum statimque periturum, magnâ sit in culpâ: sic doctus reprehendendus qui docet

cet eos, quos sciat doctrinâ perverse & improbè usuros. 3 de Nat. Deor. 20

Ut si grammaticum se professus quispiam, barbarè loquatur; aut si absurde canat is, qui se haberi velit musicum, hôc turpior fit quòd in eo ipso peccet, cujus profitetur scientiam: sic philosophus, in ratione vitæ peccans, hoc turpior est, quò in officio, cujus magister esse vult, labitur; artemque vitæ professus, delinquit in vitâ. 2 Tusc. 21

Histrio, si paulò se movit extra numerum; aut si versus pronunciatus est syllabâ unâ brevior, aut longior, excilabitur & exploditur: in vitâ quæ omni gestu moderatior, omni versu aptior esse debet, ut in syllabâ te peccare dices? 3 Parad. 22

Ut histrioni actio, saltatori motus non quivis, sed certus quidam est datus: sic vita agenda est certus genere quodam, non quolibet. 3 de Finib. 23

Ut in fidibus ac tibiis, quamvis paulùm discrepent, tamen id à sciente animadverti solet: sic videndum est in vitâ, ne fortè quid discrepet: vel multò etiam magis, quò major & melior actionum, quàm sonorum consentus est. 1 Offic. 24

Ut in fidibus, musicorum aures vel minima sentiunt: sic nos, si acres ac diligentes judices esse volumus animadversoresque vitiorum, magna sæpe intelligemus ex parvis. 1 Offic. 25

Ut in vitâ sic in oratione nihil est difficilius, quàm quod deceat, videre. Orat. ad Brut. 26

Ut ad cursum equus, ad arandum bos, ad indagandum canis: sic homo ad duas res (ut ait Aristoteles) Intelligendum & Agendum natus est, quasi mortalis Deus. 2 de Finib. 27

Quemadmodum sæpe fit, ut is qui commendatus sit alicui, pluris eum faciat cui commendatus sit, quàm illum à quò fit: sic minimè mirum est, primò nos sapientiæ commendari ab initiis naturæ, post autem ipsam sapientiam nobis chariorem fieri, quàm illa sint, à quibus ad hanc venerimus. 3 de Finib. 28

Ut obscuratur & offunditur luce solis lumen lucernæ: sic rerum corporearum æstimatio, splendore virtutis

& magnitudine obscuretur, & obruatur, atq; intereat necesse est. 2 de Finib. 29

Ut multò majora sunt opera animi, quàm corporis: sic hæ res, quas persequimur ingenio, gratiores sunt, quàm illæ, quas viribus. 2 Offic. 30

Ut major est vis animi, quàm corporis: sic sunt graviora ea quæ concipiuntur animo, quàm illa quæ corpore. Philip. 11. 31

Et membrum turgidum ac tumidum vitiose se habet; sic inflatus ac tumens animus in vitio est. 3 Tusc. 32

Ut civitas in seditione non potest esse beata, nec in discordiâ dominorum domus: sic animus à seipsâ dissidens, secumque discordans, nullam gustare partem liquidæ voluptatis ac liberæ potest. 1 de Finib. 33

Quemadmodum oculus conturbatus, non est probè affectus ad suum munus fungendum; & reliquæ partes, totumve corpus, à statu quum est motum, deest officio suo & muneri: sic conturbatus animus non est aptus ad exequendum munus suum. Munus autem animi est, Ratione benè uti. 3 Tusc. 34

Ut agri non omnes frugiferi sunt, qui coluntur: sic animi non omnes culti fructum ferunt. 2 Tusc. 35

Ut ager quamvis fertilis, sine culturâ fructuosus esse non potest: sic sine doctrinâ animus. 2 Tusc. 36

Ut medici toto corpore curando, minimæ etiam parti, si condoluit, medentur: sic philosophia, cùm universam ægritudinem sustulit, tamen si quis error aliunde extitit, si paupertas momordit, si ignominia pupugit, si quid tenebrarum offudit exilium, semper ad eundem fontem revertendum est. 3 Tusc. 37

Sicut equos propter crebras contentiones præliorum, ferocitate exultantes, domitoribus tradere solent, ut iis facilioribus possint uti: sic homines secundis rebus effrænatos, sibique presidentes, tanquam in gyrum rationis & doctrinæ duci oportet, ut perspiciant rerum humanarum imbecillitatem, varietatemque fortunæ. 1 Offic. 38

Quemadmodum temperantia sedat omnes appetitiones, & efficit, ut hæ rectæ rationi pareant, conservatque considerata judicia mentis: sic huic inimica intempe-

temperantia, omnem animi statum inflammat, conturbat, incitat. 4 Tusc. 39

Ut medici causâ morbi inventâ, curationem esse inventam putant: sic nos causâ ægritudinis repertâ, medendi facultatem reperiemus. 3 Tusc. 40

Qui suos casus aliter ferunt, atque ut aliis authores ferunt, non sunt vitiosiores, quam fere plerique qui avari avaros, gloriæ cupidos gloriosi reprehendunt. 3 Tusc. 41

Ut in causis non semper utimur eodem statu, sed ad tempus, ad controversiæ naturam, ad personam accommodamus: sic in ægritudine lenienda. Nam quam quisque curationem recipere possit, videndum est. 3 Tuscul. 42

Ut fit in prælio, ut ignavus miles ac timidus, simul ac viderit hostem, abjecto scuto, fugiat quantum possit, ob eamq; causam pereat, nonnunquam etiam integro corpore; dum ei qui stiterit, nihil tale evenerit: sic qui doloris speciem ferre non possunt abjiciunt se, atque ita afflicti & exanimati jacent; qui autem restiterint, discedunt sæpissimè superiores. 2 Tusc. 43

Ut onera contentis corporibus facilius feruntur, remissis opprimunt: simillimè animus intentione sua depellet pressum omnem ponderum, remissione autem sic urgetur, ut se nequeat extollere. 2 Tusc. 44

Ut naturâ alius ad aliquem morbum proclivior: sic animus alius ad alia vitia est propensior. 4 Tusculanarum. 45

Ut turpes sunt, qui se efferunt lætitiâ, tum quum fruuntur veneris voluptatibus: sic flagitiosi, qui eas inflammato animo concupiscunt. 4 Tusc. 46

Non est necesse tanquam meretricem in matronarum cœtum: sic voluptatem in virtutum concilium adducere. 2 de Finib. 47

Ut medicorum scientiam non ipsius artis, sed bonæ valetudinis causâ probamus; & gubernatoris ars, quia bene navigandi rationem habet, utilitate, non arte laudatur: sic sapientia, quæ ars vivendi putanda est, non expeteretur, si nihil efficeret; nunc expetitur, quia est tanquam artifex conquirendæ & comparandæ voluptatis,

tatis. 1 de Finil. 48
Quemadmodum gubernatores optimi vim tempestatis, sic sapientes fortunæ impetum superare non possunt. C. Q. Frat. 49
Sicut medico diligenti priusquàm conetur ægro adhibere medicinam, non solum morbus ejus cui mederi volet, sed etiam consuetudo valentis & natura corporis cognoscenda est: sic equidem quum agredimur ancipitem causam & gravem, ad animos judicum pertractandos omni mente in eâ cogitatione curâque versari debemus, ut odorari quam sagacissimè possimus quid sentient, quid existiment, quid expectent, quid velint, quò educi oratione facillimè posse videantur. 2 de Orat. 50
Ut nulla materies tam facilis ad exardescendum est, quæ nisi admoto igni ignem concipere possit: sic nulla mens est tam ad comprehendendam vim oratoris parata, quæ possit incendi, nisi inflammatus ipse ad eam & ardens accesserit. 2 de Orat. 51
Ut quum in sole ambulamus, etiamsi aliam ob causam ambulemus, fit naturâ tamen ut coloremur: sic quum doctorum libros studiosius legimus, sentimus orationem nostram illorum cantu quasi colorari. 2 de Orat. 52
Ut qui pilâ ludunt, etiamsi non utuntur in ipsâ lusione artificio proprio palæstræ, sed indicat ipse motus, didicerintne palæstram, an nesciant; & qui aliquid fingunt etsi tum picturâ nihil utuntur, tamen utrum sciunt pingere an nesciant, non obscurum est: sic in dicendo facilè declaratur utrum is qui dicat, ad dicendum omnibus ingenuis artibus instructus accesserit. 1 de Orat. 53
Ut gemmæ quamvis abjiciantur in lutum, fulgorem tamen & proprietatem non amittunt: sic multi, quamvis in tenebris involuti fuerunt, tamen optimam naturam, quam non ab homine, sed ab ipso deo genitam putamus, non amiserunt. In Vatin. 54
Ut membra nobis ita data sunt, ut ad quandam rationem vivenda data esse appareat sic appetitio animi, non ad quodvis genus vitæ, sed ad quandam formam

mam vivendi videtur data; itemque & ratio; & perfecta ratio. 3 de Finib. 55

Ut in corporibus magnæ dissimilitudines sunt (alios enim videmus velocitatè ad cursum, alios viribus ad luctandum valere; itemque in formis, aliis dignitatem inesse, aliis venustatem:) sic in animis existunt etiam majores varietates. 1 Offic. 56

Ut in Græcis artificibus, aiunt eos aulœdos esse, qui citharædi fieri non potuerunt: sic nonnullos videmus qui oratores evadere non potuerunt, eos ad juris studium devenire. Pro Murænâ. 57

Ut qui mortem in malis ponit, non potest eam non timere: sic nemo ullâ in re potest id quod malum decernit non curare, idque timere. 3 de Finib. 58

Ut equus indomitus, quamvis naturâ bene compositus sit idoneus non potest esse ad eas utilitates, & aptus ad ea quæ desiderantur, ab equo: sic homo indoctus, quamvis ingeniosus, ad virtutem non potest pervenire. 4 ad Heren. 59

Ut locus in mare sine portu, navibus non potest esse tutus: sic animus sine fide, stabilis amicis non potest esse in iis rebus, quæ sub eandem rationem cadunt. 1 de Invent. 60

Ut qui studium currit, eniti & contendere debet quàm maximè possit, ut vincat; supplantare eum quicum certet, aut manu depellere nullo modo debet: sic in vitâ sibi quemque petere, quod pertineat ad usum, non iniquum est; alteri diripere jus non est. Secundo, Officiorum. 61

Ut non omnem frugem atque arborem in omni agro reperire possis: sic non omne facinus in omni vitâ nascitur. Pro Rosc. Amer. 62

Ut ignis in aquam conjectus, continuò restringuitur & refrigeratur: sic referens falsum crimen in purissimam & castissimam vitam collatum, statim concidit & extinguitur. Pro Rosc. Comœd. 63

Ut tempestates sæpe certo aliquo cœli signo cōmovētur; sæpe improviso, nullâ ex certâ ratione, obscurâ aliquâ ex causâ concitantur: sic in comitiorum tempestate populari sæpe intelligas quo signo commota sit; sæpe

sæpe ita obscura est, ut casu excitata esse videatur Pro Muræna. 64

Ut mare quod suâ naturâ tranquillum est, ventorum vi agitari videmus, ac turbari: sic populus suâ sponte pacatur, hominum seditiosorum vocibus, & violentissimis tempestatibus concitari solet. Pro Cluent. 65

Ut imperatores instructâ acie solent, quanquam paratissimos milites ad præliandum videant, eos tamen cohortari: ita juvenes ardentes & erecti ad laudem, ad literas sunt adhortandi. Philip. 4. 66

Ut si gladium parvo puero, aut si imbecillo seni, aut debili dederis, ipse impetu suo nemini noceat; sin ad nudum vel fortissimi viri corpus accesserit, possit acie ipsâ & ferri viribus vulnerari: ita, quum hominibus enervatis atque exanguibus Consulatus, tanquam gladius, esset datus, qui per se pungere neminem unquam potuissent, hi summi imperii nomine armati, Rempub. contrucidaverunt. Pro Sest. 67

Quemadmodum theatrum cùm commune sit, rectè tamen dici potest ejus esse cum locum, quem quisque occuparit: sic in urbe, mundove communi, non adversatur jus, quò minùs suum quidque cujusque sit. 3 de Finib. 68

Ut enim necesse est lancem in librâ ponderibus impositis deprimi? sic animum perspicuis cedere. Lucul. 69

Ut fures earum rerum quas ceperunt, signa commutant: sic multi alienis sententiis pro suis utuntur, nomina tanquam rerum notas mutantes. 5 de Finib. 70

Quemadmodum volucres videmus procreationis, atque utilitatis suæ causâ fingere, & construere nidos easdem autem quum aliquid effecerint, levandi laboris causâ passim ac liberè solutas opere volitare: sic nostri animi forensibus negotiis atque urbano opere defessi gestiunt, ac volitare cupiunt, vacui curâ atque labore. 2 de Orat. 71

Ut cygni prævidentes quid in morte boni sit, cum cantu & voluptate moriuntur: sic omnibus & bonis & doctis est faciendum. 1 Tusc. 72

Ut stultitia, etsi adepta est quod concupivit, nunquam

quam se tamen satis consequutam putat: sic sapientia semper eo contenta est, quod adest, neque unquam sui pœnitet. 5 Tusc. 73

Ut mulieres ideo benè olere, quòd nihil olent, videntur; ita hoc ipso est ornatior oratio, quòd ornamenta negligat. Cic. At. lib. 2. 74

Ut quidam morbo aliquo & sensus stupore suavitatem sibi non sentiunt: sic libidinosi, avari, facinorosi veræ laudis gustum non sentiunt. Philip. 2. 75

Ut levitatis est inanem aucupari rumorem, & omnes umbras etiam falsæ gloriæ consectari: sic levis est animi, lucem splendoremque fugientis, justam gloriam, quæ est fructus veræ virtutis honestissimus, repudiare. In Pisonem. 76

Ut plerumque bestiæ, fame dominante, ad eum locum ubi aliquando pastæ sunt, revertuntur: sic latrones, urgente inopiâ. Pro Cluent. 77

Tanquam bona valetudo jucundior est iis, qui è gravi morbo recreati sunt, quàm qui nunquam ægro corpore fuerunt: sic omnia desiderata magis, quàm assiduè percepta delectant. Pro red. ad Quirit. 78

Ut graviùs ægrotant ii, qui quum levari morbi videntur, in eum de integrò inciderunt: sic vehementius laboramus, qui non profligato bello ac penè sublato, renovatum bellum gerere conamur. Cic. Cornificio. Famil. 12. 79

Ut iis qui imprudenter læserunt, ignosci convenit: ita iis qui necessario profuerunt, haberi gratiam non oportet. 1 de Invent. 80

Ut in ædificiis architecti avertunt ab oculis, naribusque dominorum ea, quæ profluentia necessario tetri essent aliquid habitura: sic natura res similes procul amandavit à sensibus. 2 de Nat. Deor. 81

Ut innocens is dicitur, non qui nocet leviter, sed qui nihil noceat: sic sine metu is habendus est, non qui parva metuit, sed qui omnino metu vacat. 5 Tusc. 82

Ut oculus, sic animus se non videns, alia cernit. 1 Tusc. 83

Ut navem & ædificium idem destruit facillimè qui construxit: sic hominem eadem optimè quæ conglutinavit,

navit, Natura diffolvit. Cato Major. 84

Ut adolescentem in quo senile est aliquid: sic senem in quo adolescentis probi est aliquid, laudamus. Cato Major. 85

Ut adolescentibus bonâ indole præditis sapientes senes delectantur, leviorque fit eorum senectus, qui à iuventute coluntur & diliguntur: sic adolescentes senum præceptis gaudent, quibus ad virtutum studia ducuntur. Cato Major. 86

Adolescentes mori sic videntur, ut quum aquæ multitudine vis flammæ opprimitur: senes autem sicut suâ sponte, nullâ adhibitâ vi, consumptus ignis extinguitur. Et quasi poma ex arboribus si cruda sint, vi avelluntur; si matura & cocta, decidunt: sic vitam adolescentibus vis aufert, senibus maturitas. Cato Major. 87

Ut petulantia & libido magis est adolescentum, quam senum; nec tamen omnium adolescentum, sed proborum: sic ista senilis stultitia, quæ deliratio appellari solet, senum est leviũ, non omnium Cat. Maj. 88

Ut non omne vinum, sic non omnis ætas vetustate coacescit. Cato Major. 89

Ut pulchritudo corporis aptâ compositione membrorum movet oculos, & delectat hoc ipso quod inter se omnes partes cum quodam lepore consentiunt: sic hoc decorum quod elucet in vita, movet approbationem eorum quibuscum vivitur, ordine & constantia, moderatione omnium dictorum atque factorum. 1 Offic. 90

Ut pictores, & ii qui signa fabricantur, & veri etiam poëtæ, suum quisque opus à vulgo considerari vult, ut siquid reprehensum sit à pluribus, id corrigatur; hique & secum, & cum aliis, quid in eo peccatum sit, exquirunt: sic aliorum judicio permulta nobis & facienda, & non facienda, & mutanda, & corrigenda sunt. 1 Officiorum. 91

Ut benefici liberalesque sumus, non ut exigamus gratiam (neq; enim beneficium fœneratur) sed naturâ propensi ad liberalitatem sumus: sic amicitiam non spe mercedis adducti, sed quòd omnis ejus fructus in ipso amore inest, expetendum putamus. In Lælio. 92

Ut

Ut aurum igne, sic benevolentia fidelis periculo aliquo perspici solet. Cic. Papirio Pæto. Fam. 9. 93

Ut hirundines æstivo tempore præstò sunt, frigore pulsæ recedunt: ita falsi amici sereno vitæ tempore præstò sunt, simulátque fortunæ hyemem viderint, devolant omnes. 4 ad Heren. 94

Amici novi veteribus non sunt anteponendi, ut equis vitulis teneros anteponere solemus. Non enim amicitiarum esse debent, sicut aliarum rerum satietates: veterrima quæque esse suavissima debent. Novitates tamen non repudiandæ: vetustas autem suo loco conservetur. In Lælio. 95

Ut monere & moneri proprium est veræ amicitiæ, & alterum liberè facere, non asperè; alterum patienter accipere, non repugnanter: sic habendum, nullam in amicitiis pestem esse majorem, quam adulationem, blanditias, assentationem. In Lælio. 96

PE-

PETRUS LAGNERIUS COMPENDIENSIS FRANCISCO AB Oliva Tholosano, summæ spei adolescenti. S. P. D.

Ptima hæreditas, mi Francisce, quæ liberis a patribus relinquitur, est via virtutis, multarumque artium cognitio atque scientia, quæ mihi (juxta Ciceronis sententiam) videtur omni patrimonio præstantior. Itaque non possum satis probare singularem illam patris tui in promovendis studiis tuis diligentiam, qui a cæteris patribus voluntate longe & studio dissimilis, hoc sibi solum credit negotii dati, optimis & ut moribus, & literis tua illa rudis ætas imbuatur, & si præpostera sit hodie multorum cura & diligentia, qui nihil eo habent neglectius, quo iis nihil esse debet commendatius: in eo tantum occupati, ut habeat filius unde splendide vivat: non admodum soliciti ut habeat unde recte vivat: corporum magnam, animi vero & mentis, aut nullam, aut seram curam habentes. Præclare igitur pater tuus, qui non tam pulchrum duxit bene nasci, quam præclarum bene institui: cujus nunc necesse est, ut ingravescens ætas in tuis moribus & literis conquiescat: si modo is esse vis quem te semper esse voluit. Mihi profecto dubia non est, aut obscura illius erga te voluntas, quæ tibi ut nullo loco defuit sic nullo quoque tempore deerit: tu vide ipse tibi ne desis.

desti. Magna est illius de te opinio, nec vulgaris multorum de tuis studiis expectatio, quæ tibi non retinenda modo, aut sustinenda; sed cura & studio augenda & amplificanda est. Scito enim ea abs te expectari, quæ ab ingenuo adolescente, & Ioannis ab Oliva, & advocati regii filio expectanda sunt! fac tibi paternæ virtutis, majorumque tuorum veniat in mentem recordatio, quæ te officii tui oblivisci non sinet, quæ te dies noctesque commovebit, atque perficiet, ut aliquando excitatam de te opinionem tueri & sustinere possis. Atque ne ipse boni & studiosi præceptoris officio videar defuisse, ego te cum multis de causis, tum amore incitatus meo, rogo & moneo, ut candidis moribus & literis, ad quas tu natus videris omni cura & studio invigiles: quod qui fiat commodius, ego Ciceronis eas sententias quæ ad pietatem, Christianamque religionem videbantur proxime accedere, tibi & dico, & devoveo, quas, ut diligenter amplectare, studiose evolvas totusque in iis versare, pro mea in te benevolentia & hortor & obsecro. Vale, Tholosæ, octavo Calend. Sept. Anno 1541.

M. T.

M. T. CICERONIS PIÆ ALIQVOT SENTENTIÆ.

LIB. IIII.

SI quod optimum maximumque est, id volumus adipisci, virtuti opera danda est; sine quâ nullam rem expetendam consequi possumus. In Lælio. 2

Omnium rerum magnarum à diis immortalibus principia ducuntur. In Vatin. 3

A diis immortalibus sunt nobis Agendi capienda primordia. 2 de Leg. 4

Nemo magnus sine aliquo afflatu divino unquam fuit. 2 de Nat. Deor. 5

Quum ipsa natura magnam homini facultatem dederit, tamen esse Deus putatur, ut & ipsum quod est hominum proprium: non partum per nos, sed divinitus ad nos delatum videatur. 1 de Orat. 6

Commoda quibus utimur, lucem quâ fruimur, spiritum quem ducimus, à Deo nobis dari & impartiri videmus. Pro Rosc. Amer. 7

Sit hoc à principio persuasum hominibus, dominos esse omnium rerum ac moderatores deos, eaque quæ gerantur, eorum geri ditione atque numine, eosque optimè de genere hominum mereri: & qualis quisque sit, quid agat, quid in se admittat, quâ mente, quâ pietate colat religionem, intueri; piorumque & impiorum habere rationem. 2 de Leg. 8

Deorum

Deorum providentiâ mundus administratur, iidemq; consulunt rebus humanis, neque solum universis, verum etiam singulis. 1 de Divin. 9

Mundus regitur numine deorum estque quasi communis urbs & civitas hominum. 3 de Fin. 10

Nihil est illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit (quod quidem in terris fiat) acceptius quàm concilia, cœtusque hominum jure sotiati, quæ civitates appellantur. Som. Scip. 11

Illud modò videto, ut Deum noris, etsi ignores & locum & faciem: sic animum tibi tuum notũ esse oportet, etiamsi ignores & locum & formam. 2 Tusc. 12

Quis est tam vecors, qui, cùm suspexerit in cœlum, Deos esse non sentiat? & ea quæ tantâ mente fiunt, ut vix quisquam arte ullâ ordinem rerum ac vicissitudinem persequi possit, casu fieri putet? De Responsis arusp. 13

In mundo Deus est aliquis, qui regit, qui gubernat, qui cursum astrorum, qui mutationes temporum, rerũ vicissitudines, ordinesque conservat: terras & maria contemplans, hominum commoda vitasque tuetur. 1 de Nat. Deorum. 14

Deus ipse qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi non potest, nisi mens soluta quædam, & libera, segregata ab omni concretione mortali, omnia sentiens & movens, ipsaque prædita motu sempiterno. 1 Tuscul. 15

Ea est Dei vita quâ nihil beatius, nihil omnino bonis omnibus affluentius cogitari potest. Nil enim agit, nullis occupationibus est implicatus, nullâ operâ molitur, suâ sapientiâ & virtute gaudet, habet exploratum forè se semper tum in maximis, tum in æternis voluptatibus. 1 de Nat. Deor. 16

Ut hominum membra nulla contentione, mente ipsâ & voluntate moventur, sic numine deorum omnia finguntur, moventur, atq; mutantur. 1 de Nat. Deor. 17

Mala & impia consuetudo est contra Deos disputandi, sive ex animo id fiat, sive simulatè. 2 de Nat. Deorum. 18

Homini timidè de potestate Deorum, & pauca di-
cenda

cenda sunt. Pro lege Manil. 1

Pietas grata est Deo, sumptus est removendus.
Quid est enim cur paupertatem deorum aditu ar-
ceamus? præsertim cùm ipsi Deo nihil minùs gratu-
futurum sit, quàm non omnibus patere ad se placan-
dum, & colendum viam? 2 de Leg. Vide, de Nat.
Deor. 20

Nulla est erga Deos pietas, nisi honesta de numine
Deorum ac mente opinio. Pro Planc. 21

Color albus præcipuè decorus Deo est. 2 de Legi-
bus. 22

Cùm multùm animus corpori præstet; observetur
ut casta corpora adhibeantur, multò est in animis id
observandum magis: nam illud vel aspersione aquæ,
vel dierum numero tollitur; animi labes, nec diutur-
nitate evanescere, nec manibus ullis elui potest. 2 de
Legibus. 23

Nullum est animal, præter hominem, quod habeat
aliquam notitiam Dei. 1 de Leg. 24

De hominibus, nulla gens est, neque tam imman-
sueta, neque tam fera, quæ non, etiamsi ignoret qua-
lem Deum habere deceat, tamen habendum sciat. 1 de
Legibus. 25

Firmissimum hoc afferri videtur, cur Deos esse cre-
damus; quòd nulla gens tam fera, nemo hominum
tàm sit immanis, cujus mentem non imbuerit Deorum
opinio. 1 Tusc. 26

Dii immortales sparserunt animos in corpora hu-
mana, ut essent qui terras tuerentur, quique cœlestem
ordinem contemplantes, imitarentur eum vitæ modo,
atque constantia. Cato Major. 27

Deus, animal unum spectabile hominem, in quo om-
nia animalia contineret, efficit. De Univer. 28

Sunt è terrâ homines, non ut incolæ & habitatores,
sed quasi spectatores superarum rerum atque cœlesti-
um, quarum spectaculum ad nullum aliud genus ani-
mantium pertinet: sensus autem interpretes ac nuntii
rerum, in capite, tanquam in arce mirificè ad usus ne-
cessarios & facti & collocati sunt. Tu reliqua vide
supra, de Homine 18., 2 de Nat. Deor. 29

Cùm

Cùm natura cæteras animantes abjecisset ad pastum, solum hominem erexit, & ad cœli, quasi cognationis, domiciliique pristini conspectum excitavit: tum speciem ita formavit oris, ut in eâ penitus reconditos mores effingeret. 1 de Leg. 30

Omnia aliorum causâ generata sunt; ut fruges atq; fructus quos terra gignit, animalium causâ: animantes hominum; ut equus vehendi causâ, arandi bos, venandi & custodiendi canis. Ipse autem homo ortus est ad mundum contemplandum. 2 de Nat. Deor. 31

Nobis persuasum esse debet, si omnes deos hominesque celare possumus, nihil tamen avarè, nihil injuste, nihil libidinose, nihil incontinentèr esse faciendum. 3 Offic. 32

Quam despicere cœperimus, & sentire quid simus, & quid ab animantibus cæteris differamus, tum ea insequi incipiemus, ad quæ nati sumus. 5 de Finib. 33

Si considerare velimus quæ sit in naturâ hominis excellentia & dignitas, intelligemus, quàm sit turpe diffluere luxuriâ, & delicatè ac molliter vivere: quàmque honestum, parcè, continenter, severè, sobriè. 1 Offic. 34

Nec figura corporis, nec excellens vis ingenii humani significat, ad hanc unam rem natum hominem, ut frueretur voluptatibus. 2 de Finib. 35

Animus est ingeneratus à Deo, ex quo verè, vel cognatio nobis cum cœlestibus, vel genus, vel stirps appellari solet. 1 de Leg. 36

Est animus cœlestis ex altissimo domicilio depressus, & quasi demersus in terram, locum divinæ naturæ, æternitatique contrarium. Cato Major. 37

Humanus animus decerptus ex menti divinâ, cum alio nullo, nisi cum ipso Deo (si hoc fas est dictu) comparari potest, Hic igitur, si est excultus, & si ejus acies ita curata est, ut ne cæcetur erroribus, fit perfecta mens, id est, absoluta ratio: quæ est idem quod virtus. 5 Tuscul. 38

Nulla est celeritas, quæ possit cum animi celeritate contendere: qui, si permanet incorruptus, suiq; similis, necesse est ita feratur, ut penetret & dividat omne cœlum

cœlum hoc, in quo nubes, imbres, ventique coguntu
1 Tuscul.

Oportet ut ipsa se mens vitiis exutam cognosca
conjunctamque cum divinâ mente se sentiat : ex q
insatiabili gaudio compleatur. 5 Tusc.

Cùm animus, cognitis perceptisq; virtutibus, à co
poris obsequio indulgentiâq; discesserit, voluptate
que sicut labem aliquam decoris oppresserit, omnem
mortis, dolorisq; timorem effugerit, societatemq; ca
nis ejecerit cum suis; omnesq; naturâ conjunctos, su
duxerit, cultumq; Deorum & puram religionem susc
perit, & exacuerit illam, ut oculorum, sic ingenii acie
ad bona deligenda, & rejicienda contraria (quæ virtu
ex Providendo est appellata Prudentia,) quid eo di
aut cogitari poterit beatius ? Idemque, quum cœlum
terras, maria, rerumque omnium naturam perspexeri
eaq; unde generata, quò recurrant, quando, quomod
obitura, quid in iis mortale & caducum, quid divinum
æternûque sit viderit; ipsumque ea moderantem & r
gentem penè prehenderit, seseque non unis circunda
tum mœnibus popularem alicujus definiti loci, sed ci
vem totius mundi, quasi unius urbis agnoverit : in ha
ille magnificentiâ rerum, atque in hoc conspectu &
cognitione naturæ. Dii immortales, quàm ipse noscet
quod Apollo præcipit Pythius : Quàm contemnet
quam dispiciet ! quàm pro nihilo putabit ea, quæ vul
go ducuntur amplissima ! 1 de Leg. 4

Animus cùm est secum, secumque, ut dicitur, vivit
tum quæ ad se pertinent, ea curat, quæque sua sun
cognoscit : noscit seipsum. 1 Tusc. 42

Si quis est hoc robore animi, atque hac indole virtu
tis, ac continentiæ, ut respuat omnes voluptates, om
nemque vitæ suæ cursum in labore corporis, atque i
animi contentione conficiat; quem non quies, non re
missio, non æqualium studia, non ludi, non convivi
delectent; nihil in vitâ expetendum putet, nisi quod e
cum laude & honore, & cum dignitate conjunctum
hunc meâ sententiâ divinis quibusdam bonis instru
ctum atque ornatum puto. Pro M. Cœl. 4

Altè spectare si voles, atque hanc sedem & æternam
domum

domum contueri, neque sermonibus vulgi dederis te, nec in præmiis humanis spem posueris rerum tuarum: suis te illecebris oportet ipsa virtus trahat ad verum decus. Som. Scip. 44

Cogitantes supera atque cœlestia, hæc nostra ut exigua & minima contemnamus. 4 Acad. quæst. 45

Quid videatur ei magnum in rebus humanis, cui æternitas omnis, totiusque mundi nota sit magnitudo? Nam quid aut in studiis humanis, aut in tam exiguâ vitæ brevitate magnū sapienti videri potest, qui semper animo sic excubat, ut nihil ei improvisum accidere possit, nihil inopinatum, nihil omnino novum? Atq; idem ita acrem in omnes partes acië intendit, ut semper videat sedem sibi ac locum sine molestiâ atque angore vivendi : ut quemcunque casum fortuna invexerit, hunc aptè & quiete ferat. 4 Tusc. 46

Confer nostram longissimam ætatem cum æternitate, & brevissima reperietur. 1 Tusc. 47

Cœlestia semper spectato, illa humana contemnito: Som. Scip. 48

Nihil est melius, quàm memoria rectè factorum: & libertate contentum, negligere humana. Cic Brut. 49

Abeunt omnia unde orta sunt. Cato Major. 50

Nemo confidat semper sibi illud stabile & firmum permansurum, quod fragile & caducum sit. 2 Tus. 51

O Dii boni! quid est in hominis vitâ diu? Mihi ne diuturnum quidem quidquã videtur, in quo est aliquid extremū: cùm enim id advenit, tum illud, quod præterit, effluxit: tantum remanet, quod virtute & rectè factis sis consecutus. Horæ quidē cedunt, & dies, & menses, & anni : nec præteritum tempus unquàm revertitur : nec quid sequatur, sciri potest. Cato Major. 52

Quis est, quamvis sit adolescens, cui sit exploratum se ad vesperum esse victurum? Cato Major. 53

Nemini exploratū potest esse, quomodo sese habiturū sit corpus, nō dico ad annū, sed ad vesperū. 2 de Fin. 54

Homines nos esse meminerimus, eâ lege natos, ut omnibus telis Fortunæ proposita sit vita nostra: neq; esse recusandum, quò minùs eâ, quâ nati sumus, conditione vivamus : néve tam graviter eos casus feramus, quos nullo

nullo concilio vitare possumus: eventisque aliorum memoriâ repetendis, nihil, accidisse nobis novi cogitemus. Cic. Titio Famil. 5 55

Utrum vivere, an mori sit melius, dii immortales sciunt: hominem quidem arbitror scire neminem. 1 Tuscul. 56

Ex ipsâ vitâ discedimus, tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo: commorandi enim nobis natura diversorium, non habitandi dedit. Cato Major. 57

Mors terribilis est iis, quorum cum vitâ omnia extinguuntur: non iis, quorum laus emori non potest. Parad. 2. 58

Sic habeto, te non esse mortalem, sed corpus hoc. Som. Scip. 59

Corpus hoc est mortale: animi vero motus sempiterni. Pro Sestio. 60

Duas esse vias censebat Socrates, duplicesq; cursus animorum è corpore excedentium. Nam qui se humanis vitiis contaminassent, & se totos libidinibus dedissent; iis devium quoddam iter esse, seclusum à concilio Deorum: Qui autem se integros castosq; servavissent, quibusque fuisset minima cum corporibus contagio, essentque in corporibus humanis, vitam imitati Deorum; his ad illos, à quibus essent profecti, reditum facilem patere. 1 Tusc. 61

Eorum animi, qui se corporis voluptatibus dediderunt, earumque se quasi ministros præbuerunt, impulsuque libidinum voluptatibus obedientium, Deorum & hominum jura violarunt, corporibus elapsi circum terram ipsam volutantur: nec in hunc locum cœlestem, id est, in cœlum, nisi multis exagitati seculis, revertuntur. Som. Scip. 62

Qui rectè & honestè curriculum vivendi à naturâ datum confecerit, ad astra facilè revertetur: non qui aut immoderatè, aut intemperantèr vixerit. De Univers. 63

Omnibus qui patriam conservarint, adjuverint, auxerint, certus est in cœlo ac definitus locus ubi beati ævo sempiterno fruantur. Som. Scip. 64

Omnium animi sunt immortales, sed bonorum for-

tiumque

unaque divini. 2 de Legib. 65

Bonorum virorum mentes mihi divinæ atque æternæ videntur, & ex hominum vitâ ad Deorum religionem, sanctimoniamque demigrare. Pro C. Rab. 66

Tunc erimus beati, quum corporibus relictis cupiditatum & æmulationum erimus expertes. 1 Tusc. 67

Vestra quæ dicitur vita, mors est. Som. Scip. 68

Vetat dominans ille in nobis Deus injussu hinc nos suo demigrare. Quum verò causam justam Deus ipse dederit, ne ille medius fidiùs vir sapiens lætus ex his tenebris in lucem illam excesserit: nec tamen illa vincula carceris ruperit, leges enim vetant: sed tanquam à magistratu, aut ab aliquâ potestate legitimâ sic à Deo evocatus atque emissus exierit. 1 Tusc. 69

Tibi, & piis omnibus est animus in custodiâ corporis retinendus: nec injussu ejus, à quo ille est nobis datus, ex hominum vitâ migrandum est, ne munus humanum assignatum à Deo, defugisse videamini. Som. Scip. 70

Vetat Pythagoras injussu imperatoris, id est, Dei de præsidio & statione vitæ decedere. Cato Major. 71

Nisi Deus istis te corporis custodiis liberaverit, ad cœlum tibi aditus patere non potest. Som. Scip. 72

Nos, si quid tale acciderit, ut à Deo denunciatum videatur ut exeamus è vitâ læti & agentes gratias pareamus: emittique nos è custodiâ, & levari vinculis arbitremur, ut aut in æternam & planè nostram domũ remigremus, aut omni sensu molestiâque careamus. Sin autem nihil denuntiabitur, eo tamen simus animo, ut horribilem illum diem aliis, nobis faustũ putemus, nihilque in malis ducamus quod sit vel à diis immortalibus, vel à naturâ parente omnium constitutum. Non enim temerè nec fortuitò sati & creati sumus sed profectò fuit quædam vis, quæ generi consuleret humano: nec id gigneret aut aleret, quod quum exanilavisset omnes labores, tum incideret in mortis malum sempiternum. 1 Tuscul. 73

Nec unquam bono quidquam mali evenire potest, nec vivo, nec mortuo: nec unquam ejus res à diis im-

mortalibus negligentur. 1 Tusc. 74

Improbo bene esse non potest. In Par. 75

Animi conscientiâ improbi semper cruciantur. 2 de Finib. 76

Impii pœnas luunt, &c. 1 de Leg. Vide impii. 111. 77

Cujusvis est hominis errare: nullius, nisi insipientis, perseverare in errore. Philip, 12. 78

Faciliùs iis ignoscitur, qui non perseverare, sed ab errato se revocare moliuntur: est enim humanũ peccare, sed belluinum in errore perseverare. in Vat. 79

Optimus est portus pœnitenti; mutatio consilii. Philip, 12. 80

Sit erranti medicina, confessio. Cic. Octavio.

Permulta nos consulto omisimus, & ea imprimis quæ ad dicendi facultatem & exercitationem magis, quàm ad institutum nostrum pertinere videbantur; quibus aliquando proprius & suus locus à nobis (si hunc nostrum laborem probari intellexerimus) tribuatur.

ILLUSTRES QUÆDAM SENTENTIÆ EX OPTIMIS QUIBUSQUE ALIIS authoribus selectæ, per eundem Petrum Lagnerium.

Virtus. 1

VIrtute homine à diis immortalibus nihil melius datum est. *Cice.*
Amplissimum sibi ipsi præmium est virtus.
Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces. *Sili.*
Omnia ei adsunt bona, quem penes est virtus. *Ital.*
Sola virtus expers sepulchri. *Plau.*
Virtuti fortuna cedit.
Virtus fortunæ non est indiga.
Virtus fortunare solet. *Sen.*
Nunquam potest non esse virtuti locus. *Sall.*
Virtuti omnia parent.
——— Domat omnia virtus.
——— Famam extendere factis, *Vir.*
Hoc virtutis opus.
Virtutis & gloriæ comes invidia.
——— Virescit vulnere virtus.
Virtutis præmium honor.
Ipsa sese virtus satis ostendit. *Sall.*
Virtus neque dono datur, neque accipitur.
Virtus nec eripi, nec surripi potest unquam: neque naufragio, neque incendio amittitur. *Cic.*
Nunquam Stygias fertur ad umbras *Sene.*
Inclyta virtus.

Virtus æterna, præclaraque habetur.

Plau. Qui per virtutem perit, non pol interit.

Bonum est quidquid ex virtutis geritur imperio.

Cic. Quod rectum, & honestum, & cum virtute est, hoc demum est bonum.

Plau. Sat habet fautorum semper, qui rectè facit.

Sera nunquam est ad bonos mores via.

Bene vivere, bis vivere est,

Ad virtutem una & ardua est via.

Ad gloriam virtutis viâ pervenitur.

Virtutem incolumem odimus :

Hora. Sublatam ex oculis quærimus invidi.

——Probitas laudatur & alget.

Iuv. Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat

Res angusta domi.

Bonos imitari, quàm iis invidere præstat.

Sall. Ubi malos præmia sequuntur, haud facilè quisquam gratuitò bonus est.

Plerumque nos fallit vitium specie virtutis & umbrâ.

Prosperum ac fœlix scelus

Sen. Virtus vocatur.

Pavorè carent, qui nihil commiserunt: at pœnam semper ob oculos versari putant qui peccarunt.

Vacandum non modò omni crimine, sed & criminis cujuscunque suspicione.

Oderunt peccare boni virtutis amore :

Hor. Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

————Semita certè

Iuve. Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.

Affectibus benè uti, virtus : malè uti, vitium.

Nobilitas sola est, atque unica virtus.

Statuæ hujusmodi relinquendæ, quæ virtutis sint monumenta magis, quàm statuæ corporis

Iuve. Virtute decet non sanguine niti.

Clau. Sola perpetuò manent

Sen. Subjecta nulli, mentis atque animi bona.

Omnis spes in virtute ponenda.

Prudentia.

PRudentes dii amant, & oderint malos.

Priùs-quàm initium rectè constitueris, stultum est de

de exitu consilium capere.

Isthuc est sapere, non quod ante pedes modò est Videre : sed etiam illa quæ futura sunt, prospicere. *Ter.*

Priusquàm incipias, consulito : & ubi consulueris, maturè facto opus est. *Sall.*

Præterita reprehendi possunt corrigi non possunt.

Cum re mutare consilium prudentis est.

In capiendis consiliis festinatio, rationis inimica, mentis præstringit oculos.

Haud facilè animus verum providet, ubi odium, amicitia, ira, atque misericordia intercedunt.

Nunquam ita quisquam benè subductâ ratione ad vitam fuit *Ter.*

Quin res, ætas, usus semper aliquid adportet novi, &c.

Perbeati sunt, qui eum tenent vitæ cursum, ut vel in negotio sine periculo, vel in otio cum dignitate versentur. *Cic.*

Seræ sunt hominum lamentationes, prorsusque vituperandæ, quas occupatas in iis lugendis cernimus, quæ vitio suo desidiaque contigerunt.

Primus ad sapientiam gradus, Seipsum nosse : quod ut omnium difficillimum est, ita longè utilissimum.

Fœliciter is sapit, qui periculo alieno sapit. *Plau.*

———Fœlix quicunque dolore *Tibul.*
Alterius, disces posse carere tuo.

Scitũ est, periculũ ex aliis facere, tibi quod ex usu fiet. *Tere.*

Ita comparata est omnium hominum natura, aliena meliùs ut videant & judicent, quàm sua. *Iem.*

Suus cuique attributus est error. *Catu.*

Sed non videmus manticæ quod in tergo est.

Aliena sic nobis tractanda sunt, ut nostrorum non obliviscamur. *Sall.*

Stultitiæ est, alienam rem suo periculo curare. *Hesi.*

Prudentis est, mortis meminisse.

Sapientissimus quisque animo æquissimo moritur, stultissimus iniquissimo.

Æstas non semper fuerit, componite nidos.

Carpe diem, quàm minimùm credulus postero. *Hor.*

Vive memor quàm sis ævi brevis.

Sera nimis vita est crastina, vive hodiè. *Mar.*

Dum

Dum licet, vive.
Utendum præsentibus.
Memineris juvenis, quod aliquando senex eris.
Est sua rebus pulchritudo, sed & interim desinit.
Stultus est, qui quæ obtulit opportunitas, non amplectitur.

Ovid. ——Bene qui latuit, bene vixit, & intra
Fortunam debet quisque manere suam.

Optimus est in omnibus rebus modus, laudabilisque mensura.

Boet. Quod præcipiti via
Certum deserit ordinem,
Lætos non habet exitus.

Hora. Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque nequit consistere rectum.

Tere. In omni re videndum, ne quid nimis.

Flagitium est, te aliis consilium dare, foris sapere, tibi non posse auxiliarier.

Lentè festinandum est.

Ovid. Habent parvæ commoda magna moræ.

Quod cavere possis, stultum est admittere.
Prudentis est in plerisque connivere.
In avido ingenio, sæpe pravum vincit consilium.
Ineuntis ætatis inscitia, senum constituenda & regenda est providentia.
Stultum est dimensionibus terrarum studere; & seipsum nescire metiri.

Clau. ——Diis proximus ille est,
Quem ratio, non ira movet——.

Utilia jucundis præferenda sunt, cùm obtineri utrumque non potest.
Vix sibi ipsi, nedum alii credet prudens.
Ab altero expectes, alteri quod feceris.

Tere. Omnia priùs experiri quàm armis, sapientem decet.
Eventus, stultorum magister.

Hora. Dulce est desipere in loco.

Fortitudinis. 3

Ovid. Fortior est, qui se, quàm qui fortissima vincit
Mœnia, nec virtus altiùs ire potest.

Omne solum forti patria est.

Pa-

Patria est ubicunque virtus sedem sibi elegerit.
Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quàm amare vitam.
Quemcunque fortem videris, miserum neges.
Fortes fortuna adjuvat.
Magnum faciunt hominem res adversæ, quemadmodum secundæ fœlicem.
Crescit in adversis virtus.
Necessitas, etiam timidos fortes facit.
Scilicet adversis probitas exercita rebus,
Tristi materiam tempore laudis habet.
Quanta cujusque animo audacia, natura aut moribus inest, tanta in bello patere solet.
In re mala animo si bono utare, juvat.
——In dubiis homines spectare periclis
Convenit, adversisque in rebus noscere qui sint.
Animus æquus optimum est ærumnæ condimentum.
Explorant adversa viros, perque aspera duro
Nititur ad laudem virtus interrita clivo.
In suo quisque periculo magnum habet animum.
Scitum est profectò quiddam & in mediis malis ea quemque sapere, quæ sapere est opus.
Tu ne cede malis, sed contrà audentior ito.
Haud est virile, terga fortunæ dare.
Facere solent extrema securos mala.
——Apparet virtus, arguiturque malis.
Facile supplicium perpeti, se supplicio liberare est.
Ut valeas, multa ferenda tibi.
Superanda omnis fortuna ferendo est.
Audaces fortuna juvat, timidosque repellit.
Mors terribilis est iis, quorum cum vita omnia extinguuntur; non iis, quorum emori virtus non potest.
Audendum tibi aliquid, si vis esse aliquid.
Non fit sine periculo facinus magnum & memorabile.
Quòd si deficiant vires, audacia certè
Laus erit, in magnis & voluisse sat est.
Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.
Nihil tam altè natura constituit, quo virtus non possit inniti.
Invia virtuti nulla est via.

Ovid. ———Tendit in ardua virtus.
Enervos animos virtus odisse solet.
Idem. Nihil intentatum relinquit virtus.

Amicitia.

Plau. NEque falsum prorsus, neque suave esse potest quidquam, ubi amor non admiscetur, sed quod est amatum, id mel faciet.

Cice. Non aquâ, non igni, non aëre pluribus locis utimur, quàm amicitiâ.

Cic. Solem è mundo tollunt, qui amicitiam è vitâ tollunt.

Xeno Tantum boni est in amicitiâ, ut ad eam rem perficiendam, deorum atque hominum munera videantur concurrere.

Amicus, est desiderabile nomen, homo vix apparens infelicitatis refugium, vix invenienda possessio, secretorum receptor, indeficiens quies, amanda felicitas.

Sall. Æqualitate animorum constat amicitia.

Idem velle, atque idem nolle, ea demum firma est amicitia.

Eadem cupere eadem odisse, inter bonos amicitia: inter malos, factio est.

Solus est homo amico amicus.

Amicitia omnibus rebus humanis anteponenda.

Sene. Odit verus amor, nec patitur moras

Plau. Tardo amico nihil est quidquam iniquius.

Aug. Amor qui tenuit operari, amor non est.

Ubi amici, ibidem opes.

Plau. Is amicus certus est, qui in re dubiâ, re juvat, ubi re est opus.

Cice. Amicus certus in re incertâ cernitur,

Ovid. Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum:
Tempore sic duro est inspicienda fides.
——Stat nulla diu mortalibus usquam
Fortuna titubante fides.

Ovid. Donec eris fœlix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Sene. Fidem secunda poscunt, adversa exigunt.

Mart. Extra fortunam est, quidquid donatur amicis:
Quas dederis solas semper habebis opes.

Si

Si quid erga amicum benefeceris, aut consulueris fideliter, non videris meruisse laudem, munere functus tuo.

Reconciliata simulta, quamlibet leves suspitiones fugiendæ sunt.

Verus amor nullum novit habere modum. *Prop.*

Conjunctio animorum maxima cognatio est.

Qui verè amat, præter unum amare non potest.

Opitulandum amicis, sed usque ad aras.

Contra patriam arma pro amico sumenda non sunt.

Est quatenus amicitiæ dari venia possit.

Omnia cum amico discutienda sunt: primùm autem discutiendus, probandusque amicus ipse est *Cice.*

Amicitiis non est utendum ut floribus, tam diu gratis quam diu recentibus.

Veteres amicitias pro consequentium novitate non fastidias.

Amicorum nunquam cuiquam hominum satis fuit. *Sall.*

Amicos res invenit. *Tl*

Amicorum communia debent esse omnia. *Ovid.*

Nomen amicitiæ barbara corda movet.

Amandi nec multi, nec nulli.

Amicitiæ immortales esse debent, mortales inimicitiæ.

Periculosum est inter amicos de re aliquâ statuere: nam ita necessum est, alterum ex his prorsus inimicum habere. *Bias.*

Optimam vitæ supellectilem sibi comparavit, qui amicos paravit.

Paupertatis ac divitiarum. 5

MAgnum vectigal est parsimonia.

Divitiæ grandes homini sunt, vivere parce. *Lucr.*

Si res tua non sufficiat tibi, tu parcendo fac ut sufficias rei tuæ.

Pauper non est is, cui rerum suppetit usus. *Hora.*

Egens æquè est is, cui quod est, non sufficit; atque is qui nihil habet.

Quod satis est, cui contingit, nil amplius optet:

Benè est, cui Deus obtulit

Parca, quod satis est, manu. *Hor.*

Facinus audax incipit,
Plau. Qui cum opulento pauper cœpit rem habere, aut negotium.
Ovid Curia pauperibus clausa est.
Hor. Paupertas nulli malum est, nisi repugnanti.
Magnū pauperis opprobrium jubet, & facere & pati.
Iuve. Nil habet infœlix paupertas durius in se,
Quàm quod ridiculos homines facit.
Pers. Magister artis, ingeniique largitor,
Venter.
Paupertas omnes artes perdocet.
Hora. Difficile est pauperem philosophari.
Serviet æternum, qui parvo nesciet uti.
Inopiæ pauca desunt, avaritiæ omnia.
Hora. ——Locum virtutis deseruit, qui
Semper in augenda festinat, & obruitur re.
Avaritia, adeoque pecuniæ studium, fidem, probitatē, cæterasque bonas artes subvertit.
Iuve. ——Lucri bonus est odor ex re
Qualibet————
Nunquam expletur cupiditatis sitis.
Tere. Pecunia avaro supplicium est.
Iuve. Semper avarus eget————
Nimium ad rem in senectute attenti sumus
Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit:
Et minùs hanc optat, qui non habet————
Rape, congere, aufer, possidè: relinquendum est.
Solius temporis honesta avaritia est.
Ubi quis pecuniam habet, necesse est, ut aut seipsum aut pecuniam vilem habeat.
Pl. u. Aurum multa multis sæpe suasit perperam.
Luca. ——Solus ferrum, mortemque timere
Auri nescit amor.————
Divitiarum fluxa est atque fragilis gloria.
Cice. Animus hominis dives, non arca appellari solet.
Divites non solùm cruciantur libidine augendi ea quæ habent, sed etiam amittendi ea.
Hora Et genus, & virtus, nisi cum re, vilior alga est,
Omnia pulchris Divitiis patent.
Iuve, Prima peregrinos obscœna pecunia mores
Intulit,

Intulit, & turpi fregerunt secula luxu
Divitiæ molles ———
Divitiarum cupido ibi est, ubi & luxus usúsque.
Qui suis contentus est, is verè ditissimus est.
Cui tanta possessio est, ut ad liberaliter utendū facile contentus sit, qui nihil quærit, nihil appetit, nihil optat amplius, hic demum dives appellandus est, Cic
Virtute qui prædici sunt soli sunt divites. Cic
Opes sunt sarcinæ mentis.
Imperat, aut servit, collecta pecunia cuique. Hor
Aurum omnes, victâ jam pietate colunt. Prop
Aurea nunc verè sunt secula: plurimus auro
Vœnit honos.
Nemo extollere sese, & divina mortalis attingere potest, nisi omissis pecuniæ & corporis gaudiis.
Fortuna bonorum ut initium, sic finis est.
In pretio pretium nunc est. Ovi
Crescentem sequitur cura pecuniam, Hor
Majorumque fames.
Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum. Ter

Exercitii seu laboris, & ignaviæ.

DIi nobis laboribus omnia vendunt. Hor
Qui fœlices aliquando esse volunt, laborare debent.
Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit fecitque puer, sudavit & alsit.
Vigilando, agendo, bene consulendo, prosperè omnia cedunt. Sal
Mala mille affligunt hominem, cui segne & inutile corpus.
Nemo unquam ignaviâ immortalis factus est.
Difficilia, quæ pulchra.
Qui dormiunt libenter, sine lucro & cum malo quiescunt. Pla
——— Si non Hor
Intendes animum studiis, & rebus honestis,
Invidia vel amore vigil torquebere. ———
Desuetudo pigritiam, pigritia veternum parit.
Exercitium dormientem naturam excitat, morbos fugat,

gat, denique temporis lucrum est uberrimum.
Virg. ——————Labor omnia vincit
Improbus.——————
Spe otii sustentatur labor.
In tenui labor, at tenuis non gloria.——————
Magnæ curæ magna merces.
Quæ laboriosa juventuti studia, hæc sunt
Jucunda senectuti otia.
Laboris condimentum est otium.
——————Par est fortuna labori.
Quod fuit durum pati, meminisse dulce est.
Si quid feceris honestum cum labore, labor abit, honestum manet : si quid turpe cum voluptate, turpitudo manet, voluptas abit.
Blãdo veneno desidiæ, virtus paulatim evicta, senescit.
Nihil tam difficile, quin quærendo investigari possit.
Omne opus difficile apparet, antequam tentaveris.
Nihil tam facile, quin difficile fiat, si invitus facias.

Voluptatis. 7

Sall. IN regno voluptatis virtuti non est locus.
Næ illi falsi sunt, qui diversissimas res pariter expectant, voluptatem & præmia virtutis.
Voluptatibus simul & virtuti nemo servire potest.
Plan. Voluptas est malorũ esca, quòd ea non minùs homines
Quàm hamo capiantur pisces.
Hominis præstantia indiga est voluptas.
Est virtus placidis abstinuisse bonis.
Facilè ingenia adolescentum ab honestâ disciplinâ ad luxum dilabuntur.
Luxum suadet licentia.
Suadent brevem præsentia fructum.
Copia, luxusq; nimius, ad voluptatẽ facillimè allicit.
Plin. Nulla est adeo voluptas, quæ non assiduitate sui fastidium pariat.
Copia fastidium parit.
Voluptates commendat rarior usus.
Poenitentia dolorque voluptate comparantur.
Plau. Ita diis placitũ, voluptati ut mœror comes consequatur.
Dolor ac voluptas
Invicem cedunt ; at brevior voluptas.

Volup-

Voluptatem usuræ morbi sunt.
Sperne voluptates : nocet empta dolore voluptas. *Horat.*
——Miscentur tristia lætis.
Qui minus deliciarũ novit in via, minùs timet mortem

Fortuna.

FOrtuna opes auferre, non animum, potest. *Sen.*
Fortuna fortes metuit, ignavos premit.
Oblatam utramvis fortunam juxta suscipere discat qui animo esse tranquillo cupit.
Fortuna meliores sequitur.
Probitatem, industriam, cæterasque bonas artes, neque dare, neque eripere cuiquam fortuna potest. *Sall.*
Fortuna quum blanditur, tunc vel maximè metuenda.
In secundis nihil minus, quam confidendum.
Parciùs obsequenti fortunæ potiùs fidendum, quàm usquequaque faventi.
Fortunæ muneribus utendum, non fidendum,
——Quidquid in altum *Sen.*
Fortuna tulit, ruitura levat.
Fortuna nunquam perpetuò est bona,
Fortuna sævo læta negotio, & *Hora.*
Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alii benigna,
Nulli præstat velox fortuna fidem.
Cæca fortuna est, & eos plerumque efficit cæcos, quos complexa est. *Cice.*
Fortuna ut medicus ignarus, multos cæcat.
——Servat multos fortuna nocentes. *Lucr.*
Res secundæ non habent unquam modum. *Sen.*
Lasciviam amant atque superbiam res secundæ. *Sall.*
Prospera animos efferunt. *Sen.*
Omnes quum secundæ res sunt maximæ, tum maximè meditari secum oportet, quo pacto adversam erumnam ferant. *Ter.*
Cui spes omnis, & ratio, & cogitatio pendet à fortunâ hunc nihil oportet esse certi, nihilque quod exploratum habeat permansurum sibi ne unum quidẽ diem. *Cic.*
Miser est, quisquis fœlicitatem sperat à miseris.
Faber est quisque fortunæ suæ.

Suam cuique mores fingunt fortunam.

Cic. Perinde ut quisque fortunâ utitur, ita præcellit.

Plau. Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus.

Hor. Fortuna non mutat genus.

Ter. Bona fortunæ perinde sunt, ut animus illius, qui ea possidet:

Qui uti scit, ei bona; qui non utitur rectè, mala.

Fortunam citiùs reperias, quàm retineas.

Fortunam cùm abire permiseris, frustra postmodùm fugientem implorabis

Naturam plerumque fortuna corrumpit.

Dira libido fortunæ comes.

Mar. Fortuna multis nimis dat, satis nulli.

Ovid. Dat quodcunque libet fortuna, rapitque.

Sall. Fortuna in omni re dominatur.

Iuve. Turba tremens sequitur fortunam, semper & odit.

Ad saturitatem non est opus fortuna. Nam quod necessitati sat est, tollit irata.

Levis magnas opes huc fert & illuc casus.

——Brevis est magni fortuna favoris.

Sel. Fortuna humana fugat, arctatque ut lubet.

Ita. Minùs in parvis fortuna furit.

Plut. Fœlicitatis comes invidia.

Sin. Fortuna simul cùm moribus immutatur.

Sall. Successum fortuna, experientiam laus sequitur.

Hor. Quem res plus nimio delectavere secundæ,
Mutatæ quatient.

Læta omnia rarò sine infœlicitate aliquâ eveniunt.

Ovid Fortuna arbitriis tempus dispensat ubique.

Hominem esse calamitosum.

Plau. Dii nos quasi pilas homines habent.

Ovid Ludit in humanis divina potentia rebus,
Et certam præsens vix habet hora fidem.

Sen. Quemcunque miserum videris, hominem scias.

Ea est humanarum rerum natura, ut nihil sit omni ex parte beatum.

Plau. Ut sunt humana, nihil est perpetuum datum.

Vita

Vita data est utenda.———
Nihil est homini perpetuum bonum. *Ovid.*
Jam huic voluptati, hoc inventum odium est, *Plau.*
Prima pars ævi sese nescit : media curis obruitur:
Ultima molesta senectute premitur.
Juventa nihil est fugacius : quæ ubi avolarit semel, redit nunquam.
Optima quæque dies miseris mortalibus ævi *Virg.*
Prima fugit : subeunt morbi, tristisque senectus.
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis. *Iuv.*
Senectus ipsa morbus est.
Obrepit non intellecta senectus.
Multa ferunt anni venientes commoda secum : *Hor.*
Multa recedentes adimunt.
Formæ gloria fluxa atque fragilis est.
Res est forma fugax.
Forma exigui temporis donum est.
Nec forma æternum, haud cuiquam est fortuna perennis. *Prop.*
Longius aut propius mors sua quemque manet.
Oculi nostri tum demum miserrimi sunt, ubi coguntur paupertatem nostram conspicere.
Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet pœnitet. *Ter.*
Res humanæ fluxæ & mobiles sæpius in adversa mutantur. *Sall.*
Æquo animo ferendæ calamitates mortalibus.
Immortalia ne speres, monet annus, & almum
Quæ rapis hora diem——— *Hor.*
Novit paucos
Secura quies. *Sen.*
Nulla dies mœrore caret.
Tu quamcunque Deus tibi fortunaverit horam, *Hor.*
Gratia sume manu.———
Gaudia non remanent, sed fugitiva volant.
Finis alterius mali gradus est futuri. *Mart.*
Leve est miserias ferre, perferre est grave. *Sen.*
Nihil jucundum quod nemo videt, ne ipsæ quidē opes.
Omnium rerum vicissitudo est. *Ter.*
——Sævis inter se convenit ursis : *Iuv.*

Eſt homini ferrum lethale incude nefandâ
Produxiſſe parum eſt.————

Prop. Lupus eſt homo homini, non homo, quum qualis ſit non novit.

Hora. Unicuique dedit vitium natura creato.
Curarum ſomnus domitor, pars eſt humanæ melior vitæ.

Debemus morti nos, noſtraque. 10

Sall. OMnia orta occidunt, auctaque ſeneſcunt.
Homo ſe prius morti, quàm vitæ parare debet: atquè adeò putare, extremum ſibi ſemper adeſſe diem.
Vita & mors jure naturæ ſunt.
Hæc eſt hominis conditio, ut quàm citò in lucem exeat, moriturus exiſtat.

Tibu. Quis furor eſt atram bellis accerſere mortem?
Imminet, & tacito clam venit illa pede.
Mors æquat ſummis infima, involvit humile pariter & celſum caput.

Mar. Ipſe jubet mortis non meminiſſe Deus.

Virg. Stat ſua cuique dies: brevè, & irreparabile tempus
Omnibus eſt vitæ————
Fata manent omnes————
Mille modis lethi miſeros mors una fatigat:
Quem ſors dierum cuique dabit, lucro appone.

Hor. ——Omnes una manet mors,
Et calcanda ſemel via lethi.

Sil. I. Et pace & bello cunctis ſtat terminus ævi.

Mar. Vive velut rapto, fugitivaque gaudia carpe.
Perdiderit nullum vita reverſa diem.

Hor. Quis ſcit, an adiicient hodiernæ craſtina vitæ
Tempora dii ſuperi!

Sene. Nemo tam divos habuit faventes,
Craſtinum ut poſſet ſibi polliceri.

Hor. ——Mors ultima linia rerum eſt.
Abeunt omnia unde orta ſunt——
——Mors ſola fatetur.
Quantula ſunt hominum corpuſcula——

C. Nemo, quàm benè vivat, ſed quamdiù curat, cum omnibus poſſit contingere, ut benè vivant; ut diù nulli

Vita.

Vita humana similis est ferro: quod si exerceas, atteritur: si non exerceas, rubigo consumit.
In luctu atque miseriis mors erumnarum requies, non cruciatus est. Sall.
Ut benè vivitur, diù Vivitur. Plau.

Dominii ac Servitutis. XI

LIbertatem nemo bonus, nisi cum animâ simul amittit.
Omnes profectò liberi libentiùs
Sumus, quàm servimus. Hor.
Propriæ telluris herum natura, neque illum
Nec me, nec quemquam statuit.
Libertas per inertiam amittitur.
Liber est is existimandus, qui nulli turpitudini servit.
Natura mortalium avida est imperii. Sall.
Ea demum tuta est potentia, quæ viribus suis modum imponit.
Vim temperatam dii quoque provehunt. Hor.
In majus: iidem odere vires
Omne nefas animo moventes.
Facilitate nihil est homini melius, neque clementiâ. Ter.
Pudore & liberalitate liberos
Retinere satius esse credo, quàm metu.
Deteriores omnes sumus licentiâ.
Immodicus libertatis usus, servitutis quandoque occasio fuit. Sene.
Durum, & invisum, & grave est
Servitia ferre.
Pessimus quisque asperrimè rectorem patitur.
Servi ære parati, injusta imperia
Dominorum non perferunt.
Facilè est imperium in bonis.
Non qui jussus facit aliquid, miser est, sed qui invitus. Plau.
Non decet superbum esse hominem servum.
Plus oportet scire servum, quàm loqui.
Omnis animi debilitata, & humilis, & fracta timiditas, servitus est. Cic.
Asperius nihil est humili, cùm surgit in altum. Clau.

Regnum

Regnum non capit duos,
Luca. Nulla fides regni sociis, omnisque potestas
Impatiens consortis erit ————
Particeps dominationis neque fuit quisquam, neque
pati potuisset orbis terrarum bello concussus for-
Sall. In maximâ fortunâ, minima licentia esse debet.
Sen. Minimum decet licere, cui multum licet.
Multos timeat oportet, qui timetur à multis.
Rarò contingit cum à multis diligi, qui nô meritò, s-
arrogantiâ pluribus nititur anteferri.
Sen. Odia qui nimium timet, regnare nescit.
Ars prima regni est, posse invidiam pati.
Malus est minister regii imperii pudor.
Timendus tibi populus, apud quem multa possis.
Tutus esse non potest, quem maxima pars homin-
extinctum esse cupiat.
Sen. Est regis alti spiritum regi dare.
Plau. Multa cura summo imperio inest.
Qui quærit alta, is malum videtur quærere.
Venenum in auro bibitur.
Iniqua nunquam imperia retinentur diu.
Regnare cum scelere, omnibus
Sunt exiliis graviora.
Luca. ——Virtus & summa potestas
Non coëunt ————
Sen. Ut nemo doceat fraudis, & sceleris viam,
Regnum docebit.
Nemo alteri imperium volens concedit, & quam-
novus atque clemens sit, qui plus potest, tamen c-
malo esse licet, formidatur.
Ovid. Non bene conveniunt, nec in unâ sede morantur
Majestas & amor ————
Regum pernicies, adulatio.
Ter. Errat longè meâ quidem sententiâ,
Qui imperium credat gravius esse, aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud quod amicitiâ adjungitur.
Sall. Non exercitus, neque thesauri, præsidia regni sun-
verùm amici, quos neque armis cogere, neque au-
parare queas, officio & fide parantur.
Sall. Regiæ voluntates plerunque ut vehementes, sic mo-

les sunt, ac sæpe ipsæ sibi adversæ.

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Circa regna tonat.
Nunquam placidam sceptra quietem, *Sen.*
Certumve sui tenuere diem.

Vis consilii expers mole ruit suâ. *Hor.*

Imperium his facilè artibus retinetur, quibus initio partum est. *Sall.*

In servitutem cadere de regno, grave est. *Sen.*

Amoris. 12

QVi in amores præcipitavit, pejus perit, quàm si saxo saliat. *Plau.*

Vis magna mentis, blandus atque animi dolor, Amor est. *Sen.*

Amor amoris expers non est.

Nox, & amor, vinumque nihil moderabile suadent: *Ovid.*
Illa pudore vacat: Liber Amorque metu.

Libertas quoniam nulli jam restat amanti, *Prop.*
Nullus liber erit, si quis amare velit.

Insanum est & malum, inhospitium, divorti ad cupidinem.

Quisquis in primo obstitit, *Sen.*
Pepulitque amorem, tutus ac victor fuit.
Qui blandiendo nutrivit malum,
Serò recusat ferre, quod subiit, jugum

Solus amor, morbi non amat artificem. *Prop.*

Quæ res in se neque consilium, neque modum *Ter.*
Habet ullum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia: Injuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum.

Amorem sectari solent cura, ægritudo, dolor, nimiaque elegantia.

Nemo sine grandi malo,
Præterquam res patitur, studet elegantiæ.

Pulchra mulier nuda erit quàm purpurata pulchrior *Plau.*

Meretrix non absimilis mari: quod das devorat; nunquam abundat.

Hoc unum in ore perpetuò habent meretrices: Da mihi, atque affer mihi.

Amori

Plau. Amori accedunt hæc vitia,
Insomnia, ærumna, error, & terror, & fuga,
Ineptia, stultitiaque adeò, & temeritas.
Incogitantia, excors immodestia,
Petulantia, cupiditas, & malevolentia:
Inhæret etiam aviditas, desidia, injuria,
Inopia, contumelia, & dispendium.
Multiloquium, pauciloquium, &c.

Virg. Improbe amor quid non mortalia pectora cogis?
Sævus amor docuit natorum sanguine matrem
Commaculare manus——

Crudelis amor, cujus parva flamma primo vapore delectat, at fomento consuetudinis exæstuans, immodici ardoris totum hominem perurit.

Amor in tempore vires capit, & paulatim totum hominem amplexatur.

Plau. Amantes amantibus haud dissimiles, qui seipsos nesciunt & quid agant, ignorant.

Celerem habet ingressum amor, regressum tardum.

Dulce est insanire in loco.

Qui amat, si quod amat, habet, id satis habet sibi.

Pro cibo videre, amplecti, osculari, atque alloqui.

Amantium est etiam nævos ejus quod amant, exosculari.

Nullâ non horâ somniamus, quod amamus.

Ubi vanis somniis enutritur amor, præcordiis insedit.

Amoris præmium fructusque libidinis, aliquando sola cogitatio; supplicium vero grave, frustratio cupiditatis.

Consuetudo, & mores fugant duritiem, & obstinaciam inimicam Amori.

Falsâ dulcedine foventur amantes. Hæc tum demum se prodit, quum dirimitur amor.

Dulces amorum insidiæ.

Facilè irati verbo mutantur amantes.

Prop. Amantium iræ, amoris redinti gratio est.

Tere. ——Rara est concordia formæ

Juv. Atque pudicitiæ——

Plau. Nimia est miseria, pulchrum esse hominem nimis.

Plau. ——Tunc vive castè,

Asperius

Asperius cùm prompta Venus
Nec regna socium ferre, nec tedæ sciunt.
Non benè cum sociis regna Venusque manent. *Sen.*
Amor perennis conjugis castæ manet
Cæcus amor nonnuuquam admiratur neglecta. *Vir.*
Omnia vincit amor.

Sobrietatis. 13

Buccæ
Noscenda est mensura tua— *Iuve.*
Non vinum moderari, sed vino solent, qui quidem probi sunt. *Plau.*
Vina parant animos Veneri
In vinum mutum confertur plerumque culpa: quod si loqui posset, se defenderet. *Plau.*
Nimis est vile vinum atque amor. *Ovid.*
Si ebrio atque amanti impunè facere, quod lubeat, licet.
Homini cicuta est vinum. *Plin.*
Vino forma perit, vino corrumpitur ætas. *Prop.*
Vinum memoriæ mors. *Plau.*
Magnum hoc vitium vino est: pedes captat primùm; luctator dolosus est.
Quem tu asservare rectè ne aufugiat, voles,
Escâ atque potione vinciri debet
Apud mensam plenam homini rostrum deliges,
Dum tu illi quod edat, & quod potet, præbeas.
Arbitratu suo affatim quotidiè,
Nunquam ædopol fugiet. *Plau.*
Verecundari neminem.
Apud mensam decet.

Taciturnitatis. 14

Qui non novit tacere, nescit loqui.
Pœnituit aliquando locutum esse, tacuisse nunquàm.
Optimus est homini linguæ thesaurus & ingens *Hes.*
Gloria, quæ parcis mensurâ: singula verbis.
Effræni oris & ex legis dementiæ extremum infelicitas occupat.
Linguam compescere, virtus non minima est.
Mors & vita in manibus linguæ.

Maledi-

Maledicentia stultorum thesaurus, quem in lingua te-
conditum tenent.
Qui inconsiderate loquitur, sentiet mala.
Inter pocula præsertim servandum silentium.
Stultus non novit silentium servare.
Hor. Percunctatorem fugito, nam garrulus idem est.
Sen. Alium silere quod voles, primus sile.
Lingua hominum ad judicia præceps.
Hor. ——Semel emissum volat irrevocabile verbum.
Lingua si infrænis est, & prodiga, interdum maxima-
rum cladium organum est: at si parca & provida,
in eâ particulâ ingentium bonorum fomites laten-
& prudentia inde excerpitur.
Qualis vir, talis oratio.
Pudicæ mentis, pudicus sermo.
Os sanctum, sancta promit eloquia.
Imago hominis sermo est.
Detrahentem aversatur vir bonus.
Huic non licet alterius vituperationem patienter au-
dire, qui nec ab aliis optat suam recipi.
Verecundia silentium imperat.

Beneficentiæ & ingratitudinis.

Plau. QUod bene fit bonis,
Haud perit.
Nec aurum, nec argentum, nec quidquam eo-
rum quæ accipiuntur, beneficium est: sed ejus qui
tribuit, animus.
Benefacta benefactis cumulanda.
Aliquando gratius est, quod facili, quàm quod plena
manu datur.
Quidquid sine detrimento commodari potest, id tribu-
atur etiam ignoto.
Sero beneficium dedit, qui roganti dedit.
Eodem animo debetur beneficium, quo datur.
Reddit beneficium, qui libenter debet.
Nemo libenter debet reddere quod non accepit se-
extorsit.
Cic. Meminisse debet is, in quem collatum est beneficium
non commemorare qui contulit.
Odiosum hominum genus officia exprobrantium.
Beneficium

Beneficium, nec in puerum, nec in senem conferendum est : in hunc, quia perit antequam gratiæ referendæ detur opportunitas : in illum, quia non meminit.

Improbus est homo, qui beneficium
Scit sumere, & reddere nescit.

Ingratus qui beneficium recepisse se negat, quod accepit : ingratus, inquam qui id dissimulat : rursum ingratus, qui non reddit : At omnium ingratissimus, qui oblitus est.

Ita sunt omnes isti nostri cives : ———— *Plau.*
Siquid benefacias, levior plumâ gratia est :
Siquid peccatum est, plumbeas iras gerunt.

Est aliqua ingrato meritum exprobrare voluptas. *Ovid.*

Immunifico cantari solet : Quod habes, nec habeas.

Regem armis, quàm munificentiâ vinci, minus flagitiosum. *Sall.*

Eruditionis ac scientiæ. 16

OPes ejusmodi parandæ, quæ navi fractâ, simul cum domino queant enatare.

Honos alit artes, omnesque incenduntur ad studia, gloria : jacentque ea semper, quæ apud quosque improbantur.

Dignum laude virum Musa vetat mori.

Literæ pulcherrimæ sunt hominis divitiæ.

Quemadmodum corpus medicina, sic animum philosophia curat.

Hominis mens discendo alitur.

Vita hominis sine literis mors est, & hominis sepultura.

Strenua ingenia, quo plus recessus sumunt, hoc majores impetus edunt.

Ingenium quondam fuerat pretiosius auro : *Ovid*
At nunc barbaria est grandis, habere nihil.

Homine imperito nunquam quidquam injustius, *Ter.*
Qui nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.

Iners malorum remedium, ignorantia est. *Sen.*

Reliqui confusè, & sine ordine. 17

LAudis cupiditas, & timor ignaviæ ad virtutem excitant. *Sall.*

Gloriam, honorem, imperium, bonus & ignavus, æquè sibi exoptant.

Gloria

Gloria alitur industria.
Æqua laus est, à laudatis laudari, & ab improbis improbari
Sen. Laudare se, vani: vituperare, stulti est.
Qui favoris gloriam verè petit,
Animo laudari magis, quam voce volet.
Laus vera humili sæpè contingit viro.
Plau. Sperat quidem animus: quo eveniat diis in manu est
Tibul ——Credula vitam
Spes fovet————
Miserrimum est timere, cùm speres nihil.
Insperata sæpiùs accidunt, quàm quæ speres.
Auxilium petendum ab omnibus etiam ab infimis.
Nihil tam firmum cui periculum non sit, etiam ab invalido.
Inhumanum est malè mereri de immerente.
Plau. Certa amittimus, dum incerta petimus.
Nihil est, quod non assidua meditatio facillimum reddat.
Cui plus licet, quàm par est plus vult, quàm licet.
In extremâ inopiâ cõstitutis, haud facilè est emergere
Animi molles, & ætate fluxi, dolis haud difficulter capiuntur.
Clau. ——Plus est servasse repertum,
Quàm quæsisse decus————
Non minor est virtus quàm quærere, parta tueri.
Ubi intenderis ingenium, valet
Sall. Hoc deterius habet Respublica, quo magis res privatæ florent.
Suum cuique pulchrum.
Rex suus reginæ placet
Est amor & rerum cunctis tutela suarum.
Val. Domi industria foris justum imperium, animus in consulendo liber neque delicto, neque libidini obnoxius, illustres & magnos fecere plerosque.
Flac.
Plau. Necesse est facere sumptum, qui quærit lucrum.
Tum denique omnes nostra intelligimus bona,
Quum, quæ in potestate habuimus, ea amisimus.
Laudata virtus crescit, & immensum gloria calcar habet.

Nimia omnia
Nimium exhibent negotium.
Plurimum facere, minimum de seipso loqui, prudentioris est.
————Quibusdam
Somnium rixa facit.———— *Juv.*
Cupienti etiam celeritas mora est.
————Nunc nunc qui fœdera rumpit *Cl.*
Ditatur: qui servat eget.
Multò promptius est cavillari, quàm æmulari.
Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis minuat atque molliat. *Cic.*
Dies adimit ægritudinem hominibus.
Antiqua novis prefert invidia.
Concordiâ res parvæ crescunt, discordiâ maximæ dilabuntur. *Sal.*
In irrecuperabilibus optimum est remediū oblivio. *Sen.*
Negat sibi ipsi, qui, quod fieri non potest, petit.
Qui timidè rogat,
Docet negare.
Omnes res perinde sunt, ut agas, ut eas magnifacias. *Plau.*
Ignosce aliis multa, nihil prorsus tibi.
——Ingenio stat sine morte decus. *Pr.*
——Gaudet patientia duris. *Luc.*
Quidquid facimus, venit ex alto. *Sen.*
Vulgus ingenio mobili seditiosum est, atque discordiosum, cupidum rerum novarum, quieti & otio adversum. *Sall.*
Virtus est, ubi occasio admonet, despicere. *Val.*
————Nulla cœlum reparabile gaza. *Flac.*
Qui se habet, nihil perdidit.
Non rete accipitri tenditur, neque milvo. *Ter.*
In gerendis negotiis sæquendæ temporum oportunitates,
Irritatæ necessitatis gravissimi sunt morsus.
Naturæ sequitur semina quisque suæ. *Ovid.*
Nitimur in vetitum semper cupimusque negata.
Quod licet ingratum est: quod non licet, acrius urit.
Illicita amari solent
Nemo recusat ferre sortem, quam omnes patiuntur.

Dum vivit hominē noveris, ubi mortuus est, quiescas.
His nunc præmium est, qui recta prava faciunt.
Nulli te facias nimis sodalem,
Gaudebis minus, & nimis dolebis,
Quod quisque patitur, id vero omnium gravissimum quisque putat.
——— Docilis imitandis.
Turpibus ac pravis omnes sumus ———
Melius est in corvos, quàm in adulatores incidere: hi enim viventes, illi mortuos exedunt.
Pœna est vehemens, nocte dieque suum gestare in pectore testem.
Omne bellū sumitur facilè: cæterùm ægerrimè desinit.
Non laudandus est, qui plus credit, quæ audit, quàm quæ videt.
Jus summum sæpe summa malitia est.
——— Neglecta solent incendia sumere vires.
Non licet hominem esse sæpe ira ut vult, si res nō sinit
Venienti occurrendum est morbo.
Lento gradu ad vindictam sui divina procedit ira, tarditatémque supplicii gravitate compensat.
Quem sæpe transit casus, aliquando invenit.
Omnes res laudantur atque appetuntur, ut earum rerum usus est.
Carere debet omni vitio, qui in alterum paratus est dicere.
——— Semper nocuit differre paratis.
Suus cuique mos genuinus est.
Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.
Quot homines tot sententiæ.
Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.
Quàm iniquè comparatum est, hi qui minus habent.
Ut semper aliquid addant ditioribus?
Vive tibi, tecùmque habita nec grandia tentes:
Effugit immodicas parvula puppis aquas.

Ad Lectorem.

Hæc succincta licet, brevibúsque reposta, docebunt
Qui vitam formes, instituásque tuam.

SENTENTIÆ TERENTIANÆ EX ANDRIÆ,

PROLOGO.

Faciunt ne intelligendo ut nihil intelligant.
——Ut quiescant porrò moneo & desinant
Maledicere, malefacta ne noscant sua.

Actu primo. Scena prima.

ID arbitror
Adprimè in vitâ esse utile, ut ne quid nimis.
Hoc tempore
Obsequium amicos, veritas odium parit.
——Ingenium est omnium
Hominum à labore proclive ad libidinem.
——Si illum objurges, vitæ qui auxilium tulit,
Quid facias illi, qui dederit damnum aut malum?
——Mala mens, malus animus.

Scena secunda.

———Omnes qui amant, graviter sibi dari uxorem ferunt.
——Davus sum, non Oedipus.

Scena tertia.

Sed verba dare, difficile est.

Scena quinta.

——Facta, transacta omnia.
Aliquid monstri alunt.

Dum in dubio est animus, paulo momento huc illuc impellitur.

Actu secundo. Scena prima.

——Quoniam id fieri, quod vis, non potest: velis id quod possit.
Facilè omnes, cùm valemus, recta consilia ægrotis damus.

Scena quinta.

Verum illud verbum est, vulgò quod dici solet,
Omnes, sibi melius esse malle, quam alteri.

Actu tertio. Scena prima.

Fidelem haud fermè mulieri invenias virum.
——————Ego in portu navigo.

Scena tertia.

Amantium iræ, amoris redintegratio est.

Actu quarto. Scena prima.

Hoccine credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut siet,
Ut malis gaudeat alienis, atque ex incommodis
Alterius sua comparet ut commoda?

Scena secunda.

Valeant, qui inter nos dissidium volunt,
Non Apollinis magis verum, atque hoc responsum est.

Scena quarta.

Mirum verò, impudenter mulier si facit meretrix.
Fallacia alia aliam trudit——————
Paulum interesse censes, ex animo omnia,
Ut fert natura, facias an de industriâ?

Scena quinta.

Sic ut quimus, quando ut volumus non licet.

Actu quinto. Scena prima.

Beneficium verbis initum, re comprobes.

Scena secunda.

——————Omnis res est jam in vado.

Scena tertia.

Pro magno peccato, paulum supplicii satis est patri.

Scena quarta.

Si mihi perget quæ volt dicere: ea quæ non volt, audiet
——————Nodum in scirpo quæris.——————

Scena quinta.

Ego vitam deorum propterea sempiternam esse arbitror.

Quòd voluptates eorum propriæ sunt.

Scena sexta.

——More hominum evenit, ut quod sim nactus mali
prius resciscreris tu quàm ego quod tibi evenit boni.

Somniat ea, quæ vigilans voluit——

EX EUNUCHO

PROLOGO.

Nullum est jam dictum, quod non dictum sit prius.

Actu primo. Scena prima.

QUæ res in se neque consilium, neque modum
Habet ullum, eam consilio regere non potes.
In amore hæc omnia insunt vitia: injuriæ,
Suspiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rursum: incerta hæc si tu postules
Ratione certâ facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam, ut cum ratione insanias.

Scena secunda.

Accede ad ignem hunc, jam calesces plus satis.

Actu secundo. Scena prima.

Ejicienda mollities animi. Stat sententia.
——Adeóne homines immutarier
Ex amore, ut non cognoscas eundem esse?

Scena secunda.

Dii immortales, homini homo quid præstat!
Stulto intelligens quid interest.
——Omnia habeo, neque quidquam habeo; nihil cùm est, nihil desit tamen.
————Totâ erras viâ.
Vidin' otium, & cibus quid faciat alienus?
——Hic homines frigent.——
——Omnium rerum vicissitudo est.

Scena tertia.

——Matres student (*scilicet filias virgines*),
Demissis humeris esse, vincto pectore, ut graciles sient:

Si qua est habitior paulò pugilem esse aiunt, deducunt cibum.
Tametsi bona est naturâ, reddunt curatura junceas.
Isthæc in me cudetur faab.

Actu tertio. Scena prima.

Par pati referto.——

Scena secunda

E flamma te petere cibum posse arbitror.

Actu quarto. Scena quinta

——Sine Cerere & Libero friget Venus.

Scena sexta.

——Tu quod cavere possis, stultum admittere est.

Scena septima.

Consilio omnia prius experiri, quàm armis sapientem decet.
——Novi ingenium mulierum :
Nolunt, ubi velis : ubi nolis, cupiunt ultrò.

Actu quinto. Scena prima.

——Ovem lupo commisisti.——

Scena Secunda.

——Sæpe
Ex malo principio, magna familiaritas
Conflata est.

Scena quarta.

——Mihi puto palmarium (*id est palma dignum*)
Me reperisse, quo modo adolescentulus
Meretricum ingenia, & mores posset noscere.
Maturè : ut cùm cognorit, perpetuò oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans :
Quæ cum amatore suo cùm cœnant, liguriunt,
Harum videre ingluviem, sordes, inopiam,
Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque avidæ cibi :
Quo pacto ex jure hesterno panem atrum vorent :
Nosse omnia hæc, salus est adolescentulis.

Scena sexta.

Ex meo propinquo rure, hoc capio commodi,
Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit :
Ubi satietas cœpit fieri, commuto locum,
——Aliud ex alio malum.

Scena

Scena septima,

Egomet meo judicio miser, quasi sorex, hodiè periit.

Scena nona.

——Satis diu hoc jam saxum vorso.——

EX HEAVTONTIMORUMENO.

Actu primo. Scena prima.

TAntumne est ab re tuâ otii tibi,
Aliena ut cures, eaq; nihil quæ ad te attinent?
Homo sum, humani à me nihil alienum puto.

Scena secunda.

Bona (*scilicet fortuna*)
Perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet:
Qui uti scit, ei bona: illi qui non utitur rectè, mala,
——Quem ferret, si parentem non ferret suum?
——Parentum injuriæ
Unius modi sunt fermè, paulò qui est homo tolerabilis
Scortari crebro nolunt, nolunt crebro convivarier,
Præbent exiguè sumptum, & ea sunt tamen ad virtutem omnia.
——Ubi animus semel se cupiditate devinxit malâ,
Necesse est consilia consequi consimilia, hoc
Scitum est, Periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu fiet.

Actu secundo Scena prima.

Quàm iniqui sunt patres in omnes adolescentes judices?
Qui æquum esse censent, nos jam à pueris illico nasci senes:
Neque illarum affines esse rerum, quas fert adolescentia.
Ex suâ libidine moderantur, quæ nunc est, non quæ Olim fuit.
——Næ ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam.

Scena secunda.

Pergin, istuc prius dijudicare, quàm scis quid veri sit?
——Nosti mores mulierum:
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est.

Scena tertia.

——O Jupiter, ubinam est fides?

——Non fit sine periculo facinus magnum & memorabile.

In aurem utramvis otiose ut dormias.

Tu es judex, ne quid accusandus sis, vide.

Actu tertio. Scena prima.

——Senes est æquum senibus obsequi.

——Vulgò audio dici, diem adimere ægritudinem hominibus.

——Deteriores omnes sumus licentiâ.

Itane comparatam esse hominum naturam omnium,
Aliena melius ut videant & judicent,
Quam sua? An eo fit, quia in re nostrâ, aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?

Scena secunda.

Aquilæ senectus,——————

Scena tertia.

Novi ego amantium animos, advertunt graviter quæ non censeas.

——Nemo est meorum amicorum hodiè, apud
Quem expromere omnia mea occulta audeam.

—Nostrum est intelligere, ut cunque, atque ubicunque opus sit, obsequi.

Actu quinto Scena prima.

Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum atque æquum sciunt?

Melius, pejus, prosit, obsit, nihil videt nisi quod lubet.

Quanto tuus est animus natu gravior, tanto sit ignoscentior.

Non licet hominem esse sæpe ita ut vult, si res non sinit.

Scena secunda.

——In angustum nunc meæ coguntur copiæ.

Crucior bolum tantum mihi ereptum tam subitò è faucibus.

Nihil tam difficile, quin quærendo investigari possit.

Scena tertia.

Amici res videndum est in tuto ut collocetur.

——Quid si nunc cœlum ruat?

Scena quinta.

———Dictum ac factum reddidi.

———Jus summum sæpe summa malitia est.

Aliis si licet, tibi non licet.

Omnes te in lautâ, & bene auctâ parte putant.

Scena sexta.

Nulla est tam facilis res, quin difficilis siet,

Quam invitus facias. Loquitur paucula.

Actu quinto. Scena prima.

Idem dictum est centies,

Nonne id flagitium est, te aliis consilium dare,

Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?

———Mihi ad rastros res redit.

Non auderet hæc facere viduæ mulieri, quæ in me fecit.

Scena secunda.

Vulgò id faciunt.

——Disce quid sit vivere.

——Matres omnes filiis

In peccato adjutrices, auxilio in paternâ injuriâ

Solent esse

Adolescens quàm maximâ in spe situs erit,

Tam facilimè boni patris pacē in leges conficiet suas.

Scena quinta.

———Hæc dum incipias, gravia sunt

Dumque ignores: ubi cognoris, facilia.

EX ADELPHIS.

Actu primo. Scena prima.

VAh, quenquamne hominem in animo instituere aut

Parare quod sit charius, quam ipse est sibi?

——Qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut

Audebit, tanto magis audebit cæteros.

Pudore & liberalitate liberos retinere satius esse credo, quam metu.

Errat longè, meâ quidem sententiâ.

Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,

Vi quod fit, quàm illud, quod amicitiâ adjungitur.

Malo coactus, qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet:
Si sperat fore clam rursum ad ingenium redit.
Ille quem beneficio adjungas ex animo facit,
Studet par referre; præsens absensque idem erit.
Hoc patrium est, potius consuefacere filium,
Suâ sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater ac dominus interest: hoc qui nequit,
Fateatur se nescire imperare liberis.

Scena secunda.

Homine imperito nunquam quidquam injustius,
Qui, nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.

Actu secundo. Scena prima

Accipienda & mussitanda injuria adolescentium est.

Scena secunda.

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum.

——Spem pretio non emo.

Nunquam rem facies: nescis inescare homines.

Scena tertia.

Abs quivis homine, cum opus est, beneficium accipere gaudeas.

Actu tertio. Scena secunda.

Pejore res loco non potest esse, quàm in quo nunc sita est.

Scena quarta.

Isthuc est sapere, non quòd ante pedes modò est videre, sed etiam illa, quæ futura sunt.
Prospicere.
——Ut quisque suum vult esse, ita est.
——Ut homo est, ita morem geras,
——Quid tu hic agas,
Ubi, si quid bene præcipias, nemo obtemperat?

Scena quinta.

——Quàm estis maximè
Potentes, dites, fortunati, nobiles;
Tam maximè vos æquo animo æqua noscere
Oportet, si vos vultis perhiberi probos.
——Nimia licentia
Profectò evadet in aliquod magnum malum.

Actu

Actu quinto. Scena prima.

——Lupus in fabulâ.

Scena tertia.

Omnies, quibus res sunt minus secundæ, magis sunt, nescio quo modo,
Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis:
Propter suam impotentiam se semper credunt negligi.

Scena quinta.

Adversumne illum causam dicerem,
Cui veneram advocatus; ———
——Credebas dormienti hæc tibi confecturos deos.

Scena septima.

Sic vita est hominum, quasi cùm ludas tesseris;
Si illud quod est maximè opus jactu, non cadit,
Illuc, quod cecidit sorte, id arte ut corrigas.
——Ipsa si cupiat salus,
Servare prorsus non potest.

Actu quinto. Scena tertia.

——Reprime iracundiam, atque ad te redi,
——Vetus verbum hoc quidem est,
Communia esse amicorum inter se omnia.
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
Noc quòd dissimilis res sit, sed quòd is, qui facit.
Ad omnia alia ætate sapimus rectius:
Solum unum hoc vitium adfert senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est.

Scena quarta.

Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, usus semper aliquid apportet novi,
Aliquid moneat, ut illa quæ te scire credas, nescias,
Et quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.
——Reipsa comperi.
Falicitate nihil homini esse melius, neque clementiâ.

Scena octava.

——Vitium commune omnium est,
Quod nimium ad rem in senectâ attenti sumus, hanc maculam nos decet
Effugere.——
——Suo sibi hunc gladio jugulo.

EX

EX HECYRA.

Actu primo. Scena prima.

INjurium est ulciſci adverſarios
Ac quâ viâ captent te illi, eadem ipſos capere.

Scena ſecunda.

——————Liberali eſſe ingenio decet.

Actu ſecundo. Scena prima.

Proh deûm atque hominum fidem, quod hoc genus eſt & quæ hæc conjuratio,
Ut omnes mulieres eadem æquè ſtudeant, nolintque omnia?
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ullam reperias?
——Uno animo omnes ſocrus oderunt nurus:
Viris eſſe adverſas æquè ſtudium eſt, ſimilis pertinacia eſt.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam.

Actu ſecundo. Scena tertia.

Ædipol næ nos ſumus mulieres æquè omnes inviſæ viris
Propter paucas, quæ omnes faciunt, dignè ut videamur malo.

Actu ſecundo. Scena prima.

——————Matris ferre injurias pietas jubet.
Non maximas quæ maximæ ſunt interdum iræ, injurias faciunt——————
Pueri inter ſeſe quàm pro levibus noxis iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
—Mulieres ſunt fermè, ut pueri, levi ſententiâ:
Fortaſſe unum aliquod verbum inter eas iram hanc conciverit.

Scena ſecunda.

—Qui amat, cui odio ipſus eſt, bis facere ſtultè dico:
Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam adfert.

Scena tertia.

——Ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.
——O fortuna, ut nunquam perpetuò es bona?

Scena.

Scena quarta.

Non herclè verbis dici potest
Tantùm, quàm re ipsâ navigare incommodum est,
O fortunate, nescis quid mali
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
—Parenti potius, quàm amori obsequi oportet.

Scena quinta.

—Homo voluptati obsequens
Fuit, dum vixit: & qui sic sunt, haud multum hæredem adjuvant.
—Uide ne impulsus irâ pravè insistas—
Quibus paululum accessit pecuniæ,
Sublati animi sunt.

Actu quarto, Scena Secunda.

—Rem incommodam, ut quæque est, in animum inducas pati.

Scena tertia.

Isthuc est sapere, qui, ubicunque opus sit, animum possis flectere.

Scena quarta.

Censen' te posse reperire ullam mulierem,
Quæ careat culpâ? an quia non delinquunt viri?
Uxor quid faciat, in manu non est meâ.

Actu quinto. Scena tertia.

—Tua quod nihil refert, percunctari desinas.
Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquum est ferre.

EX PHORMIONE.

Actu primo. Scena prima.

QUàm iniquè comparatum est, ii qui minus habent,
Ut semper aliquid addant ditioribus:

Scena secunda.

—Ut nunc sunt mores, adeò res rediit:
Siquis quid reddit, magna habenda est gratia.
Cujus tu fidem in pecuniâ perspexeris,
Verere verba ei credere;
Quæ inscitia est?

Adver-

Adversum stimulum calces ——
——Scisti uti foro.
——Nunquam æquè ac modò
Paupertas mihi onus visum est, & miserum & grave.
Quod sors feret, feremus æquo animo.——

Scena tertia.

Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet pœnitet.

Scena quarta.

—Laterem lavem.
——Forteis fortuna adjuvat.
——Egomet me novi & peccatum meum.

Actus secundi. Scena prima.

——Omnes, cùm secundæ res sunt maximæ, tum maximè.
Meditare secum oportet, quo pacto adversam ærumnam ferant,
Pericla, damna, exilia Peregrè rediens semper cogitet!
Aut filii peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ:
Communia esse hæc, fieri posse: ut ne quid animo sit novum.
Quicquid præter spem eveniat, omne id deputare esse in lucro.
Ecce autem similia omnia, omnes congruunt.
Unum cognoris, omnes noris (*scilicet judices*).
Qui sæpe propter invidiam adimunt diviti;
Aut propter misericordiam addunt pauperi.
Servum hominem causam orare leges non sinunt,
Neque testimonii dictio est.

Scena secunda.

Vereor ne isthæc fortitudo in nervum erumpat denique.
—Non rete accipitri tenditur neque milvo.
—Cœna dubia apponitur.
—Prima coitio est acerrima:
Si eam sustinueris, post illam, jam, ut lubet, ludas licet.

Scena tertia.

Actum ne agas ——
Quod est ferendum feras.
—Minue iram.

Scena

Scena quarta.

Quot homines, tot sententiæ : Suus cuique mos est.
Nihi non videtur, quod sit factum legibus,
Rescindi posse :

Actu tertio Scena secunda.

–Cantilenam eandem canis.
O fortunatissime, cui, quod ames, domi est.
–Auribus teneo lupum.
–Da locum melioribus.
–Potior sit, qui prior ad dandum est.

Scena tertia.

–Dictum sapienti, sat est.
–Quærere in malo jubes crucem.
Noli metuere, unà, tecum bona malaque tolerabimus.
Solus est homo amico amicus.

Actu quarto. Scena prima.

Senectus ipsa est morbus
–Ego meorum solus sum meus.

Scena secunda.

–Pro uno duo sunt mihi dati.
Commodius esse opinor duplici spe utier.

Scena tertia.

Quid si animam debet ?

Scena quarta.

–Si quid velis,
Huic mandes, quod quidem rectè curatum velis,
Qui te ad scopulum è tranquillo inferat.
Quid minus utile fuerit, quàm hoc ulcus tangere ;
In nervum potius ibit.
–Nihil est,
Quin malè narrando possit depravier.
Gallina cecinit.

Scena quinta.

–Mulier mulieri magis congruet.

Actu quinto Scena prima.

–Quàm sæpe forte temerè
Eveniunt, quæ non audeas optare ?

Scena secunda.

Nostrate culpâ facimus, ut malos expediat esse,
Dum nimiũ dici nos bonos studemus, & benignos.

–His

——His nunc præmium est, qui recta prava faciunt.
——In eodem luto hæsitas.
Vorsuram solves.
Præsens quod fuerat malum, in diem abiit.
Plagæ crescunt,
Nisi prospicis.——

Scena tertia

——Vir viro quid præstat?

Scena octava.

——Viduam extrudi turpe est——

In deliros senes.

Quid vos (malum) me ludificamini,
Inepti vestrà puerili sententiâ?
Nolo, volo: volo, nolo rursum: cedò cape:
Quod dictum, indictum est: quod modo erat ratum, irritum est.
——Lege agito——

Scena nona.

——Verba fiunt mortuo.

APPEN-

APPENDIX SENTENTIARUM EX PRObatissimis quibusque Authoribus selectarum, principue vero ex libris Apothegmatum D. Erasmi Roterodami.

DEUS. 1

ARbitrio numinis res hominum sursum deorsumq; volvuntur & revolvuntur.

Qui facinus arduum concipit animo, prius à diis optare debet animum facinori parem.

Deorum, cùm sint optimi naturâ, proprium est benefacere omnibus, nocere nemini.

Deus unicus totius mundi monarcha, malis geniis, ac impiis hominibus nonnunquam abutitur ad utilitatem Ecclesiæ.

Deus omnium sapientissimus, sermonis est parcissimi

Deus impiorum precibus irritatur magis ad vindictam, quàm ad opitulandum flectitur.

A diis optanda potius mens bona, quàm ea quæ nihil conferunt ad hominis fœlicitatem.

Absque providentiâ Dei nihil geritur in rebus mortalium, magisque fidendum divino favori, quàm humanis consiliis aut viribus.

Eventus rei in manu Dei est, & huic debetur gratia, si quid feliciter cesserit: sed interim vult nostram operam accedere.

Hominis est peccare: at Dei, aut hominis Deo proximi,

mi, emendare peccata.

Diis charior hominum est salus, quàm muta templorum ornamenta.

Dii (qui quos velint possunt lædere, nec à quoquam lædi vicissim) non nocent, nisi improbis: homines hominibus ex æquo metuendi sunt: proinde qui superbè minantur aliis aut dii sibi videntur, aut non cogitant id quod minantur aliis, in ipsos posse recidere.

Numen magis delectatur frugalitate, quàm opimis victimis.

Non eget Deus nostris impendiis: amat autem homines, quorum necessitati potest illis impendiis succurri.

Deus optimè novit quid nobis bonum sit, quid non.

Homo.

HOmines secundis rebus effrænatos, sibique præfidentes, tanquam in gyrum rationis ac doctrinæ duci oportet, ut perspecta rerum humanarum imbecillitate, varietateque fortunæ, reddantur imbecilliores.

Hominis est peccare, Dei verò aut hominis Deo proximi, peccata emendare.

Prius debet esse homini, ut malo accepto medeatur, quàm ut regerat in alterum.

Ferè fit, ut de levioribus malis querantur homines, graviora dissimulent.

Æquum est, ut homo se suis ac propriis boni metiatur potius, quàm externis, quæ fortuna, cùm libet, dat: cùm visum est, eripit.

Cives mundi omnes sunt homines.

Nullū est animal, cui tam varia vox sit quàm homo.

Non magnæ artis est hominem eò propellere, quò suâpte naturâ est pronus.

Nemo magis est hostis homini, quàm ipse sibi, dum libidinem, dum iram, dum ambitionem, variasque cupiditates adhibet in consilium.

Homo est, cui deest pecunia: homo non est, cui deest eruditio.

Homines sunt ad voluptatem proniores, quàm ad virtutem.

Homo nullâ re melius cognoſcitur, quàm oratione.

Homo expers philoſophiæ ad omnem vitæ functionem eſt inutilis.

Mundus hic fanum eſt Deo dignum, in quo conſtitutus homo, ſemper honeſtè, velut in conſpectu numinis omnia cernentis, verſari debet.

Animus. 3

HAbet hominis mens in alto illo ſilentio, corporis ſenſibus jam feriatis, aliquid divinitatis, ſi ſeſe intenderit ad rerum ſublimiorem ſpeculationem.

Hominis animus eſt corpori, ceu carceri, incluſus: quod quo reddas habitius, hoc magis gravatur animi vis.

Animus in profundâ tranquillitate conſtitutus, veros affectus prodit. Contrà, quæ vigilantes non audent profari aut agere, ea noctu concurrent in ſomnis.

Miſerior eſt egeſtas animi quàm corporis.

Corporis vigorem adimit ætas: animi vis ad extremam uſque durat ætatem.

Quod animo inſculptum eſt, niſi cum vitâ eripi non poteſt.

Animus habet quo ſe delectet, etiã occluſis ſenſibus.

Ut ornamenta ingenii longè pulchriora ſunt externæ nobilitatis inſignibus: ita animus naturâ multò præſtantior eſt corpore.

Mentis integritati, corporis etiam habitum & cultum oportet congruere.

Animorum morbi, ſunt cupiditates.

Animi domicilium eſt corpus.

In eruditis ac ſobriis vis animi non elangueſcit, ſed viget potius, augeturque uſu & exercitatione.

Animus in corpore veluti præſidio, collocatus eſt: nonnunquam tamen corpori plurima ab animo veniunt mala.

Animo ægrotanti medicus eſt oratio.

Non rectè amat uxorem, qui corpus amat potius quàm animum.

Animi robur & vis naturæ magno uſui poſſunt eſſe, Reipublicæ.

Animus.

Animus nec inepto pudori, nec ſuperſtitioni eſt obnoxius.

Bona animi. 4

IN animi bonis nullum jus habet fortuna.

Tum externa bona reddemus nobis ſtabiliora, ſi quædam ſepoſuerimus, nec fortunæ volubili commiſerimus.

Fruſtra parat opes, qui veris animi bonis vacat.

Sola animi bona non ſunt violentiæ obnoxia, nec poſſunt à fortunâ eripi.

Virtus. 5

VIrtus abundè ſui eſt præmium, quicunque ſequatur eventus.

Lacedemonii quoniam ſeveriores erant, & moribus incorruptioribus, bellique gloriam potiſſimùm ſpectabant, contemnebant omnes artes quæ civium animos videbantur emaſculare; & à verâ virtute ad otioſam oſtentationem traducere.

Non refert quo quid apparatu fiat, ſed quantum efficiatur : ſiquidem hoc ſpecioſior, victoris gloria, quo minus habet præſidii, præter virtutem.

Sæpe fit, ut hominis virtus magiſtratui per ſe contempto & humili, dignitatem conciliet.

In conciliandis matrimoniis magis eſt ſpectanda virtus, quàm cenſus.

Præmiis, animi juvenum ad virtutem accenduntur: quæ ſi detrahas, ipſa virtus elangueſcit.

Virtutis caput eſt caruiſſe vitiis.

Qui virtute præditi ſunt, iidem ſunt & nobiles.

Imbecillitas corporis frequenter impedit virtutis uſum.

Arctiora ſunt vincula virtutis quàm ſanguinis : & omnis bonus bono proximè cognatus eſt ob animorum ſimilitudinem.

Egregia res eſt, jam inde à teneris virtuti aſſueſcere.

Non infimum erga Remp. eſt meritum, ſi non ſolùm te præſtiteris egregium virum, ſed aliquem tibi ſimilem gignas, educeſque patriæ.

Qui nihil aliud habet quàm majorum imagines, opinione nobilis eſt verius quàm re : At qui virtute præ-

ditus

dius est, unde manat illa vulgaris nobilitas, germanam ac nativam habet nobilitatem.

Egregiorum meritorum conscientia magnā homini solum præstat.

Virtus pulcherrimum genus est nobilitatis, quam sibi quisque propriis virtutibus conciliat.

Qui verâ virtute præditus est, nihil spectat, nisi ut prosit Reipub.

Præmiis invitatur virtus: at ignavi ignominiâ excitantur.

Non solùm bonas artes alit, verùm & virtutem.

Laudibus humanis virtus non eget, ducit enim secum laudem suam & decus.

Studium virtutis hoc magis intendendum est, quò minus superest vitæ.

Voluptates non aliter quàm Sirenas ei prætermittendas esse, qui properat ut virtutem veluti patriam conspiciat.

Virtus usu magis discitur, quàm lectione.

Virtus libris expressa, quodāmodo picta virtus est.

Ille infelicissime egenus est, qui nullâ virtute præditus est.

Nihil sapientiâ pulchrius, nihil virtute amabilius.

Jucunda est virtus eam exercentibus: unde mirum est quosdam ad id mercede velli conduci, ut bene vivant, cum ipsa virtus abundè magnum sui sit præmium.

Vera virtus nihil moratur hominum laudes: eas qui prædicant, plus debent iis quos laudant, quam ipsis qui laudantur.

Non verè sunt probi, qui non improbos detestantur.

Pulchrius est, bene faciendo quàm potentiâ vincere.

Vir bonus undequaque venatur stimulos ad virtutē.

Veritas. 6

VEritas in dicendo maximè probanda est, & is optimè dicit, cujus oratio congruit rebus, ex quibus petenda est orationis qualitas, potius quàm ex artificio.

Veritas multis verbis non eget: & rectius meminimus, quæ paucis verbis comprehensa sunt.

Philosophia

Philosophia.

QUi experimentis addiscunt administrare regnum, licet ingenio fœlicissimo nati sint, tamen & sero & magno Reipub. malo tandem evadunt boni reges. At qui philosophiæ præmunitus præceptis accedit, si adsit mens integra, vix poterit ab honesto deflectere.

Nemo philosophiæ expers est idoneus regno.

Lapidis est non sentire discrimen inter laudantem & vituperantem: sed philosophi est, non ita commoveri, ut ab honesto recedat.

Vulgatum est, neque solem, neque aquam, neq; ignem magis utilem esse hominibus, quàm amicos. Sed ingenii philosophici est, quemadmodum periti medici ex bestiis ac serpentibus noxiis vitalia quædam remedia colligunt: ita ex inimicorum odio decerpere aliquid, quod vertat in suum bonum.

Delicati pueri ad philosophiam non sunt idonei.

Turpissimum est philosopho, secus docere quàm vivit.

Is verè liber est, quem philosophia liberum facit.

Philosophum ut vestis neglectior, ita & oratio decet inaffectata.

Philosophia res est usque adeò difficilis, ut eam vel simulare, magna sit pars philosophiæ.

Natura dat vivere, philosophia dat rectè vivere.

Illa ad virtutem dociles, non doctos gignit.

Proprium est philosophiæ, mederi vitiis hominum.

Liberales disciplinæ velut pedissequæ sunt moralis philosophiæ, quæ cum primis habenda est, & cujus gratia discuntur omnia.

Philosophia libertas est molesta omnibus.

Quod ars medica præstat corpori, hoc philosophia præstat animo.

Non est idoneus philosophiæ discipulus, qui stultum pudorem non possit contemnere.

Sola philosophia præstat vitam veram, tranquillam ac suavem.

Solus philosophus viros vincet.

Prestantius

Præstantius est quod præstat Philosophus quàm quod orator.

Munus oratoris inferius est, quàm ut philosopho conveniat.

Spontè mortem adsciscere, posteaquàm desiit esse usui ad vitam humanam, est veri philosophi.

Quemadmodum equus indomitus ad omnem modum incommodus est ob inscitias, ac ferociam: ita qui rapitur affectibus, quos sola domat philosophia, ad omnem vitæ consuetudinem inutilis est.

Vulgus legum scriptis arcetur à peccando: philosophus rationem habet pro legibus: non ideo quod rectum est faciens, quia lex jussit, nec à scelere temperans, quia lex vetuit; sed quia novit illud per se rectum esse, hoc per se turpe.

Probitas. 8

APud bonos in bonâ causâ supervacua est commendatio, quum ipsa res impetret, quod precibus esse, exoratur.

Probus vir ob loci infamiam non fit deterior; immò dignitate hominis honor loco additur: nec solus magistratus ostendit virum, sed vir ostendit magistratum.

Bonorum probrum est, virum probrum egere necessariis.

Probis viris, & injuratis est habenda fides: non levibus, ne juratis quidem.

Non verè sunt probi, qui non improbos detestantur.

Immodica bonitas sæpe contemptum parit.

Etiam improbis in necessitate succurrit vir bonus: debetur enim hoc officium, si non meritis illius qui juvatur, certè naturæ.

Prudentia. 9

PRudentis est pro re natâ novare consilia: at sine causâ subinde alium fieri, inconstantiæ vitium est.

Prudentia urbes bene gubernat, ac domat: nec cantilenis, nec modis regitur probè.

Mederi malevolis potius quàm ulcisci, prudentia est & civilitas.

In bello plus habet momenti unus verè prudens & cordatus

cordatus, quàm turba imprudentium: fit enim sæpe cordati viri authores sint victoriæ, solique fortes ha-beantur.

Unus vir cordatus potest hoc totum præstare quod Reipub. interest.

Est ubi loquendum sit severius, est ubi blandius; est ubi magnificentius, est ubi submissius; est ubi jucun-dius, est ubi durius, id si fiat citra perfidiam, pruden-tia est.

Prudentis non est, ob fortunæ successum intu-mescere, quum ipse sit nihilo major.

In bello plus habet momenti prudentia sola-q quàm vires consilii expertes.

Prudentis est, naturæ suæ morbum agnoscere & vitii materiam præripere.

Regnum quod beneficiis & benevolentiâ tenetur perpetuum est, quod verò vi metuq; non est diutur-

Parentum est objurgare liberos, sed intra domestic parietes, nec ea convitia sunt criminanda.

Solertia ac prudentia in consiliis plus habent mo-menti in imperatore, quàm vires in præliis.

Est prudentiæ, infido desidere, donec, periculu feceris.

Tutissimus est murus prudentiâ: neque enim col-labitur nec proditur.

Oculi prælucent toti corpori, nec ulla est virtu absque prudentiâ.

Ubi plus est periculi ibi major adhibenda est cauti

Hæc est præcipua pars boni consultoris, despicer non solum quid per se optimum sit, sed quid pro tem-porum ratione possit obtineri.

Fortitudo.

APud Lacedæmonios admirabilis erat malor tolerantia, quæ si suscipiatur ob res hones magnam promeretur laudem: sin ob turpes no solum non meretur fortitudinis laudem qui tolera sed hoc miserior est, ac vir pejor, quo constantius gesserit.

Non perinde refert quàm numerosum militem ad-versus [illegible], ac quàm fortem & exercitatum.

Majest

Majestas dignitasque regia, non vestium splendore, sed prudentia ac fortitudine paranda est.

Non à militum numero pendet victoria, sed à fortitudine, reique gerendæ celeritate.

Magis refert quàm fortes viros habeat civitas, quàm multos.

Viris fortibus non opus est mœnibus.

Civitas non eget mœnibus, quæ juventutem alit bellis idoneam.

Insignis est tolerantia, quæ ex hoste capitali reddit amicum ac propugnatorem.

Non perinde refert vbi confligat cum hoste, vt quam strenue se gerat dux aut miles in bello.

Fortius est diutinam servitutem quamvis duram perferre, quàm morte finire dolores, multoq; sanctius est: quod docet Socrates, non esse fas animam de corporis præsidio decedere injussu imperatoris.

Clypeus tuetur, sed gladius fortitudinis organum est.

Extremæ ignaviæ est, cum non præstare fortem animú, cùm audacia spem præbet incolumitatis; timiditas autem nihil aliud quàm certum promittit exitium

Bona est timiditas, quæ deterret à turpibus, & reddit hominem circumspectum.

Illi fortes non sunt, qui quovis modo vitam contemnunt: sed qui tanti faciunt virtutem, vt hujus gratia vitam alioqui charam negligant.

Excellentium virorum est, negligere contumeliam, quæ à palam improbis proficiscitur, à quibus etiam laudari turpe.

Aliquid concedendum est viris fortibus, & de Rep. bene meritis: & bene pensat linguæ vitium, qui factis egregius est.

Civitas pro saxis ac mœnibus excellentium virtute munienda est: quos si jungat concordia, nullus potest esse murus inexpugnabilior.

Vulnus gladio factum fortitudinem arguit: at telo factum catapultæ, indiligentiæ signum est.

Nihil prosunt munimenta, nisi vir fortis ea tueatur.

Pulcherimum est, inimicum suis ipsius armis opprimere.

Inertiæ genus est, de fortitudine philosophorum more disputare: sed protinus factis exercendā virtus, quæ paucis dogmatibus tradi potest.

Fortium virorum est, malefacere ijs qui malo digni sunt, non autem maledicere.

Adversus fortunæ procellas tuetur sapientem animus impavidus.

Animus impavidus naturam pro lege sequitur, cui si repugnet lex, eam contemnit.

Animus impavidus cupiditatum stimulos ratione compescit.

Non est fortitudinis, sed amentiæ, semet in vitæ discrimen conjicere.

Excelsi animi est ingratitudine non deterreri à studio bene merendi de omnibus.

Honesta mors est, oppetere pro amicis liberandis.

Frequenter desperatio magnum robur addit animo, non minus quam spes victoriæ.

Prius esse debet homini, ut malo accepto medeatur, quàm ut regeret in alterum.

Temeritatis est, non fortitudinis subire periculum, ni ob causam gravem & honestam fiat.

Animi fortis est, mortem contemnere, quoties aut inevitabilis necessitas urget, aut causa gravis & honesta suadet.

Egregium imperterriti pectoris est documentum, in causa honesta piaque, nec certam mortem perhorrescere.

Fœlicitas. 11

NEmo appellandus beatus, nisi ad supremum vitæ diem pervenerit.

Tota hominis felicitas, animi bonis metienda.

Felicitas honesto metienda.

Post hanc vitam felices erunt, qui hic piè justeque vixerunt, non qui fictis ceremonijs fuerint initiati.

Quidam ex contemplatione alienæ felicitatis, suam exasperant calamitatem.

Qui feliciter absolvit vitam, huic nihil sinistri potest accidere, quod felicitatem ægritudine aliqua contaminet. At quibus res sunt secundæ, ij nihil magis optant quàm diuturnam vitam.

Nihil est ad veram felicitatem efficacius, quàm virtutem propter se amare, vitium, propter se odisse.

Præcipua regum felicitas est, quod nulli serviunt.

Infelix est felicitas, quæ hominem reddit insolentiorem, & quæ non plausum meretur, sed lachrymas

Iustitia. 12

IVstitiam oportet esse clementia temperatam, quoties nacta est gravem interpellatorem, & minus habet invidiæ, qui plus impetrat gratiæ.

Fortitudinis nullus usus est, nisi adsit justitia.

Quod vero fortitudine fuerit opus, si justitia suum cuique ultro reddens adfuerit?

Nihil vi præter æquum faciendum est.

Iustitia & æquitas maximè reddunt diuturnum imperium.

Nemo potest esse justitiæ tenax, qui supra quàm satis est, congerendi studio tenetur.

Iure agere volentibus, non opus est armis.

Pro injustis orare, fortassis humanitatis est: at exorare, est à justitia deflectentis.

Qui magnis in rebus se justitiæ cultorem haberi velit, eum in parvis interdum illam violare oportet.

Gloria.

Præclarum est non aliud virtutis præmium ambire quam gloriam, nec pacem hosti vendere milite fraudato.

Fucis parta gloria, ut non est vera gloria, ita nec diuturna est.

Gloriæ studium, amorem excutit voluptatum.

Gloria, vitæ anteponenda.

Honestius est vitam cum laude impendere patriæ, quàm cum dedecore pœnæ.

Generosæ mentis est, laudis potius honore teneri quàm pecuniæ.

Ingenui pudore & laudis amore melius ducuntur ad honesta.

Laus præmium est rectè factorum: & ea demum opitulantia grata est, quæ adfertur in ipso discriminis articulo.

Patriæ potius nascimur, quàm gloriæ.

Non videndum an gloriæ satis, sed an patriæ satis vixerimus.

Viri fortes gloria, virtutis præmio, contenti sunt.

Parum illustris est, qui præter imagines & cognomen nihil habet veræ nobilitatis.

Excelsi animi est, cum præclara gesserit, gloriam contemnere.

Vt umbra corpus sequitur, sic virtutem gloria.

Primam oportet esse curam factorum: gloria namq; ultrò consequitur.

Eximiam virtutem sponte suum consequitur decus.

Nec ulla speciosior statua, quàm honorifica beneactæ vitæ memoria.

Præclarum facinus gestum, monumentum est ejus qui gessit.

Quisquis laudat victum, victoris gloriam illustrat.

Egregiorum meritorum conscientia magnam homini præstat fidem.

Mansuetudo & comitas. 14

MAnsuetudinem cum Justitiâ oportet esse conjunctam in principe.

Est quidem præcipua virtus in principe comitas & mansuetudo: verum ob malum ingenium hæc ita temperanda est, vt principi sua constet auctoritas.

Principis in facinorosos lenitas, quid aliud est quàm in bonos crudelitas.

Erga improbos mansuetudo nimia inutilis est civitati.

Barbaricæ feritatis est in prostratos sævire.

Ita temperanda est clementia, ne nobis sit exitio.

In colloquijs adhibenda est sermonis comitas.

Comitatis est benignè pollliceri, sed quoniam omnibus opera præstari non potest, eligendi sunt quibus illum impertias.

Potentia clementia, comitateque sit diuturna, feroccia brevis.

Non verè victor est, qui iracundiæ vindictam flagitanti fræuum nescit imponere.

Benevolentiam maximè conciliat benignitas.

Ira contentioque melius solvitur blandis verbis, & benignitate, quam repugnando.

Sobrietas. 15

BOno stomacho satis est, opsonium esse coctum, etiam si nihil accedat deliciarum.

Non est dignus nomine Romano, qui plus appetit, quàm quod ad victum frugalem satis est.

Immodice bibere, quovis loco turpe est.

Sobrietas salubrium consiliorum est parens: neque enim vinosi ad consultandum sunt idonei.

Facillime vivit, qui paucissimis contentus est.

Fames & sitis optime condit omnia.

Qui paucis ac necessarijs contentus est, sibi facit vilem annonam.

Expeditissima est ratio augendi census, detrahere sumptibus.

Tenue prandium optimè condit cœnam.

Optimum condimentum est fames.

Ebrijs omnia in gyrum versari videntur.

Studium, ac victus parsimonia, pallorem conciliant homini.

Sobrietas imprimis decet principem.

Victus moderandus est non ex rerum copia, sed ex usu ac necessitate naturæ.

Lacedæmonijs nulla non in re placebat simplicitas atque frugalitas.

Nihil similius est insano quàm ebrius.

Verecundia. 16

PVdor, ut multis ad honestas actiones obstat, ita nonnunquam improbæ mentis homines à turpibus revocat.

Pudor, virtutis tinctura.

Probis viris ubique placet verecundia.

Honesta formidolositas est, quæ à turpibus deterret.

Rubor probam indolem arguit, pallor non item.

Inutilis est verecundia, quæ obstat quo minus negemus obsequium ad honesta vocanti.

Pudor teneram ætatem optimè deterret à peccando, qui nusquam non adest, si quis revereatur seipsum.

Bonorum probrum est, virum probum egere necessarijs.

Pudicitia. 17

PRima laus pudicitiæ matronalis est, nulli notam esse, præterquam suo viro cum quo cubat.

Sat dotata venit puella, quæ pudicitiam, & honestos mores secum adfert.

Virgines nullo cultu melius ornatur, quam simplici.

Obedientia. 18

IMperare & parere imperio, ars omnium pulcherrima: quæ duæ res à civibus excludunt seditiones, & tuentur concordiam.

Non sunt gerendo magistratui idonei, qui legibus ac magistratibus nesciunt obsequi.

Parere dicitur, qui quod didicit optimum esse factu, facit.

Moderatio & mediocritas. 19

DEcet eum qui multa possidet, non pro libidine, sed pro ratione vivere.

Perniciosæ sunt divitiæ, nisi adsit animus divitijs superior, qui possit earum usum non ex copia, sed ex necessitate moderari.

Admirabilis Leonidæ moderatio fuit, qui vati tristia nuntianti non tantùm non succensuit, ut principum vulgus solet, sed & vitæ & famæ ejus consultum voluit.

Hæc temperantia adhibenda est, ut princeps nec amicos alienet tyrannica sævitia, nec patiatur illos regia familiaritate abuti, ad quidvis audendum præter jus adversus plebeios, qui nimium irritati sæpe reges suos excusserunt.

Satis vindictæ est, quòd licet quum libet ulcisci, quum illis nihil aliud reliquum sit quàm malè loqui.

Moderata vitæ cura calcar addit ad fortiter agendum

dum, & immodicus mortis pavor ab egregijs factis deterret.

Quæ moderata sunt, in longum tempus durant, & hoc ipso meliora sunt.

Non est tutum eos maledictis irritare, quibus in manu est quum velint re ipsa lædere.

Hoc non solum moderationis & clementiæ, verùm etiam eximiæ cujusdam magnanimitatis est documentum, ingratorum sibilos regem negligere.

Nihil aure tyranni violentius: apud bonos etiã principes admonẽdi libertas verbis placidis est tẽperãda.

Calor ætatis vix sinit juvenes servare modum.

Mediocritas in omni re optima.

Quod excedit modum, tametsi vitiosum est, tamen ad exercitandum aliorum socordiam conducibile est.

Tutissimũ est mediocribus ac parabilibus delectari.

Innocentia. 20

NOn miseri sunt, quibus præter meritum, incolumique innocentia, accidit aliqua calamitas: sed ij verè deplorandi, qui sua sponte discesserunt ab honesto, etiamsi nulla sequatur calamitas.

Certius innocentiæ signum est, ita regem regere, ut nemo velit accusare, quam si postulatus elabaris è judicio. Elabuntur interdum & nocentes.

Qui absolvitur, licet pœnam effugiat, cicatricem tamen criminis circumfert.

Innocentem punire, scelus est: culpam interdum condonare in gratiam honesti deprecatoris, humanitas est.

Expedit ad bonos mores, ut in judicijs succumbat pravitas, vincat innocentia.

Aequalitas. 21

ÆQualitas, pacis & tranquilitatis est altrix, inæqualitas verò seditionis seminarium.

Aequalitas & ad frugalitatem, & ad concordiam inprimis conducit.

Aequalitas occasionem murmuris excludit.

Malus civis ille est, cui non satis est id, quod cæteris satis est.

Inter quos est æqualitas, & ex æqualitate concordia, ii tutiores sunt ab hostium incursu.

Amicitia.

AMicitia, est animorum conjunctio, quos non dirimit locus. 22

Non est aliquid amicis quibus fidimus committendum quod si effutiant, pariat nobis in amiam.

Hostes in hoc utiliores nobis sunt quam amici, ut errata nostra cognoscamus, & cognita corrigamus.

Insolenter utentibus rebus prosperis amici destituunt.

Aliquoties amicis gratificandum est, nisi circa violationem religionis.

Quemadmodum non quævis damus omnibus, ita spectandum est cui in qua causa gratificemur.

Nimia amicitia causam aliquando dat odio.

Nulla possessio melior est, quam amicitiæ.

Simultatem oportet mortæ finiri, amicitiam non item.

Amici admonendi non modo manifestè, sed cum quadam acrimonia.

Amicitia non reperta est ad reprehensionem, sed ad jucunditatem.

Non utilitatis causa amicitia expetenda est.

Qui commodi gratia sunt amici, sublata commodi spe deserunt amicitiam.

Non recte amat uxorem, qui corpus amat potius quam animam.

Sic ama tanquam osurus, & sic oderis tanquam amaturus.

Amicis minari, parum est humanum.

Rebus prosperis advolant quilibet, etiam minus amici, qui vero adsunt restante fortuna, hi verè sunt amici.

Reverentiæ comes est amor: metus, odium.

Vt illis statuas faciendas committimus, à quibus videmus aliquot statuas eleganter factas: ita non sunt in amicitiam admittendi, nisi quos cognoverimus erga alios se præstitisse fidos & utiles amicos.

Major utilitas est à fidis amicis, quam à vasis: & plus damni est nisi deligas.

Non fucanda facies, sed animus honestis studijs exorpandus

ornandus est: hæc enim forma veros conciliat ac perpetuos amicos.

Nullum est gravius testimonium, quàm inimici de inimico.

Amici plerumque obstant, ne liceat ubique rectum clavum tenere.

Amicos secundæ res parant, adversæ probant.

Instabiles quorundam sunt amicitiæ, qui consequuti quod volunt, negligunt amicum: iidem dum sperant, observant.

Amicus ab amico quod est injustum non debet petere.

In amico fido diffidere, prudentiæ est.

De amico humanius est benè sperare, quàm divinare pejora.

In rebus afflictis potissimum fidis amicis utendum est, qui vel re opitulentur, vel consolando molestiam mitigent.

Non satis est, si comites nos præbeamus amicis, sed comitati comes est adjungenda benignitas.

Inconstantes & perfidi amici sunt, qui amicitiam commodo metiuntur, cujus spe adempta, protinus ab amicitia recedunt.

Reverentia cum amore conjuncta est. (Metuimus autem illos maximè quos odimus.) Hæc puero maximè debetur.

Quisquis docet, admonet, instituitque ad virtutem adolescentes, utique amat: atque is demum verus est amor. Nam vulgo dicuntur amare, suum venantur commodum, cùm incommodo illa mari.

Vulgatum est, neque solem, neque aquam, neque ignem, magis utilem esse hominibus, quam amicos. Sed ingenij philosophici est, quemadmodum periti medici ex bestijs ac serpentibus noxijs utilia quædam remedia colligunt, ita ex inimicorum odio decerpere aliquid, quod vertat in suum bonum.

Gravissimè læduntur amici qui cupiiscuntur à cognatis.

Arctiora sunt virtutis vincula quàm sanguinis, & omnis bonus bono proximè cognatus est ob animorum similitudinem.

Amicitia facit omnia communia.

Non est bonus amor, aut sincerus, nisi quem concilliat virtus.

Is verè & constanter amat, qui judicio amat.

Illi ex animo sunt amici, qui principem magis amant quam timent.

Consilium. 23

IN consultationibus non solum quid sit pulcherrimũ spectandum est, sed quid fieri possit.

Inconsulta consilia nonnunquam fœliciter cedunt.

Consultius est te non committere periculo, quàm dare operam ut ingressus periculum temere expedias.

Non præcipitanda sunt consilia, sed motibus senilibus utendum.

Non semper tutum est, regibus optimum dare consilium.

Omnes ægrotis damus recta consilia, sibi vero pauci consulunt.

Ad bene consulendum non refert quàm sis vocalis, sed quàm oportuna suadeas.

In bello plus habet momenti prudentia solertiaque, quàm vires consilij expertes.

Eloquentia. 24

VT fabula nonnunquam exploditur vitio histrionis, ita sæpè melior causa vincitur à pejore, patroni infantia stultitiave.

In teste spectatur fides, in patrono eloquentia.

Actoris voce opus est quæ vincat multitudinis fragorem: orator talis esse debet, ut populus ipsum vltro tacitus & attentus auscultet.

Ars. 25

ARs omnis à naturali simplicitate recedet, ita dolo affinis est.

Quæ per se tristia sunt, ea decet arte exhilerare.

Prorsus contemnendum est imperitæ multitudinis judicium. Cùm artis abundè magnum præmium sit ipsa conscientia.

Quam quisque novit artem, eam canat licet.

Principum est ignominia, non artis, si caret suis praemiis.

Ex minimo vestigio, artifex cognoscit artificem.

Citò nata, citò pereunt: diu elaborata, ferunt aetatem.

Consultum est, unumquemque in ea se arte exercere in qua valet plurimum.

Quae natura deformia sunt, plus habent & artis & voluptatis in tabula.

Illud potius artis est, quae magna sunt ita tractare, ut auditori quoque magna videantur & contrà.

Nemo rectè de artificio potest judicare, nisi artifex.

Ex minimo artificio agnoscitur artifex.

Artes bonae ubique sunt in pretio, nec possunt à fortuna eripi.

Oratio. 26

UT in nummo non spectatur elegantia sculpturae sed pondus ac materia: ita non refert quam sit elegans oratio, sed quam gravis & utilis.

Loquentis orationem commendat forma, rursusque oratio composita gratiam addit formae.

Animo aegrotanti medicus est oratio.

Auctoritas. 27

MAgno optimoque lucro auctoritas est anteponenda.

Primùm auctoritas ac fama tardè, paulatimque, nec sine negotio parantur: at qui jam innotuit, facilè magnam assequitur laudem.

Beneficium. 28

BEneficij accepti meminisse, dati oblivisci oportet.

Ingratitudo erga bene meritum, patienter plectenda.

Beneficij memoria brevissima, at injuriae solet esse tenacissima.

Benefacta benefactis addenda sunt: ne si desinamus benefacere; obsolescat priorum benefactorum memoria.

Senectus. 29

SEnibus ita vivendum est, ut adolescentibus exhibeant rectè vivendi formam.

Peculiaris querela est senibus de rebus in deterius prolapsis.

Senectus multis nominibus vulgò malè audit.

Non præcipitanda sunt consilia, sed moribus utendum senilibus.

Optimum est viaticum ad senectutem eruditio.

Magna pars incommodorum, ob quæ vulgò malè audit senectus, ab intemperantia vitæ proficiscitur.

Juventus. 30

ÆTatem teneram optimè deterret à peccando pudor: qui nusquam non adest, si quis revereatur seipsum.

Iuvenili ætati remedium adhibendum est pro supplicio.

Quemadmodum tinctores eum potissimum colorem inducunt, quo vident homines maximè delectari: ita Juventus ad ea studia potissimum incumbat, quibus populus defert honores.

Iuventus corrumpitur, si permittatur otio, luxus, ac malorum omnium magistro.

Magna res est, jam inde à teneris virtuti assuescere.

Quæ prosunt juveni, nocent seni: & contra quæ juvant cœlo tepido, lædunt frigido.

Si adolescentes malè morati evadant, id primæ ætatis formatoribus potissimùm imputandum est.

Sapiens. 31

SApiens, non nisi cùm res postulat, pluribus verbis quàm opus sit utitur.

Fallit tragœdia tractans argumenta conficta, sed adeò scitè ut vera credantur: justior autem ille videtur qui fallendo prodest, & sapientior est qui per fictas fabulas discit quid sit turpe, quid sit honestum.

Vir eruditus ac sapientia præditus, non perit, nisi gravi Reipub. dispendio.

Pro varietate occasionum vir probus & sapiens sæpenumero cogitur mutare consilium, quum scriptura nunquam mutetur.

Sapiens,

Sapiens, vates est optimus.

Nulla mœnia tam sunt munita, quin machinis, aut suffossionibus, aut ut nihil horum, proditione capiantur: ac sapientis decreta sunt inexpugnabilia.

Sapienti nihil peregrinum esse debet, nisi quod cum vitio sit conjunctum.

Silentio stultitiam tegere, est pars aliqua sapientiæ.

Sapiens secum in pectore circumfert, quo se commendet quibuslibet.

Insipientis est dolere amissis potiùs, quàm gaudere relictis.

Memoria. 32

NOn expetenda est honorifica memoria, nisi rectè factis promerita est.

Tantum scimus, quantum memoria tenemus.

Facilè meminimus quæ nolumus, at non licet oblivisci quæ volumus.

Tenacissima est injuriæ memoria, at beneficij brevissima.

Veritas multis verbis non eget: & rectius meminimus quæ paucis verbis comprehensa sunt.

Memoria hominum est adeò labilis, ut ægrè reperias duos, qui, quæ simul audierint, eodē modo referant.

Patria 33

EGregiè inculpatus est, cui nihil objici potest præter patriam.

Nemo patriæ parem refert gratiam, etiamsi vitam impendat.

Non tam refert unde natus sis, quam a quibus sis.

Patriæ potius nascimur quàm gloriæ.

Non infimum erga Rempub. est meritum, si non solùm ipse te præstiteris egregium virum, sed aliquem tibi similem gignas, educasque patriæ.

Non videndum an gloriæ satis, sed an patriæ satis vixerimus.

Vrbis libertas est vita charior: nec turpiter occumbit, qui pro patria pugnans moritur.

Patriæ periclitantis potius habenda est ratio, quam privatæ incolumitatis.

Reipub. sublevandæ curis immori pulchrum est: at,

patriam

patriam in extremo discrimine tum nostra cessatione deseri, turpissimum.

Respublica.

RESpublicæ nullo munimento tutiores sunt, quam virtute civium.

Publica utilitas anteponenda est odio privato.

In republica bene instituta, omnia proficiunt in melius.

Animi robur & vis naturæ magno usui possunt esse Reipub.

Vnicuique pluris facienda est utilitas communis quàm propria.

Quisquis alienam Remp. vehementer adamat, suam quodammodo vituperat.

Ea Reipub. species non est utilis civitati, quam nemo velit esse in sua familia.

Resp. duabus rebus continetur, præmio & pœna.

Respub. mala morata est, ubi licet impune maledicere nihil malè commeritis.

Tempore pacis, magis quàm belli, Reip. viget auctoritas, ut jus habeat decernendi, quod ad tuendam civitatis tranquillitatem censuerit conducere.

Qui sunt iracundioris ingenij, ad disciplinas quidem idonei sunt, ad gerendam Remp. non item.

Multo absurdius est ei commendare Remp. qui eam gubernandi artes non tenet, quàm si asinum pro equo adhibeas aratro.

Privata simultas posthabenda est Reip. commodis.

Non infimum erga Remp. est meritum, si non solùm ipse te præstiteris egregium virum, sed aliquem tibi similem gignas, educesque patriæ.

Hoc præcipuum vlcus est omnium Rerumpub. quod omnia munia per vicarios administrantur, interdum alteros ac tertios.

Privati affectus utilitati publicæ posthabenda sunt.

In omni negotio magni refert, quales sunt quibus gerendæ rei creditur auctoritas.

Publicæ saluti privata incolumitas est postponenda.

Reipubl. corruptela non alia magis ex re nascitur quàm delicijs.

Qui

Qui præclaros viros ejiciunt è civitate, Remp. lædunt potius quàm eos quos expellunt.

Inutile est Reip. subinde mutare duces, sed satius est quem idoneum ac fidū nactus sis, eum non mutare.

Non potest consistere Respub. ubi non est honos virtuti, nec pœna scelerosis.

Reip. dignitas, præferenda est priuato commodo.

Lex. 35

IN Rep. bene instituta suprema auctoritas est legibus deferenda: nec ulli magistratui fas est quidquam contra leges publicas tentare.

Non aliunde florent Resqub. quàm si legum urgeat auctoritas.

Ibi tyrannis oriri non potest, ubi ex arbitrio priscarum legum geruntur omnia.

Norma conjugis vir est, quæ rectè vivit si ille publicis legibus obtemperet.

Negotium, quod pro legibus ac jure suscipitur, oportet omni carere injuria.

Legibus convenit auctoritas in homines, non contra.

Multò pulchrius est ac difficilius regnum rectis legibus sanctisque moribus exornare, quam armis regno regnum addere.

Qui contra leges aliquid admiserit, non convenit ut regi opituletur.

Leges non omnia præscribunt, at virtutis regula docet ubique quid sit honestum, quid turpe.

Qui legibus ac magistratibus nesciunt obsequi, non sunt gerendo magistratui idonei.

Vbi summa est legum auctoritas, ibi est minimum tyrannidis.

Quisquis violat leges, non unum civem lædit, sed totam Rempub. quod quidem in ipso est.

Princeps. 36

PRincipi non minus indecorum est & perniciosum inhonestis institui, quam nasci.

Principi non quælibet artes discendæ sunt, sed ea

ea duntaxat, quæ tradunt rationem recte administrandi regnum.

Principi non omnes literæ conveniunt, sed eæ quæ politicen tradunt, aut ethicen, quæque rectè ac secus gestorum exempla commonstrant, id quod facit historia.

Domini tantum timentur à servis, quòd mali metu coërceantur, quos non corrigit pudor.

Pater quoniam liberis consulit potius quam sibi, diligitur ab illis, sic ut auctoritatem comitetur reverentia. Adversus hos adeo non est opus satellitio, ut non aliud sit satellitium fidelius illorum stipatu.

Quod si Rex benevolentia ac benefactis adjungeret sibi civium animos, non esset opus barbarico conductitioque satellitio, sed nullos haberet corporis sui custodes tutiores quàm cives, erga quos patris gereret affectum. Porrò quibus placet hoc dictum. Oderint dum metuant, nullos magis habent suspectos, quàm quibus oportebat maximè confidere: ac multos metuat oportet quem metuunt multi.

Principis est non mollitie delicijsvè, sed temperantia, ac sapientia privatis hominibus antecellere.

Principem facere, quod ab alijs fieri vellet genus efficacissimum est exhortationis.

Bonus Imperator legum imperatis parère debet.

Imperatoris officium est, erga rebellantes audacia, erga subjectos benevolentia uti.

Rex veluti legum est architectus.

Non convenit, ut regi opituletur, qui contra leges aliquid admiserit.

Multò regalius est condere urbes, quàm conditas demoliri.

Breviloquentia principem decet, & Laconem.

Quod decet plebeiū, non semper decet principem.

Multum habet momenti principis integritas: Sed multò plus civium recta institutio.

Regem nasci, nihil magni est, regno dignum se præstare, id maximum est.

Gloriosius est regnum virtute parare, quàm si hæreditate obvenerit.

Bono

Bono principi nihil jucundius est civium concordia, at tyranno nihil formidabilius.

Quemadmodum qui medendi est imperitus, non ideò medicus est, ut vulgò medicus appellatur. Ita non statim princeps est, aut magistratus, qui populi suffragijs declaratus sit, nisi artem gubernandæ civitatis noverit.

Qui faventibus vult uti civibus, ad multas injurias conivendum est.

Plurimum utilitatis ex principum sapientia nascitur.

Quicquid p gnat cum legibu s, hoc velut insciente principe tentatum haberi decet: cùm ipse nil aliud sit quàm legum minister.

Vbi reges non nascuntur, sed civium suffragijs eliguntur, hoc ipso publicis calculis princeps judicatus est cæteris melior, quòd ad regnum adsciuus est.

Nemo principatum debet suscipere, nisi melior sit his in quos suscip at. Debet enim princeps virtute præcellere cæteris civibus quibus præest.

Nihil principi magnificentius, quàm si ditionem quam accepit, reddat statu meliorem.

Decet principis auctoritatem sartam tectam ubique præstare.

Quemadmodum Deus unicus totius mundi monarcha, malis genijs ac impijs hominibus nonnunquam abutitur ad utilitatem Ecclesiæ: Ita principes cordati norunt & probis & improbis uti, non quòd ipsi per malos aliquid mali faciant, sed quòd per malos puniant malos.

Turpissimum est regi vacare unquam à Reipub. negotijs.

Principibus in privatis offensis debet esse satis, potuisse ulcisci.

Is optimè ducis nomine fungitur, qui res hostium quàm maximè cognitas habet.

Est principis munus unicum alijs prospicere, & publicis consulere commodis.

Tum maximè principi invigilandú est, cùm populus maximè indulget genio: neque oportet unquam principem

cipem genialiter vivere.

Solertia ducis non solùm terrorem eximit animis militum, verùm etiam commoda interpretatione addit alacritatem.

Nomenclatorum laus est, quàm plurimos nosse: at egregij ducis est ob egregia in Rempub. merita nulli civium ignotum esse.

Præstat principem e philosophiæ præceptis haurire sapientiam potius, quàm experimentis (ut vocant) miseram colligere prudentiam.

Regi nihil prius aut charius esse debet probis, ac fidis amicis.

Principe dignius est honorem & opes eorum, quibus imperat, augere potius quàm imminuere.

Non minus cogitur princeps observire populo, quàm populus principi, nisi quòd princeps id facit cum dignitate: alioqui revera mutua servitus est.

Vt nulla re melius constabilitur imperium, quàm civium benevolentia: ita difficillimum est tam regnum administranti, erga quoslibet esse humanum; non solùm quòd regia potestas opposita sit invidiæ, verùm etiàm quòd Respub. non possit esse incolumis, nisi scelera supplicijs coërceantur.

Præcipua regum debet esse cura, ut cognescendis causis viros præficiant incorruptos.

Non tam magnum est regnum adipisci, quàm promeruisse.

Imperatoris est, civium multorum salutem suæ unius anteponere incolumitati.

Regibus temperanda est humanitas erga cives, ut integerrimè regiam tueantur auctoritatem.

Præcipua regum ars est nullum rejicere, sed ad publicam utilitatem omnium operam accomodare.

Est animus principis verè philosophicus, qui novit etiam ex inimicis capere utilitatem: nec quod vulgus solet, hoc tantum spectare, ut maledicos afficiat malo sed ut ipse minùs malus reddatur, illorum maledictis admonitus.

Pulchrius est bonum præstare ducem, quàm quemvis militem.

Regi nihil benevolentia firmius, aut munitius esse potest.

Regnū armis & austeritate frequēter paratur; sed nō nisi honesta opinione, civiumq; benevolētia retinetur.

Magni refert ut bon⁹ princeps quàm diutissimè vivat.

Multum regis habet, qui scitè regis personam potest gerere.

Rex non honesti justique regula, sed honesti justiq; minister est.

Bonus princeps, qui magis à suis diligitur quàm timetur, habet quidquid cives possident.

Ad privatas injurias, oportet principem esse facilem ad ignoscendum: in ijs quæ Rempubl. lædunt, decet esse severum.

Imperium.

Bellum non nisi justè suscipiendum, imperiumque virtute partum, virtute tuendum.

Cum multis pugnare oportet, qui multis vult imperare.

Virtute propagandum est imperium, non dolis aut pecunia.

Grave documētū universis, imperiū virtute partū avaritia, luxu, delicijsq; vel perire, vel verti in tyrannidē.

Nemo idoneus est magistratui, qui non potest dissimulare multa præter æquum & bonum facta.

Philosophia vel imperium non tollunt affectus.

Imperator per omnē vitā in Reip. negotijs versari debet, nec à domesticis delicijs ad imperium accersi.

Nihil difficilius quàm benè imperare.

Libertas. 38

Præstantius est suum servare, quàm alijs adimere libertatem.

Nemo liber, qui servit cupiditatibus.

Nullum imperium speciosius liberius, quam si quis animo suo possit imperare.

Nulla voluptas viris ingenuis suavior est libertate.

Vbi regnat luxus, ibi libertas diu non potest esse.

Libertas urbis est vita charior, nec turpiter occumbit, qui pro patria pugnans moritur.

Quoniam moriendi potestatem nullus hostis potest

eripere

eripere quisquam mortem contemnit, habet quo, cum vult semet in libertatem asserat.

Pessimus est imperator, qui sibi non potest imperare.

Liberi non sumus, quando alicui consulimus utilitatis aut alicujus rei gratia.

In civili consessu cuique liberum est quæ videntur dicere.

Non est verè liber, nisi cujus animum spe metuque liberavit sapientia.

Inhumanitatis est, si princeps nihil indulgeat amicis ac familiaribus. Sed perniciosum est illis licere quicquid libet.

Is verè liber est quem philosophia liberum facit.

Pestilentissimum genus est adulationis, sub libertatis imagine blandiri.

Hæc non minima laus est servorum, nolle fugere, si liceat: at nolle tyrannicam servitutem commutare libertate, si detur oportunitas, animi servilis est.

Omnibus regibus natura invisa est populi libertas.

Servus est qui suis cupiditatibus imperare non potest.

Libertas benè magno emitur, nec sine negotio servatur.

Qui servit vitijs, verè liber non est dicendus.

Qui multis eget, liber esse non potest.

Ibi justitiæ locus non est, ubi ut quisque potentior est, ita licentiùs opprimet imbecilliorem.

Verè liber est, quisquis ingenuus natus est.

Nihil beatum si absit libertas.

Libertas quamvis inops, omnibus divitum delicijs præferenda est, vbi ipsa minuitur.

Fama 39

FAma velut ordo quidam est hominis.

Insanus est, qui pro nihilo habet qua sit opinione apud suos.

Honestius est fama, quam pecunia ditescere.

Iactura rei facilè sarciri potest: fama contaminata vix unquam diluitur.

Qui loquitur quæ sunt optima, & facit quæ honestissima,

sima, famam honestam habebit.

Eximiam virtutem honesta fama ultro comitatur ac generosis animis amor laudum veluti stimulus ad preclara facinora, innatus est.

Satius est ad parandam honestam famam, unum quiddam insigne prædicere, quam de frivolis quibuslibet divinare.

Præstat uno opere edito, sed egregio, parare famam eruditionis, quam minus accurate scribere de singulis.

Regium est, cùm benefacias malè audire.

Primùm auctoritas ac fama, tardè paulatimque non sine negotio paratur: at qui jam innotuit, facilè magnam assequitur laudem.

Vrbis celebritas nonnihil facit ad illustre nomen.

Sequitur fama fugientem, & ob idipsum avidius expetitur qui scholam vitat.

Exercitium & exercitatio. 40

MOderati labores corpora reddunt firmiora.

Exercitatio plus habet momenti ad honestatem, quam natura.

Exercitia ad confirmandum corporis robur adhibentur, non ad exhauriendas vires.

Hominis ingenium, si exerceatur, ad res optimas est accomodum: sin ad vitia degeneret, longè est infra brutas pecudes.

Invita Minerva, frustra laboratur: rectè dicitur à doctis, Exercitatio consummat eruditionem.

Honor. 41

HOnor non auctoritati, sed meritis tribuendus est.

Honor non solum alit artes, verùm etiam virtutem.

Honor est virtutis merces & præmium.

Divitiæ. 42

POtentes non oportet humilimorū dictis admodum commoveri.

Stultissimum est, locupletes pugnare cum his, quibus non est multum quod eripiatur.

Divitibus opus est multis præceptis, ut frugaliter vivant,

vant, ut corpus exerceant laboribus, ne corporis ambitioso cultu delectentur, aliaque innumera, quæ omeis seipsum docet paupertas.

Immodicæ possessiones, ut non sine negotio parantur, ita non absque lite perveniunt ad hæredes.

Hoc miseriores egenis sunt divites, quod non intelligant quàm pretiosa, quam necessaria re careant.

Externis bonis homo nihilo fit melior.

Nihil est tam munitum, quod auro non expugnetur.

Iniquæ sunt divitiæ, quæ virum reddunt deteriorē at fortibus viris non est opus pecunia.

Ij non facile parent salubribus monitis, qui successu rerum elati sibi fœlices videntur.

Nulli vitio datur, ea sibi parare, quibus opus est, si desinit, nec hic spectanda est ætas, sed egestas.

Frustra parantur bona, si qui paravit, tueri nesciat.

Inter egenos habendus non est, qui bonas artes ac probos amicos sibi paravit, certissimum senectutis viaticum.

Divitias comitatur luxus, luxus erit in tyrannidem, dum fœnum migrat in cornua.

Opes ac nominis splendor conciliant invidiam.

Mores. 43

NOn minus interest quos adsciscas præceptores, quam quos nactus sis parentes. Etenim ut liberi referunt firmè majorum ingenium unde prognati sunt: ita præceptorum vitia demigrant in quos instituunt. Et honestæ vitæ institutio potissimum ab illis petenda est, qui virtutem ipsis factis præstiterunt, non ab ijs, qui compositis arte verbis de virtute loquantur.

Sola virtus primum ac statim à teneris unguiculis discenda: nec ulla ævi portio artibus frivolis danda, quæ ut in pueris habent ostentationem plausibilem, ita nec grandibus decoræ sunt, nec ad seria vocatis utiles.

Quemadmodum canes ad venatum habiles reddit educatio; ita viros bello & reipub. utiles reddit recta institutio.

Visum

Visum est Laconi ineptum, per omnem vitam de virtute disputare, veluti de re controversa: cùm oporteat à prima statim adolescentia habere certissima decreta de honesto impressa animo, & secundum virtutem exerceri non quærere; quemadmodum faciunt Philosophi, qui magna contentione interipsos de summo bono ac malo digladiantur; ne in hoc quidem consentientes, quid sit virtus ac beatitudo.

Ne nobis quidem nobilitas, quam miratur hominũ vulgus, dictumque ab Hercule genus profuerit, nisi ea gesserimus, per quæ ille mortaliũ omnium clarissimus ac generosissimus extitit, ac per omnem vitam quæ honesta sunt, & discamus & exerceamus.

Præditi virtute qui sunt, recteque educati, probant quid pro ratione temporis expediat.

Satis est cives honestè fuisse institutos; hi sua sponte videbunt, quid pro tempore facto sit opus.

Multum habet momenti principis integritas, sed multò plus civium recta institutio.

Si adolescentes malè morati evadant, id primæ ætatis formatoribus potissimùm imputandum est.

Mores sunt vulgarium, ut alienæ invideant, suum autem deplorent sortem.

Suadet loquentis vita non oratio.

Non absque discrimine, mores civitatis corruptæ vitijs, ad meliorem frugem revocantur.

Quemadmodum plantæ ac semina, sic hominum mores ad regionis habitum immutantur.

Matronæ nihil pulchrius, nihil pretiosius, quàm liberi rectè educati.

Quemadmodum laudi est, apud Barbaros natum Græcorum disciplinas scire: ita turpe apud Græcos natum, ad Barbarorum mores degenerasse.

Nemo alienis factis dehonestatur, sed suis quisque moribus æstimamandus est.

Mentis integritati, corporis etiam habitum & cultũ oportet congruere.

Multa bene nata ingenia pereunt vitio institutientium.

Sic est multorum ingenium, ut si desint inimici, in quos

quos naturæ malitiam exerceant, amicos impetunt.

Eruditio perniciosa est, si in animum inciderit pravis affectibus corruptum: & quo quæque disciplina sanctior, hoc fit perniciosior, si contigerit probo.

Qui tam pravo sunt ingenio, ut eos irrideant qui de ipsis benè meriti sunt, gravius nocent, si qui illos malefactis provocent.

Regium est, cùm benefacias, male audire.

Non habendi pro liberis sunt, qui degenerant à parentum institutione.

Quales nascuntur liberi, nulli in manu est: at ut rectâ institutione evadant boni, nostræ potestatis est.

Qui natura probus est, ubique & apud omnes probus est.

E sermonis procacia colligitur & morum impudentia.

Generosa indoles, si accedat institutio, magno bono est patriæ, sin ad vitia degeneret, magni adfert mali.

Naturæ beneficio vivunt & ignavissimi: at honestè mori, non contingit nisi virtute præditis.

Maxima pars incommodorum, ob quæ vulgò malè audit senectus, ab intemperantia vitæ proficiscitur.

Res efficax est natura, sed potentior est institutio, quæ malam naturam corriget.

Res verbis anteponenda.

MUltò præclarius est res magnificas gerere, quam habere linguam ad magnificè loquendum expeditam.

Quod per se rectum est & vtile, non eget prolixa oratione.

Ipsa causæ bonitas facilè seipsam commendat.

Quod si usquam locus est loquacitati, eam oportet ad honestas causas adhibere.

Res est virtus, non autem plurimis verbis multisque disciplinis eget.

Reprehendendi sunt, qui cùm re sint fideles, tamen officium orationis asperitate corrumpunt: his pejores sunt, qui sermone benigni, re lædunt: pessimi, qui verbis molesti sunt, tamen factis noxij.

Multo

Multò præstantius est res egregias gerere, quàm gestas celebrare.

Rectius suo fungitur officio, qui ex animo facit, quàm qui metu mali.

Supervacaneum est in eo laudando sumere operam, quem uno ore omnes prædicant.

In omni actione spectandum decorum personæ.

Inertiæ genus est, de fortitudine (philosophorũ more) disputare: sed protinus factis exercenda virtus, quæ paucis dogmatibus tradi potest.

Fortuna. 45

EVentus homini non est in manu.

Fortuna non addit sapientiam.

Non omnia omnibus æquè feliciter cedunt.

In tranquillissimis rebus interdum existit periculum quod nullus expectat.

Tota belli fortuna pendet à virtute prudentiaque ducis.

Fortuna sæpe sua indignis largitur munera.

Spes. 46

MVlta sibi promittunt inania, qui spe ducuntur.

Ingenia erecta non desperanda, sed quod redundat recidendum est.

Frequenter desperatio magnum robur addit animo, non minus quàm spes victoriæ.

Victoria. 47

PVlchrum est vincere lacessentes, præsertim ijs præsidijs, quibus hostes potissimùm sese jactant.

Ad victoriam plurimum momenti est in imperatore.

Victis solet esse solatio, virtute præstantis viri dextra cadere.

Victoria magno empta non est victoria, sed calamitas: interdum enim felicius est non assequi, quam nimio mercari quod ambis.

Vnius ducis ingenio victoriam acceptam ferri oportet, non virtuti militum.

Moderanda est victoria, nec sæviendum in eos qui contra ferre arma desistunt.

Victoriæ ſpes extenuat omnia quæ ſolent à bello deterrere.

In bello prima ducum debet eſſe cura, ut quàm minima civium jactura paretur victoria.

Nulla ſpecioſior eſt victoria, quam virtute vincere.

Is longè inferior eſt, qui honeſto vincitur.

Miles. 48

NOn perinde refert quàm multos educas milites in prælium, ſed quam ſtrenuos, & exercitatos.

Bonus miles inſtitutione fit.

Facilius eſt novum invenire Imperatorem, quàm novum & exercitatum militem.

Mendicitas ad omnem deſperationē vocat armatū.

Turba militum, niſi adſit dux cordatus ac vigilans, nulli eſt uſui.

Periti bellatoris eſt, non minus ſcire fugiendi artem, quàm pugnandi.

Ij demum utiles ſunt bello milites, quibus decretum eſt in prælio aut vivere, aut mortem oppetere.

Nihil in bello præclaræ rei geret, cujus animum mortis metus occupat.

Militis non eſt dare conſilium, ſed ubi res poſtulat, bonam navare operam.

Bellum. 49

QVi bellum ſuſceperunt, oportet per omnia ſervire belli neceſſitatibus.

In bello aut vincendum, aut fortiter occumbendum.

Metus mortis in bello eſt res ignominioſa

In bello plus habet momenti, quales ducas milites, quàm multos.

Nullum negotium periculoſius quàm bellum.

Pro patria pugnantem occumbere pulcherrimū eſt.

Cibo vinoque graves ad prælium non ſunt idonei.

In bello non liberum eſt quæ cuiq; videntur dicere.

Non eſt optandum bellum, ſed nec in bello, nec in pace libertatē tueri licet, niſi mortis timorē abjeceris.

Error in bello mors eſt.

In bello celanda ſunt conſilia principum.

In bello non refert quàm multi ſint duces, ſed quàm

bello

bello gerendo commodi.

Majore Reipublicæ discrimine pacta violantur in bellis: sed illic quæque violantur ab ijs, qui domi consueverint fallere.

Pax bello paratur, nec eam tueri licet, nisi cives sint ad bellum instructi.

Sola animi bona non sunt bellorum violentiæ obnoxia.

Ad victoriam plurimum habet momenti, si imperator strenuus præsens regat exercitum.

Non est turpe fugere, quoties magis expedit hosti dare locum, quàm conserere manus.

Justitiæ leges non possunt tueri, qui ditionis amplificandæ, gloriævè causa bellum inferunt alienis civitatibus.

Affectus privati frequenter & civitates & regna bellis committunt ac pessundant.

Bellum non nisi justè est suscipiendum.

Tota belli fortuna à ducis virtute prudẽtiaq; pẽdet.

Occasio. 50

ADversus hostes nulla prætereunda est occasio.

Pro tempore, proque re nata variandus est sermonis habitus.

Scriptura non mutatur, cùm pro varietate occasionum vir probus & sapiens cogatur sæpè mutare consilium.

Inimici per occasionem utiles sunt nobis, per quos non licet impune secureque negligentes esse.

Ira. 58

TUtum est iram premere, ne prorumpat in verba.

Ira contentioque melius solvitur blandis verbis & benignitate, quàm repugnando.

Ira est brevis insaniã.

Minus sui compos est ira quàm ebrietas.

Probis etiam ingenijs adjuncta iracundia est: sed hoc vitium tolerabile st, si celeriter ad se animus redeat, & pro ira rationem in consilium adhibeat. At si perturbatio penitus insideat animo, ita ut excussa ratione feratur effræni impetu, certa pernicies est.

Ira ad omnem functionem inutilis est: & proverbio

quoque princeps jubetur & æqua & iniqua audire.

Error. 52

HOminis est peccare: at Dei aut hominis Deo proximi, emendare peccata.

Par est ut nos nostra ipsorum feramus errata.

In alienis erratis perspicaces sumus, ad sua quisque lusciosus est.

Ex levissimis offensis, si negligantur, nascuntur atroces tragœdiæ.

Error est immedicabilis, cùm transit in habitum & consuetudinem.

Raris lapsibus danda est venia.

Juventus faciliùs in errorē impellitur, quam senectus.

Vulgus. 53

NIhil imitari solet vulgus libentiùs, quàm quod à viris principibus conspexerint factitari.

Quid tam impium est, quod mortalium vulgus non admittat ampli principatus gratia?

Quod decet plebeium, non semper decet principem.

Quæ recta sunt, semper paucissimis placent.

Vulgus hominum, cupiditatibus agitur, non ratione.

Apud Græcos cùm certarent artifices, de his judicabant artis expertes.

Uni sapienti nihil placet omnium, quæ vulgus vel facit vel dicit.

Vulgus hominum ea tantùm approbat, quibus assuevit: ab exoticis abhorret, non quia per se mala sint, sed quia peregrina.

Vulgo ingens probrum est, paupertas: magna gloria divitijs per fas nefasque partis abundare.

Otium. 54

IGnavia pestis maxima est reipublicæ.

Non est reprehendendum otium honestis rebus partum.

Qui per fas & nefas otium sectantur, vituperio digni sunt.

Otium in pace delicias alit, & omne flagitiorum genus.

Luxus & otium in juvenibus stultitia est, in senibus verò crimen.

Honestæ occupationes inutili turpique otio præferendæ sunt.

Otium omnia mala docet adolescentes.

Juventus corrumpitur, si permittatur otio, luxus ac malorum omnium magistro.

Voluptas & luxus. 55

NIhil servilius abjectiusque est, quàm gulæ ventrique voluptatibus obnoxium vivere.

Inepta voluptas est, magis delectari ipsa simulatione quàm natura.

Insaniam aufert medicus: voluptas cùm æquè mentem eripiat homini, vix sanabile malum est.

Oleum inunctum, reddit corpus firmius & injuriæ patientius: infusum in viscera, delicatius ac segnius.

Luxu nihil turpius, libido pecudē ex homine reddit.

Voluptates venientes fucata specię blandiuntur, abeuntes autem pœnitentiam ac dolorem relinquunt.

Ex privatis affectibus ferè omnis humanæ vitæ pernicies nascitur.

Luxus fere alit amorem: tempus omnia tollit, aut certè mitigat.

Luxus est maximus naturam artificio corrumpere.

Vestium luxus arguit animū parum sobrium, & intuentium oculos ad libidinem solicitat citius, quàm ad honestam opinionem.

Quam optimè hoc natura comparatū est, ut hæ duæ res sese invicem comitentur, voluptas & dolor!

Voluptati inhonestæ parata est comes pœnitentia.

Fastidiose delicatus videtur, qui inter varias delicias cibum appetit vilem ac plebeium.

Vnguentum in homine arguit vitæ mollitiem.

Non turpe est uti concessa voluptate: sed ei servire deditumque esse, in turpibus habendum est.

Amplecti voluptatem, fœminarum potius est, quàm virorum.

Homines proniores ad voluptatem sunt, quàm ad virtutem.

Nulla capitalior pestis hominibus à natura data est quàm voluptas: nam ex hoc fonte prodit, quidquid est in hominum vita scelerum & calamitatum.

Ea delectant, quæ contingunt expetita: quæ ultrò objiciuntur, non perinde juvant.

Corruptela e muneribus. 56

PEcunia vincere, speciosum non est.

Qui Rempub. administrant, & tamen à capiendis muneribus non temperant, nec boni sunt viri, nec tales habendi.

Insincerus favor est, qui donis emitur: quæ si minuas, ingens murmur; si tollas, seditio gravis oritur.

Injuria. 57

AD privatas injurias oportet principem esse facilem ad ignoscendum: in ijs quæ lædunt Rempub. decet esse severum.

Qui injuriam faciunt infeliciores sunt, quàm qui patiuntur.

Qui veterem impune fert injuriam, invitat novam.

Injuriæ memoria tenacissima est, at beneficij brevissima.

Infamia. 58

TVrpitudinis alienæ species velut in theatrum producta, deterret à vitijs, & ad virtutem extimulat ingenia non omnino deplorata.

Remissa culpa manet tamē prioris infamiæ vestigiū.

Quo fœdius est crimen, hoc tenacius hæret apud multos criminis suspicio, vel innocentissimum.

Non est aliquid amicis quibus fidimus, committendum: quod si effutiant, pariat nobis infamiam.

Improbitas. 59

Extremæ improbitatis est linea, etiam illudere quos afflixeris.

Improbus est, qui scit beneficium accipere, nescit reddere.

Ex improbis convictoribus nihil capitur nisi probrum & ignominia.

Magnæ felicitatis est, ab improba muliere liberari.

Impunitas 60

IMpunitate nihil periculosius est, quæ semper ad deteriora invitat.

Impunitæ injuriæ exemplum, omnibus injuriam minatur

minatur. Etenim si liceat impunè lædere, quis tutus erit ab improborum violentia?

Simultas. 61

SImultatem exercere cum sepulto, indecorum est, ut in mortuum sævire.

Simultatem oportet morte finiri, amicitiam non item.

Loquacitas. 62

EX multiloquio pleraque nascuntur incommoda.

Quidam hoc præclarum existimant, si nunquam sileant, cum id sit certissimum fatuitatis argumentum: ut contrà silentium, ubi loquendi tempus non est, prudentiæ signum est.

Multiloquium non solùm molestum est auditori, verum etiam ad persuadendum inutile, præsertim apud principes, tum varijs curis occupatos, tum auribus fastidiosis.

Peculiaris erat Lacedæmonijs verborum paucitas: unde & ab ea regione breviloquentia Laconismus dicitur.

Stolidi oratoris inanis loquacitas respōso indigna est.

Frustra de his verba fiunt, ad quæ perficienda non suppetit facultas.

Est hoc omnibus Spartanis peculiare, offendi sermone quàm causa postulat longiore: adeo nusquam non placebat frugalitas. Nam ad causam non magnam adhibere supervacuam rerum copiam, luxuriæ genus est.

Effectu caret loquacitas: taciturnitas autem certiora habet consilia.

Breviloquentia ducem decet maximè.

Multa verba nequaquā arguunt sapientē opinionem.

Equo effræni nemo non metuit insidere: at plus est periculi à lingua effræni.

Est aliqua sapientis pars silentio stultitiam tegere.

Indecenter is magnificè loquitur, cui vires non suppetunt orationi pares.

Nihil est violentius aure tyranni: apud bonos etiam

principes admonendi libertas verbis placidioribus est temperanda.

Silentij tuta sunt fidi præmia.

Multis verbis veritas non eget: & rectius meminimus, quæ paucis verbis comprehensa sunt.

Orationis expedita brevitas est probanda.

Ad causam non magnam adhibere supervacuam verborum copiam, luxuriæ genus est.

Prius cogitandum quid loquaris, quam lingua prorumpat in verba.

Adversus nihil malè meritum, audire maledicam linguam, injuriæ genus est.

Nihil oratione meliùs, si parcè promas linguæ thesaurum.

Nihil effutiendum est, si quid liberiùs dictum sit in convivio.

Maledicentia. 63

QVi passim maledicunt omnibus, eos palam est id naturæ vitio facere, non ex eorum merito quibus obtrectant.

Maledicentia contemnenda est, quæ non à judicio sed ab omni morbo proficiscitur.

Adversus nihil malè meritum, audire maledicam linguam, injuriæ genus est.

Turpiter obijcit alteri vitium, à quo ipse immunis non est.

Periculose maledicit alteri, cui vel idem, vel simile, vel diversum, sed deterius vitium potest objici.

Res omnium rerum nocentissima est calumnia.

Sæpenumero accidit, ut qui alios insectantur, ipsi gravioribus madeant vitijs.

Imprudenter in alterum vitium torquet, si in promptu est quod ipsi vicissim objiciatur.

Mendacium. 64

MEndacij nomine continentur assentatores, calumniatores, infidi consiliarij, perversi educatores qui fontes sunt ferè malorum omnium, quibus

bus sursum deorsum turbatur vita mortalium.

Perfidia. 65

NIhil eis tutò credi debet, qui in patriam perfidi fuerint.

Stultè dubitat de pejerando, qui facinus perjurio par non dubitaverit committere: eoque in atrocibus sceleribus nihil ponderis habet jusiurandum: nam quisquis audet dare venenum, audebit & cum perjurio inficiari.

Invidia. 66

QVI avidè obtrectant alienæ laudi, magis produnt morbum suum, quam detegunt mores alienos: & qui ob res parum honestas laudant quempiam, aut ob laudabiles vituperant, indicant stultitiam suam perversumque judicium.

Invidus abundè dat pœnarum, etiamsi nemo ulciscatur.

Vt ferrum absumitur rubigine, ita invidus suo ipsius vitio contabescit.

Invidus tam inutilis est civitati, quam lolium tritico, ignavus bello.

Ij quos habet invidia, magis sunt misericordia digni quàm ira.

Invidus non minus discruciatur aliena fœlicitate quàm suo infortunio.

Ambitio. 67

NEscit pietatis jura regnandi cupiditas.

Ambitio malè profundit, quod malè collegit avaritia.

Cupiditates animi sunt morbi.

Malus civis est cui non satis est id quod satis est cæteris.

Turpior est ambitio è vilitate cultus, quàm ex amictu splendido.

Turpis est ambitio, ex fuco virtutis laudem captans.

Adulatio. 68

BLandiloquio nihil nocentius.

Ingenium hominum ad aliena vitia perſpicax eſt, ad ſua cæcum.

Peſtilentiſſimum eſt genus adulationis, ſub libertatis imagine blandiri.

Aliena rectius perſpicimus quàm noſtra, & ſibi quiſque adulator eſt.

Lapidis eſt, non ſentire diſcrimen inter laudantem & vituperantem: ſed philoſophi eſt, non ita commoveri ut ab honeſto recedat.

Corvus tantum mortuos impetit: adulator etiam vivis inſidiatur.

Nemo ſuam turpitudinem perſpicit, ſed ſibi quiſque adulator eſt.

Vt adulationem affectare turpe eſt, ita ingerentem ſe non oportet omnino repellere; prodeſt enim in hoc, ut homo perſpiciat qualis eſſe debeat.

Audacia. 69

FIt ſæpenumerò, ut qui fragili quærit illidere dentem, infringat ſolido.

Periculoſa eſt audacia, ſi vires non ſuppetant ſpiritibus.

Expenſio periculi revocat hominem ab audacia.

Aſſiduitate nimia facilitas magis quàm facultas, nec fiducia ſed temeritas paratur.

Bona eſt timiditas, quæ deterret à principijs, & reddit hominem circumſpectum.

Mors. 70

HOneſta mors eſt oppetere pro amicis liberandis.

Magis metuunt mortem, qui domi habent unde poſſint ſuaviter vivere.

Morientibus præcipuum ſolet eſſe ſolatium ſpes vindictæ.

Vt tyranni vivunt inſuavius ijs qui mortem vehementer optant: ita mortem perinde metuunt, quaſi vitam ſuaviſſimè degant.

Optimū eſt exire de vita, cum res ſunt proſperrimæ.

Multos

Multos mortis consideratio deterret ab honestis actionibus: contra, mortis oblivio multos invitat ad licentiùs peccandum.

Somnus profundior adimit omnem sensum, & animus à corpore digressus, aliquando in suum domicilium rediturus est.

Mors quidem mala non est, sed iter ad mortem miserum est.

Somnus, mortis est Imago.

Ille non uivit, qui perpetuo mortis metu vivit.

Mors omnium malorum sensum adimit.

FINIS.

VIRO DE LITERIS OPTIME MERITO, D. Nicolao Tatrerio Mæcenati suo, Desiderius Iacotius Vando-peranus S.

Um Philosophici curriculi tempus tua singulari liberalitate erga me pene absolvissem, Mæcenas, quasi de via fessus ad Ciceronem, tanquam in locum quendam amœnum relaxandi animi causa mihi confugiendum putavi. Qui enim ab eo de Philosophia et eloquentia libri varie copioseque perscripti sunt, non solum (ut nostri) admirabili quadam scientia, sed etiam suavitate dicendi & copia legentium ita movent animos, ut qui eos in manus sumpserit, deponere nunquam velit. Hoc *unum negotii nonnihil exhibere solet, quod cum magnam partem in eorum philosophorum, qui tum florebant, sententijs & præceptis explicandis simus occupati, libri autem non extent, ex quibus, quid censuerint, possimus cognoscere, hæsitare plerumque & dubitare solemus: nonnulli etiam ex Platone aut Aristotele depromere aliquid quanquam alienum, quod rudioribus ad rem facere videatur ne in suspicionem ignorationis veniant.* Quod *cum doctissimorum virorum judicio ineptum intelligerem philosophos illos prope omnes, quorum sententiæ quædam Latine expressæ sunt a Cicerone, unum in locum, quoad per vires licuit, conduxi, & nominatim cujusque decreta in uno duntaxat Cicerone conquisita breviter conscripsi, ut eloquentiæ & Philosophiæ studiosi disputationum capita, quæ sunt apud Ciceronem, in medio posita haberent, & ex Cicerone Ciceronem interpretarentur.* Quæ *in re si a me*

a me prætermissum quid fuerit: quod equidem à tanti librorum varietate, & opinionum multitudine non dubito, ab æquis laborum alienorum æstimatoribus veniam peto: & ad hæc si aliqua ex parte ad palatum fecerint, commodius & ubertius me, cum licebit, tractaturum promitto. Alios nihil moror. Te autem Mæcenas, ut hoc qualecunque tandem est, æqui bonique consulas, & dum gravioribus incumbimus, nostra, ut cœpisti, studia foveas vehementer etiam atque etiam rogo. Vale, Lutetiæ, viii. Kalend. Januarij. 1554.

Bened. Menij in Lagnerium & Desid. Iacotium ad Lectorem Carmen.

Tullius egregio præclara est ore locutus:
  Τὰς τε βίους καὶ τῶν δόγματα πολλὰ σοφῶν.
Vtraque hic multo tibi sunt comprensa labore:
  Sic jam quod totus vix capit orbis, habes.

DESI-

DESIDERII IACOTII VANDOPERANI DE PHILOSOPHORUM doctrina Libellus ex Cicerone.

CVm essent plures Philosophi, orti ferè à Socrate (quod ex illius varijs & diversis,& in omnem partem diffusis, disputationibus à Platone potissimum immortalitati traditis,alius aliud apprehenderat:) proseminatæ sunt quasi familiæ,dissentientes inter se, & multum disjunctæ & dispares: cum tamen omnes se philosophos Socraticos & dici vellent, & esse arbitrarentur. Inter quos præcipuum locum tenent Academici, Peripatetici, Stoici, Epicurei, de quibus sigillatim, & distinctè dicere difficile est, ob eam præcipue causam, quod cùm eorum decreta quæruntur, variari inter Ciceronis interpretes, & dubitari videntur. Sed primùm illud tenendum est quòd à viris doctissimis est animadversum, Ciceronem omnia propè ex Stoicorum & Academicorum novorum disputationibus sumere, ex reliquis pauca quædam aspergere. Cujus rei fidem facere ajunt dialectica, quæ usurpat, in quibus Platonicum, aut Aristotelicum nihil propè agnoscas. Verùm dicamus articulatè,quoad fieri poterit,de Peripateticis, & Academicis: tum de cæteris, quorum à Cicerone præcepta notata sunt, & quædam Latinè expressa.

ACADE-

ACADEMICI ET PERIPATETICI.

ACademici & Peripatetici veteres rebus congruentes, ait Cicero, nominibus differebant. Nam cùm Speusippum sororis filium, Plato Philosophiæ quasi hæredem reliquisset, duos autem præstantissimos studio, atque doctrina, Xenocratem Chalcedonium, & Aristotelem Stagiritem qui erant cum Aristotele, Peripatetici dicti sunt, quia disputabant inambulantes in Lyceo. Illi autem qui Platonis instituto in Academia, quod est alterum Gymnasium, cœtus erant, & sermones haberi soliti, ex loci vocabulo nomen habuerunt. Quibus tamen nec suæ ambulationes defuerunt. Nam in spatiorum umbraculis arboribus opacorum, quæ à Cicerone curricula multiplicium variorumq; sermonum appellantur, plerique inambulantes de philosophia disputabant. Nihil igitur, ut dixi inter Peripateticos, & illam veterem Academiam differebat. (Abundantia quadam ingenij præstabat Aristoteles:) Sed idem fons erat utrisque, & eadem rerum expetendarum fugiendarumq; partitio. De utrisq; multæ sunt illustres laudes, 4 & 5 de Fin. bonorum & malorũ, quod eum locum, quẽ civilem rectè appellaturi videmur, Græcè πολιτικὸν graviter & copiose tractarint. Vnde etiam olim propter eximiam rerum maximarũ scientiam à Græcis politici Philosophi sunt appellati, quod multa de Repub. scripserint, multa de legibus, multa non solum præcepta in artibus, sed etiam exempla in orationibus bene dicendi reliquerint. Primùm enim illa ipsa, quæ subtiliter disserenda erant, politè, apteq; dixerunt cùm definientes, tũ partientes: deinde ea, quæ requirebant orationem ornatam & gravem, magnificè sunt dicta ab illis ac splendide, de Justitia, de fortitudine, de amicitia, de ætate degenda, de philosophia, de capessenda Rep. de temperantia, de fortitudine hominum. Itaque ex hac, tanquã ex omniũ artium officina, innumerabiles in omni genere sciẽtiæ præstãtes viros prodijsse, ait Cicero, Academici veteres quidam

dam fuerant, quidam novi. In veteribus numerantur à Cicerone, Plato, Aristoteles, Speusippus, Xenocrates, Polemo, Crantor. In novis, Arcesilas, Lacydes, Evander, Egesimus: Carneades, Clytomach s Philosophus. Quorum omnium decreta quia nnmerabimus suo loco de veteribus, & novis pauca hæc nunc sufficiat in universum posuisse.

Omnem virtutem esse mediocritatem. Bruto.

Sapientes non semper esse beatos. 5. Tusc.

Finem bonorum esse, secundum naturam vivere, id est, frui ijs rebus, quas primas homini natura dedisset. 2. de Finib. & 3. offic.

Omnem civilem orationem in horum alterutro genere versari aut definita controversia certis temporibus, ac rebus, aut infinite de universo genere quærere. 3. de Orat.

ACADEMICI NOVI.

Academici novi cùm nihil percipi posse dicerent in suo ipsi decreto sicut in cæteris rebus fluctuabant, ac de dijs immortalibus errantem habebant & vagam sententiam. Hanc Academiam adolescentiorem Cicero & volaticam appellat, & sui similem, modò huc modò illuc. Philosophiæ veteris perturbatricē quam exoratam cupit ut sileat, submovere non audet. Hujus erat institutum adversari omnibus in disputando, & contra communem opinionem ratione aliqua pugnare, nihil affirmare, invadere in ea quæ satis scitē cæteris philosophis instructa & composita erāt, & ruinas edere; deniq; quasi desperata cognitione certi, id sequi, quod verisimile videretur. Solebat verò is, qui audire vellet, cùm quæsivisset, tacere, tum alius perpetua oratione contra disputabat. Quam disputandi consuetudinem susceperunt Tusculanæ disputationes, ut est in lib. de Fato. Hujus itaque perpetuum decretum fuit: Nihil posse percipi. 2. Acad. & 1. de Nat. Deorum Quod quibusdam adeo placuit, ut extremum bonorum & summum munus sapientis esse dicerent, obsistere visis, assensusque suos firme sustinere.

PERI-

PERIPATETICI.

PEripatetici cùm viderint nos ita esse natos, ut & communiter ad eas virtutes apti essemus, quæ notæ, illustresque sunt, justitiam dico, temperantiam, cæterasque generis ejusdem : quæ omnes similes artium reliquarum, materia tantum ad meliorem partem, & tractatione differunt, easque ipsas virtutes viderent nos magnificentius appetere & ardentius, habere etiam insitam quandam, vel potius innatam cupiditatem scientiæ, natosque esse ad congregationem hominum, & ad societatem, communitatemque generis humani, eaque in maximis ingeniis maximè elucere : totam philosophiam tres in partes diviserũt. Vna pars est naturæ : disserendi, altera: vivendi, tertia. Natura sic ab ijs investigata est, ut nulla pars cœlo, mari, terra (ut poëticè loquar) prætermissa sit. Quinetiam cùm de rerum initijs, omniq; mundo locuti essent : ut multa non modò probabili argumentatione, sed etiam necessaria Mathematicorum ratione concluderent : maximam materiam ex rebus per se investigatis ad rerum occultarum cognitionem attulerunt. Ad placandos animos multa afferebant, spinas partiendi, & definiendi permittebant. De his sic ait alio loco Cicero : Si omnia à Philosophis essent petenda, Peripateticorum institutis commodius fingeretur oratio. Quo magis tuum, Brute, judicium probo, qui eorũ, id est ex vetere Academia Philosophorum sectam secutus es, quorum in doctrina, atque præceptis disserendi ratio conjungitur cum suavitate dicendi, & copia. Quanquam ea ipsa Peripateticorum Academicorumq; consuetudo in ratione dicendi talis est, ut nec perficere oratorem possit ipsa per sese, nec sine ea orator esse perfectus. Horum sententiæ & præcepta sunt hujusmodi.

Esse in mentibus hominum tanquam oraculum aliquod, ex quo futura præsentiant, si aut furore divino incitatus animus, aut somno relaxatus solutè moveatur ac liberè. 2. de Divin.

Quæ autem conjectura explicantur, aut eventis animadversa & notata sunt, ea genera divinandi non naturalia, sed artificiosa, in quo aruspices, augures, con-

conjectoresque enumerantur, improbanda. 1 de Divin.

Deos esse, & quatuor ex rebus omnia constare. 4 Tuscul.

Plurimum & longè lateque plurimum tribuendum honestati; sed tamen & in corpore & extra esse quædam bona quæ ex altera parte collocata minimi momenti instar habeant. 2 de Finib.

Tria bonorum genera: maxima animi, secunda corporis, externa tertia. 5 Tusc. 3 Offic. 3 de Finib.

Corporis commodis compleri beatam vitam. 3 de Finib.

Mediocritatem esse inter nimium & parum. 1 Officiorum.

Mediocritatem vel perturbationum, vel morborum animi non probandam: omne enim malum etiam mediocre magnum esse. 3 Tusc.

Perturbare animos necesse esse, sed adhibendum modum quendam, quem ultra progredi non oporteat, 4 Tuscul.

Perturbationes non solum naturales, sed etiam utiliter à natura datas. Vide 4 de Fin. & 1 Offic. de laudibus fortitudinis & Iracundiæ.

STOICI.

Stoicorum disciplina (quos Cicero in officijs, Tusc. de Leg. Paradoxis, de Natura Deorum sequutus est, quorum denique in omnibus fere libris plurimas sententias Latinè expressis) à Zenone profecta est. Zeno enim relicta veteri Peripateticorum & Academicorum disciplina, multa in philosophia notavit; Cui mox se Arcesilas opposuit. Alij etiam Stoicorum disciplinam Academiæ veteris correctionem existimabant. Antiochus enim Stoicorum & Academicorum, qui Stoica multa usurpabant, sectam conciliare voluit & utrorumque decreta bona conturbavit. Et Cicero ait à Peripateticis & Academicis eos omnia transtulisse, omnibus alijs easdem res secutos. Et alio loco, una de re esse solùm dissentionem: quippe cùm antiqui omnes, quod secundùm naturam esset, quo juvaremur in vita, bonum esse decreverint. Zeno nihil, nisi quod honestum esset, putaverit bonum. Alij non de terminis

ſed de tota poſſeſſione contentionem eſſe ajunt. Qua de re vide in Antiocho. Doctiſſimi viri fuerunt & omnes fere in diſſerendo prudentiſſimi: idque arte faciebant, tum definiendo tum partiendo articulatè & diſtinctè, erantque architecti penè verborum. Judicandi vias diligenter perſecuti ſunt, inveniendi tamen artem totam reliquerunt. Subtile præterea, vel ſpinoſum potius diſſerendi genus ſequebantur, ut eſt libro tertio de Finibus, qui ferè eſt in defendenda ea diſciplina. Nam contortulis quibuſdam, & minutis concluſiunculis quaſi punctis, quæ dumeta, & laqueos, & aculeos diſputationum Cicero nominat, omne argumentum concludebant hoc pacto. Quod eſt bonum, omne làudabile eſt: Quod autem laudabile eſt, omne honeſtum eſt. Bonum igitur quod eſt, honeſtum eſt. Et tamen maximè forti, & ut ita dicam virili ratione utebantur atque ſententia. Cæterùm quia vim virtutis mirifice tenebant prope abſoluti, imperfecti, denique ſoli Philoſophi judicati eſſent, niſi eorum licentiæ Carneades reſtitiſſet. Et ut verba mordicus tenentes quæ ſibi ex ore evelli nolebant, horridiores erant in dicendo: ſic moribus quoque duriores evaſerant. Ex omnibus Philoſophis plurima nominaverunt, ſtudioſiſſimè exquirentes unde verba eſſent ducta, & ſuo quamq; rem nomine appellantes. Quibuſdam etiam nominibus utebãtur; quæ prima ſpecie admirationẽ, re explicata riſum moverunt. Ægrotationes appellabant ἀῤῥωςήματα, de quibus diſputant enucleate. Bona quæ aliis dicebãtur; eadem præcipua, vel producta dicebant quibus beatã vitam compleri negant. Item media officia, quæ communia ſunt; & late patent, quæ & ingenij bonitate multi aſſequuntur, & progreſſione dicendi: rectum vero quod appellant, perfectum atque abſolutum eſſe, & omnes numeros habere, nec præter ſapientẽ cadere in quemquã poſſe: ὁμολογίαν quoque convenientiam dicebant; & ἡδονὴν communi nomine corporis & animi voluptatem. Cæterùm portenta & flagitia ab his, ut à poëtis dicuntur, multa cum ſuperſtitioſa ſolicitudine creduntur: multa etiam præclare, ut ex eorum ſenten-

tijs

tijs & præceptis, quæ acutissimè defendebant intelligi possunt, hæc ferè sunt apud Ciceronem.

Deos esse qui mundum administrent quique consulant rebus humanis: προνοιαν dicunt providentiam 2. 3. de Nat. Deor. & 4 de Finib.

Mundũ esse sapiẽtẽ, habere mẽtẽ, quæ se & ipsã fabricata sit, et omnia moderetur, moveat, regat &c. in Luc.

Fore ut ad extremum omnis mundus ignescat, cùm humore consumpto neque terra ali possit, neque remiet aër, cujus ortus aqua omni exhausta non esse possit. 2 de Nat. Deor.

Mundum natura constare, & administrari, non ut gleba constat, aut fragmentum lapidis, aut aliquid hujusmodi, nulla cohærend. natura: sed ut arbor, ut animal, in quibus nulla temeritas, sed ordo apparet, & artis quædam similitudo. 2 de Nat. Deor.

Aërem interjectum inter mare & cœlum Iunonis nomine consecrari, quæ est soror & conjux Iovis, quod & similitudo est aëris, & cum eo summa conjunctio, 2, de Nat. Deor.

Quatuor ex rebus omnia constare. 4 de Finib.

Fata omnia fieri de fato. Fatalem autem illam necessitatem, quam εἱμαρμένην dicunt esse, ut quidquid accidat, id ex æterna veritate, causarumque continuatione fluxerit. 5 Tusc. 2 de Divin. in Top.

Multa falsa esse, longeque aliter se habere ac sensibus videantur. In Luc.

Sensus ipsos assensus esse; quos quoniam appetitio consequatur, actionem: sequi tolli autem omnia, si visa tollantur. In Luc.

Visa quædam mitti à Deo, velut ea quæ in somnijs videantur, quæque oraculis, auspicijs, extis declarantur. In Luc. μαντεία dicitur divinatio. 3 de Nat. Deor. 1. de Div. ubi refellitur.

Non singulis jecorum fissis, aut avium cantibus interesse Deum: sed ita à principio inchoatum esse mundũ ut certis rebꝰ certa signa præcurrerent, alia in extis, alia in avibus, alia in fulguribus, alia in ostentis, alia in stellis, alia in somnantium visis, alia in furentium

sium vocibus. 1. de Divin.

Eos anhelitus terræ, qui frigidi sunt, cùm fluere cœperint, ventos esse; cùm autem se in nubem induerint, ejusque tenuissimam quamque partem cœperint dividere, atque disrumpere, idque crebrius facere & vehementius, tum & fulgura & tonitrua existere; si autem nubium conflictu ardor expressus se emiserit, id esse fulmen. 2. de Divin.

Simul atque natum sit animal, ipsum sibi conciliari & commendari ad se conversandum, & ad suum statū & ad ea quæ conservantia sunt ejus status diligenda: alienari autem ab interitu, ijsque rebus, quæ interitū videntur afferre. 3. de Finib.

Plerisque tamen in principijs naturalibus diligendi sui voluptatem non esse ponendam. 3. de Finib.

Diu mansurus animos cùm corpore excesserint, sed non semper. 1 Tusc.

Quæ in terris gignuntur, ad usum hominis omnia creari, homines autem hominum causa esse generatos, ut ipsi inter se alii alijs prodesse possent. 1. Offic.

Sapientem gratia nunquam moveri, nunquam cujusquam delicto ignoscere: neminem misericordem esse, nisi stultum, & levem: Viri non esse, neque exorari, neque placari, Solos sapientes esse, si distortissimi sint, formosos: si mendicissimi, divites: si servitutem serviant, reges: eos autem qui sapientes non sint fugitivos, exules, hostes, insanos denique. Omnia peccata esse paria. Omne delictum scelus esse nefarium: nec minus delinquere eum qui gallum gallinaceum cùm opus non fuerit, quàm eum qui patrem suffocaverit. Sapientem nihil opinari, nullius rei pœnitere, nulla in re falli, sententiam mutare nunquam. Pro Muræna. Sapientem omnia rectè facere. 4 Tusc. Sapientem sapienti etiam ignoto esse amicum. 1. de Nat. Deor. Amorem ipsum esse conatum amicitiæ faciendæ ex pulchritudinis specie. 4 Tusc.

Bonum nihil, nisi honestum, quo virtus mista, nullam requirit voluptatem, atque ad bene vivendum seipsa est contenta. 1, 2. 3. de Finib. 5. Tusc. 3 Offic.

Nullum esse pilum omnibus rebus talem, qualis sit

pilus

pilus alius.

Voluptatem sublationem animi sine ratione, opinantis se magno bono frui: nec lætitiam, nec gaudium in corpore. 2 de Finib.

Non optabiliorem, nec magis expetendam beatam vitam, si sit longa, quam si brevis. 3 de Finib.

Non crescere bonorum finem, 3 & 5 de Finib

Finem bonorum in una virtute, 4 de Finib. id est, secundùm naturam vivere. 3 Offic. Quo tria significantur: unum ejusmodi, vivere adhibentem scientiam earum rerum, quæ natura evenirent, ut Zeno: alterum significari idem, officia omnia media, aut pleraq; servantem vivere: tertium, omnibus, aut maximis rebus ijs quæ secundum naturam sint, fruentem vivere. Vide 4, de Finib.

Si ad illam vitam, quæ cum virtute degatur, ampulla aut strigilis accedat, sumpturum sapientem eam vitam potiùs quod hæc adjecta sint: nec beatiorem tamen fore. 4 de Finib.

Dolorem non esse malum. 2 Tusc. abesse à sapiente ægritudinem. 3 Tusc.

Voluntatem (quæ Græcè βύλησις dicitur, id est, appetitio ejus quod bonum videatur, ad quod adipiscendum impellit natura) esse, quæ quid cum ratione desiderat. 3 Tusc. Vide initium. 4 Tusc.

Et quæ turpia re non sunt, nec verbis esse flagitiosa. 1 Offic.

Modestiam scientiam esse rerum earum, quæ aguntur aut dicuntur, suo loco collocandarum: ordinem vero, compositionem rerum aptis & accomodatis locis, 3 Offic.

Vrbanitatem esse virtutem. 3 Epist. Famil.

Omnes esse divites, qui cœlo, & terra frui possunt. 7 lib, Epist, Famil.

Nihil esse sapientis præstare, nisi culpam, 9 lib. Epist. Famil.

Nihil esse obscœnum, nihil turpe dictu. Nam si quod sit in obscœnitate flagitium, id aut in re esse, aut in verbo: nihil esse tertium. 9 lib, Epist. Famil.

Crepitus

Crepitus æquè liberos ac ructus esse oportere, lib.9 Epist, Famil.

Fugere non est sapientis. 15 Epistolarum ad Brutum.

Sapientem non irasci. 3 de Orat.

Eloquentiam virtutem ac sapientem esse. 3 de Ora.

EPICVREI.

EPicurus (à quo Epicurei, à doctissimis quibusque contempti, nominati sunt) homo fuit mollis, & voluptarius, quasi pueri delicati, nihil cessatione melius existimans, sine arte, sine literis, insultans in omnes, sine acumine ullo, sine authoritate, sine lepore, cautus, secum pugnans, non tam facetus quàm ad jocandum liber. Pamphilum quendam Platonis ait a se Sami auditū, ibi enim adolescens habitabat cum patre & fratribus, quod in eam insulam pater ejus Neocles Agripeta uenerat. Sed cùm agellus eum non satis aleret, ludimagister fuit. Nihil olet ex Academia, nihil ex Lyceo; nihil ne è puerilibus quidem disciplinis. In Physicis Democritum, in quem tamen fuit ingratus, secutus est. Cui adiecit perpauca mutans, sed ita, ut ea quæ corrigere vult, depravare videatur. Pleraque dicit eadem, atomos, inane, imagines, infinitatem locorum, innumerabilitatem mundorum, eorum ortus & interitus omnia fere, quibus naturæ ratio continetur. Habuit & Nausiphanem magistrum, quod non negat; omnibus tamen contumeliis vexat, metuens ne quid unquam ab aliis didicisse videatur. Nam & Aristoteli, & Phædoni Socratico turpissime maledixit; & Metrodori sodalis sui fratrē Timocratē, quia nescio quid in Philosophia dissentiebat, totis voluminibus conscidit: & sæpe in scriptis gloriatus est, se magistrum habuisse nullū. Sua quædam nomina habuit: ut, πρόληψιν Græcè appellavit (quam antea nemo eo verbo nominaret) anteceptam animo rei quandam informationem, sine qua nec intelligi quidquam, nec quæri, nec disputari possit. Eius selectæ brevesq; sententiæ nominatæ sunt κύριαι δόξαι, id est, maximè ratæ; quia gravissimè sint ad beatè

beatè vivendum. Ejus est & Titillationis verbum, qua voluptas sensibus adhibetur. Et cùm tertium quendam motum diceret extra pondus, & plagam cùm declinat atomus intervallo minimo, id appellat ἐλάχιστον Ισονομίαν quoque, id est, æquabilem tributionem dixit eam naturā, quæ est in summa illa vi infinitatis, ut omnia omnibus, paribus paria respondeant. Scripsit libros de regula & Judicio, de summo bono, de voluptate, qui (ait Cicero 2. de Divin.) si corrosus esset, putarem annonam de marcello cariorem fore. Item de sanctitate, de pietate adversus Deos. Duos & septuaginta annos vixisse tradunt. Quem familiares, præter quos non ferè in cujusquam manus veniebat, tanti fecerunt, ut ejus imaginem non modo in tabulis, sed etiam in poculis, & annulis haberent, assererentque vidisse verum maximisque erroribus animos hominum liberavisse, & omnia tradidisse, quæ pertinerent ad bene beateque vivendum: sed plerosque minus eo delectari, quod ista Platonis, Aristotelis, Theophrasti orationis ornamenta neglexerit. Physicis totus fuit alienus. Dialecticam verò, quòd in ea planè inermis esset, & nudus, contemnebat, & irridebat. Tollebat definitiones, nihil de dividendo ac partiendo docebat. Non, quo modo efficiatur, concludaturque ratio, tradebat: non qua via captiosa solvantur, ambigua distinguantur ostendebat. Si enim, inquit, alterutrum concessero, aut victurum cras Epicurum, aut non necessarium esse, necesse erit cras Epicurum aut vivere, aut non vivere.

Nulla autem est in natura rerum talis necessitas. In ea Philosophiæ parte, qua mores conformati putantur, cæteris voluit videri acutior. Cujus sententiæ & præcepta sunt hujusmodi.

Deos esse, quòd necesse sit præstantem aliquam esse naturam. 2. de Nat. Deor. quodque in omnium animis eorum notionem impressisset ipsa natura. Anticipationem quandam vocavit deorum, sine doctrina. Nonnullis tamen visum est eum, ne in offensionem Atheniensium caderet, verbis reliquisse deos, re sustulisse. 1. & 3. de

3. de Nat. Deor.

Nihil curare deos, nec sui, nec alieni, sed monogrāmos & nihil agentes membris humanis præditos, sed eorum nullum usum habere. In quo circutione quadam deos videtur tollere ludens. 2. de Nat. Deor.

Deorum, quos perlucidos & perflatiles induxit, sedem esse, tanquam inter duos ludos, sic inter duos mundos propter metum ruinarum. 2. de Divin.

In Deo opem nullam, neque gratiam. 1. de Natura Deor. ubi refellitur.

Deum animantem esse specie hominis, quia sit pulcherrima omnium: nec tamen eam esse corpus, sed quasi corpus; nec habere sanguinem, sed quasi sanguinem. Fugiebat enim individuorum corporum concretionem, ne interitus & dissipatio consequeretur. 3. De Nat. Deor.

Deos beatos esse, & æternos. 2. de Finib.

Deorum opera mundum non esse fabricatum: sed ex atomorum, id est, individuorum & solidorū corporum, quæ suo deorsum pondere ad lineam ferrentur (qui est naturalis omnium corporū motus) complexionibus & copulationibus, & adhæsionibus inter se, mundum, omnesque partes mundi, quæq; in eo essent, effici. 1. de Finib.

Solem quasi pedalem, aut bipedalem; posse etiam minorem esse quam videatur, aut majorem, sed non multò, vel tantum esse, quantus videatur: ut oculi aut nihil, aut non multum mentiantur. 2. Acad. & 1. de Finib.

Nunquam sensus mentiri, sed omnes veros esse, in iisque judicia rerum posita. Quorum si unus semel in vita mentitus sit sublatum esse omne judicium veri & falsi. 1. de Finib.

Nullam in natura rerum necessitatem.

Opinionem à perspicuitate sejungendam, quæ veri conturbat cognitionem. 2. Acad.

Quicquid aut sit, aut fiat, naturalibus fieri, aut factum esse ponderibus & motibus. 1 de Finib.

Pecudis & hominis idem bonum. 1. Acad.

Ad voluptatem & dolorem, & quæ fugiamus, &

quæ sequamur, referri omnia. 1 de Finib. & 2. Omnes animi & voluptates & dolores ad corporis voluptates & dolores pertinere.

Vltimum bonorum in voluptate, idque sensibus judicari, & commoveri, ut ne argumentandum quidem de eo sit. 1. 2 & 3 de Finib. Voluptatis autem verbo significari saporem, & corporum complexum, & ludos atque cantus, & formas eas, quibus oculi jucundi moveantur. 3 Tusc.

Summum malum dolorem. 1 de Fin. & 2 Tusc.

Inter voluptatem & dolorem nihil medium. Nam omni dolore carere, non modò voluptatem esse, verum etiam summam voluptatem: eam enim augeri, amplificarique non posse. 1 de Finib. & 3 Tusc.

Non minorem percipi voluptatem ex contemptissimis escis & potionibus, quàm rebus exquisitissimis ad epulandum. 1 de Fin.

Cupiditatum tria genera, unum earum quæ essent & naturales, & necessariæ: alterum, quæ naturales essent, nec tamen necessariæ tertium, quæ nec naturales, nec necessariæ: quarum (ut potè inanium) nec modus ullus, nec finis inveniri potest. 1 de Fin. ubi reprehenditur, quòd partem in genere numeret. Duo enim genera esse, naturales, & inanes: naturalium item duo, necessarias, & non necessarias.

Non posse jucundè vivi, nisi sapienter, honestè, justèque vivatur: nec sapienter, honestè, justè, nisi jucundè. 1 & 2 de Finib.

Rem definiri non placere. 2 de Finib.

Sapientem semper esse beatum, finitas habere cupiditates negligere mortem. 3 de Finib.

Honestum expeti propter voluptatem: qui negant eos inani voce sonare; vel, ut est in Tusc. 3 voces inanes fundere, sic enim loquebatur.

Parere animum rationi posse, & quò illa ducat, sequi. 3 Tusc.

Levationem ægritudinis in duabus rebus positam esse, à vocatione à cogitanda molestia, & revocatione ad voluptates contemplandas. 3 Tusc.

Opinionem mali ægritudinem esse natura, sive illud aut

antè provisum & expectatum sit, sive inveteraverit: neque enim vetustate minui mala, nec fieri præmeditata leviora. 3 Tusc.

Naturales divitias parabiles esse, quòd parvo esset natura contenta. 3 de Finib.

Diuturnitatem temporis ad beatè vivendum nihil afferre, nec minorem voluptatem percipi in brevitate temporis, quàm si illa sit sempiterna. 2 de Finib.

Nullam in sapientem vim esse fortunæ. 3 Tuscul. & 2 de Finib.

Magnum dolorem, brevem, longinquum, levem. 2 de Finib. & 2 Tusc.

Nec gaudere quemquam, nisi propter corpus, nec dolere. 2 de Finib.

Mortem nihil ad nos pertinere, quòd sine sensu sit, id quod dissoluitur. 2 de Finib.

Si uratur sapiens, si crucietur, in Phalaridis tauro si erit, dicturum quàm suave est hoc! quam hoc non curo!

ZENO.

Zeno Citteus ex Cypro insula, Stoicorum princeps & pater fuit, homo acutus, verecundiam & libertatem loquendi amans. Is cùm Polemonem assiduè audisset, valdeque subtiliter dissereret, & peracutè moveretur, Peripateticorum satis copiose & eleganter constitutam disciplinam corrigere conatus est. Partitionē philosophiæ in tres partes retinuit. In cæteris sentiebat idem, aliter loquebatur, nihilque præter novitatem verborum differebat. Cui tamē cur hoc faceret, nullā causam fuisse, ait Cic. 4 de Fin. ubi de eo multa dicuntur. Si enim ea quæ dicit ita sentiret inquit, ut verba significant, nihil inter eum, vel Pirrhonem, vel Aristonem præceptorem interesset: sin autem eos non probabat, quid attinuit cum iis, quibuscum re conveniebat verbis disrepare? Brevibus, & acutis cōclusionibus, quod vellet, efficiebat, similitudine sæpe utens, & visum, assensum, comprehensionē & scientiam gestu & similitudine manuum distinguebat. Nam cùm extensis digitis adversam manum ostenderat, visum, inquiebat, hujusmodi est: deinde cùm paulum

digitos constrinxerat, assensus hujusmodi: tum cùm planè compresserat, pugnumque fecerat, comprehensionem illam esse dicebat. Qua ex similitudine etiam nomen ei rei, quod antè nō fuerat, κατάληψιν imposuit. Cùm autem levam manum admoverat, & illa pugnum arctè vehementerque compresserat, scientiam talem esse dicebat: cujus compotem nisi sapientem, esse neminem. Cum eo Academiæ novæ magna rixa fuit. Magnam præterea molestiam primus suscepit, & minimè, ut ait Cicero, necessariam, commenticiarum fabularum reddere rationem, vocabulorũ, cur quidque ita appellatum sit, causas explicare. Itaque cum Hesiodi Theogoniam interpretatur, tollit omnino usitatas, perceptasque cognitiones deorum. Deniq; neque Jovem, neque Junonem, neque Vestam, neque quenquam, qui ita appelletur, in deorum habendum numero; sed rebus inanimatis, atque mutis, per quandam significationem hæc docet tributa nomina. 1 de Nat. Deor.

Æthera summum Deum, mente præditum, qua omnia regantur. In Luc. 1 de Nat. deor.

Quatuor solum initia rerum: quintam Arist. naturã non adhibendam. 1 Acad. 4 de Finib.

Animum ignem. 1 Tusc.

Ignem esse ipsam naturam, quæ quidq; gigneret, & mentem, atque sensus. Ignem autem artificiosum, ad gignendum progredientem via. 2 de Nat. Deor.

Deum esse mundum, eumque animantem, & ratione præditum: nihil enim posse effici ab eo, quod expers esset corporis. 1 Acad.

Sensus junctos esse è quadam quasi impulsione oblata extrinsecus, quam nos visum appellemus, licet. 1. Academic.

Quæ visa sunt, & quasi accepta sensibus, assensionem adjungunt animorum, quam esse vult in nobis positam & voluntariam. 1. Acad.

Visis non omnibus adjungendam fidem: sed his solùm quæ propriam quandam haberent declarationem earum rerum quæ viderentur. Id autem visum, cum ipsum

psum cerneretur comprehensibile: sed cùm acceptum jam & approbatum esset, comprehensionem appellari, similem his rebus quæ manu prenderentur. 1 Acad.

Quod erat sensu comprehensum, idipsum sensum appellari, & si ita erat comprehensum, ut convelli ratione non posset, scientiam: sin aliter, in scientiam: ex qua existeret opinio, quæ esset imbecilla, & cum falso, incognitoque communis. Sed inter scientiam & inscientiam, comprehensionem collocari; eamque neque in rectis, neque in pravis numerari, sed soli credendum esse. 1. Acad.

Sensibus fidem tribuendam, quòd comprehensio facta sensibus, & vera esset, & fidelis. 1 Acad.

Naturam quasi normam scientiæ, & principium sui dedisse, unde postea notiones rerum in animis imprimerentur, è quibus non principia solùm, sed latiores quædam ad rationem inveniendam viæ reperiuntur. 1. Acad.

Errorem, & temeritatem, & ignorantiam, & opinationem, & suspicionem, à virtute sapientiaque removendam. 1 Acad.

Naturalem legem divinam esse, eamque vim obtinere, recta imperantem, prohibentemque contraria. 1. de Nat. Deor.

Rationem quandam per omnem pertingentem naturam ut divinam esse affectam putat. Astris hoc idem tribuit, tum annis, mensibus, annorumque mutationibus. 1. de Nat. Deor.

Mundum animantem, ratione regi, sapientem alioqui ex se non posse animantem, compotemque rationis procreare. 2 & 3. de Nat. Deor.

Ipsius mundi, qui omnia complexu suo coërcet, & continet, naturam non artificiosam solùm, sed planè artificem dicit, consultricem, & providam utilitatum oportunitatumque omnium. 2 de Nat. Deor. Contrahi animum & quasi labi atque concidere, & ipsum esse dormire. 2. de Divin.

Omnem vim loquendi in duas divisam partes: Rhetoricam palmæ, Dialecticam pugno similem. 2 de Fin. & in Orat.

In una virtute, quæ est ingenij præstantia, omnia quæ ad beatam vitam pertinent, posita. In Luc. 4 de Finib. 5. Tusc.

Cætera autem etsi nec bona nec mala essent, tamen alia secundum naturam, alia naturæ contraria, ijs ipsis alia interjecta & media. Vide in Luc. sub finem. & 4 de Finib.

Esse verum quoddam & simplex bonum, quod non possit ab honestate sejungi. In Luc.

Sapientem, etiamsi mendicus sit, non beatum modo, sed divitem, semperque beatissimum. 5 de Finib.

Nihil malum nisi quod turpe & vitiosum sit. 2 Tuscul.

Virtutem non posse constare, si in cæteris rebus esset quidquàm, quod aliud alio melius esset aut pejus. 4. de Finib.

Dolorem asperum, contra naturam, difficilem perpessu, tristem, durum. 2 Tusc.

Perturbationem sive πάθος, esse aversam à recta ratione contra naturam animi commotionē, vel appetitum vehementiorem, qui procul absit a naturæ constantia. 4 Tusc.

PYTHAGORAS.

Pythagoras Pherecydis discipulus fuit, præstanti sapientia & nobilitate, summa authoritate, sine ulla hilaritate. Quietem atque otium secutus à regendis civitatibus totum se ad cognitionem rerum transtulit. Cum que ubi quid esset, quod disci posset, eò iudicaret veniendū, ultimas terras peragravit. Ægyptum lustravit, et Persarū Magos adijt difficiles Barbarorum regiones pedibus obijt, multa maria trāsmisit. Venit etiam Philiuntem, & cum Leonte principe Philiasiorum doctè et copiose quædam disseruit, non sine admiratione ejus ingenij et eloquentiæ. Philosophi nomen primus invenit, cum ante eum sapientes et haberentur, & nominarentur, qui in rerum contemplatione studia ponerent. Vide Tusc. 5 Inde Superbo regnante fuit in Italia, temporibus ijsdem, quibus L. Brutus patriam liberavit, tenuitq; magnam Græciam

cum

cùm honore & disciplina, tum etiam authoritate: ac eam et privatim et publicè exornavit præstantissimis et institutis et artibus. Locus, sedesque ubi vitam edidit, in Metaponto est. Doctrina vero ejus cùm longè lateque flueret, Romam permanauisse dicitur: idque cùm conjectura probabile esse, tum quibusdam etiam vestigijs indicari, ait Cicero. Quis enim est, qui putet, cùm floreret in Italia, Græcia potentissimis et maximis urbibus ea, quæ magna dicta est: in hisq; primum ipsius Pythagoræ, deinde postea Pythagoreorum tantum nomen esset, ut nulli alij docti viderentur, Romanorum ad eorum doctissimas voces aures clausas fuisse ? Quin etiam arbitratur Cicero propter Pythagoriorũ admirationem, Numam quoque Regem (etsi annis permultis antea fuit, quam Pythagoras) Pythagoreorum à posterioribus existimatum. Nã cum Pythagoræ disciplinam et instituta cognoscerent, regisque ejus æquitatem, & sapientiam a majoribus suis accepissent, ætates autem & tempora ignorarent propter vetustatem, eum qui sapientia excelleret, Pythagoræ auditorem fuisse crediderunt. Pythagorei autẽ (qui philosophi Italici nominantur) carminibus soliti esse dicuntur & præcepta quædam occultius tradere (solebant enim multa celare alienos) & mentes suas à cogitationum intentione cantu fidibusque ad tranquillitatem traducere. Præterea si quid affirmarent in disputando cum ex ijs quæreretur, quare ita esset, respondere solitos: Ipse dixit. Ipse autem erat Pythagoras. Tantum opinio præjudicata poterat, ut etiam sine ratione valeret authoritas. Ejus sunt hæ sententiæ.

Ex numeris & Mathematicorum initijs profici sci omnia. 1. Acad

Aram deorum sanguine non aspergendam. 1. de Natura Deor. Vide in Diogene Laer. μετεμψύχωσιν.

Deum animum esse per naturam rerum omnium intentum & commeantem, ex quo nostri animi carperentur, 1. de Nat. Deor. ubi refellitur, delapsos animos ex universa mente divina. de Sen.

Tum maximè pietatem, & religionem versari in a-

nimis, cùm rebus divinis operam damus. 2 de Legibus in Acad.

Injussu Imperatoris Dei de præsidio & statione vitæ non decedendum. 2. de Legib.

Ad harmoniam canere mundum. 1. de Nat. Deor. vide Som. Scip. & Aristotel. 2 de Cœlo.

Qui cæteris omnibus pro nihilo habitis, rerum naturam studiose intuerentur, sapientiæ studiosos, id est esse Philosophos. 5 Tusc.

Summæ sapientiæ esse, rebus nomina imponere. 1 Tusc. Plato in Crat.

Ad dormiendum, quo in somnijs certiora videamus, præparatos quodam cultu atq; victu proficisci oportere; fabaque abstinere: quasi verò eo cibo mens, non venter infletur. 2 & 4 de Divin.

SOCRATES.

IN Socrate vitia quædam Zopyrus ex ejus forma notaverat. Quæ tamen ipse ratione ita dejecit, ut sanctissimè vixerit: doctusque planè, ac omnium (etiam Apollinis oraculo) sapientissimus judicatus fuerit: omniumque eruditorum testimonio, ait Cicero totiusque judicio Græciæ, cum prudentia, & acumine, & venustate & subtilitate, tum verò eloquentia, varietate, copia, quam secumque in partem dedisset, omnium fuit facilè princeps. Archelaum Anaxagoræ discipulum audivit, divitias ita contempsit, ut in pompa, cum magna vis auri argentique ferretur, dixit: Quam multa non desidero! Nudis pedibus, ijsque durissimis, ferè semper erat. Hunc fidibus docuit senectute ferè confectum nobilissimus fidicen, qui Connus vocitatus est. Dicendi exercitationem exagitavit, atq; contempsit: Cujus tamen sermones, ab ijs, qui illum audiverunt cum ipse nullam literam reliquisset, perscriptos variè copioseque Cicero ita studiose legit, ut cum eo vixisse sibi videri dicat. Sunt Socratica pleraque mirabilia, Stoicorum quæ paradoxa nominantur: primusque à rebus occultis & ab ipsa natura involutis (ut sunt numeri motusque, & unde omnia oriantur, quove recedant, syderum magnitudines, intervalla, cursus, & cuncta cœlestia) in quibus omnes ante eum Philosophi occupati

occupati fuerunt, avocavit Philosophiam & ad vitam communem adduxit, ut de virtutibus & vitjis, omnique de bonis rebus, & malis quæreret: cœlestia autem vel procul esse à nostra cognitione censeret, vel si maximè cognita essent, nihil tamen ad benè vivendum conferre: ob eamque causam eum ajunt Philosophiam de cœlo devocasse, & in vrbibus collocasse, & in domos etiam introduxisse. In omnibus ferè sermonibns, qui à Platone, & Xenophonte, & Æschine perscripti sunt diligenter, ita disputabat, ut nihil affirmet ipse, refellet alios: nihil se scire dicat, nisi id ipsum: eoq; præstare cæteris, quod illi quæ nesciant, scire se putet: ipse se nihil scire, id unum sciat ob eamque causam se arbitrari ab Apolline omnium sapientissimum esse dictum, quòd hæc esset una sapientia: non arbitrari se scire quod nesciat. Quæ cum diceret constanter, & in sententia permaneret, omnis ejus oratio tum in virtute laudanda, & in omnibus hominibus ad virtutis studium cohortandis consumebatur: perfectum sibi opus esse ratus, si quis satis esset concitatus sua cohortatione ad studium cognoscendæ percipiendæque virtutis. Quibus enim id persuasum esset, ut nihil mallent se esse, quàm bonos viros, ijs reliquam facilem esse doctrinam. Sophistarum, qui arrogantibus sanè verbis docere se profitebantur, quemadmodum causa inferior fieri superior posset, opiniones percunctando & interrogando (ut ex Platone intelligi potest) illicere solebat, ut ad ea, quæ hi respondissent, siquid videretur, diceret, de omnibus disputans. Hac etiam ratione contra alterius opinionem differendi, facillimè quod verissi[illegible]um esset, inveniri posse judicabat. Xantippe ejus uxor prædicare solita est, eodem vultu semper se vidisse exeuntem illum domum & revertentem. Cùm enim mentis, à qua is fingitur, nulla fieret mutatio erat quoque semper idem vultus, eademque frons. Inductione quæ ex pluribus collationibus pervenit quò vult, quæque Græce παγαγώγη nominatur, plurimum est usus in sermonibus, & societatibus: faceta etiam & eleganti ironia dissimulantiaque longe omnibus præsti-

tit. Homo enim minimè ineptus, et idem etiam facetus, cùm de ſapientia diſputaretur, hanc ſibi ipſe detrahebat, eis tribuere illudens, qui eam ſibi arrogarent. Vt apud Platonem, in cœlum fert laudibus Protagoram, Hippiã, Prodicum, Gorgiam: cæteros ſe autẽ omnium rerũ inſciũ fingit et rudẽ. Dicũtur ab eo diſſociari diſerti à doctis, et deincepsà Socraticis omnibus Philoſophi eloquentiam deſpexiſse, oratores ſapientiam: hincque diſſidium illud extitiſse quaſi linguæ atque cordis, ut alij nos ſapere, alij dicere docerẽt. Sceleſte tandem, & iniquitate Judicũ in carcerem conjectus eſt, in quo nec patronum quæſivit ad judicium capitis, nec judicibus ſupplex fuit (quorum magiſter et dominus videbatur eſſe potius quam ſupplex aut reus) adhibuitque liberã contumaciam, à magnitudine animi ductum non a ſuperbia: & ſupremo vitæ die de immortalitate animorum multa diſſeruit: & paucis ante diebus, cum facilè poſſit educi è cuſtodia noluit: cumque pene jam manu mortiferum illud teneret poculũ, locutus ita eſt, ut non ad mortem trudi, verùm in cœlum videretur aſcendere. Critoni vero ſuo familiari dixit ſibi poſt tertium diem eſse moriendum: vidiſse enim, ſe in ſomnis pulchritudine eximia fœminam, quæ ſe nomine appellans diceret Homericum quendam ejuſmodi verſum.

Tertia te Pythiæ tempeſtas læta locabit.

Quod ut eſt dictum ſic ſcribit Plato contigiſſe. Vide de ejus Sepul. & Lyſiæ oratione in Apoph. Hujus ferè decreta ſunt hæc apud Cic.

Animos hominum eſse divinos, eorumque duplices curſus è corpore excedentium. Impiis quoddam iter eſse ſecluſum à concilio deorum bonis vero & caſtis, ad deos à quibus eſſent profecti, facilem reditum patere. 1. Tuſc. et de Acad.

Bonos, beatos, improbos, miſeros. 5. Tuſc. Vide Apoph. Bonorum vitam beatam. 5 Tuſc.

Inter Alcibiadem ſummo loco natum, & quemvis bajulum, niſi virtutem haberet, nihil intereſſe. 3 Tuſc.

Vtilitatem à natura non eſse ſejungendam. 1 de Leg & 3. Offic.

Voluptatem

Voluptatem nullo loco numerandum. Cibi condimentum esse famē, potionis sitim. 2. de Fin. et 5 Tusc. in Apoph.

Omnes in eo, quod scirent, satis esse eloquentes. 1. de Orat.

PLATO.

Plato Isocratis fuit æqualis. Homo varius et multiplex et copiosus, doctus & planè sapiens ac divinus, magna verecundia, singulari eloquentia, et suavitate orationis: quæ pr missa est futura, cū illi in cunis parvulo dormiente apes in labellis consedissent. Vnde et Jovem ajunt Philosophi, si Græcè loquatur, sic loqui: et eum non dicendi solum, sed etiam intelligendi gravissimum auctorem et magistrum multis locis Cicero vocat. Quem tanti fecit, ut Deum et principem Philosophorum crediderit, et cum eo errare maluerit, quàm cum alijs benè sentire ejus ipsa solum auctoritate fretus. Ab eo etiam qui diffident, plebeios et minutos esse Philosophos putat. Ob eamq; causam à Platone tanquam sancto augustoque fonte multa de benè, beateque vivendo præcepta commodè mutuatus, latinè explicavit. Se in musicis, geometria, numeris, astris ferè contrivit, in quibus etiam fuit præstantissimus. Ægyptum peragravit, ut a sacerdotibus Barbaris numeros et cœlestia acciperet: pòst Tarentū ad Architam, in Italiam ad cæteros Pythagoreos, Ethecratem, Timæum, Acrionem: Locros; ut cum Socratē expressisset, adjungeret Pythagoreorum disciplinā, eaque quæ Socrates repudiabat, addisceret. Dionem Syracusium et Demosthenē doctrina expolivit. Remp. non attigit, quia cum offendisset populum Atheniensem propè jam desipientem senectute cumque eum nec persuadendo, nec cogendo regi posse vidisset; cum persuaderi posse diffideret, cogi non arbitrabatur. Novam quandā finxit in suis libris civitatem: usq; eò illa qui dicenda de justitia putabat, à vitæ consuetudine, et à civitatum moribus abhorrebant. In cæteris qui dialogi dicuntur (in quibus locutio, etsi absit a versu, tamen quod incitatiùs feratur & clarissimis verborum luminibus utatur, potius poëma putanda, quàm

comicorum

comicorum poëtarum) nihil affirmatur, & in utramq. partem multa differuntur, de omnibus quæritur, nihil certi dicitur, omnibus ferè Socrates exprimitur. Iniquitate Dionisij Ciciliæ tyranni, cui se commiserat, in maximis periculis, insidijsque versatus est. Tandem verò uno & octogesimo anno scribens, mortuus. Ab eo una & consentiens duobus vocabulis Philosophiæ forma instituta est: de qua diximus in Academicis, & Peripateticis. Hujus ferè decreta sunt hæc à Cic. notata: Deum esse ἀσώματον, id est, sine corpore ullo. 1. de Nat. Deor.

Deum. Opificem, ædificatoremque mundi. de Vni.
Patrem hujus mundi, nominari non posse: quid sit omnino Deus, inquirendum non esse. 1 de Natura Deorum.
Donis ab impijs non esse placandum, cùm vir nemo probus ab improbo se donari velit. 2 de Leg.

Casta dona Deo consecranda. Vide 2 de Leg.

Ex materia in se omnia recipiente mundum esse factum à Deo sempiternum. In Luc.

Mentem, Idæam solam, idoneam cui crederetur, quia sola cerneret id quod semper esset simplex, & uniusmodi, & tale quale esset. 1 Acad.

Duos esse motus; unum suum, alterum externum: quæ sua sponte moveantur, diviniora esse. Animum seipsum movere, nec unquam desinere moveri; sed esse cæteris quæ moventur, fontem & principium movendi, & proinde immortalem, & æternum. Som. Scip. & 1 Tusc. de Nat. Deor. de Senectute.

Animis duas esse partes: alteram rationis participē, alteram expertem. In participe rationis ponit, Pythagoram secutus, tranquilitatem, id est, placidam quietamque constantiam. In illa altera motus turbidos, tum iræ, tum cupiditatis, contrarios inimicosque rationi, quæ Græcis πάθη dicuntur, nostris perturbationes 4. Tusc.

Animam triplicem esse: cujus principatus, id est, ratio in capite, sicut in arce; ira in pectore; cupiditas subter præcordia. 1 Tusc.

Philo-

Philoſophandi rationem triplicem: unam de vita, & moribus: alteram de natura, & rebus occultis: tertiam de diſſerendo. 1 Acad.

In Idæis, quas rectè ſpecies aut formas poſſumus dicere, quiddam eſſe divinum. 1 Academ. Eas non gigni, ſed ſemper eſſe, & ratione, & intelligentia contineri. 1 de Orat. Cætera, quod oriantur & intereant, non eſſe. 1. Tuſc.

Mundum eſſe ſempiternum, animantem, ſapientemque beatum & rotundum, quòd ea forma nulla ſit pulchrior: Mundum Deum item, & cœlum, & aſtra, & terram, & animum. 1. de Nat. Deor.

Omnem doctrinam ingenuarum, & humanarum artium uno quodam ſocietatis vinculo contineri. 3 de Orat.

Memoriam recordationem eſſe ſuperioris vitæ: & diſcere, nihil aliud quàm recordari. 1 Tuſc. & de Sen.

Titanum è genere eſſe eos, qui ut illi cœliſtibus, ſic hi adverſantur magiſtratibus. 3 de Leg.

Quæcunque mutatio morum in Principibus extiterit, eandem in populo ſecuturam. 3 de Legib. & 1 Epiſt Famil.

Ei qui Reipub. præfuturus ſit duo tenenda: unum quidquid agitur, ad utilitatem referendum; Alterum totum corpus Reipub. curandum. 1 Offic.

Naturales quaſdam eſſe converſiones Rerump. 2 de Divin.

Philoſophos in veri inveſtigatione verſari, eoſque juſtos. 5 Tuſc.

Nihil præter virtutem bonum 5 Tuſc.

Oculorum ſenſum acerrimum. 2 de Finib.

Poëtas ex civitate ejiciendos, quòd nervos omnes virtutis elidant. 2 Tuſc.

Bonos beatos, improbos miſeros. 5 Tuſc.

Sapientem effici neminem, ſi bis in die ſaturus fiat, nec unquam pernoctet ſolus. 5 Tuſc.

Nihil tam effluere in animos teneros atque molles, quàm varios canendi modos. 2 de Legib.

Muſicorum cantibus mutatis, mutari civitatum ſtatus. 3 de Leg.

Juſta

Justa funerum ad interpretes religionum pertinere: sepulchrorum nullam partem ex agro culto, eove qui coli possit, sumendam. 2 de Leg.

Sic ad Somnum proficiscendum corporibus affectis, ut nihil sit, quod errorem animis, perturbationemque afferat. 1 de Divin.

Voluptatem malorum escam. De Senect.

Vim neque parenti, neque patriæ afferendam. 1 Epist. Famil. Vide reliqua in Apoph.

ARISTOTELES.

Aristoteles Stagirites longè omnibus (Platone excepto) & ingenio & diligentia præstans, in rebus vel inveniendis vel judicandis acerrimus, admirabili quadam scientia & copia cæterorum studia restrinxit, Platonis alumnus fuit. Hic in tertio de Philosophia libro multa turbat, à magistro Platone uno dissentiens: modo enim menti omnem tribuit divinitatem, modò mundum ipsum Deum dicit esset, modò quendam alium præficit mundo, eique eas partes tribuit, ut replicatione mundi quadam motum regat, atque tueatur: tum cœli ardorem Deum dicit esse, non intelligens cœlum mundi esse partem, quem alio loco ipse designarit Deum. Hic primum eas species, quas mirificè magister Plato erat amplexatus, labefactavit. Veteres Philosophos accusans, qui existimassent Philosophiam suis ingenijs esse perfectam, ajebat eos aut stultissimos, aut gloriosissimos fuisse: sed se videre, quod paucis annis magna accessio facta esset, brevi tempore Philosophiam planè absolutã fore. Itaq; vitæ degendæ ratio maxime quidem illi placuit quieta, in contemplatione, & cognitione posita rerum: quæ quia deorum erat similima, sapiente visa est dignissima, atq; iis de rebus & splendida est ejus & illustris oratio. Duo genera eius librorũ sunt; unum populariter scriptum, quod ἐξωτερικὸν appellatur alterum limatius quod in commentariis relictũ est. Persecutus est omniũ animantium ortus, victus, figuras: tum omnium fere civitatum non Græciæ solum, sed etiam Barbariæ mores, instituta, disciplinas: qualem in Rep. principẽ esse conveniat.

veniat, qui esset optimus Reip. status docuit, omnemq; hunc civilem locum post Platonem Philosophorum principem illustravit. Graviter & verè eos reprehendebat, qui has effusione pecuniarum non admirarentur, quæ fiunt ad multitudinem deliniendam. Tandem vero cùm florere Isocratem (cui paulò infensius adversatus fuisse videtur) nobilitate discipulorum videret, quòd ipse suas disputationes à caussis forensibus & civilibus ad majorem sermonis eloquentiam transtulisset, mutavit repentè totam formam prope disciplinæ suæ, versumq; quendam de Philoctete paulo secus dixit. Ille enim turpe sibi ait esse tacere cum barbaris; hic autem, cùm Isocratem pateretur dicere. Itaq; ornavit, & illustravit doctrinam illam omnem, quàm pomeridianis horis docebat, rerumq; cognitionem cum orationis exercitatione conjunxit. De Rhetorica scripsit accuratè, ejusq; originem sic docuit. Cùm sublatis in Sicilia tyrannis res privatæ longo intervallo judiciis repeterentur, tum primum (quòd esset acuta illa gens, & controversa natura) artem & præcepta Siculos Coracē, & Tysiam conscripsisse. Nam antea neminē solitū via nec arte, sed accuratè tamen & descripto plerosq; dicere: scriptasq; fuisse & paratas à Protagora rerum illustrium disputationes, quæ nunc cōmunes appellantur loci. A principe igitur illo atq; inventore Tysia veteres artis scriptores repetitos unū in locum conduxit & nominatim cujusq; præcepta, magna conquisita cura conscripsit, atq; enodata diligenter exposuit: ac tantum ipsis inventoribus suavitate, & brevitate dicendi præstitit, ut nemo illorū præcepta ex ipsorū libris cognoscat, sed omnes qui quod illi præcipiūt, velint intelligere, ad hunc quasi ad quendā multò commodiorem explicatorem revertantur. Hujus mos in docendo fuit, ut adolescentes non ad Philosophorum morem tenuiter disserendi, sed ad copiam Rhetorum in utramque partem, ut ornatius & uberius dici posset exerceret. Idemq; ut in omni causa duas contrarias rationes explicaret, locos (sic enim appellat) quasi argumentorum notas, tradidit, unde omnis argumentatio, & ad Philosophorum disputationem, et ad hanc, qua in caussis

utimur, inveniretur: quo factũ est ut Phillippus Rex sapientissimus hunc filio suo Alexandro doctorẽ ad sciverit, à quo eodem ille & agendi acciperet præcepta, & eloquendi. Cum verò argumentandi genus, quod per ratiocinationem expolitur, summe ab eo esset frequentatum: postea Stoici, qui Dialectici dicuntur spinosiora multa pepererunt. Ciceronis temporibus, ab ipsis Philosophis præter admodum paucos ignorabatur. Quem in Topicis reprehendit Cicero quòd non modò rebus his quæ ab illo dictæ & inventæ sunt, allici debuerunt, sed dicendi quoque incredibili quadam cùm copia, tum etiam suavitate.

Hujus sunt decreta hæc notata à Cicerone.

Deos esse hujus mundi moderatores. 2 de Natura Deorum.

Mundum non esse ortum, quòd nullo fuerit novo consilio, initio tam præclari operis inceptio. In Luc. 4 & 1 Tusc.

Quintum esse, qualitatum genus, vacans nomine, è quo sint astra, mentesq; singulares, quatuor elementorum dissimile. 1 Acad. 1 Tusc.

Animum ἐντελέχειαν appellat novo nomine, quasi quandam continuatam & perennem motionem. 1. Tusculan. Vide 1. de Divin. de animo in Eudemi somnio.

Quæ moventur, aut natura moveri omnia, aut vi, aut voluntate. 2 de Nat. Deor.

Ortum quorundam animalium, esse in igni vel æthere, quod sit ad gignenda animalia aptissimus. 2. de Nat. Deor.

Somnia fieri ex reliquijs inhærentibus earum rerum quas vigilans gesseris, aut cogitaris. 2 de Divin.

Omnes ingeniosos melancholicos esse, habere etiam aliquid in animis præsagiens ac divinum. 1. Tusc.

Apud Hypanem fluvium, qui ab Europæ parte in Pontum influit, bestiolas quasdam nasci, quæ unum diem vivant. 1 Tusc.

Grues cùm loca calidiora petentes maria transmittunt, trianguli formam efficere: ejus enim summo angulo aërem ab adverso pelli: deinde sensim ab utro-

que

que latere tanquam remis, ita pennis cursus avium levari. 2 de Nat. Deor.

Omnia quæ secundum naturam sint esse bona: quæ autem contra mala, Divitias bonum. 4 de Finib.

Honestatem non solùm expetendam, sed omni pondere graviorem esse habendam, quàm reliqua omnia. 3 Offic.

Virtutem ad supplicium cum beata vita in Tartarum rursum descendere. 5 Tusc.

Rhetoricam quasi ex altera parte respondere Dialecticæ. in Orat.

Tribus in generibus rerum versari rhetoris officium: demonstrativo, deliberativo, judiciali. 1 de Inventione.

In deliberativo finem esse utilitatem. 2 de Inventione.

In oratione numerum, non versum esse debere. In Orat.

Qui pedes servandi sint. Vide ibid.

Eam figuram, quam rhetores Hypallagen appellant metonymiam grammatici, ut cum pro Afris immutamus Africam, translationi subiungi, & abusionẽ quam Catacresin vocant, ut, cùm minutum dicimus animum pro parvo. In Orat.

SPEVSIPPVS.

Speusippus à Platone avunculo relictus est, quasi philosophiæ hæres, cum Xenocrate in Academia.

Censuit vim quandam esse, qua omnia regantur, eamque animalem: volens evellere ex animis cognitionem deorum. 1 de Natura Deor.

XENOCRATES.

Xenocrates Aristotelis condiscipulus, de Natura Deorum libros scripsit, in quibus nulla species divina describitur. Tantopere virtutem exaggerat et extenuat cætera, et abijcit, ut inde Philosophorũ gravissimus sit habitus, cùm tamen esset hebes, & tardus ingenio. Hinc cives cùm testimonium dicentem jurare prohibuerunt. Vide ejus Apoph. Hujus verò hæc sunt præcepta.

Nullam

Nullam esse animi figuram, & quasi corpus: verùm numerum, cujus vis in natura maxima esset. 1 Tusc.

In virtute non beatam modò vitam, sed etiam beatissimam. 5 Tusc.

Deos esse octo, quinque eos qui in stellis vagis nominantur: unum, qui ex omnibus sideribus, quæ infixa cœlo sunt, ex dispersis quasi membris simplex sit putandus Deus: septimum, Solem: octavum, Lunam. 1. de Nat. Deor.

POLEMO.

POlemo Atheniensis, cum in Adolescentia voluptuarius esset & impudicus, Xenocratis oratione de temperãtia seipsum collegit, & eum postea est insequutus. Disputavit cum Zenone, summumq; bonum esse dixit. Secundum naturam vivere, finiri tamen adjuncto aliquo. Vide 4 de Finib.

CRANTOR.

CRantor Solensis, Xenocratis auditor, Polemonisque socius in dicendo fuit, in veteri academia vel in primis nobilis. Scripsit de luctu aureolum, &(ut Tuberoni Panætius præcipit)ad verbum ediscendum libellum. Vbi ait, Tirinæum quendã Elisium, cùm graviter filii mortẽ mœreret, venisse in Psychomantium, quærentem quæ fuisset tantæ calamitatis causa; huic in tabellis tres huiusmodi verſculos datos.

Ignaris homines in vita mentibus errant:
Euthynous potitur fatorum munere læto.
Sic fuit utilius finiri ipsique tibique.

Nullum posse esse indolentiam tenuit. Nam istud (Nihil dolere) immanitatis esse in animo, stuporis in corpore. 1 Tusc.

CHRYSIPPVS.

CHrysippus Solensis, Cleanthis discipulus, homo fuit accerrimo ingenio, qui fulcire porticum Stoicorum dictus est, in quibus ab eo nihil prætermissum putabatur. Notus enim ille verſculus:

Εἰ γὰρ μὴ ἦν Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν στοά.

Contra Academicos & Aristonem de summo bono diligentissimè disputavit. De quo putabat tres solas ses-

[illegible]e sententias quæ defendi possint: aut enim honestatem esse finem bonorum, aut voluptatem, aut utrumq; Nam qui dicant summũ bonũ id esse, si vacemus omni molestia, eos invidiosum nomen voluptatis fugere; sed in vicinitate versari. Quod facere eos etiã, qui illud idem cũ honestate conjungerent nec multò secus eos, qui ad honestatem prima naturæ commoda adjungerent. De voluptate autem cum honestate, non magnam cum cæteris habuit contentionem. Multum operæ consumebat, dum morbis corporum compararetur morborum animi similitudo. Cumque de perturbationibus animi disputaret, magnam partem in iis partiendis & definiendis erat occupatus. Illa, sicut cæterorum Stoicorum perexigua oratio erat, qua mederetur animus, nec eos turbulentos esse pateretur. Studiose omnia conquisivit contra sensus, & perspicuitatem contraq; omnem consuetudinem, contraque rationem. In quo queri solebant. Stoici ipsum sibi respondentem inferiorem fuisse, & inde armatum Carneadem tam de divinatione duobus libris explicasse sententiam; uno præterea de somnis, uno de oraculis, quæ innumerabilia collegit; nec ullũ (ut erat in omni historia curiosus) sine locuplete auctore atque teste. Stoicorũ etiam somniorum vaferrimus interpres fuit, & de Natura Deorum libros scripsit: quorum argumenta sunt 1 & 2 de Divin. Præterea de legibus. Ex quibus tota de lege Ciceronis disputatio sumpta est, tametsi Platonis exemplo de Legibus differitur. Denique de Rhetorica: sed sic ait Cicero, ut, si quis obmutescere concupierit, nihil aliud legere debeat. De dialecticis ab eo maximè est elaboratum. In quibus quædam proponebat, quæ ne ipse quidem potuit dissolvere. Quale illud est: Si dicis te mentiri, verumq; dicis; mentiris: dicis autem te mentiri, verumq; dicis; mentiris igitur. Ad dissolvendas captiones Soritarum volebat aliquanto prius, quã ad multa perveniat, quiescere, nec ultra progredi quod ἡσυχάζειν dicitur. In hac Stoicorũ arte, que Ciceronis ætate florebat, parũ inter hũc & Diodorũ cõveniebat, ut Cic. scribit in epistola quadã ad Varronẽ. li. 9 Diodorus enim id solum fieri posse dicebat, quod aut esset

verum

verum, aut futurum esse verum: & quicquid futurum esset, id dicebat fieri necesse esse, & quidquid non esset futurum, id negabat fieri posse. Chrysippus autem & quæ non sint futura posse fieri, dicebat, ut frangi hanc gemmam, etiamsi id nunquam futurum sit: neque necesse, fuisse: Cypsellum regnare Corinthi; quanquam id millesimo antè anno Apollinis oraculo editum esset. Contagionem etiàm probabat, rerum convenientiam ex conjunctione naturæ: & quodam contactu, cùm ipsa rerum natura continuata sit, & cohærens, συμπάθειαν Græci vocant. Itaque fati assertor voluntatis libertatem retinebat. Fatū enim non ex necessarijs causis & principalibus necti, sed ex ijs quæ præcursionē afferunt, & antecessionem sine quibus res effici non possit. De quo sic Cicero de Fato: Cùm, inquit, duæ sententiæ fuissent veterum philosophorum: una eorum, qui censerint omnia ita fato fieri, ut id fatum vim necessitatis afferret, in qua sententia Democritus, Heraclitus, Empedocles, Aristoteles fuit; altera eorum, quibus viderentur sine ullo fato esse animorum motus voluntarij: Chrysippus tanquam arbiter honoratiùs, medium se ferre voluit; sed applicat se ad eos potius, qui necessitate motus animos liberatos volunt. Dum autem verbis utitur suis, delabitur in eas difficultates, ut necessitatem fati confirmet invitus. Itaque æstuans laboransque, orationis genus insolens & ignotum Medicis. Geometris & reliquis, sequebatur, negationes infinitarum conjunctionum potius quàm infinita connexa ponens, hoc modo: Non natus est quis oriente Canicula, & is in mari morietur. In Ceramico Athenis statua erat Chrysippi sedentis porrecta manu. Quæ manus significabat illum in hac esse rogatiuncula delectatum: Nunquidnam manus tua sic affecta, quemadmodum nunc est, desiderat? Nihil sane. At si voluptas esset bonum, desideraret. Ita credo. Non est igitur voluptas bonum. Præcepta ab eo sunt ejusmodi.

Deum homine meliorem, quòd res cœlestes, omnesque quarum est ordo sempiternus, confecerit; quæ

a

ab homine confici non possunt. 2 & 3 de Natura Deor.

Mundo undique profectò inesse mentem & rationem, & propriam virtutem, & proinde sapientem, & Deum. 2 de Natura Deor.

Vim divinam in ratione esse positam, & universæ naturæ animo, atque mente: ipsumque mundum Deum esse, & ejus animi fusionem universam: tum ejus ipsius principatum, qui in mente & ratione versetur, communemque rerum naturam universarum, atq; omnia continentem, tum fatalem umbram, & necessitatem rerum futurarum. Ignem præterea, & eum, quem antè dixi, æthera: tum ea, quæ natura fluerent, atque manarent, ut aquam, & terram, & aërem, Solem, Lunam, sidera, universitatemque rerum, qua omnia continerentur, atque homines etiam eos, qui immortalitatem essent consecuti, &c. Vide 1 de Divin.

Divinationem esse vim cognoscentem & videntem, & explicantem signa, quæ a dijs, hominibus portendantur. Officium autem esse ejus, prænoscere, Dij erga homines mente qua sint, quidq; significent, quemadmodumque ea proc[u]rentur, atque expientur. 2 de Divin.

Somniorum coniectionem esse vim cernentem, & explanantem, quæ a diis hominibus, significentur in somnis. 2 de Divin.

Ad hostiam diligendam, ducem esse vim quandam sentientem, atque divinam, quæ toto mundo confusa sit. 2 de Divin:

Animantium alias corpore excellere, alias autem animo, nonnullas valere utraq; re. Cùm autem homo in eo animantium genere sit, ut ei tribuatur animi excellentia, summum bonum esse, non excellere animo, sed uti nihil esse præter animum videretur. 4 de Finib.

Cætera nata esse hominum causa, & deorum; eos autem communitatis & societatis suæ: ut bestiis homines uti ad utilitatem suam possint sine iniuria. Quoniamque ea natura esset hominis, ut cum genere humano quasi civile ius intercederet, qui id conservaret,

cùm

eum justum: qui vi ageret, injustum fore. 3 de Finib. & 3. de Nat. Deor.

Fruges atque fructus quos terra gignit, animantium causa, animantes autem hominum; Hominem autem ortum ad mundum contemplandum, & imitandum; nullo modò perfectum, sed quandam particulam perfecti, id est mundi. 2 de Nat. Deor.

Omni animali, ne putresceret: animam ipsam pro sale datam esse. 3 de Nat. Deor.

Ægritudinem λύπην quasi λύσιν, id est, solutionem totius hominis appellari. 4 Tusc.

Ad recentes quasi timores animi remedium non adhibendum. 4 Tusc.

Fortitudinem esse scientiam perferendarum rerum, vel affectionē animi in patiendo, vel perferendo, summæ legi parentem sine timore. 4 Tusc.

Quod provisum ante non sit, id ferire vehementius. 3 Tusc.

Detracta utilitate, ne digitum quidem bonæ famæ vel gloriæ causa porrigendum esse. 2 de Finib.

Omnia vera in præteritis esse necessaria. De Fato.

Non valere in omnibus: Si, quòd primum in connexo est, necessarium est, fieri etiam quod consequitur necessarium. De Finib.

Fata omnia fieri. Vide ibidem quibus rationibus utatur.

Omnem enunciationem aut veram, aut falsam esse. De Fato.

In rebus quædam simplicia, quædam copulata. Simplex esse, Morietur eo die Socrates: copulatum & confatale. Nascetur Oedipus Laio, quia ita fatum sit, & concubiturum cum uxore Laiam, & ex ea Oedipum procreaturum. De Fato.

Causarum alias perfectas & principales, alias adjuvantes & proximas. de Fato.

THEOPHRASTVS.

THeophrastus divinitate loquendi nomen invenit, multa enim disertè copioseq; dixit: vir & oratione suavis, & ita moderatus, ut præ se probitatem

tem quandam & ingenuitatem ferret. Institutus ab Aristotele, locum civilem, quem πολιτικὸν dicimus, illustravit, & de magistratibus multa quæsivit subtilius. Athenis vixit. Vnde (cum percunctaretur ex anicula quadā quanti aliquid venderet, & respondisset illa atque dixisset: Hospes, non possem minoris) tulit molestè, se non effugere hospitis speciem, cum Athenis ætatem ageret, optimeq; loqueretur. De libris ejus sic accepimus. Primum tractavit locos ab Aristotele ante tractatos. Stirpium naturas, omniumq; fere rerum, quæ è terra gignerentur causas atq; rationes persecutus est, qua ex cognitione facilior facta est investigatio rerum occultissimarum. De beata vita librum scripsit, et de divitijs, in quo multa præclarè, illud absurdè. Est enim multus in laudanda magnificentia & apparatione popularium munerum, taliumque sumptuum facultatem fructum divitiarum putat: rectè laudata est hospitalitas. Cæterum vexatus est et libris & scholis omnium philosophorum, quod in Calisthene laudarit illam sententiam. Vitam regit fortuna, non sapientia. Calisthenes autem illi sodalis erat: cujus interitum deplorans rebus Alexandri prosperis angebatur. Itaq; dicebat Callisthenem incidisse in hominem summa potentia summaq; fortuna, sed ignarum quemadmodum rebus secundis uti conveniret. In eo etiam inconstantia notatur, quod modo menti tribueret divinum principatum, modò cœlo: tum autem signis, sideribusq; cœlestibus. Et cum statuisset verbera, tormenta, cruciatus, patriæ eversiones, exilia, orbitates, magnam vim habere ad malè misereq; vivendum, non est ausus elate et amplè loqui, cùm humiliter dimisseq; sentiret. Quàm benè non quæritur; constanter quidem certè, ait Cicero. Tauriscum quendam dixit actorum aversum solitum esse dicere, qui in agendo contuens aliquid pronuntiaret. Tandem moriens accusasse naturā dicitur, quod servis et cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset; hominibus, quorum maximè interfuisset, tam exiguam vitam dedisset. Quorum si ætas potuisset esse longinquior, futurum fuisse, ut omnibus

perfectis

perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur. Querebatur igitur, se tum, cùm illa videre cœpisset, extingui. Hujus sunt hæ sententiæ.

Esse quædam & corporis & fortunæ mala, in quibus omnibus qui sit, beatum fore, si sapiens sit. 2 Acad.

Cum fortuna, dolore, cruciatu corporis beatam vitam nullo modo conjungi posse. 5 de Finib.

In sola virtute non esse positum, beate vivere. 1 Acad. & 5 de Finib.

Orationem, quæ quidem sit polita atque facta quodam modo, non astrictè, sed remissius, numerosam esse oportere. 3 de Orat. item ornatum illud suave, & affluens. Orat.

In verbis esse verecundam translationem. 6 Epist. Fam.

ARCESILAS.

CUm jam Philosophorum disciplinæ gravissimè constituissent; tum exortus est, ut in optima Repub. T. Gracchus, qui otium perturbaret: sic Arcesilas, qui benè jam constitutam philosophiam everteret, & in eorum authoritate delitesceret, qui negassent quidquam sciri, aut percipi posse. Cum enim Polemonem audisset, copiaque rerum, & dicendi vi, ac ingenij acumine plurimum valeret, multa apertè perspicueque & perversa, & falsa persuasit, ac ex varijs Platonis libris, sermonibusque Socraticis, hoc maximè arripuit: nihil esse certi, quod aut sensibus, aut animo percipi possit. Hinc recentior Academia emanavit; cujus ratio primo nō admodú probata est. Sic igitur instituit, omne animi, sensusq; judicium aspernatus (tum de illa necessariò nata est ἐποχὴ, id est, assensionis retentio) non quid ipse sentiret ostendere; sed contra id, quod quisque se sentire dixisset disputare. Itaque Zenoni, qui tum florebat, se vehementer opposuit, ejusq; definitiones labefactare conatus est, & ei obtrectari, nihil novi reperienti, sed emendanti superiores, immutatione verborum; quod fecisse dicitur, non pertinacia, aut studio vincendi, sed earum rerum obscuritate, quæ ad confessionem ignorationis adduxerant Socratem,

tem, & veluti amantes Socratem, Democritum, Anaxagoram, Empedoclem, omnes penè veteres: qui nihil cognosci, nihil percipi, nihil sciri posse dixerunt. angustos sensus, imbecillos animos, brevia curricula vitæ, opinionibus et institutis omnia teneri, nihil veritati relinqui, deinceps omnia tenebris circumfusa esse dixerunt. Hoc sic intelligi dicit Cicero in Lucullo: Nemo, inquam superiorum, non modò expresserat, sed ne dixerat quidem posse hominem nihil opinari, nec solum posse, sed ita necesse esse, sapient. Visa est Arcecilæ, tum vera sententia, tum honesta, & digna sapiente. Quæsivit de Zenone fortasse quid futurum esset, si nec percipere quidquam posset sapiens, nec opinari sapientis esse. Ille credo, nihil opinatur: quoniam esset quod percipi posset. Quid ergo esset id? Visum credo. Quale igitur visum? Tum illum ita definivisse: Ex eo quod esset, sicut esset impressum et signatum, et effectum. Post requisitum, etiam ne si ejusmodi esset visum verum, quale falsum. Hic Zenonem vidisse acute, nullum esse visum, quod percipi posset: si id tale esset, ab eo quod est, ut ejusmodi ab eo, quod non est, posset esse. Rectè consensit Arcesilas ad definitionem additum; neque enim falsum percipi posse, neq; verum, si esset tale, quale vel falsum. Incubuit autem in eas disputationes, ut doceret nullum tale esse visum, à vero, ut non eiusdem modi etiam à falso possit esse. Is cùm arderet podagræ doloribus, visitasset que hominem Carneades Epicuri perfamiliaris, et tristis exiret: Mane quæso, inquit, Carneades noster, nihil illinc huc pervenit: ostendit pedes & pectus: attamen huc malebat non dolere. Hujus hæc sunt decreta.

Omnia falsa esse, quæ sensibus videantur. 1 de Natura Deorum.

Sapientem non opinari, et proinde nulli rei assentiri. Acad

Sapientis vim esse maximam, cavere ne capiatur, et ne fallatur, videre 2 Acad.

CARNEADES.

Carneades Cyrenæus, in novis Academicis quartus ab Arcesila numeratur. Audivit enim Egesinum,

ſimum, qui Evandrum audiverat, Lacydis diſcipulum, cùm Arceſilæ Lacydes fuiſſet. Divina celeritate ingenij, dicendique copia vir fuit, nullius philoſophiæ partis ignarus, & memoria divina: dicebat enim ſe tanquam literis in cera, ſic imaginibus in locis quos haberet, quæ meminiſſe vellet, præſcribere. Multos auditores Athenis habuit, ut Q. Metellum clariſſimum virum, & Romæ Scævolam, qui admodum floruerunt, Itaque cùm multa diſſereret: novam Athenis Academiam obtinens cum Clitomacho & Æſchine, excitavit homines non ſocordes ad veri inveſtigandi cupiditatem. Ab Athenienſibus legatum miſſum eſſe ad ſenatum Carnëadem Academicum cum Diogene Stoico dicit Cicero. 4. Tuſc. Epicurëus Zeno quanquam ab eo plurimum diſſentiebat, unum tamen præter cæteros mirabatur. Incredibili quadam fuiſſe dicitur facultate. Hinc Cicero 3. de Orat. ait: Si eximiam dicendi ſpeciem adamet orator, Carnëadem, aut Ariſtotelem vim eſſe comprehendendam. Et de Vniverſ. Fuit inquit, virile, cum cæteris artibus, quæ quidem dignæ libero eſſent, ornatus omnibus, tum acer inveſtigator & diligens earum rerum, quæ à natura involutæ uidentur. Denique ſic judico, poſt illos nobiles Pythagoreos, quorum diſciplina extincta eſt quodammodo, cùm aliquot ſecula in Italia Siciliaq; viguiſſet, hunc extitiſſe, qui illam revocaret. In diſputationibus nullam unquam rem defendit, quam non probârit; nullam oppugnavit, quam non everterit. Erat enim in dialectica ſummus, & egregiè exercitatus. Cujus ignaros ſic ludebat: Si rectè concluſit, teneo: ſin vitioſè, minam Diogenes reddat. Ab eo enim Stoico dialecticam didicerat: hæc autem merces erat dialecticorũ. De Epicureis ſic ſtatuit, eos potuiſſe ſuam cauſam ſine commentitia atomorum declinatione defendere. Nam cum doceret, eſſe poſſe quendam animi motum voluntarium a ſe ortum, cujus antegreſſæ & e ternæ cauſæ nullæ eſſent, id fuit defendi melius, quàm introducere declinationem, cujus præſertim cauſam reperire non poſſunt. Quo defenſo, facilè Chryſippo poſſent reſiſtere. Contra Stoicorum verò, quos ſtudioſiſſimè ſem-

per

per refellebat, disciplinam, ingenium ejus exarserat, & in omni hac quæstione, quæ de bonis & malis appellatur, pugnare destitit: Non esse rerũ Stoicis cum Peripateticis controversiam, sed nominum. Nam cum alii externa ne bona quidem dicerent, omnia in animo reponerent, eorum controversiam solebat tanquam honorarius arbiter, judicare. Cùm enim quæcunq; bona Peripateticis, eadem Stoicis commoda viderentur, neque tamen Peripatetici plus tribuerant divitiis, bonæ valetudini, cæterisque generis ejusdem, quam Stoici: cum ea re non verbis ponderarentur; causam esse disserendi negabat. Mos ejus erat disputandi, sicut cæterorum Academicorum, contra omne quod esset propositum: & περιβολὴν pugilis, & retentionem aurigæ similem faciebat. Tandem verò nonaginta annos natus, obiit. Vide Lucul.

Decreta Carneadis.

Mortale omne animal & dissolubile & dividuum, necessario quod habeat patibilẽ naturã. 3 de Nat. deor.

Nullum corpus sempiternum. 3 de Nat. Deor.

Non fato fieri quæcunque fiunt: esse enim multa in nostra potestate. De Fato.

Divinationem non esse (etsi immutabilitas in futurorum veritate sit) nisi in iis quæ naturalibus & necessariis causis continerentur. An enim Jupiter Cornicem à læva, Corvum à dextera canere jussit? 1 de Divin.

Ne Apollinem quidem futura posse discere, nisi ea quorum causas natura ita contineret, ut ea fieri necesse esset. Quid enim spectans Deus ipse diceret Marcellum, &c. Vide de Fato.

Duo esse visorum genera. In uno hanc divisionem: alia visa esse, quæ percipi possint, alia quæ non possint. In altero autem alia visa esse probabilia, alia non probabilia. Itaque quæ contra sensus, contraque perspicuitatem dicantur, ea pertinere ad superiorem divisionem: contra posteriorem nihil dici oportere. Quare ita placere, tale visum nullum esse, ut perceptio consequeretur: ut autem probatio, multa. Etenim con-

tra naturam esset, si probabile nihil esset. In Luc.

Virtutem satis habere ad beatam vitam, præsidij. 5 Tusc.

Sapientem interdum opinari, In Luc.

Nihil improbè faciendum, etiam si impunè fieri possit. 2 de Finib.

Eos qui Rhetores nominarentur, & qui discendi præcepta traderent, nihil planè scire, neque posse quenquam facultatem assequi dicendi, nisi qui philosophorum inventa didicisset. 1 de Orat.

PHILO.

PHilo, Antiochi magister, vir magnus fuit, & Academiæ novæ patrocinium suscepit. Cumque ille cum Atheniensium optimatibus Mithridatico bello domo profugisset, Romamque venisset, Ciceronem habuit adjutorem. Negabat duas Academias esse, errorem que eorum qui ita putabant, vehementissime coarguebat. Alio tempore rhetorum præcepta tradere, alio philosophorum instituit: atque harum causarum, quæ universæ sunt vel temporibus vel locis, ac rei definitæ, cognitionem exercitationemque celebravit. Epicureos verò ferre non poterat aspernari molles & delicatas voluptates. Summa enim memoria pronunciabat plurimas Epicuri sententias iis ipsis verbis, quibus erant scriptæ. Porro à Catulo reprehensus est, Dum enim, ait Cic. in Luc. nova quædam commovet, quòd ea sustinere vix poterat, quæ contra Academicorum pertinaciam dicebantur, & apertè mentitur, & ut docuit Antiochus, in id ipsum se inducit, quod timebat. Cùm enim ita negaret quidquam esse, quod comprehendi posset (id enim volumus esse ἀκατάληπτον) si illud esset, sicut Zeno definiret, tale visum (jam enim hoc pro φαντασία verbum satis hesterno sermone trivimus) visum igitur impressum, effectumq; ex eo unde esset, quale esse non posset, ut ex eo, unde esset, id nos à Zenone definitum rectè, certissime dicimus, &c.

ANTIOCHVS.

ANtiochus, Philonis, ut dixi, auditor, cum ingenio scientiaque excellere putaretur, cum Lucullo

lo Alexandriæ tunc quæstore fuit, & post aliquot annos Imperatore, ut est in Lucul. Cic. ubi de Antiocho multa, quæ hic brevitatis causa omisimus, variè dicantur, & aliquot locis reprehenditur, quòd cum Academicum se veterem profiteretur, tamen à disciplina veteris Academiæ desciscer t, quæ censebat sapientem interdum opinari. Et inconstantiæ notatur, quod cum Academiam novam diù laudasset, postea vituperavit. Qua in re videbatur nominis Academiæ veteris dignitatem, cùm à re ipsa descisceret, retinere voluisse, quòd erant qui illum gloriæ causa facere dicerent: sperare etiam fore, ut ii qui se sequerentur, Antiochii vocarentur. In Bruto sic scribitur: Sex menses cum Antiocho veteris Academiæ nobilissimo & prudentissimo Philosopho fui; studiumque Philosophiæ nunquam intermissum a primaque ipsius adolescentia cultum, & semper auctum, hoc rursus summo auctore & doctore renovavi. Postquam verò ipse cœpit, qui se audirent, habere, à Philone præceptore non discessit modò, sed contra eum scripsit, & maximè perturbatum dixit. Cæterum Stoicorum fuit astipulator, quanquam ab iis quibusdã in rebus dissentiebat, librumq; scripsit, in quo Stoicos cum Peripateticis re consentire dicebat, verbis discrepare. De quo sic Balbus, ad quem hic liber missus fuerat, ait lib. 1. de Nat. Deor. Miror Antiochum, hominem inprimis acutum, non vidisse, interesse plurimum inter Stoicos, qui honesta à commodis non nomine, sed genere toto disjungerent; & Peripateticos, qui honesta commiscerent commodis: ut ea inter se magnitudine, & quasi gradibus, non genere different. Hæc enim est non verborum parva, sed rerum permagna dissensio.

De ea ejus præcipue sunt hæc:

In una virtute positam beatam vitam, sed non beatissimam. 5 Tusc. in Luc.

Omnia peccata non esse paria. In Luc.

Præter honestatem esse multa bona: præter turpitudinem multa mala, quæ & venientia metuat sapiens necesse est, & venisse doleat. In Luc. Cætera ibidem quære.

CLE-

CLEANTHES.

CLeanthes, de quo in libris de Naturâ Deorum multa dicuntur, cùm primum pugil fuisset, Athenas venit, Zenonemque audivit unà cum Aristone,& quasi majorũ fuit gentium Stoicus, ingenio obtuso atque hebeti, sed laborum patiens, unde et φρεάντλης Græcè dictus est,quòd noctu exhauriẽdis puteis vitam sibi quæreret. Librorum, quos scripsit contra voluptatem,Cicero mentionem fecit,in quibus fingebat formã quandam & speciem deorum,tum divinitatem omnem tribuebat astris. Verbis etiam pingere tabulam solebat. Jubebat eos, qui audierant,secum ipsos cogitare in tabula voluptatem, pulcherrimo vestitu, & ornatu regali,in soleo sedentem: præstò esse virtutes,ut ancillulas,quæ nihil aliud agerent,nullum suum officium ducerent, nisi ut Voluptati ministrarent,& eam tantùm ad aurem admonerent (si modò id pictura intelligi posset)ut caveret ne quid perficeret imprudens, quod offenderet animos hominum, aut quidquam, è quo oriretur aliquis dolor. Nos quidem,ajunt virtutes, sic natæ sumus,ut tibi seruiremus, aliud nihil negotij habemus. Cæterùm hæc eum præcepisse ait Cicero.

Mundum Deum esse, tum totius naturæ menti,atq; animo hoc nomen tribuendum ; tum ultimum,& altissimum,atque undique circumfusum & extremum,omnia cingentem atque complexum ardorem, qui æther nominetur, Deum certissimum esse. 1. de Nat. Deorum.

Sydera esse ignea, idque deorum sensuum testimonio confirmari, tactus & oculorum. 2 de Nat.Deor.

Ali Solem, Lunam,reliquaq; astra aquis,alia dulcibus,alia marinis. Eamq; causam longiùs esse cur se Sol referat,nec progrediatur solstitiali orbe,itemque brumali,ne longius discedat à cibo. 3 de Nat. Deor.

Solem dominari,& rerum potiri. In Luc.

Magnam caloris vim inesse in omni corpore : quòd nullus sit tam gravis cibus,quin is die & nocte concoquatur : cujus etiam in reliquis in-st calor ijs quas natura

natura respuerit. 2 de Nat Deor.

Quatuor de causis in animis hominum informatas esse deorum notiones. Vna est, quæ est suscepta ex præsensione rerum futurarum. Altera ex perturbationibus tempestatum, & reliquis motibus. Tertia, ex commoditate rerum, quas percipimus & copia. Quarta, ex astrorum ordine, cœlique constantia. 3 de Nat. Deor, Vide hæc latius explicata.

Nihil ratione esse divinius. 1 de Nat. Deor.

Nihil esse malum, quod turpe non sit. 3. Tusc.

Consolantis esse officium, malum illud omnino non esse suadere. 3 Tusc.

DIOGENES.

Diogenes Babylonius, magnus & gravis Stoicus cùm Carneade ad Senatum ab Atheniensibus missus est legatus, quòd in eo principes temporibus illis singularis fuisse studia doctrinæ viderent. Is fuit, qui diceret artem se tradere benè disserendi, & vera & falsa di judicandi, id est, dialecticam. Quam qui audire vellent, minam ut darent, fecerat. Chrysippea quædam retinuit, ut cum in eo libro qui de Minerva inscribitur, partum Jovis, ortumque virginis ad Physiologiam traducens disjungit a fabula. Decreta verò reliquit hujusmodi:

Aliquid prædici posse duntaxat, quali quisque natura, & ad quam quisque maximè rem aptus futurus sit: cætera nullo modo posse sciri. 2 de Divin.

Divitias non eam modò vim habere, ut quasi duces sint ad voluptatem, & ad valetudinē bonam, sed etiam ut ea contineant: non idem facere eas in virtute, neq; in cæteris artibus, ad quas esse dux pecunia potest, contineri autem non potest. 3 de Finib.

Bonum esse id, quod esset natura absolutum. 3 de Finibus.

EVDOXVS.

Evdoxus, Æschini filius, Cnidius, Platonis auditor, geometra, medicus, legum-lator, & in Astrologia, judicio doctissimorum hominū facilè princeps, in

scriptis reliquit: Chaldæis (id est Mathematicis, qui ex natalicio sydere futura præsagiunt, quod illa notio syderum observandorum peritissima fuerit) in prædictione, & in notatione cujusque vitæ ex natali die, minimè esse credendum, 2 de Divin.

HECATO.

Hecatonis Rhodii, qui Panatium audivit, et eum secutus, de officiis libros scripsit, præcepta sunt hæc: 3. Offici. Vtilitate officium dirigi magis quàm humanitate, & alio loco ejusdem libri.

Sapientis esse, nihil contra mores, leges, instituta facientem habere rationem rei familiaris.

ALCMAEO.

Alcmæo Crotoniates, & Pythagoræ auditor, primus (authore Phavorino) de naturæ ratione scripsisse videtur.

Soli et Lunæ, reliquisque syderibus, animoque præterea divinitatem dedit. 1 de Nat. Deor.

PANÆTIVS.

Panætius Rhodius, Possidonii doctor, discipulus Antipatri, Stoicorum princeps fuisse dicitur. Quorum tamen decreta non omnia rata habebat. Nam & vim esse divinandi dubitavit; & an mundus ad extremum ignesceret humore consumpto non est ausus affirmare. Præterea Stoicorum tristitiam atque asperitatem fugiens, nec acerbitatem sententiarum, nec disserendi spinas probavit; fuitque in altero genere mitior, in altero illustrior. Eum de Officiis Cicero, correctione quadam adhibita, potissimum secutus est. De Officiis enim sine controversia disputaverat accuratissimè, ut est libro. 3. Officiorum. Quos libros posteà quàm edidit, triginta vixit annos. Scripsit etiam ad Q. Tuberonem, de dolore patiendo, quid esset, & quale, quantumque in eo esset alieni, deinde quæ ratio esset perferendi, Platonem omnibus locis divinum, sapientissimum, sanctissimum, Homerum denique Philosophorum appellare solebat, à quo tamen de immortalitate

litate animorum dissentiebat. Hæc Præcepit.

Quidquid natum sit, interire; nasci autem animos, quod declarat eorum similitudo, qui procreantur: quæ etiam in ingeniis, non solum in corporibus appareat.

Præterea nihil esse quod doleat, quin id ægrum esse quoque possit: quod autem in morbum cadat, etiam interiturum. Dolere autem animos: ergo etiam interire. 1. Tusc.

Animum ex igne constare. 1. Tusc.

Dubium esse an ad extremum omnis mundus ignescet. 2 de Nat. Deor. Vide Stoic.

Dubium esse an esset assentiendum & credendum auguriis quæ cæteri Stoici putabant verissima. In Luc. & 1. de Divin.

Prædicta Astrologorum, rejicienda. Archelaum enim & Cassandrum summos Astrologos illius ætatis, cùm in cæteris Astrologiæ partibus excellerent, hoc prædictionis genere non usos. 2. de Divinatione.

Tria genera exquirendi officij esse: Unum, cùm deliberamus honestum an turpe sit: alterum utile, an inutile: tertium, cùm hæc inter se pugnare videantur, quomodo judicandum sit, qualis causa reguli; cedere honestum; manere utile. De duobus primis, tribus libris præclarè disseruit: de tertio pollicetur se deinceps scripturum, sed nihil scripsit. Quem locum Possidonius in commentarijs breviter tractavit. Vide. 1. 2. Offic. 16 Epist. ad Att. & 3. Offic. ubi hic locus copiose explicatur.

Solum bonum, quod honestum sit: quæ autem huic repugnent specie quadam utilitatis eorum neque accessione meliorem vitam fieri, neque discessione. 3. Offic.

Ea quæ videntur utilia, cum honestis pugnare aliquando posse. Nihil verò utile, quod non idem honestum; nec honestum quod non idem utile sit.

XENOPHON.

Xenophon Grylli filius Atheniensis Archiæus, Philosophus fuit Socraticus cujus voce Musas quasi locutas ferunt. Ajunt eum (Authore Laërtio) cum Socratem in angiporto quodam habuisset

obvium, porrecto baculo transire prohibitum: percunctanti verò, ubinam venirent, quæ humanis usibus sunt necessaria; cùm respondisset, rursus ubinam boni, ac probi homines fierent: hærente illo, dixisse Socratem, Sequere igitur, & disce. Ex eo tẽpore Socratis auditor factus: cujus sermones diligentissimè scripsit. In quibus (ait Cic. 1. de Natur. Deor.) facit Socratem disputantem, formam Dei quæri non oportere; eundemque & solem & animum Deum dicere, & modò unum, tum autem plures Deos: quæ sunt ijsdem in erratis ferè, quibus ea, quæ de Platone dicimus. Ex Cic. 2. & 3. de Nat. Deor. Quærit apud Xenophontem Socrates, unde animam arripuerimus, si nulla fuerit in mundo. Cyrum scripsit, non ad historiæ fidem, sed ad effigiem justi imperij (ut est in 1 Epist. ad Q. Frat.) Cujus summa gravitas ab illo philosopho cum singulari comitate conjungitur. Quos quidem libros non sine causa Africanus de manibus ponere non solebat. Nullũ est enim prætermissum in iis officium diligentis & moderati imperatoris. Persarum in ijs virtus exponitur: quos negat ad panem adhibere quidquam præter nasturcium. Somnia scribuntur, quorum exitus mirabiles extiterunt. Cyrum verò antiquissimo sepulturæ genere uti facit: redditur enim terræ corpus; & ita locatum ac situm, quasi operimento matris obducitur. Cæterum de eo sermone, quem Cyrus moriens habuit, de Oeconomico libro, de Agriculturæ laudibus: lege Ciceronem de Senectute. Quali autem sermone usus sit, idem explicat in Oratore his verbis: Nactus sum qui Xenophontis similem esse se cuperet. Cujus sermo est ille quidem melle dulcior, sed a forensi strepitu remotissimus. & 2. de Orat. A philosophia profectus princeps Xenophon Socraticus ille, post ab Aristotele Callisthenes comes Alexandri, scripsit historiam et hic quidem Rhetorico penè more, ille autem superior leniore quodam sono est usus; et qui illum impetum Oratoris non habeat, vehemens fortasse minùs, sed aliquantò tamen est, ut mihi quidem videtur, dulcior. Idem Cic. ejus has sententias Latinè expressit:

Esse aliquam mentem existimandum ex ipsa homi-

num solertia, et eam quidem acriorem, et divinam: unde enim hanc homo arripuit, si nulla fuerit in mundo? 2. de Nat. Deor.

Animum esse immortalem, & eum non apparare, sed ex iis rebus quas gerit, intelligi qui cum omni administione corporis liberatus, purus et integer esse cœperit, tum sapientem fore. De Senectute.

Deos hanc mundi pulchritudinem tueri & regere. Ibidem. Eosdem labores non esse æquè graves imperatori, & militi: quod ipse honos laborem leviorem faceret imperatorum. 2 Tusc.

DEMOCRITVS.

Democritus Milesius, Xerxe Rege magos quosdam, et Chaldæos audivit, similisque philosophus quinque certaminum victori habitus est. Erat enim veri πένταθλ☉ id est, quinque certaminum, cùm in Physicis, philosophia morali, mathematica, liberalium disciplinarum rationibus, artiumq; omnium cognitione excelleret. Itaque fere ab omnibus, præterquam ab Epicuro, qui tamen Democriti fontibus hortulos suos irrigaverat, laudatus est. De quo sic Cic. in Lucul. Quid loquar de Democrito? quem cum eo conferre possumus, non modò ingenii magnitudine, sed etiam animi? qui ita sit ausus ordiri, Hæc loquar de universis. Nihil excipit, de quo non profiteatur. Quid enim esse potest extra universa? Quis hunc Philosophũ non anteponit Cleanthi, Chrysippo, reliquisq; inferioris ætatis? qui mihi, cum illo collati, quintæ classis videntur. Pauca de virtute dicit, nec ea ipsa enunciatè. In omnibus verò libris, quos multos emisit, sermone usus est eleganti, & ornato. Atomorum auctor fuit, sive etiã Leucippus; ut est apud Laërtiũ & 1. de Nat. Deo. Quas sic est amplexatus, ut accipere maluerit necessitate omnia fieri, quam ab iis naturales motus evellere. Posuitque vim quandam motus impulsionis, quam plagam ille appellat, Græcè Plutarchus γένος τ̃ κινήσιος κτ̃ παλμγὴν. Gloriabatur à gloria se abfuisse. Veni, inquit, Athenas, neque me quisquam ibi agnovit:

Denique

Denique cum putaret impediri animi aciem adſpectu oculorum, dicitur oculis ſe privaſse, ut quam minimè animus à cogitationibus abduceretur. Patrimonium neglexit, agros deſeruit incultos, nihil aliud quærens niſi beatam vitam. Itaque cum aliis ſæpè, quod eſset ante pedes, non viderent, ille per infinitatem, quam ἀπειρίαν vocant, omnem perigrinabatur, ut nulla in extremitate conſiſteret. Sententiæ illius, & præcepta ſunt ejuſmodi.

Naturam in profundo veritatem penitùs abſtruſiſse. In Luc. Animum cœlum, terras, omnia denique atomis, id eſt levibus & rotundis corpuſculis, individuis propter ſoliditatem nulla cogente natura ſed concurſu quodam fortuitò effici: Corpuſcula autem illa, quædam levia, alia aſpera, rotunda alia, partim autem angulata, curvata quædam, et quaſi adunca. 1 de Nat. Deorum. 1 Tuſc. & 1 de Finib. Nulla cenſet eſſe Cicero.

Innumerabiles eſse mundos, et quidem ſic quoſdam inter ſeſe non ſolùm ſimiles, ſed undique perfectè & abſolute ita pares, ut inter eos nihil prorſus interſit: omnes verò oriri, & interire quotidie. In Luc. & 1 de Finibus.

Simulachra, & imagines divinitate præditas ineſſe univerſitati rerum: tum principia, mentemque, quæ ſunt in eodem univerſo, Deos eſſe: tum animantes imagines, quæ vel prodeſſe nobis ſolent, vel nocere: tam ingentes quaſdam imagines, tantaſque, ut univerſum mundum complectantur extrinſecus. Quod videtur, Deos eſse quodam pacto negare. 1. 2. de Nat. Deor. & alio loco: Imagineſque earumque circuitus in deorum numero refert: tum illam naturam quæ imagines fundat, ac mittit, tum ſcientiam, intelligentiamque noſtram; imagines denique illas, a corporibus ſolidis, & a certis figuris fluere.

Nihil eſse ſempiternum, quia nihil ſemper ſuo ſtatu maneat. 3 de Nat. Deor.

Animos in ſomniando, externa & adventitia viſione pulſari. 2 de Nat. Deor.

Omnia

Omnia ita fato fieri, ut id fatum vim necessitatis afferat. De Fato.

Ex habitu & colore extorum hostiarum declari pabuli & earum rerum, quas terra procreat, vel ubertatem, vel tenuitatem: salubritatem etiam, aut pestilentiam. 1 & 2. de Divin.

Sine inflammatione animorum & sine quodam afflatu quasi furoris, poëtam magnum esse non posse. 1. de Divin. & de Orat

Ante lucem gallos cantare, hac de causa, depulso enim de pectore & in omne corpus diviso, & modificato cibo cantus edere quiete satiatos, qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, favent faucibus: rursus cantu plausuque premunt alas. 2 de Divin.

Atomos in infinito inani, in quo nec summum, nec infimum, nec medium, nec ultimum nec extremum sit, ita ferri, ut concursationibus inter se cohærescant, ex quo efficiantur ea, quæ sint, quæque cernantur omnia: eumque motum atomorum nullo a principio, sed exter no tempore intelligi convenire. 1 de Fin.

Concursionem autem illam fortuitam, concalefactam & sperabilem, id est animalem esse. 1. Tusc.

Beatam vitam in rerum cognitione ponendam: quam ex investigatione naturæ consequimur, ut simus bono animo. Id enim ille summum bonū ἀϑυμίαν & sæpè ἀϑαμβίαν appellabat, id est securitatem, qui est animi tanquam tranquilitas, & animus terrore liber. 1. et 5 de Finib.

CYRENÆI, VEL CYRENAICI.;
et Anniceris.

CYrenæorum, qui minimè contempti Philosophi fuerunt, Philosophia ab Aristippo Cyrenæo manavit. Cum finem bonorum esse diceret voluptatem corporis, id est, jucundum quendam et levem motum ad intimos sensus permanantem, & quasi in medullis corporis prurientem; Judicium veritatis in intimis sensibus posuerunt. Negarunt enim esse quidquam quod percipi possit extrinsecus: ea se sola percipere

cipere, quæ tactu intimo sentiant, vel dolorem & voluptatem: neque se quo quid colore, aut quo sono sit, scire; sed tantùm sentire affici se quodam modo. In Luc. 2 de Finib. sic ait 3. Offic. Ab Aristippo Cyrenaici & Anniceti j Philosophi nominati, omne bonum in voluptate posuerunt: virtutemque censuerunt ob eam rem esse laudandam, quòd efficiens esset voluptatis. Quibus obsoletis floret Epicurus, ejusdem ferè adjutor autorque sententiæ: neque tamen cum Cyrenaicis de ipsa voluptate consentiens. 2 Acad.

Non omni malo ægritudinem effici, sed insperato, nec opinato malo. 3 Tuscul.

In tactu doloris aut voluptatis & eo quidem interiore, veri esse judicium, quia sentiatur. In Luc.

ANACHARSIS.

ANacharsis Scythes Gnuri filius, Calvidæ Scytharum regis frater, Soloni amicus, dixit vitem uvas tres ferre, primam voluptatis secundam ebrietatis tertiam mœroris; & tantum abesse à morte qui navigat, quanta est navis crassitudo. Pro nihilo pecuniam duxit; illius epistola fertur his verbis apud Ciceronem. 5. Tusc.

Anacharsis Hannoni salutem. Mihi amictus est Scythicum tegmen, calceamentum solorum callum, cubile terra, pulpamentum fames: lacte caseo, carne vescor. Quare ut ad quietum me licet venias: Munere autem ista, quibus es delectatus, vel civibus tuis, vel dijs immortalibus dona.

ANAXAGORAS.

ANaxagoras Ægesibuli filius, Clazomenius, ab Anaximene accepit disciplinam. Maxime fuit & gravitatis & ingenij gloria, quem ferunt nunciata morte filii dixisse: sciebam me genuisse mortalem. Quæ vox declarat iis esse hæc acerba, à quibus nó fuerunt cogitata. Et cum Lampsaci moreretur, quærentibus amicis vellet ne Clazomenos in patriam, si quid accidisset, afferri: nihil necesse est, inquit. Vndique enim ad inferos tantundem viæ est. Commentus

mentus est ὁμοιομερίαν, id est, similitudinem partium veluti silvam & materiam, Græcè ὕλην rerum omnium gignendarũ. Censuit enim in singulis rebus particulas inesse similes infinitas, ex quibus compositæ sint, resque omnes gigni & interire congregatione & sejunctione particularum similium. Vnde sui operis principio de mente divina ita scripsit: Omnia simul erant. deinde, mentis infinitæ ut ac ratione omnium rerum descriptio, & modus designatus est, & confectus. Contra quod disputat Arist. 4. primæ Philosophiæ, & Cic. 1. de Nat. Deor.

Hujus igitur decreta sunt hæc:

Materiam esse infinitam, sed ex ea particulas similes inter se minutas: eas primùm confusas, postea in ordinem adductas mente divina. In Luc. & 1. de Nat. Deor.

Nivem esse nigram, quòd perspicuum sit aquam nigram esse, unde illa concreta sit: & quòd oculi continenter in ea defixi, mittentur, & se colorem nigrum cernere credunt. In Luc.

ANAXARCHVS.

ANaxarchus Abderites Democritius fuit. Qui cum in manus Neocreontis tyranni incidisset, cui in convivio coram Alexandro injuriam fecerat, nullum genus supplicij deprecatus est, neque recusavit. Cùm enim mortuo Alexandro cum in ὅλμον injecesset Neocreon, jussisseque ferreis malleis cædi, ingeminavit. Tunde, tunde Anaxarchi vasculum; nam Anaxarchum nihil teres. Jubente verò illo ipsius præcidi linguam, ajunt præcisam dentibus in ejus faciem conspüisse: tandem excarnificatum esse. Cicero 2. Tuscul & 3 de Nat. Deor. Laëtius de vita Philosoph.

ANAXIMANDER.

ANaximander Milesius, summus fuit in Physicis. Is primus gnomonem invenit, ὀρολόγιον fabricatus est, ac primus terræ marisque circuitus descripsit, & sphæram construxit. Cicero ait primo de

de Divinatione, ab eo monitos fuisse Lacedæmonios, ut urbem ac tecta linquerent, armatique in agro cubarent, quòd terræ motus instaret, tum, cum, & urbs tota corruit, & ex monte Taygeta, extrema montis quasi puppis evulsa est. Hujus est hæc opinio.

Nativos esse Deos, longis intervallis orientes, occidentesque; eosque innumerabiles esse mundos, 1. de Nat. Deor.

Infinitatem naturæ esse, è qua omnia gignerentur. In Luc.

ANAXIMENES.

ANaximenes Euryſtrati filius, Mileſius, Anaximandri auditor, cenſuit aëra Deum, eumque gigni eſſeque immenſum & infinitum, & ſemper in motu. 1. de Nat. Deor. ſed ea quæ ex eo orientur, definita: gigni autem terram, aquam, ignem, tum ex iis omnia. In Luc.

ANTIPATER.

ANtipater Tyrius, Stoicus fuit, ſummus in Dialecticis, ſed opinioſiſſimus. Reprehenſus eſt, quòd multus fuiſſet in diſputando cùm Academicis, præſertim cum id minus ſubtiliter faceret, et nulla ratio eſſet cum iis, qui nihil probarent, diſputandi. Duos libros ſcripſit de Divinatione: in qua probanda, qua ratione uſus ſit, vide 1. de Divinatione. Athenis tandem mortuus. Cenſuit vero duo præcepta à Panæno prætermiſſa, valetudinis curationem & pecuniæ. 2 Offic.

ANTISTHENES.

ANtiſthenes, Antiſthenis filius, Athenienſis fuit, homo acutus magis, quam eruditus. Ab eo, qui patientiam & duritiem in Socratico ſermone adamarat, Cynicorum primum, deinde Stoicorum, penè Cynicorum ſecta profecta eſt. Quorum ratio tota eſt ejicienda: eſt enim inimica verecundiæ, ſine qua nihil rectum eſſe poteſt, nihil honeſtum. Reprehendunt enim & irrident, quòd ea quæ turpia re non ſint, verbis flagitioſa dicantur: illa autem, quæ turpia ſint, nominibus appellentur ſuis, ut eſt primo Officio-

rum

rum. Inter cætera iu eo libro, qui Physicus inscribitur, censuit.

Populares Deos multos, naturalem unum esse. 1 de Nat. Deor.

ARCHITAS TARENTINUS.

Architas Tarentinus, magnus in primis, & præclarus vir fuit. Eum quarta Tusculana Cicero ait, cùm villico factus est iratior, dixisse. Quo te modò accepissem nisi iratus essem? Et de amicitia: Verum illud est, quod à Tarentino Archita dici solitum, nostros senes commemorare audivi, ab aliis senibus auditum: Si quis cœlum ascendisset, naturamque mundi, & pulchritudinem syderum perspexisset, insuavem illam admirationem ei fore, qui jucundissima fuisset, si aliquem cui narraret, habuisset. Nearchus Tarentinus se à majoribus natu accepisse dicebat, illum oratione, quæ est in libro de Senectute, persuadere voluisse: Nullum capitaliorem pestē, quàm corporis voluptatem hominibus à natura datam. Cui sermoni interfuit Plato Atheniensis, quem Tarentum venisse L. Æmilio, Appio Claudio Consulibus, eodem loco ait Cicero.

ARCHIMEDES.

Archimedes ex Syracusana urbe, summo ingenio fuit ac disciplina; in quæ tantus studii ardor fuit, ut dum in pulvere quædam scriberet attentius, ne patriam quidem à Marco Marcello captam esse senserit: cujus interitum princeps tulit moleste. Eum arbitrantur ait Cicero secundo de Natura Deorum plus valuisse, in imitandis sphæræ conversionibus, quàm naturam in efficiendis: præsertim cum multis partibus sint illa perfecta, quàm hæc simulata, solertiùs. Et primo Tusculan. Cúm Archimedes lunæ solis, quinque errantium motus in sphæram illigavit, effecit idem, quod ille, qui in Timæo mundum ædificavit, Platonis Deus, ut tarditate & celeritate dissimilimos motus una regeret conversio. Quod si in hoc mundo fieri sine Deo non potest, ne in sphæra quidem

dem eosdem motus Archimedes sine divino ingenio potuisset imitari. Idem dicit quinto Tusculan. se cum Quæstor esset, ignoratum à Syracusanis, cum esse omnino negarent, septum undique & vestitum vepribus & dumetis indagasse sepulchrum. Tenebam enim, inquit quosdam senariolos, quos in ejus monumento esse inscriptos acceperam; qui declarabant in summo sepulchro sphærā positā esse cum Cylyndro. Censuit Multis partibus solem, qui Deus est, majorem esse quàm terram. In Luc.

ARISTOXENVS.

Aristoxenus Philosophus ætatem fere consumpsit in musicis. Putavit animum esse Harmoniam; intensionem enim ipsius corporis quandā, velut in cantu & fidibus, sic ex corporis totius natura, & figura varios modo cieri, tanquam in cantu sonos. 1. Tusc. ubi refellitur.

ARISTTIPPVS.

ARistippus Cyrenaicus, cum Socratis famam communi omnium sermone indies percrebescere videret, Athenas ad eum audiendum profectus est. Qui cùm se totum voluptati dedisset, quasi animum nullum haberet, voluptatem summum bonum posuit. Ob eamque causam Xenophon in eum scripsit contra voluptatem, eamque Socrati disputationem tribuit. Plato quoque in libro de animo illum conviciis agit. Non erubuit, cùm esset ei objectum, habere cum Laida: Habeo, inquit, Laida, non habeor à Laide Cicero in Epistolis, & 2 de Finib. Omnes simplices sententias eorum, in quibus nulla est virtutis adjunctio, omnino à Philosophia semovendas putabo. Primùm Aristippi, Cyrenaicorumque omnium, qui ab eo sunt profecti: quos non est veritum, in ea voluptate, quæ maxima dulcedine sensum moveret, summum bonum ponere, contemnentes istam vacuitatem doloris. Hi non viderunt, ut ad cursum equum, ad arandum bovem, ad indagandum canem; sic hominem ad duas res, ut ait Aristoteles, intelligendum & agendum esse

natum

natum, quasi mortalem Deum: contraque ut tardam aliquam, & languidam pecudem ad pastum, & procreandi voluptatem hoc divinum animal ortum esse voluerunt: quo nihil mihi videtur esse absurdius. Atque hæc contra Aristippum, qui eam voluptatem non modò summam, sed solam etiam dicit, quam omnes unam appellamus voluptatem. Idque ex eo intelligi volebat, quod omne animal simulatque natum est, voluptatem adsciscat ut summum bonum, & reprobet dolorem ut summum malum. Indolentiam autem & doloris vacuitatem (quam tuetur Epicurus) non putabat voluptatem, ut dixi; neque privationem voluptatis, dolorem; quia voluptas & dolor versantur, in aliquo motu jucundo aut aspero. Sapientem verò & beatum esse, non qui sit in perpetuis voluptatibus, sed qui majore ex parte iis fruatur. In Luc & 1 & 2 de Fin. 2 Tusc. 3 Offic. & 3 de Orat.

ARISTHONES.

Tres potissimum sectæ à scholis explosæ, & ejectæ fuerunt Herilliorum, Megaricorum sive Eretriacorum, & Aristoneorum sive Pyrrhoniorum. Aristonei ab Aristone Chio profecti sunt: is cum Zenonis fuisset auditor, reprobavit illa, quæ ille verbis nihil esse bonum, nisi virtutem, neque malum, nisi quod virtuti esset contrarium. Rerum delectum nullum ponebat: exæquabat omnia. De quo sic est apud Ciceronem quarto de Finibus. Ex his angustiis ista evaserunt deteriora, quàm Aristonis: illa tamen simplicia vestra, versuta. Reges enim Aristonem, bonane ei videantur hæc, vacuitas doloris, divitiæ, valetudo? ne quidquid, quæ contraria sunt his, malane? nihilo magis. Zenonem roges? respondeat totidem verbis. Admirantes quæramus ab utroque quonam modo vitam agere possimus, si nihil interesse nostra putemus; valeamus, ægrine simus; vacemus, an cruciemur dolore; frigus, famem propulsare possimus, necne possimus. Vives, inquit, Aristo, magnificè atque præclarè: quod erit cumque visum, ages, nunquam angere, nunquam cupies, nunquam timebis. Quid Zeno? portenta hæc esse dicit. Item secundo

de-

de Finibus. Aristoni & Pyrrhoni visum est, ut inter optimè valere & gravissimè ægrotare nihil prorsus interesset. Contra quos rectè jampridem desitum est disputari. Dum enim in una virtute sic omnia esse voluerunt, ut eam rerum selectionem exspoliarent, nec ei quidquam, aut unde oriretur darent, aut ubi niteretur virtutem ipsam, quam amplexabantur, sustulerunt. Hæc tenuit.

Formam Dei intelligi non posse, neque in diis sensum esse: dubium etiam omnino, Deus animans necne sit. 1 de Nat. Deor.

Summum bonum, in his rebus neutram in partem moveri, quæ ἀδιαφορία ab ipso dicitur. In Luc. Quo verbo significatur indifferentia; ut si quis indifferenter vixerit & promiscuè inter virtutem & vitium, nulla habita ratione hujus vel illius. Vide 2. 3. 4. & 5. de Fin. & . Offic.

In mediis ea momenta, quæ Zeno voluit, nulla esse. In Luc.

Esse quædam, quibus commotus sapiens, appeteret aliquid, quod cuiq; in mentem incideret, & quodcunque tandem occurreret. 4 de Finib.

Nihil differre aliud ab alio, nec esse res ullas præter virtutes & vitia, inter quas quidquam omnino interesset. 4 de Finib.

Præter vitia atque virtutes, nullam esse rem aut fugiendam, aut expetendam. 5 de Finib.

Nocere audientibus Philosophos eos qui bene dicta male interpretarentur: posse enim asotos ex Aristippi, acerbos è Zenonis schola exire. 3 de Natur. Deor.

BIAS.

Bias unus è septem sapientibus, habitus est. Cujus illa est sententia: Nullam vocem inimiciorem amicitiæ potuisse reperiri, quam ejus, qui dixisset, ita amare oportere, ut aliquando esses osurus. De Amic. unde Apoph.

CALLIPHO.

Calliphonem reprehendit Cicero 3. Officiorum, qui diremptturum se sectarum controversiam putaverat, si cum honestate voluptatem, tanquam cum homine pecudem copulavisse: quamquam honestatem sic est complexus, ut omnia quæ sine ea, sunt, longè ac retro ponenda censuerit. Hoc igitur unum ejus perpetuum decretum fuit: Ad honestatem adjungi voluptatem oportere. 2 et 5. de Fin. & 5 Tusc. ibi omninm ferè sententias de summo bono numerat. Quæramus, inquit, unamquamque reliquorum sententiam, si fieri potest, ut hoc præclarum quasi decretum beatæ vitæ possit omnium sententiis et disciplinis convenire. Sunt autem hæ de Finib. ut opinor, retentæ, defensæque sententiæ. Primùm simplices quatuor: Nihil bonum nisi honestum, ut Stoici: Nihil bonum, nisi voluptatem, ut Epicurus: Nihil bonum, nisi vacuitatem doloris, ut Hieronymus: nihil bonum, nisi naturæ primis bonis aut omnibus, aut maximis frui, ut Carneades contra Stoicos disserebat. Hæc igitur simplicia: illa mista, tria genera bonorum, maxima animi, secunda corporis, externa tertia ut Peripatetici, nec multò veteres Academici secus. Voluptatem cùm honestate Clitomachus & Callipho copulavit. Indolentiam autem honestati Peripateticus Diodorus adjunxit. Hæ sunt sententiæ, quæ stabilitatis aliquid habeant. Nam Aristonis, Pyrrhonis, Herilli, nonnullorumq; aliorum evanuerunt.

CLITOMACHUS.

Clitomachus homo & acutus ut Pœnus, & valde studiosus ac diligens, usque ad senectutem cum Carneade præceptore fuit, cui tandem successit in Academia, et eius dicta maximè illustravit. Scripsit librum ad C. Lucilium poëtam, cum scripsisset iisdem de rebus ad L. Censorinum, eum qui cum M. Manilio Consul. fuit; in quo hæc sunt, authore Cic. in Luc. Academicis placere esse rerum eiusmodi dissimilitudinis, ut aliæ probabiles videantur, aliæ contra. Id autem non esse satis, cur alia percipi posse dicas, alia

non

non posse: propterea quòd multa falsa probabilia sint, nihil autem falsi præceptum & cognitum possit esse. Itaq; ait vehementer errare eos, qui dicunt ab Academicis sensus eripi, à quibus nunquam dictum sit, aut colorem, aut saporem, aut sonum nullum esse Illud sit disputatum, non inesse in his propriam, quæ nusquam alibi esset, veri & certi notam. Quæ cùm exposuisset, adjungit dupliciter dici assensus sustinere sapientem: uno modo, cum hoc intelligatur, omnino eum nulli rei assentiri: alter, ocũ se à respõdẽdo, ut aut probet quid, aut improbet sustineat: ut neque neget aliquid, neque ajat. Id cum ita sit, alterũ placere, ut nunquã assentiatur: alterum tenere, ut sequens probabilitatem, ubicunque hæc, aut occurat, aut deficiat, aut etiam, aut non respondere possit, nec ut placeat eum, qui de omnibus rebus contineat se ab assentiendo, moveri tamen, & agere aliquid, reliquit ejusmodi visa, quibus ab actione excitemur. Item ea quæ interrogati in utramque partem respondere possumus sequentes tantummodo quod ita visum sit, dum sine assensu: neque tamen omnia ejusmodi visa approbari, sed ea, quæ nulla re impedirentur. De Carneade scripsit ita: Herculis quendam laborem exantlatum à Carneade, quòd, ut feram & immanem belluam, sic ex animis nostris assensionem, id est opinationem & temeritatem extraxisset. Item, Carneadem dicere solitum, Nusquam se fortunatiorem, quàm Præneste: Vidisse Fortunam. Misit etiam eversa Carthagine librum consolandi causa ad captivos cives suos. In eo est disputatio scripta Carneadis, quam ait se in commentarium retulisse, cum ita positum esset, Videri fore in ægritudine sapientem, patria capta: quæ contradixerit Carneades, scripta sunt. Tenuit Academiam cum Carneade & Æschine; & voluptatem cum honestate copulavit.

CRATIPPVS.

CRatippus, Ciceronis familiaris, ejusque filij præceptor, quem summis Peripateticis parem judicabat, summa authoritate & eruditione vir fuit: Athenisque docuit, illius ætatis philosophorum princeps.

princeps. De quo ſcriptum ita eſt. 16. Epiſt Fam. Cratippo me ſcito non ut diſcipulum, ſed ut filium eſſe conjunctiſſimum; nam cum & audio eum libentèr, tum etiam ejus propriam ſuavitatem vehementer amplector, &c. Ex ipſis exemplis verarum vaticinationum & ſomniorum ſolebat rationem concludere, hoc modo: Si ſine oculis non poteſt extare officium & munus oculorum, poſſunt autem aliquando oculi non fungi ſuo munere: qui vel ſemel ita eſt uſus oculis, ut vera cerneret, is habet ſenſum oculorum vera cernentium. Item igitur, ſi ſine divinatione non poteſt & Officium & munus divinationis extare; poteſt autem quis, cum divinationem habeat, errare aliquando, nec vera cernere: ſatis eſt ad confirmandum divinationem, ſemel ita eſſe aliquid divinatum, nihil ut fortuitò cecidiſſe videatur. Sunt autem ejus generis innumerabilia: eſſe igitur divinationem confitendum eſt. Cenſuit etiam animos hominum quadam ex parte extrinſecus eſſe tractos, & hauſtos. Vide 1 & 2 de Divin. 1. & 3. Offic. Brut.

CRITOLAVS.

CRitolaus, qui ſimul cum Diogene fuit, Ariſtotelem imitari voluit: & quidem eſt gravitate proximus, & redundat occaſio; attamen in patrijs inſtitutis manet, ut ait Cicero, 2. de Orat. & 5 de Finibus. Is cum in alteram lancē libræ animi bona imponeret, in alteram corporis & externa tantum propendere illam boni lancem putabat ut terram & maria deprimeret. 5 Tuſc.

DIAGORAS.

DIagoras Melius omnino deos eſſe negabat: hinc Atheos dictus eſt. 1 & 3. de Nat. Deor.

DICÆARCHVS.

DIcæarchus Peripateticus magnus fuit, & copioſus, Ariſtoxeni æqualis & condiſcipulus. Ei magna controverſia fuit cum Theophraſto, quòd ille id vitæ genus, quæ in actione poſita eſt, longe omnibus

omnibus anteponeret; hic autem, quæ in contempla-tione. Multa scripsit, in primis tres libros, qui Lesbiac vocantur, quòd Mytilenis sermo haberetur. Primo libro multus loquentes facit : duobus Pherecratem quendam Phthiotam senem, quem ait à Deucalione ortum, differentem inducit, nihil esse omnino animum, & hoc esse nomen totum inane, frustraque animalia & animantes appellari; neque in homine inesse animum vel animam, nec in bestia : vimque omnem eam qua vel agamus quid, vel sentiamus, in omnibus corporibus vivis æqualiter esse fusam, nec separabilem à corpore esse, quippe quæ nulla sit, nec sit quidquam nisi corpus unum, & simplex, ita figuratim, ut temperatione naturæ vigeat & sentiat. Ad quod credendum inductus est, quia difficilis erat animi, quid aut qualis esset, intelligentia. Scripsit etiam & de interitu hominis, ut est. 1 Offic. & duo genera divinandi probavit. vide 1. Tusc. 1. de Nat. & 2 Epist. ad At.

DINOMACHVS.

Dinomachus voluptatem adjunxit ad honestatem. 5. de Finib. & 3 Offic.

DIODORVS.

Diodorus fuit valens, ut ait Cicero dialecticus. Is enim fuit, quem Laërtius cognomento Chronum appellatum fuisse dicit, Philosophus ex Megarica schola eorum, qui ἐριστικοὶ & διαλεκτικοὶ dicebantur. Cujus dialectica imbutus Arcesilas fuerat. Is cum cæcus esset, in Philosophia multò etiam magis assiduè quam antea versabatur, & cùm fidibus Pythagoreorum more uteretur, cumque ei libri noctes & dies legerentur, quibus in studiis, oculis non egebat, tamen quod sine oculis fieri posse vix videtur, Geometriæ munus tuebatur, verba præcipiens discentibus unde, quo, quamque lineam scriberent. Hujus sententia adversus Stoicos utebātur Academici περὶ δυνατῶν, ut vera ex æternitate futura essent sine naturalium causarum antecessione : ac proinde Carne-

de-

des divinationem esse negabat. Censebat enim Diodorus quod futurum dicunt, esse necessarium: à Chrysippo dissentiens, qui voluit fieri posse, ut non eveniat. Vide Ciceronem de Fato, & Chrysip.

DIOG. APOLLONIATES.

Diogenes Apolloniates, qui Anaxagoræ temporibus vixit, summus fuit in Physicis, Anaximenis auditor. Aëre utitur Deo. 1 de Nat. Deor.

DIOGENES CYNICVS.

Diogenes Cynicus, improborum prosperitates, secundasque res redarguere vim omnem deorum ac potestatem dixit. 1 & 2 de Nat. Deor.

DIONYS. HERACLEOTES.

Heracleotes Dionysius cum à Zenone fortis esse didicisset, à dolore devictus est. Nam cum ex renibus vel (ut est 5 de Finib.) oculis laboraret, ipso in ejulatu clamitabat, falsa esse illa, quæ antea de dolore ipse sensisset. Quem cum Cleanthes condiscipulus rogaret. Quænam ratio eum de sententia deduxisset, respondit. Quia si tantum operæ philosophiæ dedissem, dolorem tamen ferre non possem, satis esse argumenti, malum esse dolorem. Plurimos annos in philosophia consumpsi, nec ferre possum: malum est igitur dolor. 2 Tusc.

EMPEDOCLES.

Empedocles Agrigentinus, Parmenidis æmulus, vel ut Hermippo placet, Xenophanis, carminibus Græcis vaticinatus est, & physicem docuit. Qualia sunt:

Quæ in rerum natura, totoque mundo constát, quæque moventur, ea contrahere amicitiam, dissipare discordiam. de Amic.

Quatuor naturas, ex quibus omnia constarent, divinas esse. Tusc.

Animum cordi suffusum sanguinem. 1 Tusc.

Abstrusa esse omnia nihil nos sentire, nihil cernere, nihil omnino, quale sit, posse reperire. In Luc.

EPICHARMVS,

EPicharmi Seculi hæ sunt sententiæ: nervos atque artus esse sapientiæ, non temerè credere, de petitione Consulatus, unde illud. 1. Epist. ad Atticum.

Νῆφε καὶ μέμνησο ἀπιστεῖν ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Item illud, Emori nolo, sed me esse mortuum, nihili æstimo. 1. Tusc.

HERACLIDES.

HEraclides Ponticus, Platonis, Speusippi, Aristotelis, Pythagoreorumque auditor fuit & discipulus. In libris suis scripsit, modo mundum tum mentem divinam esse; errantibus etiam stellis divinitatem tribuit, sensuque Deum privat, & ejus formam mutabilem esse vult: ibidemque rursus terram & cœlum refert in deos. 1 de Nat. Deor.

HERACLITVS.

HEraclitus Physicus, cognomento σκοτεινός, de natura consultò dixit obscurè: ne, id quid diceret, intelligere quisquã possit. Dixit, universos Ephesios esse morte mulctandos, quod cùm principẽ suum Hermodorũ civitate expellerent, ita locuti sunt. Nemo de nobis unus excellat; sed si quis extiterit, alio in loco, & apud alios sit. 5 Tuscul. Censuit ignem esse principium. In Luc. & animum ignem.

HERILLVS.

HErillus Zenonis auditor, scientiam, summum bonum esse defendit, nec rem ullam aliam per se expetendam. In Luc. 2 & 4. de Finib.

HIERONIMVS.

HIeronymus Rhodius, cum Peripatetici (quos sequi videri volebat, in iis rebus, quæ secundùm naturam essent) posuissent, non dolere, hoc summum bonum esse dixit. 2 & 5 de Finib.

METRODORVS.

MEtrodorus Chius, penè alter Epicurus fuit: sapientis nomen haud professus, sed cum ita appellaretur ab Epicuro, tantum beneficium repudi-

repudiare noluit. Beatum esse describit ijs ferè verbis, Cum corpus bene constitutum sit, & sit exploratum, ita futurum. 2 de Finib. in Luc. 3 Offic. & 2. et 5 Tuscul.

PARMENIDES.

PArmenides Xenophanis discipulus, duas in Physicis causas statuit, ignem & terram, et illum quidem opificis; hanc vero materiæ rationem habere censuit, In Luc. et 1 de Nat. Deor.

Commenticium quiddam coronæ similitudine efficit: Stephanem appellat, convenienté ardore lucis orbem, qui cingit cœlum, quem appellat Deum; in quo neque figuram divinam, neq; sensum quisquam suspicari potest. Multaque ejusdem monstra: quippe qui bellum, qui discordiam, qui cupiditatem, cæteraq; generis ejusdem ad deum revocat: quæ vel morbo, vel somno, vel oblivione, vel vetustate delentur. Eademq; de syderibus.

PERSEVS.

PErseus Zenonis auditor, eos dicit esse habitos deos, à quibus magna utilitas esset ad vitæ cultum inventa: ipsasque res utiles, & salutares deorum esse vocabulis nuncupatas, ut ne hoc quidem diceret, illa inventa esse deorum, sed ipsa divina. 1 de Natur. Deor.

PHERECYDES.

PHerecydes Syrus, Pythagoræ magister, primum quod literis extitit, dixit; animos hominum esse sempiternos. Is cum vidisset aquam è jugi puteo haustam, terræ motum dixit futurum. 1 Tusc. & 1 & 2 Divin.

PITTACVS.

PIttacus, qui in septem sapientibus est numeratus, omnino accedere quenquam vetabat in funus aliorum. 1 de Leg.

PISISTRATVS.

PIsistratus primus Homeri libros, confusos antea, sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus. 3 de Orat.

POSIDONIVS.

POsidonium ferè semper cum de eo loquitur familiarem suum appellat Cicero. De natura Deorum libros scripsit, in quorum quinto disseruit, nullos esse Deos Epicuro videri,&c. Praetere. quinq; de divinatione & sphæram efficit, cujus singulæ conversiones idem efficiebant in Sole & Luna, & in quinque stellis errantibus, quod efficitur in cœlo singulis diebus & noctibus, Censuit vero.

In natura signa quædam esse rerum futurarum. 1. Offic.

Omnem vim divinandi, rationemque primum repetendam à Deo, deinde à fato, deinde à natura. 1 de Div.

Tribus modis deorum appulsu homines somniare: uno, quod prævideat animus ipse per sese, quippe qui deorum cognitione teneatur: altero, quod plenus aër sit immortalium animorum, in quibus tanquam insignitæ notæ veritatis appareant; tertio, quod ipsi dii cū dormientibus colloquantur. idque facilius evenit appropinquante morte, ut animi futura augurentur. 1 de Divin.

Nihil esse bonum, nisi quod honestum. 2 Tusc.

Dolorem non esse malum. Ibidem.

PRODICVS.

PRodicus Chius physicus, ea quæ prodessent hominum vitæ, Deorum in numero habita esse dixit 1. de Nat. Deor.

PROTAGORAS.

ABderites Protagoras, Sophistes temporibus illis vel maximus, cum in principio libri sui sic posuisset, De dijs neque ut sint, neque ut non sint, habeo discere: Atheniensium jussu urbe atque agro est exterminatus, librique ejus in concione combussi,

busti. Tenuit, id cuique verum esse, quod cuique videatur. In Luc. & 1 de Natura Deor.

PYRRHO.

PYrrho Eliensis, à quo Pyrrhonij nominati sunt, omnia exæquavit, atque virtute constituta nihil omnino quod appetendum sit, reliquit; & introduxit ἀπάθειαν, id est vacuitatem affectuum, ut sapiens omni perturbatione liberatus, nihil appetat, nihil fugiat, nec hoc potius quam illud sequatur, sed omnibus in rebus indifferenter, & sine ullo affectu se habeat. In Luc. 3 & 4 de Finib.

SIMONIDES.

DE Simonide Chio poëta, non solùm suavi, verum etiam docto sapienteque cum quæsivisset Hiero tyrannus, quid aut qualis esset Deus, deliberandi causa sibi unum diem postulavit. Cum idem ex eo postridie itidem quæreret, biduum petivit, cum sæpius duplicaret numerum dierum, admiransq; Hiero quæreret, cur ita faceret: quia quanto, inquit, diutius considero, tanto mihi res videtur obscurior. Cum enim multa venirent in mentem acuta atque subtilia, dubitans quid eorum esset verissimum, desperavit omnem veritatem. Primus memoriæ artem protulit: de quo vide 2 de Orat. & 1 de Divin.

SOLON.

SOlon Atheniensis, unus de septem sapientibus fuit, & ex ijs solus legum scriptor. Viguit Servio Tullio regnante. Qui, quo & tutior vita esset & plus aliquanto Reip. prodesset, furere se simulavit. Areopagitas præterea primus constituit. Negabat velle suam mortem dolore amicorum, lamentisque vacare. Dicebat tum denique iudicari, beatusne quis fuerit, cum extremum vitæ diem morte confecerit. Et capite sanxit, si quis in seditione non alterutrius partis fuisset. 10 Epist. ad Atticum. 15 ad Brutum, & de Senect. 1 Offic. 1 de Divin. & 3 de Finib.

STILPHO.

STilpho, vel rectius Stilpo à Cicerone in Academicis dicitur, qui non solùm Megarensis fuit, verum etiam secta Megaricus. Nā Megarici quidam Philosophi ab Euclide sunt appellati, qui postea ἐριστικοὶ διαλεκτικοὶ vocati sunt. Hunc scribunt ipsius familiares; et ebriosum et mulierosum fuisse: neque hoc scribunt vituperantes, sed potius ad laudem; vitiosam enim naturam ab eo sic edomitam & compressam esse doctrina, ut nemo, unquam violentum illum, neque in eo, vestigium libidinis viderit. De Fato.

STRATO.

LAmsacenus Strato, Theophrasti auditor, physicum se voluit; in quo etsi est magnus, tamen nova pleraq; et perpauca de moribus. Hujus Lysias et oratione locuples, rebus ipsis jejunior. Concinnus deinde et elegans huius Aristo. Sed ea, quæ desideratur à magno Philosopho gravitas, in eo nō fuit. Scripsit sanè et multa et politè: sed nescio quo pacto authoritatem oratio non habet. Dixit, vacationem deos habere, et vim divinam in natura censuit esse sitam, quæ causas gignendi, augendi, minuendive habeat, sed careat omni sensu & figura. In Luc. 1. Acad. 5. de Finib. et 1 de Divin.

THALES.

THales Milesius, unus de septem sapientibus, cui sex reliquos consensisse ferunt: primus de natura rerum disputasse quibusdam videtur. Is ut objurgatores suos convinceret, ostenderetq; etiam Philosophum si ei commodum esset, pecunia facere posse, omnem oleam, antequàm florere cœpisset, in Milesio agro coëmisse dicitur. Animadverterat fortasse quadam scientia, olearum ubertatem fore. Et quidem idem primus defectionem Solis, quæ (Astyage regnāte) facta est, prædixisse fertur. Aquam dixit esse initium rerum, Deum autem eam mentem, qui ex aqua, cuncta fingeret. In Luc. 1 de Natura & 1 & 2 de Divin. & 3 de Orat.

XENOPHANES.

XEnophanes Colophonius, unus, qui unum Deum eumq; immutabilem,&c. esse diceret, divinationem sustulit funditùs. Habitari aiebat in Luna, eamque esse terram multarum urbium et montium. In Luc.

ZENO EPICVREVS.

ZEno Epicureus, quem Philo Coryphæum appellare Epicureorum solebat. Athenis docuit. Is non eos solùm, qui tum erant, Apollodorum, Syllum, cæterosque figebat maledictis, sed Socratem ipsum, parentem philosophiæ, Latino verbo utẽs scurram Atticum fuisse dicebat. Contendere & magna voce dicere solebat, eum esse beatum, qui præsentibus voluptatibus frueretur, consideretque se fruiturum aut in omni, aut in magna parte vitæ, dolore non interveniente. 3 Tusc. & 1 de Nat, Deor.

Tabula opinionum de summo bono, ex 5. Tusc & 2. de Finibus.

Sententiæ de bonorum et malorum finibus, quæ stabilitatis aliquid habent sunt septem.

- *Quatuor simplices*
  - *Nihil bonum, nisi honestum.* / *Nihil bonum, nisi voluptatem* — *Stoici a Zenone profecti. Pa. 160 166*
  - *Nihil bonum, nisi frui primis bonis a natura datis, aut omnibus aut maximis.* — *Epicur. ab Epicuro. pa 163.*
  - *Nihil bonum nisi vacare dolore.* — *Carneades pag, 180*
  - *Tria bonorum genera:* *Animi, corporis, externa* — *Hieronim. pag, 95, Academ. & Peripatetici veteres, p. 158,*
- *Tres mista.*
  - *Voluptatem cum honestate copulari* — *Clitomachus, Calipho pag. 192.*
  - *Indolentia honestati adjuncta:* — *Diodorus, Peripateticus, pag 193.*

Ex

Ex secundo de sensibus septem quoque,

- *Tres honestatis species:*
  - *Aristippi, vel Epicuri,* — *Voluptas.*
  - *Hieronimi,* — *Doloris vacuitas.*
  - *Carneadis,* — *Frui principiis naturalibus.*
- *Tres, in quibus virtus & honestas cum aliqua accessione ponuntur:*
  - *Polemonis.*
  - *Caliphonis.*
  - *Dinomachi.*
  - *Diodori peripatetici.*
- *Vna simplex posita in decore tota & honesto.*
  - *Zenonis*
  - *Stoicorum*
  - *Patris..*

Aristhonis, Pyrrhonis, Herilli, nonnullorumq; aliorum evanuerunt sententiæ, inquit Cicero, qui tamen haberent jus suum disputandi de officio; si rerum aliquem delectum reliquisent, ut ad officij inventionem aditus esset. Aristoteles Ethicorum libro primo, sententias de summo bono aliter distinxit, & generatim sex tantum celebratas & defensas posuit: tres vulgares & improbatas, sanitatem, facultatem, scientiam: tres alias, quæ retentæ sunt & defensæ à voluptuarijs, magistratibus, Platonicis, voluptatem, honorem, & idæam. Ex quo intelligitur qualis veterum illorum philosophorum philosophia fuerit, quæ in eo, à quo orta est, & quod unum spectare & sequi debet, tam variè feratur.

FINIS.

SENTENTIÆ COLLECTANEÆ, ET SIMILIA EX Demosthenis Orationibus & Epistolis in certa virtutum ac vitiorum capita collecta.

De Deo. 1

OMnis serij dicti & facti principium à dijs immortalibus maximè ducendum esse senseo. Ex Epist. 1.

Tantò plures occasiones ad Deorum benevolentiam conciliandam habemus, quantò magis pia Justioraque facere pergimus. Ex Orat. ad Philip. Epist.

Omnibus uno consensu author est, ut ij acerbè puniantur, qui hostibus aliquid indulserunt, Jupiter, Dion. & reliqui dij. Ex Orat. de falsa Leg.

Ij, qui petulantèr & flagitiosè leges instituraque vestra despiciunt, quiq; impudentèr impij erga Deos fuerunt, duas ob causas, gravi supplicio afficiendi sunt: ut & hi scelerum suorũ pœnas luant, & alij curent caveantque ne quidquam in deos & Remp. peccent. Contra Neæram.

Bona quidem expectare, & à dijs, ut dent, precibus exposcere oportet, sed omnia humana existimare. Ex Orat. ad Leptinem.

Omnium rerum exitus, ut Deus voluerit, consequitur: consilium autem ipsum, consultoris mentem declarat. Pro Corona.

Equidem arbitror, eum oportere, qui sit templum ingressu-

gressurus, & vasa sacra & canistra tractaturus, & rerũ ad eos spectantium curationi præfuturus, non certorũ dierum spatio, purè vivere modò sed per totam vitam. Contra Androtionem, et contra Timocratem.

Propterea quòd res quidem Græcas fideliter, deorum verò religionem & sacra piè tractabunt, quæq; ad se pertinebant, ex æquo administrabant, magnam merito adepti sunt fœlicitatem. Olynth. 3.

Oportet eum, qui maximis laudibus dignus sit, non dijs charissimum videri, sed hominibus; partim quidem propter se, partim verò propter fortunam, admirationi esse. ex Orat. Amatoria.

Philosophia aut doctrina. 2

Omnis natura præclarior & illustrior fit, si ratio quædam conformatioque doctrinæ accesserit: longè verò maximè ijs, quibuscunq; initio meliorem paulò quàm alijs sortiri contigit. Illis enim sese tantum vincere, his verò aliis etiam præstare accidit. Ex Orat. Amator.

Humanam quidem mentem rerum omnium ducem, hanc autem Philosophiam solam rectè instituendi viam docere posse invenimus. Ex Orat. Amatoria.

De prudentia. 3

Omnis virtutis principium quidem est prudentia, finis verò fortitudo: et ut illa quid agendum sit indicat, ita hæc servat & tuetur. Ex Oratio. Funebri.

Principium quidem est rectè judicandi omnia, ut nihil antè vos nosse existimetis quàm intellexeritis: cum alioqui sciatis sæpe jam multos de sententia decessisse. Ex 6 Proœm.

Pulchrum quidem est, ob unum aliquod præclarum facinus clarum & illustrem esse: sed longe pulchrius est omnia amplecti, ob quæ vir prudens gloriæ studeat. Ex Orat. Amatoria.

Etsi mos est ferè communis plurimorum, ut eos qui laudant & blandiuntur, ament; eos verò qui increpant & probè consulunt odio habeant: verumtamen prudentis officium est, eniti, ut cupiditatem rationi semper habeat obtemperantem. Ex 57 Proœm.

Principio

Principio aliquid non dare, prudentum hominum est officium: habentibus autem eripere, invidentium. Ex Orat. ad Leptinem.

Debetur hominibus modestis ac prudentibus vereq; rem examinare volentibus, multo maior honor quam ærea statua Ex Orat. contra Arist.

Quæ quis proferre veretur, ea quoque scribere caveat. Ex 4. Epist.

Quum unus qui injuria affectus est, non sumpserit pœnas, tum unumquemque expectare oportet, se primum postea fore, cui facienda sit injuria: Nec hujusmodi contemnere decet, neq; permanere dum ad id perveniat, sed ex longinquo præcavere. Ex Orat. contra Midiam.

Norint Cecropidæ, ducem suum partim Draconem, partim hominem dici: non aliunde profecto, nisi quod prudentia sua homini, viribus autem Draconi similis esse diceretur. Ex Orat. Funebri.

Omnia quæ præclara sunt, quæque augusta, & per quæ civitas decoratur & conservatur, liberorum erga parentes observantia, Juvenum erga natu majores reverentia, &c Ex Orat. 1 contra Aristog.

Illud existimo prudentium hominum munus esse, ut parem curam & providentiam tam rerum vestrarum privatarum quàm alienarum habeatis: ne humani solum, sed etiam prudentes videamini. Ex 17 prœm.

De stultitia. 4

MVltarum & gravium calamitatum multis hominibus stultitia causa est. Ex Orat. de Rhodiorum libertate.

Turpe est sibi fucum facere, & omnibus quæ molesta sunt procrastinandis, omnium rerum occasionem amittere. Ex Orat. 4 in Philip.

Facillimum est omnium sese decipere. Olynth. 3.

Stultum est, ipsos res vestras negligentes, dicere alienarum rerum curam vos habere, & presentia contemnentes de futuris alios terrere. Ex Orat. 3 in Phil.

Prius quàm principium rectè subjeceritis, ridiculum est de fine, qualiacunque verba facere. Olynth 3.

Epilepsia laborantes prædicat se sanaturum, cum ipse omni improbitate & malitia laboret. Ex Orat. 1. contra Aristog.

Illud quidem turpe est, postea aliquando dicere, si quid acciderit: Quis enim putasset hæc futura esse: haud dubie oportebat unum facere, & alterum non facere. Ex Orat. 3 in Philip.

Neque quidquam prospicitis, prius quam aut factum quid, aut quid fiat, audieritis. Ex Orat. 1 in Philip.

Occasio. 5

PArvæ occasiones, magnarum rerum causæ existunt. Ex Orat. ad Leptinem.

Occasio parva & prima quæque offensio, celeriter omnia distulit atq; evertit. Ex Orat. de Cherronesicis.

Oportet eum qui ex vobis Remp. administrare vult, non subito affectibus ad iracundiã impellentibus obtemperari: sed ratione, et rebus ipsis, et temporis opportunitati servire: illa enim celeriter considerare solent, hæc vero permanere, et in longum tempus existere. Ex oratione 2 contra Aristog.

Vos, si tam ei resistatis, prudenter facturos dicam: si vero rejeceritis, ne hoc quidem cum volueritis, facere poteritis. Ex Oratione 3 in Philip.

An existimatis ipsam rei bene gerendæ occasionem aliquãdo valere ac etiam absque jure id quod conducit efficere: Jam verò cum in id jus simul et occasio & utile consentiunt, aliud quoddam tempus expectabitis vestræ simul & aliorum Græcorum libertatis recuperandæ! Ex Orat. de fœdere Alexan.

Qui recte occasione usi non sunt, ij ne si boni quidẽ aliquid à dijs acceperint, ejus recordantur. Olymp. 1.

De Legibus & earum laudibus. 6

VNiversa hominum vita. Athenienses, sive magnam urbem incolant, sive parvam, natura & legibus gubernatur. Horum porro natura quidem incerta & versatilis est, & sua cujusque hominis: leges autem communes & ordinatæ sunt, idemque præscribunt omnibus. Itaque si natura prava est, sæpe mala capit consilia, atque inde tales in delicta ruere facilè invenire licet: Leges vero justum, honestum & utile imperant,

imperant,& idipsum quæritant. Quod cum fuerit inventum,cóm nunc istud fit edictum, ac proponitur omnibus par & æquabile. Idq; lex est,cui omnes parere decet,cũ propter multa,tum maximè, quia omnis lex inventum sanè & donum est deorum, decretum verò hominum prudentũm : recta porrò vel spontaneorum vel culpa admissorum delictorum correctio civitatis præterea communis conventio, iuxta quam omnes vivere oportet qui in civitate sunt. Ex Orat. 1 contra Aristog.

Legibus & earum observantiá exornantur omnia. Ex Orat. 1 contra Aristog.

Nihil omnino neque pulchrum, neque decorum reperiri potest, quod non cum lege aliqua communicet. Ex Orat. 2 contra Aristog.

Si leges abrogentur, & cuivis licentia faciẽdi quidquid voluerit data sit,non solùm Res.pessum ibit, sed nec quidquam intererit, inter nostram & ferarum vitam. Orat. 1 contra Aristog.

Postquam omnibus in confesso est, leges secundùm deos,civitatem tueri, oportet vos omnes perinde ac si sederetis ad tributum exigendum, obtemperantem quidem istis laudare tanquam integrum salutis tributum pensitantem patriæ, minùs obedientem verò punire. Orat. 1 contra Aristog.

Par & æquum legibus acceptum ferre debetis: et quæ bona vobis sunt, omnia legum benignitate habetis. Ex Orat. contra Midiam.

Legum vis & authoritas quæ est ? utrum si quis vestrûm injuriis affectus exclamaverit,ut ipsæ accurrant & præsentia sua opem ferant ? minimè gentium : literæ enim depictæ sunt,neq; istud præstare possunt,quænam igitur earum vis est ? si vos, eas confirmetis, & semper ratas firmasq; exhibeatis earum opem imploranti. Ex Orat. contra Midiam.

Omnia quæ præclara sunt, quæque augusta & per quæ civitas decoratur ac conservatur, legibus accepta sunt ferenda: liberorum erga parentes observantia, juvenum erga natu majores reverentia & moderatio, legum adjumento & ope, turpitudinem, immodestiam, audaciam,

audaciam, impudentiam, fugiant. Ex Oratione 1 contra Aristogit.

Quæ sane corporibus eveniunt ægrotationes, medicorum industria & ope curantur: animorum vero ferocitatem propulsant ac ejiciunt legum-latorum sententiæ. Ex Orat. 2 contra Aristog.

Enitendum est profectò, ut omnes leges quàm arctissimè se habeant, in primis autem hæ, per quas parvam aut magnam licet esse civitatem: hæ verò sunt, quæ boni aliquid facientibus præmia decernunt, quæque contra facientibus supplicia constituunt. Ex Orat. ad Lept.

Duas ob causas omnes feruntur leges, tum ut nemini quidquam injusti liceat agere, tum ut iis, qui isthæc transgressi sunt supplicio affectis, cæteri meliores efficiantur. Ex Orat. 1 contra Arist.

Cum leges feruntur, videndum est quales & quænam sint, ubi verò latæ sunt, eas cõservare, iisque uti decet: nam id juramenti sanctitas, & alioqui justitia flagitat Ex Orat. 1 contra Midiam.

Decet vos qui judiciis exercendis semper præfecti estis, leges conservare, & eas validas & fortes reddere: harum enim beneficio probi improbis meliores evadunt. Ex Orat. contra Aristog.

Illi Locrenses sic putant, oportere veteribus latis uti, legibus & instituta moresq; patrios tueri, nec ad cujusque voluntatem & injuriarum impunitatem, leges ferendas esse: ut si quis velit legem novam ferri, in laqueum collum inserens legem ferat: atque si honesta & utilis videatur esse lex, vivit qui eã tulit, & abit; sin minus, constricto laqueo perit. Ex Orat. contra Timocrat.

Solon existimat argenteum quoddam numisma esse privatarum communicationum causa inter privatos repertum: leges autem putat civitatis numisma esse. Itaq; judices oportet, multo magis si quis istud, quod civitatis sit numisma corrumpat, adulterinũ inducat, odisse & punire, quàm si quis illud quod privatum sit. Ex Orat. contra Timocrat.

Primùm lex est populo lata, ut liceret Atheniensem creare

creare quemquam, nisi qui propter virile quoddam facinus erga populum Atheniensem, dignus sit fieri civis. Contra Neæram.

Nonne ridicula existimabitur esse civitas, si leges tulisse videtur quæ sacrilegos tueatur & conservet: Contra Timocratem.

Si quis injurijs quempiam affecerit, sive puerum, sive mulierem, seu ex liberis aut servis virum, aut quidquam legibus prohibitum, in istorum aliquem fecerit: Atheniensium ex his quibus licet, quicunq; volet, eum apud Thesmotheras deferat. Contra Midiam.

Si leges et Rempub. prodideritis, non invenietis qui vestri misereantur, De falsa legat.

Longè profectò gravius est scelus, scribere contra leges, quā tributū non solvere. Ex orat. Contra Andr.

Sic porrò exactissimè cognosceris, quanta proficiscitur utilitas ex bonarum receptarumq; legum observatione, quantumque damnum ex earum contemptis, si legum commoda seorsum, & quæ ex earum violatione eveniant damna, ob oculos posita perspiciatis, Ex Orat. 2 contra Aristogit

Nullus est usus civitatis quæ nervos ac vires adversus sceleratos et injuriosos non habet; neq; Reip. in qua venia et amicorum preces plus valent quam leges. Ex Orat. de falsa legat.

Illud est Democratiæ summum præsidium, hostes vel consulendo, vel pugnando superare: legibus autem sive volentes, sive repugnantes minores se gerere. Ex orat. 2 contra Arist.

Neminem quæso censeatis tantæ apud vos anthoritatis esse, ut qui leges transgressus fuerit, inultus maneat. Olynt. 3.

Oportet legum violationes omnibus communes existimare, in quocunq; tandem deprehendantur: neq; ullum tantum beneficium in Remp. neque homo quisquam, neq; dolus aliquis, aut aliud quidquam excogitari debet, cujus gratia qui leges violaverit, non luat pœnas. Contra Midiam.

Illud ab omni ratione alienā censeo, cum is qui contra leges aliquid loquutus fuerit, si convincitur, tertia parte

parte corporis sui mulctetur infamia: eos qui non dictis, sed factis leges transgressi sunt nullas dare pœnas. Ex Orat. de Corono præfect. navalis.

De justitia. 8

Rectè Judicare par est, & Eunomiam illam æquitatis amantissimam, plurimi facere, quæ omnes & urbes & regiones conservat: simul inexorabilem venerandamque. Justitiam colere decet, quam Orpheus is qui sacratissimas ceremonias nobis tradidit, juxta Jovis solium assidere, & omnium hominum facta cernere dicit. Ex Orat. 1 contra Aristog.

Ius adeo valet in omnibus, ut si quis fortuitæ cædis alterum convicerit, & plane purum non esse ostenderit, posthac vero injuria remissa eum dimiserit, non amplius eum eijcere licet. Ex Orat. contra Nausimachum.

Arbitror nihil perinde decere eos qui in Democratia vivunt, ut æqui & iuris studium. Ex Orat. de fœdere Alexand.

Decet nos, cum propter nos ipsos, tum propter reliqua nostræ civitatis præclara facinora, operam dare ut ostendamus omnibus hominibus nos & antea & nunc et semper fuisse, & esse iuris et æqui studiosos. Ex Procemio 33.

Et iustitiæ et æquitatis et verecundiæ omnibus hominibus sunt aræ, aliæ quidem pulcherrimæ & sanctissimæ in animo et natura cuiusque: aliæ vero communes omnibus ad colendum positæ: sed non impudentiæ, non calumniæ non periurii, non ingratitudinis, Ex Orat. 1 contra Aristog.

De immodica plus habendi acquirendique cupiditate, seu injustitia. 8

EX malevolentia aliquem dedita opera omnibus in rebus insectari, suamque potestatem et vires tanquam legibus ipsis superiores iactitare, indignum hercle ac non iustum est. Ex Orat. contra Midiam.

Ob privatam utilitatem unumquemq; reperietis ad multa perpetranda impulsum, quorum nihil volebat facere. Ex Orat. de pace.

Ijs qui de industria contumeliosi sunt, leges acerbas esse cernere licet. Ex Oeat. contra Midiam.

Injuriam

Injuriam infert aliquis sua voluntate ; Ira & supplicium contra ipsam Peccavit quispiam inconsultò ; venia pro pœna huic datur. Ex Orat. de Corona.

Quæcunq; quis vi adhibita facit, communes esse injurias, etiam iis, ad quos negotium nihil attineret, existimavit legislator. Ex Orat. contra Midiam.

Leges sunt de cædibus latæ, quæ eos qui consultò interfecissent morte, perpetuo exilio, omnium denique bonorum publicatione mulctant : eos autem qui inconsultò, venia et magna humanitate dignos judicant, Ex Orat. contra Midian,

Nullus eorum qui beati sunt & felices, terminum aut finem habet cupiditatis habendi. Ex Orat. contra Aristocrat.

Non est apud istos, quorum studia, cogitationes denique omnes ad immodicam habendi cupiditatem referuntur, quidquam vel firmi vel sancti. Ex Orat. contra Aristocrat.

Nihil est profectò molestius, quàm vicinum avarum, atque injustum habere. Ex Orat. contra Callic. de fundo.

Quum ex immodica habendi cupiditate & improbitate quis potens evaserit, prima quæque occasio, levissimaq; offensio omnia dissipat atque dissoluit. Olynthiac. 2.

Fieri nequit, injurijs, perjurijs, & mendacijs ut firmū imperium comparetur: sed talia semel brevique tempore durant : & vehementèr quidem spe, si usu venit, nituntur: temporis autem progressu deprehenditur, & in ipsis occidit. Olynth 2.

Qui propter immodicas cupiditates habendi acquirendique aggrediuntur ea quæ minimè decet, ij non quæ difficilia sunt cogitare solent, sed rerum secundarum felicem successum Ex Orat. contra Aristog,

Si quis privatim ulla in re aliquem offenderit, illud recordari & memoria tenere, neq; quietem agere, injustum est atque perfidiosum Ex Orat. de Corona.

Si quis vos interroget, quodnam genus omnium hominum qui in civitati sunt, improbissimum sit : neque sunt agricolæ, neq; mercatores, neque argentarij, neque

que ejusmodi quidquam, sed qui quæstus gratia dicunt rogationemq; proferre consueverunt. Ex Orat. contra Aristocrat.

Non cum rerum vestrarum quicquam interire permisistis, tum graviter ferre oportet, sed dum res quidē vestræ in tuto sunt, eos autem qui præsunt, propter avaritiam, non eam suscipere curam perspicitis quam debebat. Ex Orat. de Corona præfectura.

De homine justo ac bono. 9

Boni civis esse judico, rerum salutem eloquentiæ, venustati, & gratiæ anteferre. Olynt. 3

Non discedere ab ijs quæ civitati conducere constat, sive obstrepi, seu quidvis aliud pati per vos ei contingat, boni & justi civis id esse judico. In 4. Procem.

Duo Athenienses hæc, natura modestum civem habere oportet (sic enim mihi de me ipso dicenti absque invidia verba facere licebit) in magistratu quidem, ut generosi & principis viri voluntatem & animum, erga civitatem conservet: in omni verò tempore & actione, benevolentiam, hujus enim natura domina est, potentiæ autem & virium altera. Ex Orat. de Corona.

Certamina nulla re alia tantopere video indigere, ut bonis & fortibus viris. Ex Orat. de Classibus.

Præstat simplicem videri, quàm improbum esse. Ex Orat. Ad Leptinem.

Ob pecuniam ista facere videri, nō est bonorum virorum: nam neq; elationi, magnitudinique animi vestri, neque reliquo instituto vestro consentaneum esse videtur. Ex Epist. 1.

Coronæ, immunitates, alimenta & hujusmodi, præmia sunt, quæ vir bonus siquis sit, assequatur. Ex Orat ad Leptinem.

Neque vero mihi videtur istud esse boni civis, eam Reip. gerendæ rationem instituere, qua ego statim futurus sim primus vestrûm, vos autem aliorum postremi: sed oportet civitatem unà crescere cum bonorum civium rationibus, & quod maximè in rem sit semper, non facilè, omnes dicere: huc enim natura ipsa sponte fertur, illuc oratione oportet progredi optimum civem

populum

populum docentem. Ex Orat. de rebus Cherronesi-cis.

Oportet cives iustè inter se Reipub. communione uti: Locupletes quidem ad vitam suam opes tutò & sine metu possidere se existimantes, ac de iis nô timentes; in periculis autẽ, pro salute patriæ facultates publicas & communes facientes: Cæterum reliquos, communia quidem quæ sunt, communia existimantes, eorumque partem accipientes quæ autem cuiusque privata possidentes: Sic & parva civitas magna fit, magnaque servatur. Ex Orat. 4 in Philip.

De improbitate. 10

IMprobitas res est temeraria, audax, & alieni cupida. In Orat. contra Aristog.

Par est, eos qui bona & iusta re non rectè & decenter usi sunt, vituperare. In appellatione contra Eubulid.

Omnis improbus per se parum potest. Ex Orat. 1. contra Aristog.

Reliquorum hominũ videatis alios optimos ac modestissimos, qui sua natura quæ oportet omnia ultro faciunt: alios vero istis deteriores (quos tamen pudet palã improbos vocari) qui metu vestri, & turpitudinis & dictorum & infamiæ dolore peccare cavent: deterrimos verò, & quos consceleratos appellant, solis supplicijs ad modestiam redigi posse ferunt. In Orat. 1 contra Arist.

De invidia. 11

INvidia prorsus iudicium est malitiæ & vitij naturæ, nec excusationem habet, propter quam consequatur veniam hoc malo affectus. In Orat. ad Lepti.

Quando æquitas & publica utilitas superantur invidia: tum omnia sursum ac deorsum versa esse existimandum est. In Orat. 1 contra Aristog.

Adversus invidiam nihil prodest vera dicere. In 3. Epist.

Viri est optimi, propter ea quæ ipse gessit in Remp. potius postulare se honorari, quàm habitos honore aliis invidere. Ex Orat, ad Leptinem.

Omnibus hominibus natura insitũ est, ut maledicta

&

& crimina perlibenter audiant: laudantibus autem ipsi graviter succenseant. Ex Orat. pro Corona.

Omnino commune est opprobrium, Athenienses, & universæ civitatis calamitas, invidiam videri plus valere apud vos quàm beneficiorum gratias, cùm præsertim illa sit morbus, hæ verò in Deorum numerum relatæ sint. Ex 3 Epist.

Et si iis qui adhuc sunt in vita, obstet invidia, quo minus iustos & debitos honores obtineant, suis tamen liberis licebit merita præmia à vobis reportare. Ex 3 Epist.

De Calumniatore, & calumnia. 12

MAla res, Athenienses, mala res est perpetuò calumniator, & undiqne res invidiosa & contentiosa. Ex Orat. de Corona.

Ea est calumniatoris natura, in crimen vocare omnia, probare verò nihil. Ex appellatio contra Bubulid.

Perjurum aliquem & perfidum appellare, neque rem ita se habere ostendere, inane convitium esse quis iure dixerit? Olynt. 2.

Neminem unquam vestrûm fortasse vipera momordit, neque phalangium, & absit ut mordeat unquam: sed tamen omnia ejusmodi animalia ubi conspexeritis, mox interficitis, itidem, & cùm delatorem & crudelem & hominem videritis viperinam habere naturam, ne expectate donec aliquem vestrûm mordeat, sed cum primum occurrerit, puniatur. Ex orat. 1 contra Aristog.

Nullus eorum profectò qui in belli periculis fugiunt seipsum accusat, sed vel ducem, vel propinquos, vel omnes potius quàm sese: victi sunt tamen, culpa nimirum eorum omnium qui fugerunt: manere enim dicebat eum qui alios accusat: quod si istud fecissent singuli, vicissent. 3 Olynt.

De Jurejurando. 13

IUsjurandum maximum & potissimum apud omnes homines esse censetur. Ex Orat. in Bœotum de dote.

Iustum

Justum sanctumque Juramentum omnibus maximè faciendum est. Contra Aristog.

Si qui pecunias habent, eas perdere minimè volunt, quo pacto vos honestè Jusiurandum contemnetis. Ex Orat. contra Midiam.

De Republica. 14

TVm aJunt Rempub. optimè se habuisse, quum modesti & prudentes viri ipsam administrabant. Ex Orat. contra Theocrinem.

Civitatis ego divitias arbitror, socios, fidem, benevolentiam. Ex Orat. 4 in Philip. & de rebus Cherrones.

Decet vos, in armis & bello formidabiles, in Judiciis autem humanos esse. In Orat. de Ordinat. Reip.

Nihil ingenuè simpliciterque facere, non solùm vobis est indignum & parum generosum, sed etiam maxima habet pericula. In 1 Epist.

Non rumore solum vos vestras res cognoscere, verum etiam præsentes spectare oportet. Ex Orat. 1 in Philip.

Res civitatis non ita tractabant, ut opes immensas pararent, sed Rempub. sibi amplificandam esse singuli putabant Olynth. 3.

Oportet, Athenienses, eum qui boni aliquid facere nostræ civitati cupit, primùm vestras aures sanare, corruptæ enim sunt: adeo falsa & multa & quævis potius quàm optima audire consuevistis. In Orat de ordination. civitat.

De Judicibus & Judiciorum laudibus. 15

IN Judiciis vobis est salus, vosque decet judiciis exercendis Rempub. conservare. In Orat de ordinatione civitatis.

Bonorum & incorruptorum Judicum est, eos cives, qui cùm divitiis circumfluunt, ultrò pecunias in publicum erogant, & qui in trecentorum classe sunt, si istius indiguerint, refocillare: qui verò se id perdere existimant, quod in Reipub. commodum conferunt, eorum numero qui primi tributum persolvunt, sunt scribendi

neque

neque est sinendum ut effugiant. Ex Orat. contra Phænippum.

Si spectare & quærere velitis, qua tandem re qui ex vobis Jus dicũt, semper potentes sint, & omnium civium domini, sive ducenti, sive mille sint, sive quotquot civitas constituerit: reperietis id non eò fieri, quod soli e cæteris civibus, armis insignes, aut corporibus optimis & fortissimis præditi sint, Judices, aut ætate florentissimi, aut re ulla simili; sed quod legibus valeant. Ex Orat. contra Midiam.

Oportet vos, ipsa veritate ex accusatione & defensione verè cognita, ita tum sententiam ferre & pro diis legibus, Justitia, & vobis ipsis. Ex Orat. contra Neæram.

Si occulta est sententia, non id circo deos latebit: Ex Orat contra Midiam.

Humana cogitatione id perspexerit aliquis, quod omnium perniciosissimum & formidabilosissimum est, siis qui civitati præfectus est iis permittatur familiaris esse, qui non eadem cum populo sentiunt. Ex Orat. de falsa legat.

Semper profectò Athenienses, convenit odio habere punireque proditores & corruptos: potissimùm vero nunc oportunè communi omnium hominum utilitate id fieri potest. Ex Orat. de falsa legat.

Qui in Repub. administranda muneribus corrumpuntur, punire omninò oportet, & odisse semper & ubique: ut probi cives & qui se præstant castos ac integros, videantur & aliis & sibi optimè consuluisse. Ex Orat. de rebus Cherron.

Æquum esset, Athenienses, vos pari & eodem odio esse in eos, qui vos decipere conati sunt, quo, eos qui potuerunt: quod enim in istis fecerunt, vosque eò induxerunt: quod autem eorum conatus exitum & finem destinatum non habuerunt, fortuna in causa est. Ex 61 Procem.

Quem, Athenienses, munera accipientem videritis, hunc & proditorem esse existimate. Quod si alius tempora alius negotia, alius milites prodiderit, quarum rerum quisque vestrũm opinor potestatem habuerit, eas perdit,

perdit, ejusmodi tamen omnes æque odio habere par est. In Orat. de falsa legat.

Solon supplicia privatis hominibus tardiora constituebat, magistratibus verò & Reip. administratoribus velocia, existimans posse quocunque tempore de illis pœnas sumere, hos autem vindictæ sumendæ spatium non admittere. In Orat. 2 contra Aristogit.

Par est, homines cum simus, talia & dicere & legibus statuere, quæ nemo reprehenderit. In Orat. ad Leptinem.

Leges spectandæ sunt, judices: nam juxta eas vos causas judicaturos esse jurastis: & videte quâto majori supplicio dignos eos esse vulgo censent, qui sua voluntate, & per contumeliam piaculum admittunt, quam alios, qui casu & imprudentes peccant. In Orat. contra Midiam.

Quæ justa cognovistis, hæc custodite & mementote quoadusque decreveritis ut iustam & religiosam sententiam adversus prava suadentes feratis. In Orat. ad Leptinem.

Illos juvare oporret iudices, qui legum vocem veram esse censent, & vestram hanc, quæ in foro iudiciali editur, miseria & calamitate affectis, non sceleratis ac injuriis opem laturam esse putant. In Orat. contra Phænip.

Qualescunque uidebimini amare & defendere, iis similes judicabimini. Ex Orat. contra Androt.

Quicunque neque inimicitia, neq; benevolentia, neq; ulla alia iniqua causa ductus, nullam, adversus conscientiam suam, fert sententiam, piè sanctèq; facit. Ex Orat. contra Aristocrat.

Quanto magis declaratam à nobis improbitatem nihil curaveritis, tanto magis in vobis infamia inerit. Ex Orat. 1 Contra Aristogit.

Quo exactiùs quæ gesta sunt intellexeritis, eò iustiorem & sanctiorem de eo fereti sententiam. Ex Orat. contra Aphobum falsi testimonij.

Censeo neque legum, neque stipulationis & cautionis ullius utilitatem esse ullam, nisi qui pecunias accipit, vir sit admodum Justus. Hocq; pacto duorum alterum

rum sit, aut vos timeat, aut eum quocum pactus est, vereatur: ex orat. contra Dionysidorum.

Magna est injuriis & sceleratis omnibus pars & ad aequitiam ansa, morum vestrorum lenitas & mansuetudo: ex orat. contra Midiam.

Haud aequum est, ut qui pro legum conversatione adsunt, longis narrationibus & criminationibus animum attendant, sed iis quae omnes facilè assequamini: ex delatione contra Theocrinem.

Eum qui leges & Reip. administrationem sibi curae esse praedicat, velut nunc iste, etsi nihil aliud, hoc certè habere oportet: iisdem dolere, ac iisdem de rebus laetari quibus populus, & nó sub proposito administrádae Reip. ab adversariorũ parte stare: ex orat. de Con.

Qui pro civitate nonnihil facere conatur, vosque mansuetos ac clementes experiri studet, eum hujus civitatis mores tenere par est: ii verò quinam sunt? imbecillium misereri, validorum & potentum petulantiam reprimere, ac non multitudinem crudeliter tractare; adulari autem semper potentiorem & ditiorem. ex orat. contra Timocrat. & ex orat. contra Androt.

Talia non semper laudibus afficere, neque admirari vos oportet, neque publicam ex eis magnificentiam & liberalitatem metiri, si quis aedificet splendidè aut ancillas habeat multas, aut amplam supellectilem: at is honorandus est, qui talibus in rebus largus est & magnificus, quarum commoditas ad vos omnes redit: ex orat. contra Midiam.

Vt is omnibus gratus sit qui suadet aliquid, & Remp. gerit, fieri non potest: ex 3 Epist.

Oportet quidem cogitare semper & agere quae justa sunt; una porro observare, ut haec quoque profutura sint: ex orat de Rhodiorum libertate.

Omnes appetunt societatem cum iis inire & consentire, quos viderunt esse paratos, & velle ea facere quae oportet: ex orat 1 in Philip.

Absurdũ est eum jus & aequum vos docere, qui quae justa sunt non facit: ex orat de Rhodiorum libertate.

Scimus hoc universi, quod omnes etiam si quae justa sunt, volunt: tamen hactenus certe non agere erube-

ſcunt, & omnibus injuriam facientibus palam adverſantur, præſertim ſi qui læduntur. Et iſtud eſſe quod corrumpit, & labefactat omnia, reperiemus; hocque omnium malorum eſſe principium, nolle videlicet, quæ juſta ſunt ſimpliciter agere. ex Orat. pro Megalopolit.

Non licet maledicere magiſtratibus, etſi flagitioſiſſimi ſint: aut traducere, ut ſibi ſint quàm ſimillimi. Ex Orat contra Androt.

Nemo talia ignorat, Priuatorum hominum vitam tutam ac facilem, & periculorum eſſe expertem: Rempub. verò adminiſtrantium contentioſam & periculoſam, & quotidie laborum malorumq; plenam. Ex orat. 4. Philip.

Varia ſunt profecto excogitata ad urbium cuſtodiam, ſalutemque propugnacula: ut aggeres, muri, foſſæ, & quæcunq; alia ejuſmodi: hæcque omnia certè ſunt manibus confecta, ſumptuq; magno egent. Natura vero unum commune ſapientiæ in ſe habet munimentum, quod quidem omnibus bonum eſt, et ſalutare, potiſſimum autem plebeculæ adverſus tyrannos: quodnam illud eſt? diffidentia: hanc ſi ſervaveritis, nihil mali accipietis: ex Orat. 2. in Philip.

Si omnes verè ſuppliciorum legibus conſtitutorum metu, à quovis ſcelere recedant, omneſq; beneficiorum æmulatione quæ oportet facere inſtituant, quid vetat maximam eſſe civitatem, et omnes bonos, neminem autem improbum? ex Orat. ad Leptinem.

A vobis omnibus expoſtulo, quæ etiam non petentibus impartiri æquum eſt, ut nullam gratiam, nullumve hominem pluris faciatis, quàm æquitatem et jusjurandum. Ex Orat. de falſo legat.

Non eſt, non eſt, Athenienſes, omnium rerum quidquam intolerabilius contumeliâ, neque propter quam potius iraſci conſentaneũ ſit. Ex Orat. contra Midiam.

Trierarchus, qui pro Repub. dimicat, ſperare non debet ſe divitem factum iri de publico, ſed de ſuis facultatibus Reipub. opem laturum. Ex orat. de Corona præfecturæ navalis.

De

De Deliberatione. 16

DEliberandum est quidem lente, quod autem decretum fuerit, maturè ac celeriter faciendum. In 10 Procemio.

Non, qui celeriter & exemplo consilium dant, quæ in rem sunt maximè consulunt. Ex Orat. 1. in Philip.

Ego censeo eum oportere, qui de rebus ad civitatem pertinentibus dare consilium instituit, potius ut consideret quæ decreta fuerunt utilia fore, quam ut extemporales orationes gratiam habeant. Ex 10. Procemio.

Oportet eos qui magnis de rebus consultant, nullam ulla de causa cogitationem prætermittere. Ex Orat. de Ordinatione Civitat.

Cùm res malè se habent, de quibus oporteret deliberare, difficiles esse necesse est de eis etiam consultationes. Ex 47. Procem.

Non arbitror, ejus qui vobis consilium det esse munus ullum, præterquam dicere quæ maximè sunt ex usu. Ex Orat de rebus Cherronesicis.

Facere ipsos dicere & decernere posterius ordine cum sit, potestate prius & præstantius est. Olynth. 3.

Neque coquo cultri ullus est usus profecto, qui non secat, neque volenti per eum negotia & mala omnibus suboriri, vendituris hæc calumniator, nulla in re commodus est. Ex Orat. 1 contra Aristogit.

Rectè deliberandi principium hoc est, ut ne deliberetur, prius quàm ea, de quibus decernere oportet, audita fuerint: nam neque tempus, neque ratio eadem est et confirmandi ea quæ videntur, et considerandi quid ante omnia conducere videatur. Ex 29. Procem.

Qui pro civitate aliquid facit, illum oportet civitatis mores imitari. Ex Orat. contra Androt.

Par est, eos æquis animis audire velle, qui consilium dare volunt. Olynth. 3.

Optima suadere quam difficile est. Ex 9. Procemio.

Precari facilè est omnia quæ quis vult in unum et eundem locum brevi tempore collecta: eligere autem quum de rebus quid consultandum propositum fuerit, non per æquè facile: sed oportet optima pro Jucundis, si

utraque non liceat, accipere. Olynth, 3.

Democratiæ cum multa alia habent et honesta et justa, quæ hominem prudentem sibi vindicare decet, tum loquendi libertatem, veritate fultam, quæ retineri non potest, quin vera crimina objectet: ex orat. 1 Funebri.

Oportet, Athenienses, eum qui boni aliquid facere nostræ civitati cupit, primum vestras aures sanare; corruptæ enim sunt; adeo falsa et multa, et quævis potius quam optima audire consuevistis: ex orat. de ordine civit.

Tumultuando sanè celeriterq; stomachando multis utilibus consiliis privari potestis; sed si modestè taciteque audire volueritis, ut omnia præclarè se habeant, efficietis, & si quis delirare videatur, contemnetis: ex 5. Prooemio.

Cum deliberare natura ipsa difficile sit ac grave, vos ipsum adhuc multò gravius reddidistis, Athenienses: nã reliqui omnes homines ante rem rerumque eventum deliberatione uti cõsueverunt, at vos post res tum demum deliberatis. ex orat. de pace.

Non minus impiè fecerunt, qui concilium dederunt, quàm qui manibus suis facinus admiserunt: Ex Orat de falsa Legat.

Qui semen præbuit, is est natorum malorum auctor: ex orat. de Cor.

Rectè deliberata, & summo studio laboreque probata, sæpe, quia præfecti aliter utantur, corrumpuntur: ex 1 Epist.

Eum qui alios accusaturus est, omnesq; judicaturus; omni vitio carere oportet: ex orat. 1 contra Arist.

Non decet acerbè inquirere, quid alii gesserint, nisi ipsi ante officium nostrum fecerimus, Olynth. 2.

Cavere conabor, ne in ea ipse incidam, in quibus alios reprehendo: ex 12. Procem.

Non est æquum, neq; conveniens, ut ejus qui offensus est meum, illi qui omnes suæ contumeliæ habenas laxavit, particulã ad salutẽ præbeat; sed eum, per quem non steterit, quo minus crudelissima quæque perpetrarentur, punire decet: ex orat. contra Midiam.

Eum

Eum probum & incorruptũ se præstare debere judicabant, qui ad Remp. accederet; immo vero illi largitatem usque adeo inimicam & inutilem esse civitati existimabant, ut in nulla actione, neque homine fieri timebant. Ex orat. de falsa legat.

Si dederitis vos in hanc consuetudinem, ut oratoribus & authoritatem habentibus potius credatis quam impotentioribus, ea consuetudo in vos ipsos redundabit. Ex orat. contra Callip.

Si nostis, Athenienses, quid optimum sit factu de rebus præsentibus, peccatum est eas ad deliberandum proponere: quæ enim ipsi, ante quam sententias audiveritis, utilia esse judicatis quid opus est istis audiendis frustra cruciari? Ex 11. Procem.

Accusare profecto, ad eos qui res gestas arguunt & damnant, pertinet; sed consilii dandi ratio, de rebus præsentibus & futuris propositum est. Ex 12 Procem.

Oportet cum summæ utilitatis, tum gloriæ vestræ causa, dare operam ut simul quæ utilia, quæque justa, sunt, deliberare videamini. Ex 50. Procem.

De Oratore. 17

EQuidem video oratorum facultatem & vim maxima ex parte in auditorum esse potestate. Ex orat. de Corona.

Oratoris oratio non est magni pretii, neque vocis intentio, sed in idem cum populo consentire, & eosdem odisse ac amare quos patria. Ex orat. de Corona.

Aliæ facultates abunde satis per se sufficiunt, sed vis illa dicendi, si vobis auditoribus reclametur, mutila est & manca. Ex orat. de falsa legat.

Vt vos approbaveritis, ac erga unumquemque benevolo animo fueritis, ita orator sapere videbitur. Ex orat. de Corona.

Non unus, neque duo ista norunt neque sub ala, ut ajunt, provocatio facta est, sed in medio foro multis præsentibus. Ex orat. contra Aphobũ falsi testimonii.

Aggressi negotia, quæ declarare verbis pro dignitate nemo possit, ipsi quidem eloquentiæ laudem reportãt; sed efficiunt ut de illorum virtute cõcepta apud auditores opinio minus appareat. In 80 Procem.

Nunquam oratores vos neque improbos, neque probos efficient, sed vos istos quales volueritis. In Orat. de Ordinat. civit.

Nihil est gravius, Athenienses, quàm quod iisdem moribus, quos culpant oratores, utantur. In 37. Procem.

Equidem aqua bibens non abs re difficilis & morosus homo sum. In Orat. 2 contra Phil.

Quodnam majus crimen dicere quis possit in virum oratorem, quàm si non eadem sentit ac loquitur? In orat. de Corona.

Non est quidquam indignius ac molestius, quam cum vir authoritatem habens, et facultate dicendi præditus, testibusq; abundans audet mentiri: tum enim necesse est, reum non jam de re tantum dicere, verùm etiam de ipso dicente, quod ei propter authoritatem credere non par sit. In Orat. contra Callip.

Videte, Athenienses, ne diversum distinctumq; sit, orationem habere commodam, et suscipere negotia utilia, illudq; oratoris munus sit, hoc hominis mente præditi: vos itaque plebei, et potissimum natu maximi, dicendi facultate summis oratoribus pares esse non debetis (istud enim eorum, qui sunt exercitati, negotium est) sed prudentia iis vel similes esse, vel potius vincere, experientiam enim multarum rerum et usus eam ingenerant. In 27 Procem.

Quum admodum superbè surrexisset Philocrates, Nihil est, inquit, mirum Athenienses, non eadem mihi & Demostheni videri: hic enim aquam, ego verò vinum bibo. In Orat. de falsa legat.

Illa die profecto de adulteriis & protervitate orationes adverso, quod ajunt, flumine fluxerunt. Ex Orat. de falsa legat.

Qui infelicium miserorumque casus & mala norunt, videntes (quod proverbio fertur) non vident, & audientes non audiunt: illi porro sic se gerunt in iis quæ faciunt, ut constet eos sua regere incommoda, & infamiam metuere. Ex Orat. contra Arist.

Minimè hercle censeo oportere, ut superbi homines & eloquentiæ opinione elati, res alienas appetant, aut

dicendi

dicendi promptitudine freti eripiant: hi enim improbi sunt sophistæ & flagris digni. Ex Orat. contra Aphobum, de falso testimonio.

Cùm sanè videritis eloquentiam, aut vocis claritatem aut aliquam aliam ejusmodi virtutem in viro bono & munifico vigere, congratulari & una excolere vos omnes oportet: commune enim vobis cum omnibus aliis id bonum est, sed cùm in sordido & improbo, quovisq; quæstu victo, eum ejicere, acerbeque & hostiliter arcere oportet. Ex Orat. de falsa legat.

Quo promptius ipsa oratione uti videmur, eo magis illi diffidunt omnes. Olynth. 3.

Ipsa orationum elegantia & lepos, auditorum benevolentia indiget; qua cum si etiam mediocriter dixerit gloriam reportabit, nec non gratiam sibi conciliabit: citra hanc, etiam si bene dicendo excellat, ab auditoribus tamen negligetur. Ex Orat. Funebri.

Omnis oratio, si res ac facta absint, vanum quippiam & inane videtur. Olynth. 3.

Omnis oratio vana est & infrugifera, quæ actionum expers fuerit. Ex Orat. ad Epist. Phil.

Nonnullos animadverti reorum, qui cum rebus ipsis damnarentur, nec possent probare se culpa vacare, alii ad anteactæ vitæ moderationem & temperantiam confugiebant, alii ad majorum suorum præclara facinora & liturgias, alii ad cætera ejusmodi, per quæ judices ad misericordiam & humanitatem flectebant. Ex Orat. 1 contra Aristogit.

Si ad gratiam concionari oportet, quæcunque oratione prætermiserit aliquis, ut ne molestus sit, eadem de rebus ipsis prætermittentur, si verò orationis venustas & gratia rebus consentanea non fuerit, damnum affert. Ex Orat. 1 contra Philip.

Id unum reliquum est iis qui causam tueri non possunt, ut effugia & prætextus quosdam inveniant, qui, ablata præsentis causæ memoria, in iis vos retineant quæ ad hoc ipsum crimen nihil spectent. Ex Orat. contra Theoc.

De imperatoribus 18

QUotidianis rebus præesse, et ex tempore subitis casibus rectè uti, et quamque occasionem nosse, ac judicare, quas res ex familiari colloquio conciliare possibile sit, quas porro vi extorquere licet, Imperatorum rebus præfectorum est officium: ex 1 Epist.

Si quis re vera pace ipsa gaudet, ipsis ducibus quos omnes accusant, gratiam habeat. Ex orat. de falsa legat.

Amicos, & familiares, & militum duces invenietis gloria valere ob res fortiter gestas, anxiè tamē & periculose magis quam qui obscuri et inglorii sunt, vitam degere: his enim militibus ab hostibus suis solum imminet periculum: illi vero duces suos adulatores & fraudatores magis quam prælia formidant. Ex orat. ad Epistolas ad Philip.

De tyranno & tyrannide. 19

REx et tyrannus omnis inimicus est libertati, et legibus contrarius. Ex 2. Orat in Philip.

Non sunt tutæ civitatibus istæ tyrannorum nimiæ familiaritates: Ex 2 orat. in Philip.

Prorsus res est in fida & formidabilis civitatibus tyrannus, præsertim si finitima loca possideat. Olynth. 2.

Populus. 20

POpulus sanè turba est, & res omnium instabilissima ac imprudentissima, ut in mari fluctus flexibilis & inquietus, qui ut contingit agitatur: alius venit alius recessit, ac nemo Reipub. curam gerit, imò ne meminit quidem. Ex Orat. de falsa legat.

Ne ostendite utilius esse externas amicitias sibi conciliare quàm populi fideì seipsum committere: Ex 2 Epist.

Pecuniæ comparandæ nunquam populus studiose operam dedit; sed ita gloriæ, ut nihil aliud magis expeteret: Ex Orat. contra Androt.

Non est quod præ cæteris magis cavere oporteat, quam ne aliquis permittatur, ut in populo major potentiorque fiat: Ex orat. de falsa Legat.

De Patria. 21

ARbitratur ingenuorum quisque non patri & matri solum se esse natum, verum etiam patriæ; Quid vero interest? quod qui parentibus se solum esse natum existimat, fatalem naturalemq; mortem exspectat: qui vero etiam patriæ ne hanc servientem videat, mortem oppetere non dubitabit, magisque metuendã esse reputabit ignominiam & infamiam, quas in serviente civitate necesse est. Ex Orat. de Corona.

Non solum ad patrem & majores suos viritim genus ortumque suum referre unicuique licet, sed ad totam communiter patriam, cujus omnium consensu indigenæ sunt. Ex Orat. Funebri.

Quis adeo est infelix, qui se ipsum, parentes sepulchra, patriam parvi quæstus gratia prodere velit? Ex Orat. de Classibus.

Cui utilia sunt eadem tempora quæ & Civitatis hostibus, is amator patriæ nullo modo esse potest. Ex Orat. de Corona.

Fieri non potest ut leges & jusjurandũ iis curæ sint, qui in perniciem eorum quæ patriæ prosunt: seipsos vendiderunt; sed ipsis hominibus solis contenti sedacant eos, qui velut perfunctoriè & frigidè ibi, ac non sedulo & acuratè concionibus intersunt, neque existimant hoc præsens otium aliquando futurum causam magni & horrendi tumultus. Ex Orat. de fœdere Alex.

Eos qui patriæ consulunt, Athenienses, quærere oportet, non eum cujus desperationis sint socii, sed eum potius, cujus & mentis prudentiam & diligentiam sectentur. Ex Orat. 2 contra Aristogit.

De fortitudine. 22

NOn est difficile, neque cum deliberare opus fuerit, fortitudinis opinionem consequi, neque cum aliquid institerit periculum, vehementem in dicendo videri; sed illud difficile est & conveniens, in periculis fortitudinem ostendere. Ex Orat. de ordinatione Civit.

Nunquam fieri potest opinor, ut qui paucis & vilibus rebus occupantur, magnos & audaces animos capi-

ant: quemadmodum neque qui circa res præclaras & splendidas versantur, parva & tenuia cogitent. Ex Orat. de ordinat. civit.

Nunquam, opinor, fieri potest, ut magnum ac generosum sensum induat, qui circa parva & abjecta versatur. Olynth. 3.

Qualiacunq; hominum studia fuerint, tales eos etiam habere animos necesse est. Ex Orat de Ordinatione civit. & 2. Olynth.

De Diligentia.

PRæclarum quidem est etiam per fortunam inter illustrissimos admirationi esse, sed multò præstantius est industria sua quidquid gloriosum ac illustre sit, adeptum esse. Illa enim sceleratis etiam interdum sese objicit: hujus autem societas & communicatio nemini adest, nisi qui generoso animo atq; forti excellat. Ex Orat. Amatoria.

Par est, quibus in rebus quisq; se exerceat ac in quæ incumbit, in iis ut plus valeat. Ex orat. 2 in Philip.

Recta prudensq; rerum gerendarum in adolescente inquisitio, & animi boni, & vegetæ mentis commune signum est: ex orat. Amatoria.

Quanto naturam habes præclariorem, tanto majores dignitates expectes, citiusq; tui periculum facere velis censeo: ex orat. Amatoria.

Haud par est, ut quum quis nihil agat, vel amicis quidem mandet, sua causa aliquid ut faciant, nedum diis immortalibus. Olynth. 2.

Quando fortuna cessat, & hostes juvat, reliquarum rerum satagite; sin minus, providete, ne vos una & magistratus singulos accusetis, & res vestræ, Athenienses, pessum eant: nam fieri nequit, ut hæ absque magno quodam malo consistant, nemine eas conservante: ex 3. Procem.

Non mirandum est, illum ipsum, qui militat, laborem non detractat, & rebus gerendis omnibus adest, neque ullam occasionem, neque temporis momentum rei benè gerendæ prætermittit, vobis cunctantibus, decernentibus, & sententias rogantibus, superiorem esse. Olynth. 2.

Nihil

Nihil est cautis hominibus & circumspectis adeo formidabile, quin diligentia præcaveri possit: neq; ullum malum est, quin incautis & pigris evenire queat. Ex 25 Procem.

Si quis existimat Alexandrum eò fortunatum quia ad eum quem optabat, exitum perducebat omnia: illud cogitet, quod agendo, & laborando, & audendo, non desinendo, felix fortunatusque sit. Ex 1. Epist.

De Ignavia. 24

Rerum occasiones tarditatem nostram & ignaviam non expectant, Ex Orat. 1. contra Philip.

Si quod quisque vult quærens desidebit, & ut ipse nihil faciat secum revolvens primum, sanè nullos unquam inveniet, qui facturi sint. Ex Orat. 1. contra Philip.

Cum non pauca Reipub. sint errata, neque ex parvo tempore collecta, quibus hæc Reipub. negotia malè se habent, nihil est omnium, Athenienses, in præsentia nocentius quàm quod vos animis alienati estis à rebus, et tantisper operam datis, dum audientes sedetis, si quid novi nuntiatum fuerit. Ex orat. 4 contra Philip.

Turpe quidem est, prô, supreme Jupiter, omnesque cœlites, & indignum vobis, & civitatis amplitudine, & rebus gestis majorum, vestræ ignaviæ causa reliquos omnes Græcos in servitutem projicere. Ex Orat. de rebus Cherronesicis.

Quod multa bello perdidimus, ignaviæ nostræ jure adscribi convenit. Olynth.

Eodem modo quo qui tempestatem expectant, mihi videntur contemplari: tum singuli precantur ne ad se perveniat, prohibere vero nemo conatur. Ex Orat. 3. contra Philip.

Quo magis securo erunt animo, eò citius peccabunt. Ex 42 Procem.

Quoniam vos neque parvum, neque magnum quicquam eorum quæ oportebat, fecistis, res nostræ malè se habent: quod si omnia quæ decebat fecissetis, rebus ita affectis, ne spes quidem erat ipsas meliores fore: nunc autem ignaviam vestram et negligentiam vicit Philippus; civitatem vero non vicit, neque vos estis

victi, immo ne mori quidem. Ex Orat. 3 contra Philip.

Quænam est causa cur ille plures res quam nos superiori bello ex animi sententia gessit? hic ipse militat, labores perfert, periculis adest, neque occasionem rei bene gerendæ permittens, neq; ullam anni partem omittens: nos vero (dicetur verum) nihil facientes, hic perpetuo sedemus cunctabundi, tum decernentes, tum interrogantes, si quid novi in foro dicatur. Ex Orat. ad Philip Epist.

Sæpe contingit, ut multarum magnarumque rerum occasio brevi tempore suboriatur: quam si quis sua voluntate hostibus condonarit & prodiderit, ne quidquam facere poterit, ut eam postea recuperet. Ex Orat. de falsa Legat.

Turpe est, vel potius turpissimum, non solum urbes & loca, quorum aliquando fuimus domini, projicere videri, verum etiam comparatos à fortuna, socios & occasionem Olynth. 2.

Fortuna volubiles habet mutationes, & in utramque partem, sed secundas ad res, vel adversas: quæ vero per ignaviam hominum fiunt, ea certas clades afferunt. Ex 49. Procem.

Veritas. 25

VEritas potens est, & contrarium infirmum. Ex Orat. de falsa Legat.

De Taciturnitate. 26

QVi nullius culpæ sibi conscius est, si taceat, silentio ipso pravorum & nefandorum particeps esse videtur. Ex Orat. de falsa legat.

Nemo unquam convictus est, qui vel sileret, vel qui peccasse fateretur: sed cum, opinor, nihil veri eloqui deprehenditur, tum qua mente, quoque animo præditus sit, cognoscitur. Ex orat. de falsa Legat.

De Ira & Irascentium natura. 27

NEque privatæ iracundiæ serviendo, publicum commodum, oportere lædere puto, neque privati odii cum Reipub. commodis quidquam admisceo, verum ad quæ alios adhortor, ea ipse arbitror decere me primum facere. Ex 1. Epist.

Non eadem res est, Athenienses, in vestrum conspe-

&um adspicientem falsum testari, & apud arbitrum apud vos enim ingens iracundia & supplicium testantibus falsum imminet, sed apud arbitrum tutò & sine infamia quidquid voluerint, testantur. Ex Orat. contra Aphobum de falso testimonio.

Quæ aliquis derepente nulla ratione inita facere coactus fuerit, etsi contumeliose istud fecerit, per iracundiam tamen dicere licet se fecisse: quæ vero diu multumque antea excogitavit, & continenter per multos dies adversus leges facere deprehenditur, non solum abest ab eo ut ira motus fecerit, sed etiam constat jam ejusmodi hominem dedita opera injuriam fecisse. Ex Orat. contra Midiam.

Irascentium est, cum à quo molestiis affecti sunt, subito ulcisci, offensorū, ut quocunque tempore sontem & injuriam nacti fuerint, tum de eo pœnas sumere. Ex Orat. contra Timocrat.

De Odio. 28

ADmiratio est, si quis aliquid accepit: Risui est, si fateatur. Venia, convictis: Odium, si quis istos increpit. Ex Orat. contra Philip.

Neque securius est in multorum, etiam in parvis delinquentium odium incurrere, quam paucorum & in multis: neque vero popularius, multitudinis delicta quàm paucorum observare. Ex Orat. contra Androt.

De hoste. 29

QVi calumniatorem tuetur, bonorum hostis est natura & genere: nisi quis sycophantæ & improbi semen & radicem velut agricola, putat oportere relinquendum esse in urbe. Ex orat. 1. contra Aristog.

Qui ea quibus ego capiar, agit & parat, hic mihi hostis est, etsi nondum feriat neque jaculetur. Ex oratione contra Philip.

Armis hostes vincendi sunt, & in his est salus Reip. Ex Orat. de ordinat. civitatis.

Fieri non potest, ut externos hostes vincatis, nisi animadverteritis in domesticos hostes & intestinos illius ministros: verùm necesse est incurrētes in hos ut scopulos, serius occurrere illis. Ex orat. de rebus Cherro.

De

De bello. 30

BEllum gloriosum, pace turpi optabilius est.

Non idem habent periculum res, quas tum cum vultis agere, licet sæpè sententiam & consilium mutare, & hæ propter quas imminet bellum. Ex 1. Epist.

Existimo vobis conducere, prospicere belli principium ut sit justum: omnia porro quæ conveniunt, apparatis, idque vestro judicio subjiciatur. Ex Orat. de Classibus.

De pace. 31

SI pax, quæ aliis bonorum causa est, tantarum rerum & tanti tumultus nobis causa fuit, quid aliud id esse dixerit quis, præterquam quod muneribus acceptis hi rem natura præclaram pravè corruperunt. Ex Orat de falsa legat.

Prô Jupiter, estne aliquis rectè sapiens qui ex verbis potius quam rebus pacem agentem aut bellum gerentem secum æstimet? nemo profecto. Ex orat. 3. contra Philip.

Simulatq; de Philippo mentio incidit, statim surgit aliquis & dicit, Pacem tueri, quā salutare est: magnum exercitum alere, quam difficile & durum. Ex orat. de rebus Cherronesicis.

De Liberis. 32

INgenuis, etsi maxima perpetrent facinora, istud tamen corpus servare licet. Ex orat. contra Androt.

Homini libero maxima necessitas est rerum turpitudo atque dedecus. Ex Orat de rebus Cherrones. & Philip. 4.

De Servis. 33

SErvi corpus flagris plagisque omnibus obnoxium est. Ex Orat. contra Androt. & Midiam.

Alteri subito, ut servo, maxima necessitas est, plagæ & corporis pulsatio. Ex orat. de rebus Cherrones.

De Muliere. 34

PLurimi facienda est, mulier in morbis, quæ adsit homini ægrotanti. Ex Orat. contra Neæram.

Multo magis profecto soluti sunt vir & uxor contentiones & inimicitias inter se subortas propter liberos

beros mitigare, quam propter iracundiam communes liberos odio habere. Ex orat. contra Bœot. de Dote.

Meretrices quidem voluptatis gratia habemus: concubinas vero propter quotidianam corporis curationem: uxores porro, ad legitimos liberos procreandos, & fidelem custodiam rei domesticæ habendum. Ex orat. contra Neæram.

Ne mulieri liceat ingredi in fana publica, cum qua fuerit adulter deprehensus; quod si ingrediatur, impune ferat quicquid patitur, præter mortem. Ex Orat. contra Neæram.

Durum est patri & matri liberis orbari, & charissimis suæ senectutis educatoribus privari: sed præclarum est, amplissimos honores, memoriam virtutis, & eos publicè comparatos, conspicere, sacrificiisq; & certaminibus dignos immortalibus. Molestia plenum, liberos orphanos relictos patre in prœlio fuso; præclarum vero est, paternæ virtutis & gloriæ hæredem esse. Ex Orat. Funebri.

De Fama seu gloria. 35

Gloria præclaris rebus gestis parta, omni invidia fortior est. Olynth. 3.

Non solum spectandum est, an non pecuniam perdatis, sed etiam an famam & gloriam bonam, cujus magis studiosi estis, quam pecuniæ. Ex orat. ad Leptinem.

Quanto quis plura & graviora supra dignitatem conditionemq; suam fecit, tanto apud omnes admirabilior existimatur, Olynth. 2.

Populus nunquam de pecunia coacervanda valdè laboravit: de gloria vero acquirenda sic, ut de nulla re alia. Argumentum sanè est, quod cum aliquando maximã & innumerabilem inter Græcos pecuniam possideret omnem pro honoris augendi studio insumpsit, pro gloria quoq; de suo tributum pendere non dubitavit: neq; ullum periculum unquam detrectavit, unde immortalia bona sibi peperit. Ex orat. contra Timo.

Beati hac justa ratione censendi sunt, primum quidem, qui pro modico tempore incredibile & immortalem

lem gloriam relinquunt, in qua & horum liberi clari ac illustres depingentur & parentes istorum conspicui facti in ipsa senectute nutrientur, luctui suo consolationem istorum gloriæ & celebritate adhibentes. Ex orat. Funebri.

Si in parvis quis glorietur, tantum abest ut honorem aliquem propterea consequatur, ut ineptus esse videatur. In Orat. contra Androtionem.

Qui una cum Philippo versatur, eum ita honoris studio teneri ajunt, ut sua omnia pulcherrima facta sua videre cupit, magis succenseat ducibus & imperatoribus, qui laude aliquid dignum gesserunt, quam iis qui rem infeliciter administrarunt. In orat. ad Phil. Epist.

De pudore. 36

HOmini quidem libero maxima necessitas est rerum turpitudo atque dedecus, & majorem ista haud scio, quam quis dicere possit; servo autem verbera & corporis cruciatus. Ex orat. 4. contra Philip.

Equidem opinor liberis hominibus maximam esse necessitatem in Reipubl. gerenda pudorem. Ex orat. 1. contra Philip.

Probra hercle omnia fugienda sunt. Ex orat. ad Leptinem.

Omnia quidem cavenda sunt, tam quæ videntur, quam quæ turpia sunt: potissimum autem ea, propter quæ aliquis videtur aliis succensere. Ex orat. ad Leptinem.

Quæ a paucis reguntur dynastiæ, metum civibus suis incutiunt, verecundiam autem eis inserere nequeunt. Ex Orat. Funebri.

Impudens. 37

QUa ex re impudens appellatus est, nisi quia ista, quæ neque sunt, neque facta sunt propter impudentiam palam dicere nihil pudet? In Orat. 1. contra Aristogit.

Id profecto nostis, quod ex quo tempore nati homines, & judicia fieri cœperunt, nemo unquam qui peccasse se fateretur, deprehensus est: sed impudenter loquuntur, inficiantur, mentiuntur, excusationes fingunt, omnia faciunt ne dent pœnas. Ex Orat. de falsa legat.

De Spe. 38

MUlti sæpè majorum bonorum spe allecti, præsentia perdiderunt: ex orat. contra Timoc.

De Humanitate. 39

HUmanitas contra invidiam, & justitia adversus improbitatem, bonaq; omnia contra mala, velut in acie collocantur: ex orat ad Leptinem.

Miror si nemo vestrûm cogitat turpe esse, populum Atheniensem, sapientiæ doctrinæq; opinione cæteros omnes antecellentem, ad quem in rebus adversis, tanquam ad commune perfugium confugi solet, Philippo inhumaniorem videri: qui (ut in deliciis liberaliter educatum credibile est) à nemine admonitus, tamen cum prosperis rebus usus esse, tum maximè humana se agere oportere putavit: ab iis qui contra in acie steterũt, & cum quibus de summa rerum contendisset, qui & cujates essent, neque inquirere, neq; declarare passus est: ex 3 Epist.

Optarem, vos Athenienses, qua erga alios omnes uti consuevistis humanitate, eadem etiam erga vos ipsos uti: ex 17 Procem.

Misericordia. 40

NEmo misericordiam consequi dignus est, qui neminis miseretur: neque dignus est venia, qui nemini dat veniam: ex orat. contra Midiam.

Quam quisq; natura legem erga reliquos omnes habent, eandem vicissim erga ipsum alios habere æquum est: ex orat. 1 contra Aristog.

Absit, judices, pauperes despiciatis (sufficiens enim satisque gravè eis est supplicium ipsa paupertas) neque eos qui labore & industria ex æquo & bono vivere volunt: ex orat. 1 contra Aristog.

De Amicitiis. 41

NUllum majus bonum vobis contingere potest, quam omnium benevolentiam, nulla adjuncta suspiti-

suspitione, summa illorum voluntate consequi. Ex Orat de libertate Rhodiorum.

Cùm rebus quidem omnibus privari acerbum & grave sit, præsertim si ab inimico istud eveniat, tum verò maximè benevolentia vestra & humanitate, quanto vobis ea consequi maximum est. Ex Orat. de Corona.

Nemo amicus & benevolus eis esse potest, à quibus sibi damnum aliquod impendere sperat. Ex 50 Proœm.

Prudentium hominum esse non existimo, ut cum familiarem & amicum aliquem esse putarint, sic illi fidere, ut etiam si injurius esse cœperit, ulciscendi facultatem sibi ipsi eripiant: vel quando inimicum aliquem censeat, sic odio prosequi, ut si deposito odio velit amicus esse, impediant, ne ista facere liceat: sed eos, meo quidē judicio, & amare & odisse oportet, ut earū occasionum neutra prætereatur. Ex orat. adversus Aristoc.

Verorum amicorū officium est, his quibus bene velis, haud in ejusmodi rebus gratificari, à quibus & illis & sibi ipsis pendet aliquod damnum; sed in iis qui utrisq; conducere possunt, opitulari: quod autem ipse melius illo provideas, id pulchrè administres, neque præsens obsequium quàm totius reliqui temporis commodum, pluris faciendum. Ex Orat. contra Aristocratem.

Omnium est gravissimum, quum quis nomine quidem frater nonnullorum vocitetur, sed re ipsa istos habeat inimicos, & multis, gravibusq; ab iis affectus injuriis, in judicium venire cogatur. Ex Orat. de Dote, contra Bœot.

De Beneficentia. 41

EQuidem censeo eum qui beneficium accepit, oportere omni tempore meminisse: eum autem qui dedit, continuo oblivisci. Siquidem illum oportet boni, hunc verò pusilli & liberalis hominis officium facere: nam beneficia sua commemorare ac referre exprobrationi ferè simile est. Ex Orat. de Corona.

Omnes profectò mutuam gratiam recipere digni sunt, qui in bene merendo de vobis priores partes occupant, præsertim verò qui in extrema necessitate id faciunt. Ex Orat. ad Leptinem.

Quæ est lex tantæ injustitiæ, & inhumanitatis plena,

..., ut eum qui de suo nonnihil donavit, & rem perhumanam liberalemque fecit, gratia privet, & in calumniatorum manus conjiciat; eosque judicis rationum reddendarum eorum quæ dedit, præficiat nulla est profecto. Ex Orat. de Corona.

Qui indignum aliquem honore afficiunt, simplicitatis ac stultitiæ opinionem aliquam habent: qui vero de se benemeritis patria non referunt, malitiæ suspicionem incurrunt. ex Orat. ad Leptinem.

Plures quàm par est honorare, est multos ad bene merendum provocare. ex orat. ad Leptinem.

Apud omnes homines invaluit consuetudo, propter multos bene meritos, etiam de aliis quibusdam sceleratis potius bene mereri, quam propter perditos & flagitiosos auferre quæ data fuerunt iis, qui sine controversia digni sunt beneficio. ex orat ad Leptinem.

De divitiis & divitibus. 43

Divitiæ & celeritas, & robur, & quæcunque alia istis similia, amplo & copioso fructui sunt suis possessoribus: & initiis ipsis excellunt quibus insunt, licet nullus alius velit. ex orat. Funebri.

Nulla re omnium perinde ac pecunia opus est civitati ad ingruentia negotia. Ex Orat. 4. contra Philip.

Pecuniis certe opus est: cum sine his eorum non licet quidquam fieri quæ facienda sunt. Olynth. 1.

Cum in alteram partem velut in trutinam argentum simuleris, idipsum argentum adfert, & ad sese ratiocinationem omnem detrahit: nec amplius qui hoc fecerit, recte neque sincere ulla de re ratiocinari poterit. Ex orat. de pace.

Vndecunque quis accessionem vel parvam fecerit, plurimum adfert momenti. Olynth. 2.

Existimate quoque aliquando Juvenum, & ea, qua nos ætate nunc sumus, fuisse: consiliis autem & rebus à te gestis, talem & tantum evasisse, quod & nobis accidere poterit. Ex 5. Epist.

Opulentus audax, superbus magniloquus, violentus impudens. Ex orat. contra Midiam.

Quis est qui malit seipsum suaq; omnia bona interire,

re, quam fortunarum suarum partem pro seipso & reliquis conferre: ex orat. de ordinatione civitatis.

De paupertate.

MUlta vilia & servilia negotia liberos homines ac ingenuos paupertas agere cogit: ob quæ misericordiam potius quam interitum demerentur: ex appellatione contra Eubulid.

Absit, judices, pauperes despiciatis (sufficiens enim satisque grave eis est supplicium ipsa paupertas) neque eos qui labore, & industria ex æquo & bono vivere volunt: ex appellatione contra Eubulid.

Ego neque, si quis paupertatem vituperat, eum prudentem esse duco: neque, si quis in rerum copia educatus fuerit, ob id gloriari debet: ex orat. de coron.

Rebus necessariis nonnullos privare, est multos homines reddere malevolos, & à rebus publicis alienos: ex Orat. 4. contra Philip.

De rebus secundis.

RES secundæ profligatorum vim habent maximam tegendi & obscurandi domestica vitia: at si quid in re offenderint, tum planè eorum facta discutientur: Olynth. 2.

Nonnulli propter rerum successum clari & illustres habiti sunt. In orat Amat.

Oportet modestè se gerere in rebus secundis, & quid futurum sit prospicere. In Orat. in Lept.

Secundis rebus præter dignitatem & meritum uti, occasio est incautis desipiendi. Olynth. 1.

Res secunda seu fortuna, universam, quæ in hominibus inest, sagacitatem & sapientiam excellit: Ex orat. de Pace.

Ipsi felices rerum successus ad contegenda & occultanda hominum peccata apti sunt: sed si quis usquam adversi contingat, tum planè hæc omnia detegentur, hominibusque nota fient. In Orat. ad Philip Epist.

Cum in omnibus humanis rebus duo sint bona, unum princeps omniumque maximum, secundis rebus uti: alterum (hoc quidem minus: cæterorum maximi) rectè deliberare: non simul utriusque possessio obtingit hominibus. In orat. contra Arist.

Istis fortasse fatale est, nunquam secundis in rebus esse sapere. In 53 Procem.

De fortuna. 46

MAgnum quidem momentum, immo vero potius totum est, ipsa fortuna, ad omnium hominum negotia. In orat. ad Philip Epist.

Fortuna rerum omnium domina, exitum suo arbitratu tribuit. In orat. Funebri.

Magna potentia vel potius summa, est ipsa fortuna in omnibus hominum negotiis. Olynth. 1.

Multa fortunæ voluntate gubernantur, multæque sunt causæ, cur non omnia ex animi sententia, hominibus succedant: ex 3 Procem.

In aliis quibusdam rebus superari ab adversariis non tam dedecus, quàm infortunium dici possit: nam & in fortuna & præfectis, & multis aliis aliquid in est, cur potius præclare vel contra gesta sit. In 25. Procem.

Si quæcunq; quis acceperit, etiam servaverit, magnam habet fortunæ gratiam: si vero imprudens proderit, interiit una quoque memoria beneficii à fortuna accepti. Olynth.

Bona quidem voluntas præsto est; quam, si fortunæ benignitas juvet, res ipsa confici possit: ex 5. epist.

Neq; gubernabam navem, diceret aliquis, quemadmodum nec ego exercitum ducebam, neque fortunæ dominus eram, sed illa rerum omnium: ex oratione de Corona.

Ex mendicis nonnulli celeriter divites evaserunt, & ex obscuris & ignobilibus, clari & illustres: ex orat. 4. contra Philip.

Multæ & nutrices, et lana victum quæritãtes, & vindemiatrices evaserunt, ob Reipub. illorum temporum calamitates, cives ac nobiles mulieres. Ex Appellatione contra Eubulidem.

De adversa fortuna & calamitate. 47

ÆQuum est misereri non flagitiosorum hominum, sed eorum qui immerito adversa fortuna calamitateq; conficiãtur. ex orat. contra Aphobum.

Si quos ærariorum dimittere oportet: modestissimos, optimos, & ob minima delicta multum passos, hos inquam

quam liberare oportet. Ex Orat. 1. contra Aristogit.

Cùm neque injurius est aliquis, neque peccat, sed ea quæ omnibus conducere videntur se tradit, nec i omnibus ex animi sententia eget: haud exprobrare, neque convitium facere ejusmodi homini par est, sed condolere. Ex Orat. de Corona.

Æquum est, misero, & afflicto, ut ut factum est, opem & auxilium ferre. Ex Orat. contra Midiam.

Nemo unquam fortasse vestrûm quæsivit, Athenienses, cur tandem miseri & infelices rectius quàm fortunati rebus suis consulant: non autem alia de causa istuc fit, præterquàm quòd istis evenit, ut ne quidquam formident, neque si quispiam pericula & graves casus re censeat, ad se pertinere putant: illos recens adhuc delictorum memoria, quando infortunia inciderunt, modestos ad reliqua & moderatos reddit. Ex 25 Procem.

Nullius rei institutum consiliumve magni fit, nisi finem etiam utilem & honestum consequatur. Ex 25 Procem.

De Desperatione. 41

DEsperatio cum ei ipsi maximo & exitiali sit malo, qui ea affectus est, tum acerba & gravis omnibus & Reipublicæ minimè toleranda. Ex Orat. 1. contra Aristogit.

Desperatus omnis seipsum projicit, etiam quum consilio & ratione retinere licet salutem, & præter omnium expectationem fit, si forte incolumis servetur. Quis igitur sana mente præditus, seipsum aut patriæ commodum isti commiserit? quis non pro viribus fugerit, & eum procul summoverit, ne quis in talem, vel invitus incidat? Ex Orat. 1. contra Arist.

Neque vos consternatis animis esse oportet, præsertim cùm sciatis desperationem neq; præsentibus rebus conducere, & vobis indignam esse. Ex 49. Procem.

De futuro. 49

FVturum omnibus hominibus est incertum. Ex orat. ad Leptinem.

Oportet eos qui prospera optataque utuntur fortuna, erga afflictos & oppressos semper optima videri consultare: quandoquidem universis hominibus incertus

…s est ac dubius rerum eventus. Ex Orat. de Rhod. libertate.

Præterita semper apud omnes omittuntur, & nemo unquam de iis deliberationem habendam proposuit, futura autem vel præsentia, consultoris munus & officium postulant. Ex Orat. de Corona.

Id ipsum quod præter sententiam accidit, virum perturbat, ipsiq; magnum dolorem adfert, Olynth. 2.

Necessario evenit, cum pugna committitur, ut alii superentur, alii vincant. Ex Orat. Funebri.

Ex postremo eventu, quæ præterierunt, omnia, ut plurimum æstimantur. Olynth. 1

Sæpe contingit, ut idem homo in hoc non rectè dicat, in altero verò rectè sentiat. Ex 5. Prooem.

Defunctorum curam habere oportet.

QUantum quidem civitas de iis qui in bello perierunt, sollicita sit, cum ex aliis rebus perspicere licet, tum maximè ex hac lege, per quam qui ad funera ac publicam orationem habiturus sit eligi solet: Scit enim à frugi & probis viris facultatum possessiones, & voluptatum deliciarumque usum non magni fieri, sed eorum omne studium in virtute & laudibus esse: orationibus iis quæ illis ea maximè præstarent, illos ipsos oportere honoribus afficere duxit, ut quam, cum adhuc viverent, præclaram famam, & gloriam nacti essent, ea quoque defunctis ipsis tribueretur. Ex Orat. Funebri.

Qui natura liberi sunt, etiam si cùm patribus adhuc viventibus altercati fuerint, eos tamen vita functos laudibus exornant: qui verò censentur filii, cum ex illorum statu non sint, ut facilè cum vivis ipsis dissentiunt, nihil pudet eos defunctis ipsis maledicere. Ex Orat. de dote contra Bœotum.

Leges defendite, & defunctorum curam habere, ne eorum nomen & familia pereat. Ex Orat. contra Nico.

Ecquis omnium non novit, viventibus quidem omnibus subesse quandam aut majorem aut minorem invidiam: mortuos porro, ne hostium quidem ullum prætereа

terea odisse? Ex orat. de Corona.

Illa est ex legibus Solonis quæ videntur rectè se habere, Nemini defuncto maledicendum: ex Orat. ad Leptinem.

Solon in legibus, & Deus in Oraculo mandat, ut cognati & affines mortuis inferias certis diebus exhibeant, ex orat. contra Macaratum.

Nulla potest dici verior vel honestior causa, cur hostium dominus propinquis & familiaribus defunctoru amicus esse, quam rursum pro toto dimicare maluerit, quam virtutis eorum admiratio: Ex orat. Funebri.

Diligenter exquirens atque considerans, satis digna par defunctis verba facere, unum eorum quæ fieri nequeunt, esse reperi: ex orat Funebri.

Cùm aliorum bonorum nulla sit defunctis communio, sed ob res præclare gestas, laudationes eorum qui sic interierunt, sunt veluti propriæ merces: neq; enim amplius tunc eis adversatur invidia: ex Orat. de falsa legat.

Parentes honorandos.

PAr est, parentibus definitum ex utroque præmium, & à natura, & à lege, justè referre, & ultro solvere: ex orat. 4 contra Philip.

Equidem eum perfidum & Dijs invisum, non modò hominibus esse existimo, qui parentes negligit. Ex orat. 1. contra Aristogit.

Vbi pater est, & filii jam viri facti, fortasse & eorum liberi, ibi necesse est varias & nulla in re similes esse voluntates. Neque enim iidem sunt sermones & facta Juventutis, quæ senectutis. Veruntamen & adolescentes quæcunq; agunt, si modo sint modesti, sic faciunt potissimum, ut clam habere conentur, & ne parentes & senes offendant, celare id student: & senes vicissim, si fortè sumptus justo majores viderint, aut potationem, aut ludos immoderatos sic ista vident, ut non vidisse videantur: ex orat. 1 contra Aristogit.

Ab initio ætatis, in omnibus disciplinis clari, & illustres fuerunt; ea exercentes, quæ quamque ætatem decerent; iisque omnibus par erat, gratum facientes

parenti-

gloriamur; atqui vos considerare oportet, ipsos hæc erexisse, non ut nos ipsa spectantes solum admiraremur, sed etiam ut eorum qui erexerunt, virtutes imitemur. Ex Orat. de ordinatione civitatis, & in extremo de Rhodiorum libertate.

Vobis solis, Athenienses, licet præ cæteris hominibus domesticis uti exemplis, & majores quos jure laudatis re & factis imitari; tametsi prœlia, neque expeditiones, neque pericula, in quibus clari & illustres fuerunt, imminere tempora non sinunt, sed vos præsenti vivatis in otio, eorum verò prudentiam imitemini: ea enim ubique opus est. Ex Orat. de falsa Legat.

Hac potentia opus esse censeo, nemini imperare, neque verbo, neque facto injusto; sed nostra facta ut majoribus digna sint perpendere, non orationes quæ in suggesto habentur. Ex Orat. de Ordinatione civit.

Non alienis exemplis, sed domesticis usi, quæ facienda suut sciatis licet. Ex Orat. de Ordinatione civitatis.

Cogitate turpissimum esse patres vestros multos labores magnaque pericula contra Lacedæmonios bellum gerentes sustinuisse: vos autem ne pro his quidem quæ justè assequuti vobis tradiderunt, velle fortiter vos defendere. Ex Orat. ad Philip. Epist.

Scire vos oportet, quodam iis de rebus desidetis, ob quas mortem majores vestri perpessi sunt. Ex Orat. de falsa legat.

Reliqui omnes homines aliorum exemplis usi, cauti magis ipsi fiant: vos autem, ne auditis quidem aliorum infortuniis, metuere potestis. ex 24 Prœm.

Turpissimum quidem est, majores vestros pro legibus tuendis etiam mortem oppetere non dubitasse: vos autem in eas delinquentes, & prorsus evertere conantes, nolle punire. Ex Orat. 2 contra Aristog.

Non puto majores hæc tribunalia & porticus vobis ædificasse, ut ejusmodi homines in eis saginetis; sed contra, ut coërceatis & puniatis, ac ne quis æmuletur ut expetat improbitatem. Ex Orat. 1. contra Aristogit.

De morte. 53

Mortalibus omnibus vitæ finis est mors, etiam si quis in domuncula conclusum se conservet. Decet autem viros fortes & strenuos, semper omnia quæ præclara sunt, aggredi, spem bonam velut propugnaculum sibi proponentes, & fortiter quidquid dederit Deus, ferre. Ex Orat. de Corona.

Qui in animis omnium mortalium insitum atque innatum vivendi desiderium contemnendum duxerunt, & honestè mori maluerunt, quàm viventes Græciam videre in miseriis & calamitatibus versari, nonne singularem & præstantissimam omni ratione virtutem suam reliquerunt? Ex Orat. Funebri.

Omnibus omnium peccatorum terminus est mors. Ex 3. Epist.

FINIS.

EX DEMOSTHENIS ORATIONIBVS ET EPISTOLIS SIMILIA.

VT approbaveritis, et erga unumquemque benevolo animo fueritis, ita orator sapere videbitur. Ex Orat. de Corona.

Quemadmodum domus, opinor, navigii, & aliorum id genus firmissima fundamenta esse oportet, sic etiam negotiorum actionumve principia & causas veras ac justas esse decet. Olvnth. 2.

Per deos, quis vestrûm usque adeò stolidus est, qui ignoret illinc bellum huc venturum, si negligentius egerimus ac verò si evenerit, vereor, Athenienses, ne eodem modo ut qui æs alienum grande conflant facilè usuris exiguo tẽpore ditati, paulò post etiam avitis bonis cedunt: Sic nos quoque si diutius segnes & ignavi esse videamur, cunctaque ad voluptatem quærere, postea adducamur in necessitatem faciendi multa etiam gravia quæ nolebamus, & de iis, quæ sunt in hac regione, periclitemur. Olynth. 1.

Quemadmodum per hos magnus & potens evasit, cum singuli censebant ipsum utile quippiam sibi facturum esse: sic rursus per ipsos debet dejici, postquam omnia utilitatis suæ gratia facere cõvictus est. Olyn. 2

Cùm fortasse possis, quemadmodum & alii, accusare, & gratificari populo, & publicare, & reliqua facti-

tare quæ isti faciunt; tamen ne in ulla quidem hujusmodi re unquam versatus sum, neque eò sum adductus neque lucro, neque gloriæ cupiditate & ambitione: verùm ea usque adhuc dicere persevero, quibus ego multis inferior sim apud vos; vos autem si me audiretis, majores essetis: sic enim invidiosum dicere non fuerit. ex Orat. de rebus Cherronesicis.

Ut in corporibus nostris etiamsi pars aliqua malè sit affecta, tamen non dolet, donec alioqui rectè valemus; ubi verò acciderit ægrotatio aliqua, singulæ partes cientur, sive ruptura, sive laxatio, sive earum quæ vitiatæ sunt, aliqua fuerit: sic se habet res civitatum & tyrannorum; donec foris bellum gerunt, domestica vitia non sunt multitudini conspicua: cùm verò finitimum bellum gerendum est, privata omnia flagitia patefiunt. Olynth. 2.

Equidem optarem, quemadmodum scio in rem vestram esse, ut optima dicentem audiatis, sic scire, me idem optima dicenti esse profuturum; multò enim jucundius dicerem: nunc verò metuo, sed tamen qui utilia visum iri credo, etiamsi vos non pareatis, dicere non desinam. ex 24. Procem.

Turpe est, Athenienses, decipere vos ipsos, & omnia prorogando quæ factu difficilia sunt, intempestivè agere; hocque non posse intelligere, quòd eos oportet, qui rectè bellum administrare volunt, non sequi res, sed antecedere rebus, eodemque modo quemadmodum quispiam judicet, imperatorem debere copiis præesse: sic etiam rebus bonos consiliarios præesse oportere, ut quæcunque illis visa fuerint, ea gerantur, & non cogantur quælibet persequi. ex Orat. 1. contra Philip.

Quemadmodum barbari pugnis decertant, ita vos bellum geritis cum Philippo: etenim qui ex illis vulneratus est, semper plaga contrectat, & si quis alibi ictus fuerit, illic manus sunt; ictum autem depellere, aut cernere, intueri neque novit, neque vult: Sic vos, si audiveritis Philippum esse in Cherroneso, illuc mittenda esse auxilia decernitis; si in Pylis, si alibi, una cursitatis sursum ac deorsum, & ab illo certè gubernamini: nihil porrò decernitis, quod vobis ipsis in bello, gerendo utile

bile sit, neque de pecuniis quidquam prospicitis, prius quàm vel factum esse aliquid, vel fieri audiveritis. Ex Orat. 1 contra Philip.

Quemadmodum scio vobis conducere, ut optima audiatis; sic etiam scirem utile fore ei qui optima dixerit. multò enim jucundius ac libentius dicerem. Ex Orat. 1 contra Philip.

Non per Jovem reliquosque deos omnes in odium incurrere volo: verùm hæc commemoro, ut vestrum quisque hoc cognoscat ac videat, quòd quotidiana quies & inertia, quemadmodum in privatis viris, sic & in civitatibus, non ex singulis eorum quæ negliguntur, statim movet sensum sui, sed in summa rerum occurrit. Ex Orat. 4 contra Philip.

Vt uniuscujusque nostrûm aliquis est parens, sic totius civitatis cives omnes parentes communes existimare oportet: hisque decet non solum non ex his quæ civitas donat, quidquam adimere; immò verò, si nihil horum esset, aliunde prospicere deceret, ne ullius rei indigentes contemnerentur. Ex Orat. 4 contra Philip.

Vt quemadmodum ille paratum habet exercitum profligandæ & in servitutem redigendæ universæ Græciæ; sic vos salutarem & auxiliarem omnibus paratum tanquam in procinctu habeatis: non enim fieri potest, ut mittendis subsidiis unquam quidquam rectè commodeque geratur. Ex Orat. de rebus Cherronesicis.

Ut, si quis illorum qui leges violârunt, antea damnatus esset, tu ista non scripsisses: sic tu si nunc pœnas dederis, alius non scribet. Ex Orat adversus Androt.

Quemadmodum exercitum, quem civitas habet, dissoluere student, ducem & stipendium curantem ei criminantes apud vos: si eos ostendere Philippi copias dissolutum iri, si vobis istud persuaserint. Ex Orat. de rebus Cherronesicis.

Quemadmodum in corporibus nostris cùm quis certè valens & robustus est, nihil eorum sentit, quæ singulatim vitiata sunt; ubi verò ægrotaverit, omnia moventur sive ruptura, sive luxatio, siue aliquod quodpiam membrum non est perfectè sanum: sic & in regnis ac omnibus potestatib. donec sanè in bellis res prospere

gerunt, obscura & incognita vitia sunt vulgo; sin casus aliquis & damnum præter spem acciderit, omnia omnibus fiunt aperta illorum flagitia. Ex Orat. ad Philip. Epist.

Si quàm maximè fieri potest in rem esset locutus, quemadmodum tum dixit; vos autem per segnitiem & ignaviam neglexissetis, neque paruissetis; an gestum esset aliquid eorum, quæ tum civitati evenêre: fieri non potest. Sic igitur in iis quæ nunc loquor, & quivis alius dixerit, facta à vobis ipsis quærite. Ex Orat. de rebus Chertonesicis.

Videant, ut quemadmodum ad interrogandum prompti sunt, sic etiam alacres & promptos ad agendum se præstent. Ex Orat. de rebus Chertonesicis.

Vt si quis gravia supplicia sceleribus constituat, ipse quidem minimè injuriam facere paratus esse videtur: sic si quis honores & præmia benè meritorum tollat, ipse nihil boni facere paratus videbitur. Ex Orat. ad Leptinem.

Vt istorum quisque suis & hujus commodis student: ita vos vobis ipsis, & legibus, mihique ipsi ad vos confugienti, studete, & hanc sententiam, in qua nunc estis, servate. Ex Orat. contra Midiam.

Si profectò, ut modestis pœnas sumere sufficeret, ita leges sanxisset Solon, impunitate & licentia forè multos improbos censebat; sin autem ut securis & dicendi peritis, futurum ut privati homines non possent eodem modo quo illi, pœnas sumere. Ex oratione adversus Androt.

Quemadmodum reliqui juris civitatis æqua pars inest cuique: sic quoque legis æquam partem singulis tribuenda esse putavit qui eam tulit; & propterea scripsit, non licere legem ferre de viro, nisi eadem ad omnes Athenienses pertineat. Ex Orat. contra Aristocra.

Non hoc solùm civitatis nostræ donum contemptum & vile evasit, sed etiam reliqua omnia, propter scelestorum & diis infestorũ oratorum, qui talia celeriter & inconsulto scribunt, improbitatem; quorum vita turpiter quæstuosa in tam immensũ excrevit, ut honores & munera vestratia, quemadmodum qui parvarum re-

tum & admodum vilium auctionem faciunt: sic vili pretio ementes vendant, & multis ob eum ipsum quæstum statuentes quidquid voluerint. Ex Orat. contra Aristocrat.

Quemadmodum quum in magistratu sunt, privatos homines existimant oportere sibi morem gerere: ita postea quàm ipsi rursus privati facti sunt, legibus Reipub. moderatricibus jure obtemperent. Ex Orat. 2. contra Aristogit.

Admonere istum insania est: qui enim tumultibus, quibus populus universus sibi molestos admonet, nunquam cessit, neq; commotus est, unius scilicet alicujus oratione commovebitur? Immedicabile, Athenienses, malum est improbitas. Itaque quemadmodum medici quum tumorem malignum prædurum quidem, aut ulcus vicina omnia membra depascens, aut aliquid immedicabile malū viderunt urunt, aut omnino excidūt: ita vos omnes oportet belluam hanc exterminare, & ex urbe ejicere, nec expectare, dum vobis damnum aliquod attulerit; quod absit ut in Reip. perniciem sit, præcavendum sit. Ex Orat. 1 contra Aristogit.

Quemadmodum si quis illorum damnatus fuisset, tu ista non scripsisses; sic tu nunc si damnaberis, alius non scribet. Ex Orat. contra Androt.

Existimo per Jovem Olympium, judices, non fortuitò petulantiam & insolentiam istam subortam esse Androtioni, sed à deo immissam esse: ut quemadmodum qui victoriæ donaria circunciderunt, ipsi mortem sibi consciverunt: sic & isti judicio contendentes perirent, aut pecuniam duplam juxta leges persolverent, aut capitis pœnas luerent. Ex Oratione contra Timocrat.

Vt alius civitatis æquam partem unicuique dari vult: sic etiam legum istarum bonæ partis esse unumquemque cupit. Ex Orat. contra Timocrat.

Quemadmodum enim Chalcis in Eubæo loco ad Bœotiam situs est: sic in Cherroneso ad Thrasiam sita est Cardianorum civitas. Ex Orat contra Aristoc.

Quemadmodum isti sibi ipsis succurrunt adversus vos, sic vos oportet vobis ipsis opitulari. ex Orat. contra Timocrat.

Ego enim quemadmodum & istum tot tantaque retinere convici; sic & illorum utrumque non pauciora illis habere istis ostendam. Ex Orat. contra Aphob. 1.

Vos Athenienses, naturæ bonitate, quòd dixi, alii erga alios humanitate & clementia utentes, quemadmodum consanguinei qui in eadem domo habitant: sic vos eandem urbem publicè incolitis. Ex Orat. 1 contra Aristogit.

Vt quemadmodum vobis ego testimoniis multis & argumentis ostendi matrem meam talentum pro dote attulisse, istud verò me de paternis bonis non accepisse; vobis autem domum in id constructam exemptam esse sic & istum jubere vobis indicare, aut vera non esse quæ dico, aut me non debere dotem recipere. Ex Orat. contra Bœotium de Dote.

Si semel promiseritis Remp. capessentibus, ut iniquè & contra leges agant, & præfinitum jus despiciant, necesse erit nos omnes illorum improbitatis incommodum capere, qui hanc urbem incolimus. Quemadmodum enim ex erratis quæ in navibus inter navigandum contingunt, si quis præter naturam peccet, leve & parvum adfert damnum; verùm si gubernator aberret aut delinquat, omnibus simul navigantibus commune infortunium ac periculum struit: ita privatorum hominum delicta non plebis, sed in ipsorum incommodum referuntur; magistratuum autem & Rempubl. administrantium peccata in vos omnes sparguntur. Ex Orat. 2 contra Aristog.

Quemadmodum Judices, maximè vos ipsi nolletis male audire à vestris liberis, sic nec istum patri convitium facere sinatis. Etenim grave esset, si ipsi cum iis qui in paucorum dominatu multos cives indicta causa judicatos interemerunt, reconciliati steteris pactis & cōventis, quemadmodum probos & bonos decet; istum qui cùm patre vivente negotium judiciale transegit, & multis rebus per injuriam potentior evasit, nunc memoriam discordiarum renovare permittatis, eiq; maledicere. Ex Orat. contra Bœotium.

Quemadmodum publicè eis omnibus opitulati estis qui in fodinis jugiter laborāt, sic & privatim nunc mihi

hi auxilio sitis: etenim si servus vester, non civis essem; via ac cognita industria mea, & erga vos benevolentia, levassetis me sumptibus, & in aliquem fugitivum irruissetis. Ex Orat. contra Phœnip.

Peto à vobis, Judices, quoniam omnia quæ justa sunt declaravi, fidemque vobis præstiti, quemadmodum unusquisque eum à quo injuria afficeretur, odio haberet: sic pro me adversus Cononen istum iram evomatis, nec talium quidquam proprium existimetis, quod etiam alteri forte contingere potest; sed quicunque tandem evenerit, opem ferte, & quæ justa sunt, tribuite. Ex Orat. contra Cononem.

Deinde subdole agit, dicitque oportere, quam de nobis denuo allatam habetis opinionem, negligere, ut arbitramini pecunias alicui superesse, rationem subducitis; quòd sic vera sit subductio, nihilque super sit, acquiescitis: sic nunc quoque & oratione iis est assentiendum, quæ rationem præ se ferunt. Ex Orat. de Corona.

Cùm hortarentur me privatim omnes, neque convenirent, ut ad supplicium sumendum de iis quæ ab eo passi sumus, converteremur, & ut eum omnium mortalium ignavissimum incesserent, si cùm tanta mihi cum his sit familiaritas, non exigerem supplicium pro sorore & affinibus, & neptibus, & uxore mea, quæ neque apertè in deos impia fuit, neque in civitatem contumeliosa, legesque vestras contempsit, ea ad vos adducta, ejusque sceleribus declaratis & cognitis, eam vestro judicio subjicerem, ut quidquid velitis, de ea statueretis; & quemadmodum Stephanus ista contra leges & sophismata me meis familiaribus & necessariis privavit: sic ego ingressus apud vos, ostenderem istum peregrinam uxorem contra legem duxisse, alieni generis pueros adducere tunc ad tribules, tunc ad populares; alienas porrò despondere filias pro suis, & deorum religionem polluisse, populi auctoritatem irritam & nullam facere, si quem velit civem creare. Ex Orat. contra Nearam.

Quemadmodum qui emit, eum vincit qui pecunia acceperit, si cum emerit; sic qui non accepit pecunia

neque corruptus est, vicit eum qui emit. Ex Orat. de Corona.

Constitui, nobilitatis rerumque maximarum repetita memoria, ita demum orationem conjungere cum egregiis illorum facinoribus: ut quemadmodum natura fuerunt cognati, sic etiam communibus eos laudibus exornem; existimans hæc & illis esse gratissima, ac potius utrisque placitura, si mutua virtute, nedum natura, verum & laudibus communicent. Ex Orat. Funebri.

Ingentem fortasse excessum memorare videbimur, dicendum tamen. Quemadmodum enim si quis ex hoc consistenti mundo lumen tollat, laboriosa & difficilis reliqua omnis vita futura est: si his viris sublatis, in tenebras, magnamque turpitudinem omnis, qua antea fulserunt Græci, claritudo incidet. Ex Orat. Funebri.

Sensi profecto statim ab initio, omnem hominem qui Reip. curam gerit, decere, modò bonus ipse sit, quemadmodum liberi erga parentes, sic erga omnes cives se habere, ut eos optet benevolos; tamen ferat qualescumque fuerint: nam in ejusmodi rebus, à sapientibus præclara & illustris victoria existimatur. Ex 3. Epist.

Ego verò oportere censeo (ac mihi propter id quod dicturus sum ne reclametis, & obstrepatis, sed ubi audiveritis judicate) quemadmodum de accipiendo ad concionem retulimus: sic etiam de civibus in certos ordines redigendis, in comparandis rebus ad bellum necessariis, concionem assignare, & seipsum præbere, non modo hæc audire volentem, sed etiam facere cupientem; ut, Athenienses, bonorum spem habeatis, nec hunc neque illum, quid gerat, interrogetis. Ex Oratione de ordinat. civit.

Fortassis ut neque privatim facile est omnia rectè agere, sic neque publicè, sed tamen res maximas negligere non oportet. Ex 24. Procem.

Istis statim ab initio nihil curæ fuit hujus syngraphæ, sed ut nostra pro sua usi sunt pecunia: sic sunt hi scelerati sophistæ & iniqui homines. Ex Orat. contra Aphobum de falso testimonio.

Quemadmodum, Athenienses, scelestos ac profligatos alios, qui scelera fatentur, sine judicio suppliciis affici

sici leges jubent sic etiam iste, quandoquidem leges depravare deprehensus est, concessa d cendi potestate, nec auditis ejus excusationibus, condemnandus erit: confessus est enim altera priore lege, se contraria ista ferenda haud æquum facere. Ex Oratione contra Timocrat.

Quemadmodum si quale sit argentum, judicandum esset, illud explorandum & probandum existimaretis: sic etiam postulo, ut habitâ orationem ex his quæ nos contra disseruimus judicantes, utilem quidem si invenietis, favente fortuna sequamini. Ex Oratione. 39. Procem.

Peto à vobis quemadmodum ego vobis modestum & utilem me præbui, sic & vos nunc mei rationem habeatis. Ex Orat. adversus Polyclem.

FINIS.

NOMINA AVTHORVM E QUIBUS SENTENTIÆ EXCERPTÆ SUNT.

Democritus

INDEX

INDEX RERUM AC VERBORUM OPERIS SEQUENTIS.

Animus

B

præstent

Conſcien

Facinus

Gen[illegible]

 Luxus

Morbo

Pertinax[illegible]

Sententia

FINIS.